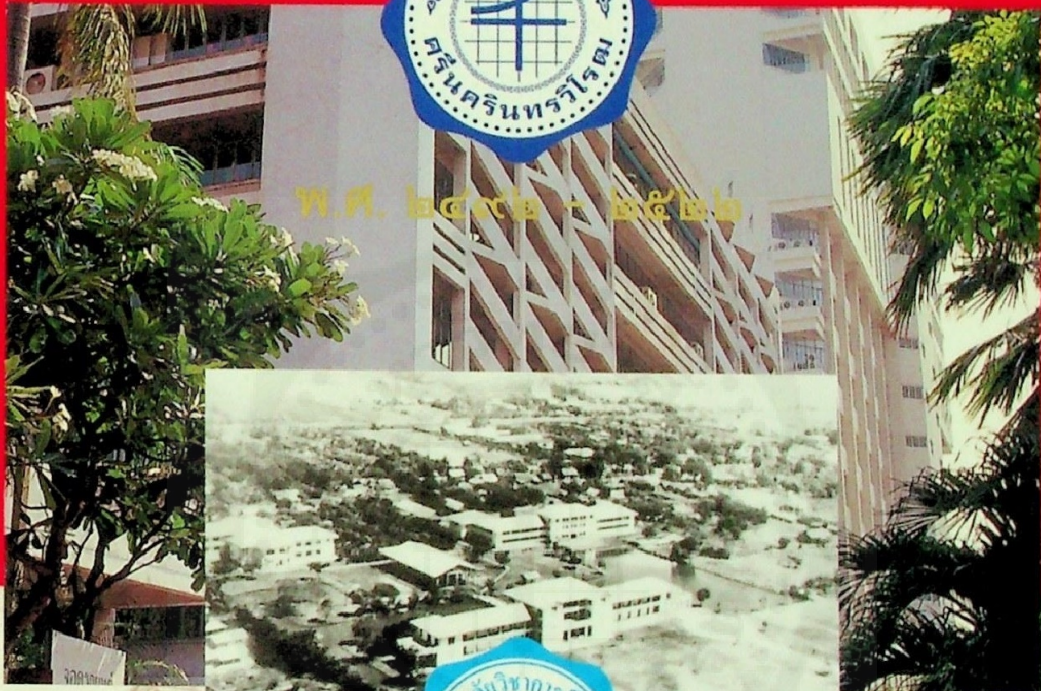

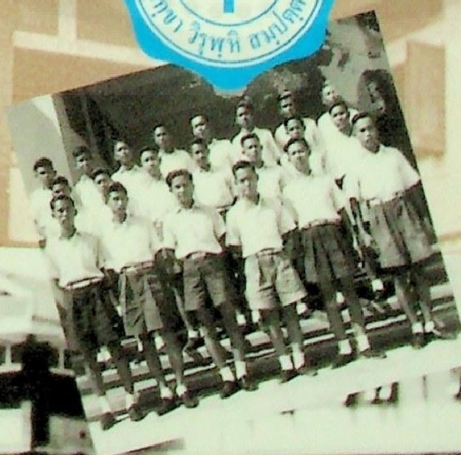
สามทศวรรษแรกของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๕๒๒

การศึกษาคือความเจริญงอกงาม
EDUCATION IS GROWTH

ศึกษา วิรุพหิ สมปตดา

สามทศวรรษแรก
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๖๒

สามทศวรรษแรก
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒

ปี 1 S.A. 2545

จัดทำโดย
คณะกรรมการจัดทำหนังสือ
ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

โครงการความร่วมมือกับวิทยาลัย
เทคนิคราชบุรี กสม. บริหารการศึกษาภาคพิเศษ

จัดพิมพ์โดย
กองทุนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์กรุงเทพ ซอยรางน้ำ พญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร ๐๒-๒๕๗๑๙๕๐, ๐๒-๖๕๒๗๒๗๒
พ.ศ. ๒๕๕๕

ภาพปก: ออกแบบโดย ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ

ราคา: เล่มละ ๒๐๐ บาท

ISBN: ๙๗๔-๕๕๗-๒๓๗-๑

ข้อมูลบรรณานุกรม:

378.593 สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๒๒ /
ส คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

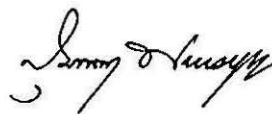
1. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ--ประวัติ, 2. คณะกรรมการจัดทำ
หนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือชื่อว่า *สามทศวรรษแรก* ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ เพื่อประชาสัมพันธ์ในวันประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย คือ วันศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรก ในวันที่ ๒๙ มิถุนายน หนังสือเล่มนี้คณะกรรมการได้รวบรวมและเรียบเรียงจากข้อสนทนาที่เป็น คำสั่ง หนังสือ เอกสาร วารสาร และสารสนทนาที่มีคุณค่าน่าสนใจ จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง คณาจารย์ ศิษย์เก่า รวมทั้งให้คณาจารย์และศิษย์เก่าเขียนเล่าประสบการณ์ ความทรงจำ ความประทับใจ นำมารวบรวมไว้ให้บุคคลรุ่นหลังได้อ่าน และรับรู้ถึงความเป็นมาของสถาบัน รวมถึงจิตวิญญาณ ปณิธานอันสูงส่ง ที่ทุกคนผูกพันต่อสถาบัน ซึ่งพัฒนามานานถึง ๕๓ ปีแล้ว

หนังสือ *สามทศวรรษแรก* ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ ได้บ่งบอกถึงความมุ่งมั่นในการบุกเบิกสถาบันของบูรพาจารย์ยุคแรกๆ ในการอบรมลูกศิษย์ให้ **มีความรู้กระจ่าง** **นักประชาธิปไตย** และ**มีความประพฤติประดุจผู้ทรงศีล** จึงมีเรื่องให้น่าติดตามมากมาย เป็นต้นว่า ตำนานจากทุ่งแสนแสบ โรงเรียนของพวกผมอยู่ที่ไหน ชีวิตในโรงเรียนของพวกผม พวกเรามาจากไหนกันบ้าง ความประทับใจของพวกผม ผมมีข้อคิดอะไรให้มหาวิทยาลัยบ้าง และในหลวงกับการเสด็จทรงดนตรีที่ประสานมิตร เป็นต้น

ในนามมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดิฉันขอขอบคุณคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ซึ่งมีรองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ ประธาน ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย คณะกรรมการชุดนี้ มีความวิริยะอุตสาหะในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเรียบเรียงให้เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ สวยงาม ว่าเป็นประวัติศาสตร์ โดยใช้เวลาถึง ๗ ปี หนังสือเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนกระจกเงา สะท้อนให้เห็นอดีตเชื่อมโยงสู่ปัจจุบัน และฉายความก้าวหน้าไปสู่อนาคต ด้วยการจรรโลงสถาบันอันเป็นที่รักของพวกเราทุกคน ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ดิฉันมั่นใจว่าหนังสือเล่มนี้จะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสถาบัน สังคม คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ ศิษย์เก่า และศิษย์ปัจจุบัน โดยทั่วกัน

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธนา พรหมบุญ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ เป็นชื่อหนังสือที่มีความเป็นมาจากความประสงค์ของคณะกรรมการดำเนินการกองทุนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ที่จะจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือดังกล่าว ตามคำสั่งที่ ๑๑๖๘/๒๕๓๗ สั่ง ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยมีอธิการบดี และ ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร เป็นที่ปรึกษา และข้าพเจ้า นางสาวสาคร ช่วยประสิทธิ์ เป็นประธานกรรมการ (ดังสำเนาคำสั่งในภาคผนวก)

ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๓๗ วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๗ ได้พิจารณาแนวทาง รูปแบบ และอื่นๆ โดยให้สาระสำคัญอยู่ที่การรวบรวมข้อมูล โดยจะรวบรวมจากการบอกเล่าและบันทึกเสียง การเขียนเล่าเรื่องของคณาจารย์และศิษย์ รวมทั้งจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ส่วนงบประมาณในการจัดทำและจัดพิมพ์จะได้รับจากดอกผลของกองทุนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจเหล่าสุนทร ส่วนชื่อหนังสือได้พิจารณาและลงความเห็นชอบที่จะใช้ชื่อว่า "สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒" ทั้งนี้เพื่อให้หนังสือได้ประมวลประวัติ ความเป็นมาของสถาบันแห่งนี้ได้กว้างขวาง ตั้งแต่เริ่มแรก พ.ศ. ๒๔๙๒ มาสิ้นสุดสมัยของอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร พ.ศ. ๒๕๒๒ เพราะสถาบันแห่งนี้เริ่มต้นมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มาเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามลำดับ

การกำหนดวงหัวข้อในการสัมภาษณ์ และการแจ้งให้เขียนเล่าเรื่อง ตลอดจนรายชื่อบุคคลที่จะสัมภาษณ์และติดต่อขอข้อมูล ได้พิจารณาและทบทวนกันต่อมา จนได้หนังสือ "ขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" ที่ ทม๑๐๐๑/พิเศษ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๗ ศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้ลงนาม (ดังสำเนาหนังสือในภาคผนวก)

จากนั้นได้มีการสัมภาษณ์คณาจารย์และศิษย์เก่า ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ตลอดจนคนผู้เริ่มก่อตั้งคือ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙ และยังได้รับข้อเขียนจากอาจารย์และศิษย์เก่ามาบ้าง ข้อมูลทั้งหมดยังคงอยู่ต่อมา เนื่องจากมีข้อขัดข้องบางประการในการจัดเรียบเรียง

มาบัดนี้ข้าพเจ้าเห็นสมควรที่จะได้รวบรวม นำเสนอเรื่อง "สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒" เท่าที่จะกระทำได้ ไว้ ณ ที่นี้ และขอเปิดแนวทางให้สำหรับข้อเขียนที่
คณาจารย์และศิษย์จะได้เพิ่มเติมตามที่เห็นเหมาะสมต่อไป

สาคร ช่วยประสิทธิ์

๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔

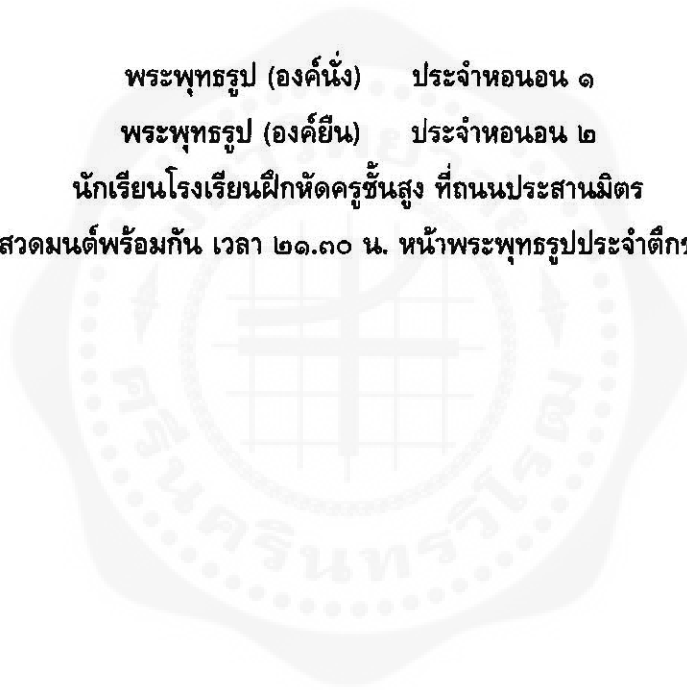
สารบัญ

ความเป็นมาของสถาบัน	หน้า
ทำไมต้องเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง	๑
ทำไมจึงเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา	๔
การได้เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๗
เรื่องจากการสัมภาษณ์และบอกเล่า	
ที่มาของข้อมูล	๑๔
โรงเรียนของผมอยู่ที่ไหน	๑๖
ชีวิตในโรงเรียนของผม	๒๐
พวกเรามาจากไหนกันบ้าง	๒๕
การฝึกอบรมทั้งวิชาการและจิตวิญญาณของผม	๒๕
ความประทับใจของผม	๒๙
เมื่อพวกผมได้เป็นนิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา	๓๓
ความโดดเด่นของวิทยาลัยของผม	๓๔
ความร่วมมือที่สำคัญ	๓๗
การทำโปรแกรมฝึกฝนนิสิต (Understudies)	๓๘
การเริ่มเปิดสอนวิชาที่มีคุณค่าอื่นๆ	๔๐
พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา	๔๑
การเสด็จทรงดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชชมหาราช	๔๖
การให้บริการแก่หน่วยราชการอื่น	๔๘
อธิการทั้งสองและอาจารย์ผู้ใหญ่ในความทรงจำ	๔๙
ความเอื้ออาทรระหว่างอาจารย์ต่ออาจารย์และอาจารย์ต่อศิษย์	๕๔
วิทยาลัยวิชาการศึกษาให้อะไรแก่ผม	๕๖
ผมมีข้อคิดอะไรให้มหาวิทยาลัยบ้าง	๕๗
ผมมีข้อคิดให้วงการศึกษาของชาติด้วย	๕๘

เรื่องต่อเนือง	หน้า
หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิกับโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ ถนนประสานมิตร ททัย ต้นหยง	๖๐
ความหมายของตราวิทยาลัยวิชาการศึกษา พวา พันธุ์เมฆา.....	๗๗
วิทยาลัยวิชาการศึกษาในความทรงจำ จันทนา พรหมเศรณี	๗๙
วิทยาลัยวิชาการศึกษาสมัยก่อร่างสร้างตัว ศิลา จายนีย์โยธิน	๑๐๓
ประณมสาธิตของน้อย ชมพูนุท จรรยาเพศ	๑๐๖
ระลึกถึงวันวาน ศิลา จายนีย์โยธิน	๑๑๑
งานทะเบียนนิติ เลิศ ชูภาค	๑๑๓
จากชั้นเปิด...สู่หนังสือสำหรับทุกคน: ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มาเรีย เหล่าสุนทร วิชญ์ ทับเที่ยง บุญสม ก้านสังวร	๑๑๕
สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก/สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์	๑๒๕
โสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตร ชม ภูมิภาค	๑๒๘
การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นการส่วนพระองค์ สมพงษ์ ประทุมทอง	๑๓๔
พระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในวันการศึกษาสัมพันธ์ (บางตอน) ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ถนนประสานมิตร วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕	๑๓๕

เรื่องต่อเรื่อง (ต่อ)	หน้า
ในหลวงกับการเสด็จทรงดนตรีที่ประสานมิตร	
พวา พันธุ์เมฆา	๑๔๐
อาหารกลางวันที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา/มศว (School lunch)	
ทวีร์สมิ์ ชนาคม	๑๔๓
โรงแรม่านรูดในซอยประสานมิตร	
ทวีร์สมิ์ ชนาคม	๑๕๕
ความสัมพันธ์ทางการศึกษาระหว่างวิทยาลัยวิชาการศึกษา/มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กับ ราชอาณาจักรลาว/สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	
ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์	๑๕๗
ชมรมดนตรีไทยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา	
ประทีป เล้ารัตนอารีย์	๑๖๐
ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล แพร์ตกุล กับงานวัดผล	
ไพศาล หวังพานิช	๑๖๖
สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำกัด	
บุญสม ก้านสังวร	๑๗๐
สังเขปความเป็นมาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	
ศิริยุภา พูลสุวรรณ	๑๗๕
เหตุการณ์ในวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕	
ประเสริฐ วิทยารัฐ	๑๗๘
การจัดงานเย็นศิระเพราะพระบริบาลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา	
สาคร ช่วยประสิทธิ์	๑๘๑
บทส่งท้าย	
ประหยัด ทาสิตะพันธุ์	
วุฒิชัย มูลศิลป์	๑๘๔
บทสรุป	๑๘๗
ภาคผนวก	๑๘๙

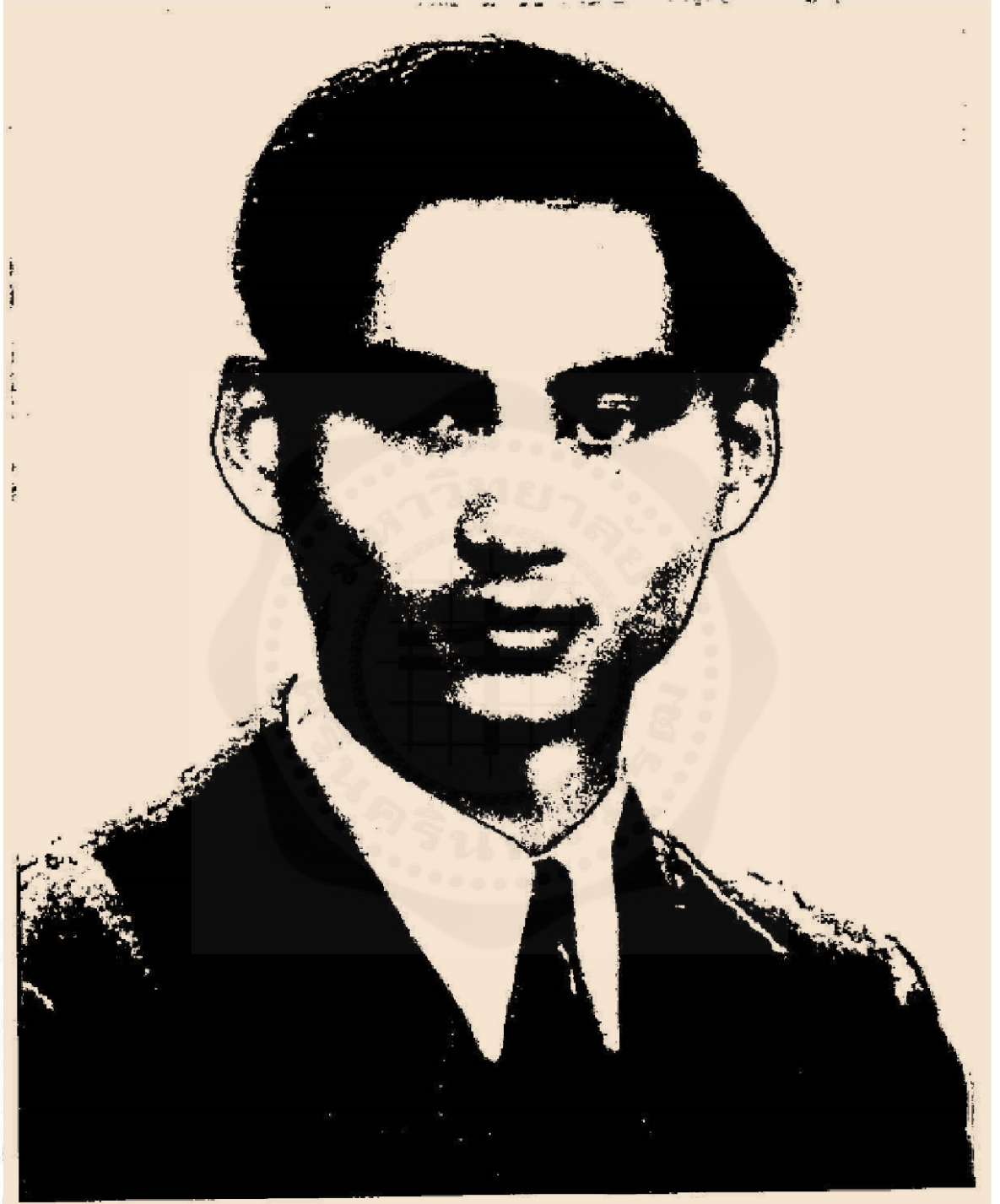
พระพุทธรูป (องค์นั่ง) ประจำหอนอน ๑
พระพุทธรูป (องค์ยืน) ประจำหอนอน ๒
นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร
ต้องสวดมนต์พร้อมกัน เวลา ๒๑.๓๐ น. หน้าพระพุทธรูปประจำเตียงของตน

อย่าให้ทั้งเรื่องนี้เป็นอันขาด
(เรื่องการฝึกหัดครู)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงฝากฝังกับ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล
เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
ทรงฉายเพื่อทำหนังสือเดินทางเสด็จนิวัตประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๘

ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์

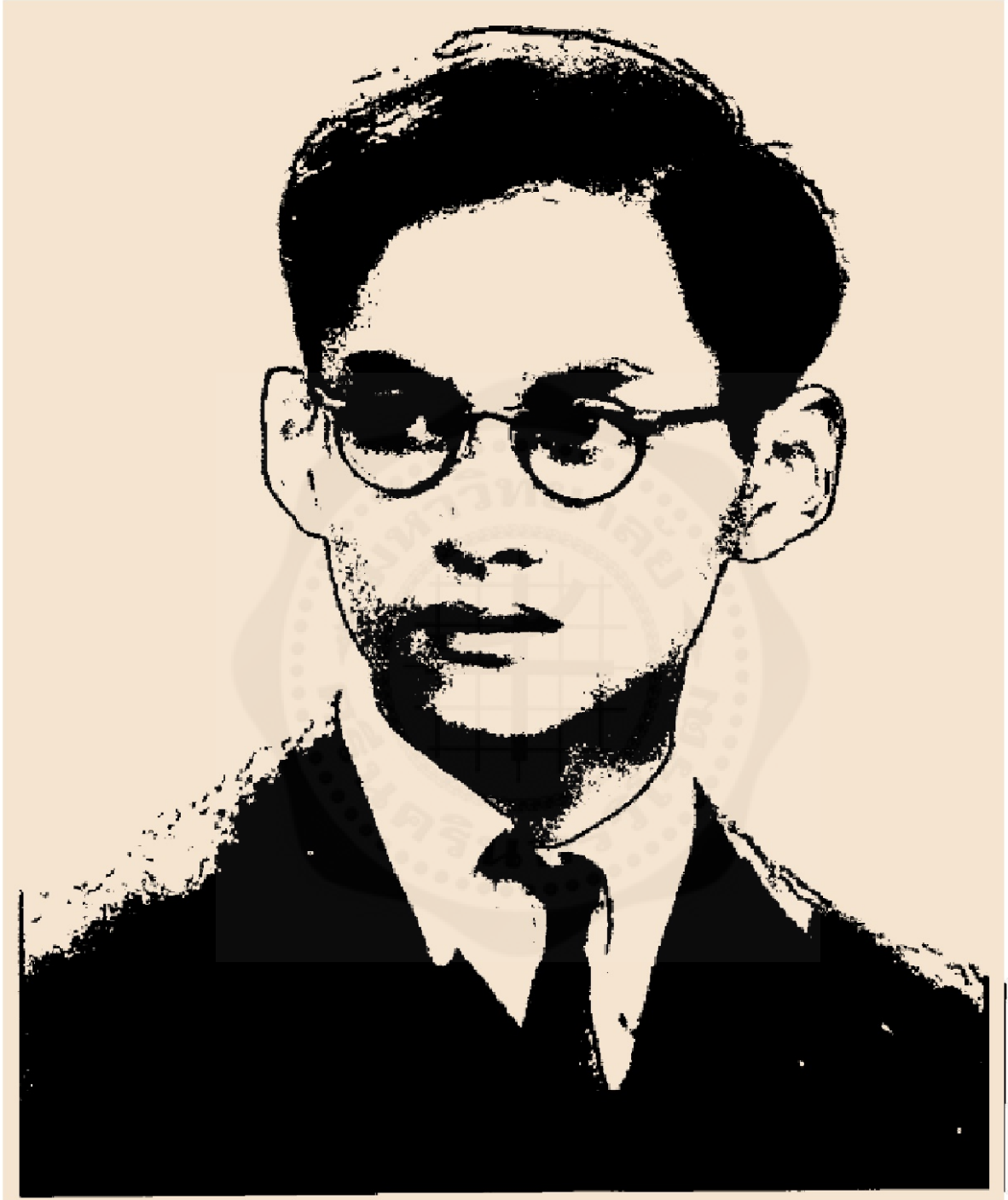
ปัญญาที่เฉียบแหลม

กำลังกายที่สมบูรณ์

พระราชปราชญ์

๙ มิถุนายน ๒๕๓๙

ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหานก ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
(เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช)
ทรงฉายเพื่อทำหนังสือเดินทางเสด็จนิวัติประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๘

พิธีทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
 และพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิต นักศึกษา
 วันอังคารที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๒

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

พระปรมาภิไธยที่ทรงลงไว้ในสมุดเยี่ยม
 เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรก ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๒

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ทูลเกล้าฯ ถวายครุฑปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๒

ความเป็นมาของสถาบัน

ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์^๑

ทำไมต้องเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง

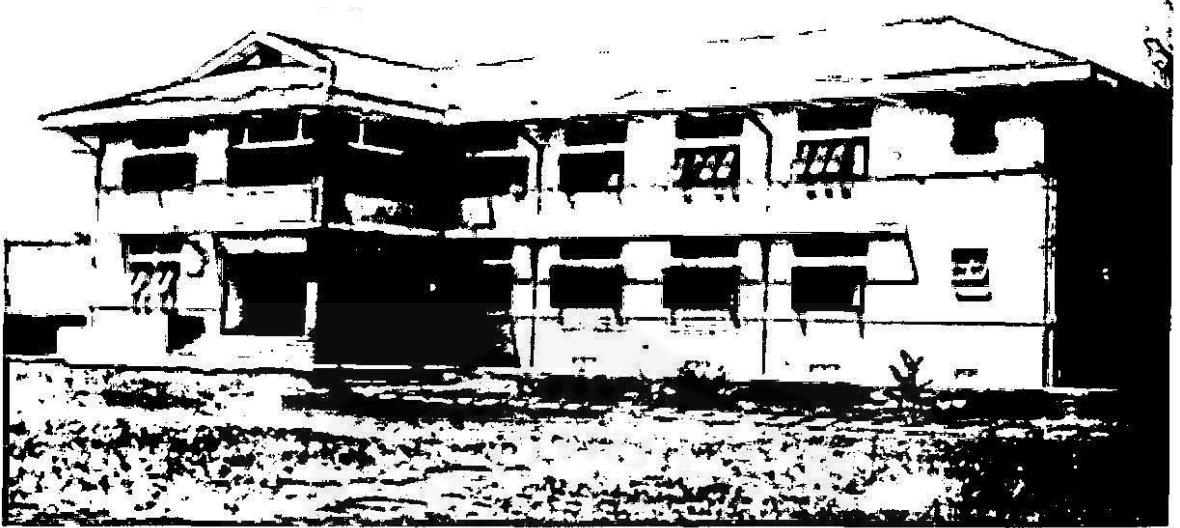
ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล^๒ ได้บรรยายเรื่อง “พระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ด้านการศึกษา” ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในวันเปิดนิทรรศการ “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.^๓ มีข้อความกล่าวถึง ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่า

“สถานที่แห่งนี้ได้เริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้น และเจริญงอกงามมาจนบัดนี้ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แน่นนอนเป็นเวลาประมาณ ๓๐ ปี ผมมีหลักฐานยืนยันในความจำว่า วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมาน เพื่อเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ตัวผมเองได้รับเกียรติอย่างสูงสุดให้ไปกราบบังคมทูลเรื่องการศึกษาของบ้านเมือง ผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของผมเองที่จะต้องกราบบังคมทูลทั้งส่วนดีและไม่ดี ถ้าปิดบังส่วนไม่ดีไว้ ผมถือว่าเป็นความผิดของผมอย่างมาก ดังนั้นก็เลยได้กราบบังคมทูลเรื่องกิจการฝึกหัดครู ผมได้กราบบังคมทูลว่า บ้านเมืองไม่ได้ให้ความสำคัญต่อกิจการฝึกหัดครูเลย กราบบังคมทูลถามว่า ทรงทราบบ้างหรือไม่ว่าโรงเรียนฝึกหัดครูอยู่ที่ไหนบ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าไม่ทราบเลย ขณะนั้นเรากำลังเดือดร้อน จริง ๆ การฝึกหัดครูมีสถานที่ที่ไหนคนก็มาแย่งเอาไปหมด เช่น โรงเรียนฝึกหัดครูประถมซึ่งเป็นโรงเรียนสำคัญของเราขณะนั้น ถูกหยิบยกเอาไปให้กระทรวงอุตสาหกรรมทันทีโดยเจ้าหน้าที่ไม่รู้เรื่องเลย สถานที่นั้นกลายเป็นกองพล ๑ ขณะนี้ ผมและเพื่อนฝูงในกระทรวง

^๑ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์ รองศาสตราจารย์ ผู้รวบรวมและเรียบเรียง จากหนังสือ วารสาร เอกสาร และสัมภาษณ์ คณาจารย์และศิษย์เก่า

^๒ม.ล.ปิ่น มาลากุล ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเป็นศาสตราจารย์ และราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

^๓เย็นศิระเพราะพระบริบาล เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๒๑ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หน้า ๓๒-๓๘

อาคาร ๑ วังศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๔๙๑ ซึ่งใช้เป็นหอนอน ๑

ศึกษาธิการ เดือดร้อนมาก จึงได้คิดว่าจะต้องสร้างฝักหัดครูให้ถาวรไม่ให้ใครมาแย่งสถานที่ไปได้ และได้เริ่มหาสถานที่เช่นว่านี้ที่ประสานมิตร ขอความที่กล่าวมานี้ผมได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แล้วในที่สุดก็ทรงฝากฝังไว้ว่า **อย่าให้ทั้งเรื่องนี้เป็นอันขาด** แล้วผมก็กราบบังคมทูลลากลับ ผมอดไม่ได้ที่จะสืบว่า ภายหลังมีพระราชดำรัสเรื่องนี้กับใครบ้าง ก็ได้ทราบมาอย่างแน่นอนว่า ได้ทรงนำเรื่องนี้ไปรับสั่งแก่สมเด็จพระอนุชาธิราชภูมิพลอดุลยเดช เพราะฉะนั้นผมอยากจะบอกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงทราบเรื่องการศึกษาในข้อแรก คือ เรื่องการฝึกหัดครูจะมาสักรากฐานที่ประสานมิตร รู้สึกว่าเรื่องนี้เป็นของพระองค์ เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สวรรคตภายใน ๑๐ วัน ตั้งแต่ที่ผมได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะทรงรู้สึกอย่างไรผมก็ไม่ทราบ แต่ผมเองรู้สึกว่า สถานที่แห่งนี้เป็นที่ของพระองค์ตั้งแต่เริ่มแรก เป็นเวลาถึง ๓๑ ปีครึ่งแล้ว ขณะนั้นเรามาหาซื้อที่ดินก็ได้ที่ดินราคาตารางวาละ ๓๘ บาท และถ้าที่ไหนถมแล้วก็ให้อีก ๕ บาท เป็น ๔๓ บาท พยายามพยายามให้ใหญ่โต เพราะรู้ว่าเรากำลังจะก้าวไปสู่ความเจริญองกวม ซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อยจนกระทั่งมีประมาณ ๑๐๐ ไร่เศษ บังเอิญมีคนมากกว่าซื้อที่ดินบังหน้า จะเอามาขายเราตั้ง ๖๐ บาท ใครจะไปซื้อ ก็ไม่ซื้อ ผู้ที่กว่านที่ดินนั้นก็เลยไปฟ้องรัฐมนตรี บอกว่า **ม.ล.ปิ่น**

เล่นตลกเกี่ยวกับเรื่องที่ดิน รัฐมนตรีขณะนั้นก็มีหนังสือมาบอกว่า การซื้อที่ดินที่ประสานมิตร ให้ระงับทั้งหมด ผมเสียใจจนกระทั่งวันนี้ แต่ว่าผู้ที่ทำงานภายหลังก็ยังสามารถซื้อที่ดินได้อีกมาก แต่ก็ยังน้อยนัก ผมอดคิดไม่ได้ถึงประสานมิตร และอดคิดไม่ได้ว่า เราเจริญงอกงามมาเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ น่าปลื้มใจจริงๆ...”

“...ขณะนั้นสถานที่แห่งนี้ยังรกร้าง เป็นทุ่งนา ปลูกข้าวบ้าง เป็นที่ว่างเปล่าบ้าง ในวันวางศิลาฤกษ์อาคาร ๑ นั้น รัฐมนตรี” ไม่สามารถมาทางถนนโดยรถยนต์ได้ เพราะว่าถนนนั้นละมาก เป็นหลุมเป็นบ่อ ฝนตกด้วย ต้องไปลงเรือที่ประตูน้ำ แล้วก็มาขึ้นที่นี้ และวางศิลาฤกษ์อาคาร ๑ อาคาร ๑ นั้นมีประวัติที่จะเรียกว่า งดงามก็ได้ คือว่าการสัมมนาครั้งแรกในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ ประชุมกันเรื่องการศึกษาประชาบาล และการศึกษามากบังคับ เป็นครั้งแรกที่เราตกลงใจว่าจะค้นคว้าหาวิชาโดยการปรึกษาหารือกัน ไม่ใช่ให้ผู้บังคับบัญชาจะสั่งเอา หรือประชุมเพื่อสั่งการ แต่นี้เพื่อปรึกษาหาข้อเท็จจริงอันที่จะเป็นประโยชน์แก่งานการที่ประสานมิตร ที่ตึก ๑ นั้น เริ่มสร้างในต้นรัชกาลที่ ๙”

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการมีความคิดในการสร้างโรงเรียนฝึกหัดครู ให้มีสถานที่เป็นปีกแผ่นถาวรแล้ว ก็ได้กำหนดโครงการสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูถาวร และระบุไว้ในหนังสือขออนุมัติโครงการ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๘๙ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นผู้ลงนามว่า “จะจัดสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงสำหรับนักเรียนฝึกหัดครูชายแห่งหนึ่ง ให้มีอาคารสถานที่ และเครื่องใช้พร้อม จัดสร้างให้เสร็จใน ๔ ปี...งบประมาณทั้งสิ้น ประมาณการจ ๕ ล้านบาท ขอย้ายในปี ๒๔๘๙ ห้าแสนบาท สำหรับจัดซื้อที่ดิน เตรียมการก่อสร้าง และปราบที่เท่าที่จะทำทันในปีนี้ ขอย้ายต่อไปในปี ๒๔๙๐ สองล้านบาท ในปี ๒๔๙๑ สองล้านบาท ในปี ๒๔๙๒ ห้าแสนบาท...ส่วนสถานที่มีหนทางจะเจรจาขอซื้อจากบริษัทอุตสาหกรรมเนือนม^๒ ซึ่งจะเลิกล้ม มีเนื้อที่ของบริษัทที่จะขายอยู่ประมาณ ๕๐ ไร่เศษ ที่ปลายถนนประสานมิตร ริมคลองแสนแสบ ห่างจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยไม่มากนัก การซื้อที่คงจะต้องซื้อในราคาใกล้เคียงกับราคาตลาดแต่คงไม่สูงนัก เพราะที่ห่างจากถนนใหญ่มาก...”

รัฐมนตรีที่มวางศิลาฤกษ์ เมื่อ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ คือ นายเลื่อน ศรภัยวานิช มี ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนฝึกหัดครูตอนนั้นขึ้นอยู่กับกรมสามัญศึกษา มีหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นอธิบดี

^๒ บริษัทอุตสาหกรรมเนือและนม จำกัด เป็นของกระทรวงเกษตรธิการ

ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเปิดโรงเรียนฝึกหัดครู ที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ และได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดชั้นสูง อำเภอ พระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. ๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีระบุไว้ในข้อ ๒ ว่า “ให้จัดโรงเรียนฝึกหัดครูนี้ เป็นโรงเรียนฝึกหัดครู ชั้นสูง รับผู้สอบไล่ได้ตั้งแต่ประโยคมัธยมศึกษาเข้าไปศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม และ ประโยคครูอื่นๆ ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ” ทั้งยังมีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการตั้งหลวงสวัสดิสาร- ศาสตร์พุทธิ^๑ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร อีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒

ส่วนระเบียบการรับสมัครเข้าเป็นนักเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร อำเภอ พระโขนง จังหวัดพระนคร พุทธศักราช ๒๔๙๒ ประกาศเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๒ มีรายละเอียด ว่า “นักเรียนที่จะเข้าศึกษาจะต้องอยู่ประจำกินนอนในโรงเรียนตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ โรงเรียนนี้มีหลักสูตร ๕ ปี ผู้ที่ศึกษาจบหลักสูตร ๓ ปี อาจจะได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม ส่วนผู้ที่ศึกษาจบหลักสูตร ๕ ปี จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม...”

จากนั้นในประกาศต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ^๒ จะมีคำว่า โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนน ประสานมิตร โดยตลอด

ทำไมจึงเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา

การดำเนินการต่อมาก็คือ ได้มีความพยายามให้เปิดหลักสูตรต่ออีก ๒ ปี จนถึงขั้นปริญญา หรือ ประโยคอุดม (ป.อ.) โดยให้เปิดที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มีข้อความจากหนังสือเสนอ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๙๕ ของ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการระบุว่า การจัดให้โรงเรียนชั้นสูงสอนถึงขั้นปริญญา และให้ปริญญาั้นโดย เฉพาะทางครู มีทำอยู่ในอเมริกาอย่างแพร่หลาย เรียกว่า **Teacher's Colleges** เขาให้ถึงปริญญาโท และปริญญาเอกโดยไม่ต้องเป็นมหาวิทยาลัย แต่ถ้าเราทำก็คงจะไม่จัดถึงเพียงนั้น ส่วนทางด้านวิชาการ คือที่จะต้องมามีอาจารย์ชั้นสูงให้เพียงพอั้น เฉพาะวิชาครูอาจทำได้...

^๑หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ อ่าน สะ-หวัด-ติ-सान-สาต-ตระ-พุด

^๒ประกาศต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ นำมาจาก *ประวัติโรงเรียนฝึกหัดครูของกระทรวงศึกษาธิการ* (ถ่ายสำเนาเย็บเล่ม)

หลังจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นลงมาว่า จากหนังสือลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๕๕ การเพิ่มการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอีก ๒ ปี น่าจะเสนอโครงการได้ กระทรวงศึกษาธิการก็ได้นำโครงการเสนอสอนวิชาครูชั้นสูงต่อจาก ป.ม. อีก ๒ ปี หรือต่อจาก ป.ป. ๔ ปี ในชั้นต้น จัดเฉพาะชายที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๔๕๖ เป็นต้นไป

ในที่สุดได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๕๖ ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนาม สรุปว่า กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งขยายการศึกษาให้มีมาตรฐานสูงขึ้น จึงให้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาชั้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร สังกัด กรมวิสามัญศึกษา

การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาก็คือ กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่ง ที่ วส.๕๐/๒๔๕๖ ให้หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อีกตำแหน่งหนึ่งมาตั้งแต่ ๒๘ เมษายน ๒๔๕๒ พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ และให้นายสาโรช บัวศรี^๑ ครูโท โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ กรมวิสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ กรมวิสามัญศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๖ สิ้น ณ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ โดยมีพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนาม

ต่อมาเมื่อมีการเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ก็ได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วส.๓๗๖/๒๔๕๖ แต่งตั้งให้นายสาโรช บัวศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร กรมวิสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมเดิม ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๔๕๖ สิ้น ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๕๖

เนื่องจากสถาบันแห่งนี้มีชื่อแต่เดิมเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร และมาประกาศเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ สรุปว่า ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตามประกาศลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๕๒ และได้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาชั้น ณ ที่แห่งเดียวกัน ตามประกาศลงวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๕๖ เพื่อความสะดวกในการบริหารงานการศึกษา จึงให้รวมสถานศึกษาทั้งสองแห่งเข้าเป็นแห่งเดียวกัน และให้เรียกชื่อว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๔๕๖ ประกาศ ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๕๖

เมื่อได้มีการประกาศตั้งเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ก็ได้มีการตั้งกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้ทำหน้าที่แทนกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ ๘ ตุลาคม

^๑สาโรช บัวศรี ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็นศาสตราจารย์ และราชบัณฑิต

๒๔๔๖ (ดูรายชื่อกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง และกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้ในภาคผนวก)

ในที่สุดได้มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๗ ในพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๔๗ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๒๘ กันยายน ๒๔๔๗)

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ในตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู รักษาการในตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี รักษาการในตำแหน่งรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา และรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๔๗ ตามคำสั่งที่ วส.๔๗๕/๒๔๔๗ ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๔๗

ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา และศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้ตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๔๙ ตามคำสั่งที่ กฝ.๗๑/๒๔๔๙ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๔๙

ถัดจากนั้น ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้ตำแหน่งรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๔๙ ตามคำสั่งที่ กฝ.๘๓/๒๔๔๙ ลงวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๔๔๙

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการทั้งสามฉบับ พลเอก มังกร พรหมโยธี เป็นผู้ลงนาม

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๒ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ไปดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร จึงได้ดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นคนแรก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีวิทยาเขตทั้งหมด ๘ วิทยาเขต ตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๗	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	ประสานมิตร
พ.ศ. ๒๔๔๘	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	ปทุมวัน
	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	บางแสน
พ.ศ. ๒๕๑๐	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	พิษณุโลก
พ.ศ. ๒๕๑๑	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	มหาสารคาม
	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	สงขลา
พ.ศ. ๒๕๑๒	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	พระนคร (ต่อมาเรียกบางเขน)
พ.ศ. ๒๕๑๓	วิทยาลัยวิชาการศึกษา	พลศึกษา

เมื่อได้รับสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็ได้เป็นวิทยาเขตของ มหาวิทยาลัยทั้ง ๘ วิทยาเขต

การได้เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภายหลังจากที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ขึ้นดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชา- การศึกษา เมื่อ ๒ มกราคม ๒๕๑๒ แล้ว ท่านมองเห็นความจำเป็นที่ควรพัฒนาสถาบันการศึกษาแห่งนี้ให้ กองงามยิ่งขึ้นต่อไป ดังที่ท่านเขียนไว้ในคำนำของสมุดปกขาวว่า การดำเนินงานของวิทยาลัยวิชาการศึกษา **ไม่มีความคล่องตัวเป็นอันมาก จึงได้ร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเสนอ ต่อ สภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒...** นับว่า ท่านศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ได้เริ่มขบวนการที่ยาวนานตั้งแต่เริ่มเข้ารับตำแหน่งอธิการ ภาระหนักในเรื่องการยกฐานะวิทยาลัยวิชา- การศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยทำให้ท่านต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่างๆ มากมาย ได้แก่สภาการศึกษา แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัย และที่สำคัญคือ คณะปฏิวัติ (ทำการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๑๔) ท่านต้องเข้าพบคณะปฏิวัติซึ่งมีกองบัญชาการตั้งอยู่ที่สนามเสือป่า ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิหารัฐ มีโอกาสเข้าพบคณะปฏิวัติคนหนึ่ง ได้เขียนบรรยาย “ เหตุการณ์ใน วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ” ไว้ให้ ดังปรากฏ ในเรื่องต่อเนื่องข้างท้าย คณะปฏิวัติเห็นด้วยกับคำชี้แจงของ คณะอาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งมี ดร.สุภรณ์ ศรีพหล และ ดร.ประเสริฐ วิหารัฐ เป็นต้น

จากนั้น คณะผู้บริหาร และคณาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ร่วมกันจัดทำเอกสารต่างๆ ที่ ต้องนำเสนอยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย โครงการมหาวิทยาลัย ทั้งยังได้ส่งไป ยังสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติบางท่าน งานเหล่านี้ดำเนินมาตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๗ จนถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ในฐานะอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงได้ทำหนังสือลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๗ ไปยังท่านราชเลขาธิการ ขอให้ท่านราชเลขาธิการนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอ พระราชทาน ชื่อของวิทยาลัยการศึกษา ซึ่งได้รับยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย

ต่อมาได้มีหนังสือด่วนมาก ที่ รล ๐๐๐๒/๑๖๐๑ ลงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๗ จากสำนัก- ราชเลขาธิการ เรื่อง พระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยมายังอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ว่า ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานชื่อ มหาวิทยาลัยว่า **ศรีนครินทรวิโรฒ** และให้ความหมายไว้ด้วยว่า **ศรีนครินทรวิโรฒ** (มหาวิทยาลัย) ที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร (ดังสำเนาหนังสือในภาคผนวก)

ในที่สุดได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๗ เป็นปีที่ ๒๙ ในรัชกาลปัจจุบัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๗ มีผลบังคับใช้ใน

การสัมมนาปฏิบัติการหลักสูตรระดับปริญญา ระบบทวิภาค มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๑๕-๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๗ ณ วศ. บางแสน

วันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา นั่นคือ วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗

สรุปความเจริญงอกงามของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ได้ว่า

เริ่มจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

มาเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน และได้ตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗

ในที่สุดได้เป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นปีที่ ๒๙ ในรัชกาลปัจจุบัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

รวมเวลาของการเจริญงอกงามทั้งสิ้น ๒๕ ปี

ผู้มีคุณูปการของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ ก็คือ

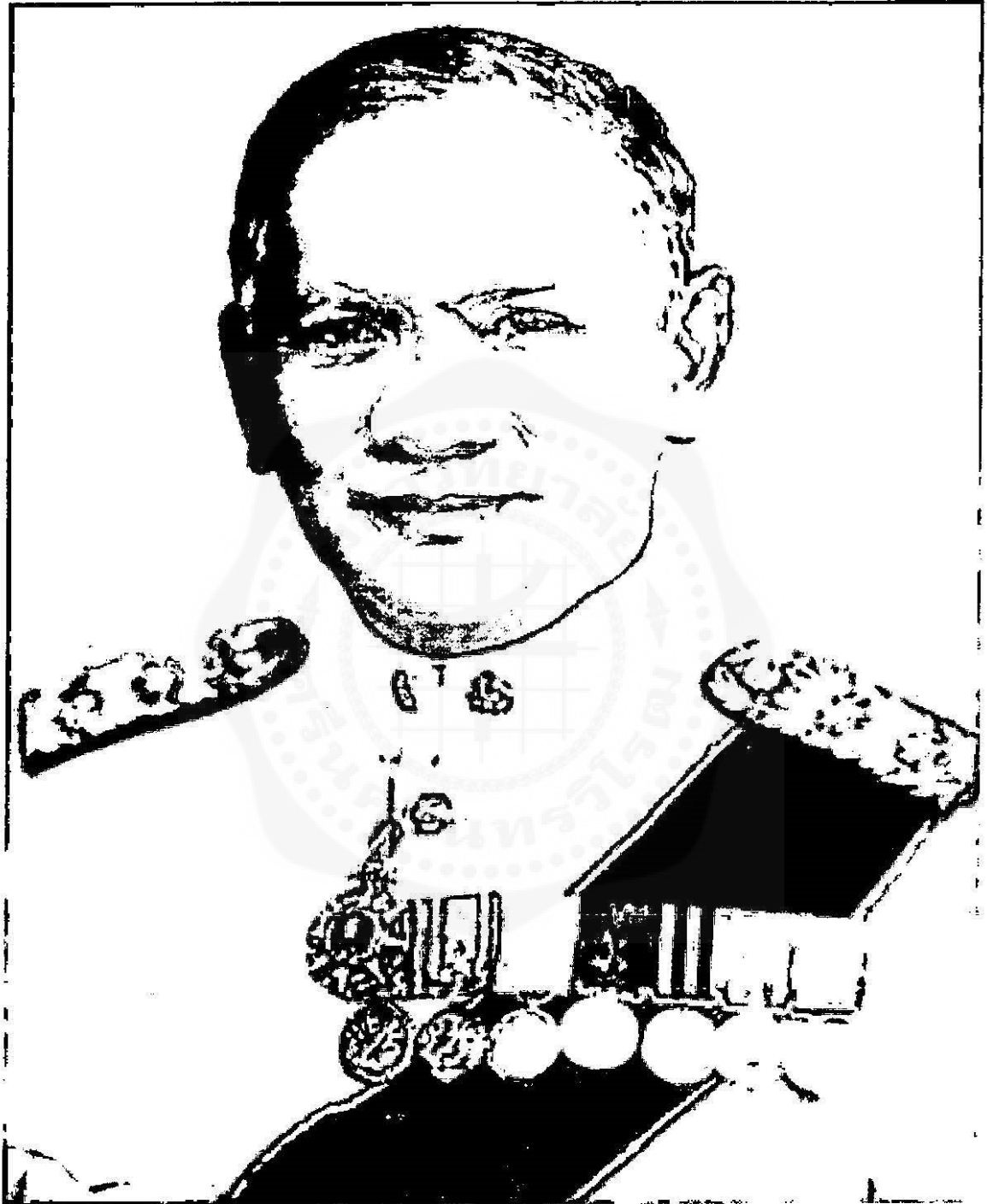
ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

เป็นหน้าที่ของคณาจารย์รุ่นหลังจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มสติกำลังเพื่อ
ความเจริญงอกงามของสถาบันแห่งนี้ต่อไป

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล
ผู้ก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ
ผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร
๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๙๖

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี

ผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ต่อจากหลวงสวัสดิสารศาสตรบุทธิ

และเป็น อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จนถึง ๑ มกราคม ๒๕๑๒

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ๒ มกราคม ๒๕๑๒

รักษาการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘ ถึง ๒๕ มกราคม ๒๕๒๒

เรื่องจากการสัมภาษณ์และบอกเล่า

ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์^๑

ที่มาของข้อมูล

การจัดทำหนังสือ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๕๒ นี้ คณะกรรมการมีมติว่า การรวบรวมข้อมูลจะรวบรวมจากการบอกเล่าโดยการสัมภาษณ์ และการเขียนเล่าเรื่อง ของทั้งคณาจารย์และศิษย์เก่า

ผลการดำเนินงานในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๘-๓๙ ได้สัมภาษณ์ กลุ่มอาจารย์ กลุ่มศิษย์เก่า สัมภาษณ์ รายบุคคล และถอดแถบบันทึกออกมาเป็นตัวพิมพ์ ตลอดจนข้อเขียนที่ส่งมาให้คณะกรรมการ รวมทั้งหมด ประมาณ ๑๘๐ หน้า นับเป็นข้อมูลดิบ ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงจึงต้องนำมาประมวล โดยกำหนดหัวข้อให้เนื้อเรื่อง ผสมผสานกัน ส่วนข้อมูลดิบจะได้รวบรวมไว้ในหอสมุดให้ท่านทั้งหลายดูได้

ศิษย์เก่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่ม มี ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ สัมภาษณ์เมื่อ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๘ มี ๓ คน เป็นผู้ที่เข้าเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ระดับประโยคครูประถมศึกษาระดับปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์ ชัยอินคำ (มศว บางเขน) คุณเชียวชาญ เพชรจรัส (กรมการฝึกหัดครู) คุณสุชาติ โพธิวิทย์ (กรมการ ฝึกหัดครู) รองศาสตราจารย์ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์ ผู้สัมภาษณ์

กลุ่มที่ ๒ สัมภาษณ์เมื่อ ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๙ เป็นผู้ที่จบประโยคครูประถมศึกษา จากโรงเรียน ฝึกหัดครูอื่น มาเข้าเรียนระดับประโยคครูมัธยมศึกษา เข้าชั้นปีที่ ๔ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย ทับเที่ยง (มศว ประสานมิตร) ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม ก้านสังวร (มศว ประสานมิตร) และเป็นผู้ที่จบ ประโยคครูมัธยมศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูอื่น มาเข้าเรียนระดับปริญญาตรี ตอนที่มหาวิทยาลัยวิชา- การศึกษาแล้ว ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิทยาวัฐ (มศว ประสานมิตร) รองศาสตราจารย์ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์ ผู้สัมภาษณ์

ศิษย์เก่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ได้แก่ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อ ๖ มิถุนายน ๒๕๓๙ และรองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน

^๑ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์ รองศาสตราจารย์ เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์คณาจารย์และศิษย์เก่า

๒๕๓๙ รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ ผู้สัมภาษณ์

กลุ่มอาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ปราณี ชนะชานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิลา จายนัยโยธิน รองศาสตราจารย์ระวี สงวนทรัพย์ ศาสตราจารย์สุไร พงษ์ทองเจริญ และอาจารย์แจ่ม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา สัมภาษณ์เมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ส่วน รองศาสตราจารย์เสาวณี อินทรภักดี ไม่ได้มาให้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง แต่ได้ฝากความคิดเห็นมา

ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคลอีกท่านหนึ่ง คือ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล สัมภาษณ์เมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๘ (ท่านได้มาบรรยายเรื่อง "พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ด้านการศึกษา" ในวันเปิดนิทรรศการ "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๒๐ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไว้แล้ว และนับเป็นข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาแห่งนี้ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น) ท่านได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมที่น่าสนใจยิ่ง รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศ ชูภาค เป็นผู้สัมภาษณ์

ยังมีผู้ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคลอีก ๑ ท่าน คือ คุณสัมพันธ์ ทองสมัคร สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ในฐานะศิษย์เก่าภาคสมทบวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร สัมภาษณ์เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รองศาสตราจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ และรองศาสตราจารย์เฉลียว พันธุ์สีดา เป็นผู้สัมภาษณ์

นอกนั้นมีบทความที่ส่งเข้ามา ได้แก่

เรื่อง เกิดในทุ่งกว้าง มาอยู่กลางคอนโด ของศาสตราจารย์บุญถึง แน่นหนา (มศว ประสานมิตร)

เรื่อง การเปิดโปรแกรมฝึกฝนนิสิต (Understudies) ในสาขาวิชาภูมิศาสตร์ ของ ศาสตราจารย์สวาท เสนาณรงค์ (มศว ประสานมิตร)

เรื่อง โรงครัว-หลังคาจาก ของ ดร.เจริญผล สุวรรณโชติ (หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ) มาเข้าเรียนชั้นปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๖

เรื่อง เล่าความหลัง ของคุณสมยศ เม่นแยม จากเชียงราย เข้าเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

จากข้อมูลทั้งหมด ข้าพเจ้าขอรวบรวมเป็นลำดับไปดังต่อไปนี้

บ้านพักผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ
เป็นผู้ดำเนินการคนแรก ต่อมาศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เป็นผู้ดำเนินการ
และอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็ได้พักอยู่ที่นี้ด้วย

โรงเรียนของผมอยู่ที่ไหน

ผู้ที่เป็นศิษย์เก่ามุ่งมายังโรงเรียนของเขากันอย่างไร โปรดฟังพวกเขาเล่า

ผม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์) จบชั้นมัธยมปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๙๖ มาจากเชียงราย พักอยู่ที่วัด
สามพระยากับรุ่นพี่จากเชียงรายด้วยกัน เขาเรียนอยู่ที่ฝึกหัดครูพระนคร ผมมุ่งมาที่ โรงเรียนฝึกหัดครู
ชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร รุ่นพี่ที่ผมพักอยู่ด้วยพามา นั่งรถเมล์สีแดงจากเทอร์มาสุดสายที่ซอยวัฒนา
(โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย) เดินต่อมาอีกก็เข้าซอยประสานมิตร ไม่มีรถ ไม่ว่าประเภทใด (ไม่มีมอเตอร์ไซด์
รถสองแถว หรือรถตุ๊ก ๆ ทั้งสิ้น) ต้องเดินเข้ามา ถนนที่เข้ามาไม่ใช่ลูกรัง คอนกรีต หรือยางมะตอย แต่เป็น
ถนนปูด้วยอิฐมอญ ขรุขระทรุดโทรม บางแห่งเป็นหลุมเป็นบ่อ สองข้างทางที่เดินเข้ามาส่วนมากเป็นบ้านใหญ่โต
เข้ามาจนสุดซอยจึงถึงโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงของผม

ผม (คุณสุชาติ) มาด้วยรถเมล์ขาว มีรถเมล์ขาววิ่งไปถึงบางจาก พระโขนง ผมเขียนแผนที่ทำได้
แน่นกลัวหลง เส้นทางมายังโรงเรียนนี้มาทางเรือก็ได้ มีเรือแจวจากประตูน้ำ (ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ยังไม่มี)
ไม่มีเรือหางยาว มีเรือเครื่อง เรือเมล์ขาวของนายเล็ดวิ่งระหว่างประตูน้ำถึงแปดริ้ว ค่าโดยสารคิดเป็นระยะเริ่ม
ต้นที่ ๑๕ สตางค์ ๒๐ สตางค์ ขึ้นทีละ ๕ สตางค์ หรือ ๓ สตางค์ เรือแจวแพงกว่า คือ ๒๕ สตางค์ ๕๐
สตางค์

บ้านพักของ ม.ร.ว.จรีพรหม กมลาคณ์

ผม (ดร. ประเสริฐ) จบ ป.ม. มา มาต่อยอดระดับชั้นปีที่ ๖ ช่วงนั้น เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว แต่ยังมีนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ระดับ ป.ป. เรียนชั้นปีที่ ๓ เป็นพวกนุ่งกางเกงขาสั้น พักอยู่ในหอพักของโรงเรียน ผมนุ่งขายาว ต้องอยู่หอพักเอง ต้องนั่งเรือจากประตูน้ำที่ตลาดนายเลิศ น้ำในคลองแสนแสบยังใสสะอาด สองข้างคลองมีวางยอเวลาเรือผ่านก็จะยกยอขึ้นทีหนึ่ง เห็นมีปลาตะเพียนตัวสองตัวทุกครั้ง น้ำในคลองใสสะอาดว่ายได้

ผม (รองศาสตราจารย์ชม) มาเข้าเรียนเมื่อมิถุนายน ๒๔๙๒ บริเวณเป็นท้องทุ่งมีการทำนา หอนอนมีหอเดียว คือ หอ ๑ เป็นที่เรียนด้วย มีบ้านพักผู้อำนวยการ ๑ หลัง ผู้อำนวยการ คือ หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ และมีอีก ๑ หลัง เป็นที่พักของ ม.ร.ว. จรีพรหม กมลาคณ์^๑ ข้างล่าง เป็นที่รับประทานอาหารและโรงรถ โรงครัว ต่อมาปี ๒๔๙๔ จึงมีหอนอน ๒ และมีตึก ๓ ซึ่งเป็นอาคารเรียน บริเวณทั่วไปร่มรื่น มีต้นไม้ น้ำในสระใส ลงว่ายน้ำเล่นได้ การจราจรติดต่อต้องมาทางคลองแสนแสบ หากเป็นทางบกต้องเดินเข้ามา

ผม (ดร.ทรงศักดิ์) มาเข้า พ.ศ. ๒๔๙๖ เข้าเมื่อยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร สอบได้ที่ ๒ มาเข้าเรียนชั้นปีที่ ๖ มีนักเรียนก่อนหน้ามาแล้ว ๕ ปี ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านเรียกนิสิตว่า "คุณ" ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ ให้ผูกเนคไทใส่ชุดขาว ใส่เสื้อแขนยาว ห้ามพับแขน อย่าพับแขนประดุจ

^๑ม.ร.ว.จรีพรหม กมลาคณ์ ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์

หอนอน ๒

โดนัท ทำให้สังเกตได้ว่า ผู้มาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร จะไม่พับแขน ทำนอบนมแม่ แต่การเข้าห้องน้ำ (เพราะว่าเป็นผู้มาจากหัวเมือง)

ผม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญ) จบ ป.ป. ที่โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มาเข้าชั้นปีที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้ชักชวนกันมาสอบเข้า ตอนนั้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว เป็นครั้งแรกที่เปิดรับผู้จบ ป.ป. จากที่อื่น ทางเข้ามายังสถานศึกษาแห่งนี้ ถ้าเข้าทางซอยประสานมิตร ค่อนข้างจะลำบาก รถราไม่มีหนึ่งถนนไม่ติดสอง ส่วนใหญ่จะมาทางเรือ ถนนเพชรบุรีจะมาสุดแค่ตลาดประตูน้ำ ทางเรือมีเรือแจว เรือยนต์ เรือยนต์จะหมดแค่ ๖ โมงเย็น เลยเวลาจะต้องมาเรือแจว ทำน้ำของโรงเรียนอยู่ตรงสะพานข้ามคลองแสนแสบ ปัจจุบัน

ผม (ศาสตราจารย์บุญถึง) จำได้ว่า โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ จากคลองแสนแสบมุ่งไปทางตะวันออก มองเห็นทุ่งกว้างสุดตา ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า ทุ่งบางกะปิ ที่ตั้งของตัวโรงเรียนเป็นท้องทุ่ง เป็นทุ่งเลี้ยงวัวของบริษัทอุตสาหกรรมโคนมแห่งหนึ่ง บริเวณทุ่งกว้างนี้ ถ้าวันไหนท้องฟ้าแจ่มใสมองไปทางตะวันออก ในบางครั้งดูเหมือนจะมองเห็นภูเขาเมืองชลเอาทีเดียว

ผม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม) ไม่รู้เรื่องโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง เมื่อจบ ป.ป. จากโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาปี ๒๔๙๗ ก็กลับสมุทรสาคร ไปเป็นครูที่บ้านได้ ๑ ปี พอฤดูร้อนปี ๒๔๙๘ พบเพื่อนที่เข้ามาเรียนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว พอเขารู้ว่าผมเตรียมสอบครู ป.ม. แล้วก็จบแค่นั้น เขา

ตึก ๓ อาคารเรียน

ได้แนะนำให้ผมมาสอบเข้าที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา (ระดับ ป.ม.) เพื่อนที่เป็นครูมาแล้ว ๑ ปี มาสอบเข้ากันมาก ผมไม่รู้ว่าจะประสานมิตร อยู่ที่ไหน ผมขึ้นรถเมล์มาลงไม่ถูก เลยไปลงซอยแดงอุดม แต่เมื่อเข้ามาถึงก็ประทับใจ ว่าร่มรื่นเหลือเกิน แต่ไม่มีหอพักให้ผู้เรียนระดับ ป.ม. อย่างผมอยู่ ต้องไปอยู่หอพักเอง ต่อมาผมได้ไปอยู่วัดราชพิธา ทำให้ผมมีโอกาสรับการฝึกอบรมเรื่องขนบธรรมเนียมและความเป็นระเบียบในชีวิตเป็นอย่างดี

ผม (รองศาสตราจารย์ระวี) ผมมาเป็นครู โรงเรียนที่ผมจะสอนอยู่ที่ไหน ผมเป็นนักเรียนทุน ต.อ. ได้รับบรรจุเข้ามาสอนปีการศึกษา ๒๔๙๓ วันเปิดเรียน (๑๗ พฤษภาคม) จะมารายงานตัว ต้องเดินเข้าจากปากซอยด้านถนนสุขุมวิท ถนนสุขุมวิทสมัยนั้นฟากทางขวามีเขาออกเป็นคลองโดยตลอด ผมลงรถเมล์ชาวดินเข้ามา จะนั่งสามล้อก็ไม่สะดวก บรรยากาศทั่วไปแว้งว้าง ว่าแห่ว และเหงาหงอย เปล่าเปลี่ยว ลมพัดหวิวๆ พุ่งบางกะปิสมัยนั้นลมพัดแรง เข้าหน้าต่างออกประตู ตกเย็นกลับเข้าห้องพักรู้สึกว่าแห่ว เหงา บางครั้งถึงกับน้ำตาซึม เพราะความเปล่าเปลี่ยว ต้องลงเรือจ้างไปเที่ยวหาเพื่อน ไปหาอะไรเก่าๆ แถวสามย่าน ย่านโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา นักเรียนเขามีเพื่อนแล้ว เขาไม่เหงา แต่ครูกลับเหงา ต่อมาได้เข้าแก๊งกับ อาจารย์เกตุรลิมทอง อาจารย์สวัสดิ์ สึงหงษ์ อาจารย์ผู้ใหญ่ก็เลยหายเหงา และมีอาจารย์สมปอง พิริยกิจ^๑ ตามมา อาจารย์ที่มาอยู่รุ่นแรกๆ ได้แก่ อาจารย์เชวง เรืองสุวรรณ ประจำหอนอน ๑ อาจารย์สุพจน์

^๑สมปอง พิริยกิจ ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

ชนะมา^๒ ประจำหอนอน ๑ อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม กมลาศน์ ดูแลการกีฬา ฟุตบอล รักบี้ อาจารย์นิยม เรียงจันทร์^๓ เป็นต้น

รองศาสตราจารย์ชม เล่าว่า ปีแรก ๒๔๙๒ มีอาจารย์อยู่ประจำกับนักเรียนที่หอ ๑ รวม ๓ คน คือ อาจารย์เกยูร อาจารย์สวัสดิ์ และอาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม และมีอาจารย์หญิงคนแรก คือ อาจารย์ ประเทือง มหารักขะ^๔ และต่อมาก็คืออาจารย์สุนทรี พิริยกิจ^๕ อาจารย์สุนทรี อยู่หอพักด้วย อาจารย์ ประเทือง เล่าว่า เข้ามาสอนปี ๒๔๙๔ พอเข้ามายังสถานศึกษา นี้ อย่างเท่าขึ้นตึกเรียน ๑ อาจารย์ชายพากันมาต้อนรับ ได้ยินเสียงดังออกมาว่า **ป้อมแตกแล้ว** จำได้ว่าเป็นเสียงอาจารย์เกยูร คงจะพูดกับอาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม

ชีวิตในโรงเรียนของผม

รองศาสตราจารย์ชม เล่าว่า การอยู่ในหอพัก ใช้ระบบโรงเรียนฝึกหัดครูของอังกฤษ หอขนอนมีแบบห้องละ ๓ คน ๔ คน และ ๑๐ คน แต่ละห้องต้องตั้งคนหนึ่งเป็นหัวหน้า ห้อง ๓ คน ก็มีหัวหน้าหอขนอน ๑ มีทั้งหัวหน้าห้อง และหัวหน้าชั้น (มีชั้น ๑ และชั้น ๒) หัวหน้าชั้นมีห้องนอนของตัวเอง ซึ่งมีห้องน้ำรวมอยู่ในห้อง ผมเป็นหัวหน้าชั้น ๒ ปี ๒๔๙๓-๒๔๙๔ ต้องดูแลนักเรียนให้เป็นไปตามระเบียบของโรงเรียน เริ่มต้นตั้งแต่ตื่นนอน ๕.๔๕ น. ลงสนามด้านหลังของหอขนอนหน้าบ้านผู้อำนวยการ ฝึกความพร้อมเพรียง เล่นกายบริหารอย่างน้อย ๑๕-๒๐ นาที ขึ้นมาอาบน้ำ ๗.๐๐ น. ไปเข้าห้องเรียน ๑ ชั่วโมง แล้วจึงเดินไปรับประทานอาหารเช้า ๘.๐๐ น. ที่บ้านอาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม (ต่อมาโรงครุฑย้ายมาอยู่ที่โรงฝึกงาน) เข้าเรียน ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ต้องเดินเข้าแถวเวลาไปเวลามาเสมอ ๑๕.๐๐ น. เลิกเรียน หลังจากนั้นต้องลงสนามจันทร์ พุศ ศุกร ฝึกด้านกีฬา กีฬาสมนั้นได้แก่ ฟุตบอล รักบี้ และบาสเกตบอล วันไหนลงบาสเกตบอล ก็ลงหมดทุกคน ปีแรก ๓๐ คน ลงหมด ปีต่อมาเพิ่มอีก ๓๐ คน เป็น ๖๐ คน มีครูฝึกคืออาจารย์เกยูร ฝึกบาสเกตบอล อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม ฝึกรักบี้และฟุตบอล อังคารและพฤหัสบดีลงถางหญ้า ทำความสะอาด อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม ดูแล เสร็จจากกีฬา อาบน้ำ รับประทานอาหารเช้าเวลา ๑๗.๐๐ น. มีคำสั่งไม่ให้ออกนอกตึก **เพราะว่างูเยอะ** เสร็จแล้วเรียนตามลำพัง หรือเรียนพิเศษ ๒๑.๓๐ น. ต้อง

^๒สุพจน์ ชนะมา ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น ศาสตราจารย์

^๓นิยม เรียงจันทร์ ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์

^๔ประเทือง มหารักขะ ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

^๕สุนทรี พิริยกิจ ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

สวดมนต์พร้อมกันหน้าพระพุทธรูปประจำตึก ๒๒.๐๐ น. ปิดไฟ ชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบาย ถ้าเทียบกับโรงเรียนฝึกหัดครูอื่นๆ ผู้อำนวยการย้ำเรื่องความตรงต่อเวลา ความเป็นระเบียบ ที่นอนลูกแล้วต้องปูให้ตั้ง วางรองเท้าในที่วาง ต้องวางให้ถูกทาง นักเรียนจำนวนน้อยท่านจำได้ อาจจะเรียกจากสนามให้ขึ้นมาดู ผู้อำนวยการกลับจากกระทรวงศึกษาธิการ ก็มาลงสอนรักบี้

ความสะอาดและบริเวณนั้น ทุกคนมีส่วนร่วม ผู้อำนวยการดูแลเอง จึงทำให้ค่อนข้างสะอาด ทั้งๆ ที่บริเวณพื้นที่กว้างขวาง การแต่งกายของพวกผมนั้นห่วงกางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน เสื้อขาว เป็นเครื่องแบบ

พวกผมสามคน (ชัยโรจน์ เขียวชาญ และสุชาติ) เป็นนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร กลุ่มหลังสุด เข้าชั้นปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๖ เรียกว่าเป็นรุ่นที่ ๕ มี ๓๕ คน รุ่นพี่ๆ ประมาณรุ่นละ ๓๐ คน ไม่เกิน ๓๕ รวมแล้วมี ๑๖๘ คน เป็นนักเรียนชายทั้งหมด เรียกกันว่าพวกแสนแสน พวกที่เข้ามาเมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้วจะไม่เรียกแสนแสน

เมื่อพวกผมเข้ามานั้นมีอาคาร ๓ หลัง ตึกเรียนหนึ่งหลังเรียกว่าตึก ๓ เป็นอาคารเรียนอย่างเดียว อีก ๒ หลังเรียกว่าตึก ๑ และตึก ๒ (เรียกตามลำดับการก่อสร้าง) ตึก ๑ และตึก ๒ เป็นหอพัก ในการเข้าพัก อาจารย์ผู้ควบคุมแนะนำระเบียบต่างๆ และให้รุ่นน้องเชื้อฟุ้งรุ่นพี่ ให้รุ่นพี่เป็นตัวอย่างที่ดีของรุ่นน้อง พวกผมอยู่หอนอน ๑ มีอาจารย์เซว เรียงสุวรรณ เป็นอาจารย์ประจำหอ ต่อมา มีอาจารย์สุพจน์ ชะนะมา มาประจำ ด้วย หอพักจะมีลักษณะเป็น ๒ ห้อง ห้องเล็กอยู่ ๓ คน ห้องใหญ่อยู่ ๔ คน สิ่งที่ต้องปฏิบัติในหอนอน คือ การปูที่นอนให้ตั้งที่สุด ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (ท่านผู้อำนวยการต่อจากหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ตั้งแต่ ๒๔๙๖) ท่านย้ำ บางคนบอกว่า เอาเหรียญ ๕๐ สตางค์ โยนลงไปต้องกระเด็นขึ้นมา จึงจะใช้ได้ นอกนั้นก็ทำความสะอาดห้องนอนกันเอง ห้องน้ำเป็นห้องรวม มีอ่างอาบน้ำอยู่ตรงกลาง ทุกคนอาบได้สบาย เข้าแถวกันอาบขันจ้วง ทางโรงเรียนวางหลักการไว้เลยว่า ต้องมีอุปกรณ์เครื่องใช้ครบ มีสบู่ ซ้อนส้อม ชันน้ำ แม้แต่ชุดนอนก็ระบุว่าจะต้องเป็นชุดขาว ผ้าฝ้ายขาว เสื้อขาวกางเกงขาว พวกผมถูกห้ามไม่ให้ใช้ผ้าขาวม้าเด็ดขาด ให้ใช้ผ้าเช็ดตัว และเสื้อคลุมอาบน้ำ การอาบน้ำพวกเราขยลั่น พอเข้าห้องน้ำทุกคนถอดเสื้อผ้า ไม่ต้องอายกัน ผมตกใจหมด คนที่อายก็ให้เข้าไปอาบในห้องเล็ก เดือนแรกทุกคนเข้าห้องเล็ก แต่มันซ้า ผลสุดท้ายหลายๆ เดือนเข้าก็อาบรวมกันได้สบาย

เรามีงานปิดภาคครั้งหนึ่ง มีการไต่ถามที่ในหัวข้อ ผ้าขาวม้าดีกว่าเสื้อคลุม เป็นหัวข้อไม่ถูกใจ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรชเลย มีอาจารย์สมปอง เป็นผู้ตัดสิน เราตัดสินกันด้วยคารม และวาทะ ปรากฏว่าทีมผ้าขาวม้าชนะ แต่ท่านอาจารย์สาโรชบอกว่า ถึงทีมผ้าขาวม้าชนะฉันก็ไม่ยอมให้หุ่ผ้าขาวม้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิษณุ เล่าถึง เรื่องหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในหอพักว่า ใครอยู่ในหอพักต้องทำความสะอาดห้องพักกันเอง ถูกันเอง เป็นเวรกัน จำได้ว่า เป็นครั้งแรกที่ผมรู้จักใช้ไม้กวาด ๒ มือ เขากวาดกันทั้ง ๒ มือ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านแฉะเวียนมาดูเรื่อย และมักจะอบรมเราเสมอในทุกโอกาส ผมยังจำได้ว่า

ห้อง ๓ คน หรือ ๔ คนก็ตาม ผลัดเปลี่ยนเวรกันทำความสะอาด มีไม้กวาดไม้ถูพื้นเป็นด้ามไม้ มีกระสอบป่าน ประกอบ เรารักษาความสะอาดในแต่ละห้องเป็นการแบ่งเบาภาระคนงาน ภารโรง ซึ่งต้องรักษาความสะอาด ห้องโถงกลางของตึก รักษาสนาม และยังเป็นการฝึกนิสัยเองด้วย

ห้องพักของเราไม่มีมุ้งลวด แต่จะมีมุ้งผ้าและมีเฟรมมุ้ง เราจะได้มุ้ง ๑ หลัง ผ้าปูที่นอน ๒ ผืน พูกที่นอน จะต้องทำความสะอาดอย่างดี ผ้าปูที่นอนจะต้องตั้ง มุ้งต้องเก็บพับขึ้นเฟรมข้างบน ต้องเก็บให้ตั้ง ทุกเช้า มุ้งผ้าปูที่นอนซักเอง หรือจ้างซักก็ได้ มีภารโรงรับจ้างพิเศษ หลังหอพักมีราวตากผ้า เสื้อผ้าก็เช่นกัน ซักเอง หรือจ้างซักก็ได้ เตารีดไฟพายังไม่มี ต้องใช้เตาถ่าน ซึ่งต้องระวังมาก เรื่องลูกไฟ เรื่องขี้เถ้า ผงซักฟอก ยังไม่มี ต้องใช้สบู่ขี้ฉี่ หรือสบู่เขียว ๆ คือสบู่กรด ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านพักอยู่ที่บ้านพัก ผู้อำนวยการ ท่านจะเดินผ่านทุกวัน ถ้าพบว่าที่ไหนไม่สะอาดจะหยุด เรียกคนงานหรือนิสิตให้กวาดดูเดี๋ยวนั้น

ชีวิตประจำวันของพวกผม (กลุ่มรุ่น ๕ รวม ๓ คน อธิบายต่อ) เริ่มตั้งแต่ตื่นตี ๕ กว่า ฝึกกายบริหาร อาบน้ำ รับประทานข้าว เรียนหนังสือในภาคกลางวัน เลิกเรียน ๑๕.๐๐ น. หลัง ๑๕.๐๐ น. ทุกคนต้องเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีบางวัน ๔ โมงเย็นเป็นชั่วโมงการทำงาน จะต้องนุ่งกางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน เสื้อคอกลม สีน้ำเงิน การงาน คือ ปลูกต้นไม้รอบๆ ปลูกแคฝรั่ง ทำสวนครัวแถบที่เคยเป็นตึก ๔ (ปัจจุบันเป็นอาคารคณะทันตแพทยศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และสำนักคอมพิวเตอร์) สวนครัวคือ ปลูกผัก ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยธรรมชาติ ไปเอาขี้วัวมาจากห้องทุ่ง เรียกว่าปลายนา คือบริเวณที่เป็นโรงเรียนประถมสาธิต ปัจจุบัน มีคอกวัวของแขก จะเป็นของคุณเล็ก นานา หรือใครก็ไม่ทราบ เราปลูกผักกาด ไปขอพันธุ์มาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผักนี้ได้เอาไปรับประทานที่โรงอาหาร การทำสวนครัวเป็นการออกกำลังกาย และได้ใช้ประโยชน์ด้วย บริเวณที่หวงห้ามไม่ให้ไป คือ คลองแสนแสบ สมัยนั้นเป็นคลองที่น้ำใส มีปลา มีกุ้ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์ แอบไปจับกุ้งจับปลา ตอนที่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช เผลอ เขาก็คลานไปตรงนั้นมีสวนมะม่วงของชาวบ้านที่ยังไม่ขายให้อยู่หน่อย เป็นที่ระหว่างตึก ๑ และตึก ๒

โรงอาหารของเราเป็นอาคารหลังคาจาก ตั้งอยู่หลังตึก ๒ ปัจจุบันคือโรงงานของอาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ (ปัจจุบันตอนสัมภาระคือ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๘) รอบๆ มีเสื่อลำแพนกัน ติดขอบไว้ ตั้งโต๊ะเก้าอี้ บนพื้น ซึ่งยังเป็นดินเรียบๆ ไม่ได้เทคอนกรีต เวลาอาหารเย็น ใกล้เคียง ๕ โมงเย็น นักเรียนต้องมาเข้าแถวที่หน้าหอนอน เดินแถวตามหัวหน้าใหญ่ (พี่เสมอ นาคพงศ์ อดีตอธิตกรกรมการศาสนา) ไปยังโรงอาหาร การนั่งต้องนั่งเป็นวง วงละ ๔ คน อาหารส่วนใหญ่มี ๒-๓ อย่าง ใส่อ้วยขามเรียบริ้วย มีจาน ถ้วย ซ้อนล้อมพร้อม พวกผมต้องนั่งรอ พอหัวหน้าใหญ่เริ่มตัก พวกเราก็ลงมือตามทุกครั้งไป เป็นระบบที่สอนให้พวกผมซาบซึ้ง เหมือนที่น้องคลานตามกันมาสืบเนื่องจนปัจจุบัน เวลาที่มีกิจกรรมกลุ่ม ๑๖๘ คือนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร รุ่น ๑ - รุ่น ๕ จะพยายามมาพบกันเพื่อระลึกถึงความหลัง เรียกว่า งานแสนแสบ

อาหารเช้าของผม เป็นข้าวต้ม กับข้าวคือ ปลาไส้ตัน ถั่วทอด ถั่วต้ม หัวไชเท้ายำ ปลาทุตัมเค็ม บ้าง สลับกัน มือเที่ยงเป็นข้าวสวย มีกับข้าว ๒ อย่าง บางวันมีขนมหวานบ้าง ได้แก่ ถั่วเขียว กล้วยบวชชี มื้อเย็น ก็เป็นข้าวสวย มีพิเศษบางครั้งบางคราว มีขนมหวานมากขึ้น รวมแล้วพวกเราารู้สึกอึดอัดหิพืมัน เมื่อมาเข้าใหม่ๆ ยังตัวเล็ก แต่พออยู่ไป ๒-๓ ปี ตัวโตขึ้น นับว่าได้อาหารถูกหลักโภชนาการ

ดร.เจริญผล เขียนไว้ว่า "นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตรสมัยนั้นได้กินอึดอัดหิพืมันกันทั่วหน้า จากเด็กบ้านนอกที่ผอมแห้งแรงน้อย กลายเป็นเด็กที่มีร่างกายกำยำล่ำสัน ช่วงระยะ ๑ ปี เท่านั้น อาหารที่เคยคิดว่ายอดเยี่ยม กลับกลายเป็นอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกาย และจากที่ได้รับประทานอาหารตามเวลาที่โรงเรียนกำหนด ทำให้สุขภาพของเราสมบูรณ์ ไม่เหมือนปัจจุบัน เวลากินเมื่อไร เวลานอนเมื่อไร ไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน บางคนก็ชอบดื่มสุราในตอนเย็นด้วยแล้ว อาหารเย็นจะเป็นเมื่อไรยังไม่สามารถบอกได้ ... " "อาหารที่พวกเราเกลียดที่สุด คงไม่มีอะไรเท่ากับอาหารที่มีข้าวต้มกับลูกปลาวาฬ เราเรียกลูกปลาวาฬกันเพราะความเจ็บใจ แท้ที่จริงคือปลาไส้ตันนั่นเอง ในตอนนั้นเราไม่รู้หรือว่า เราได้รับประทานแคลเซียมจากลูกปลาวาฬที่เราเกลียดนักเกลียดหนา อีกอย่างหนึ่งคือปลาทุทอด จนมีพวกเราบางคนเอาปลาทุมาตี แล้วตะโกนว่ามันว่า "นี่แน่ มาอีกแล้ว" ปลาทุสมัยนั้นมันถูก ไม่เหมือนกับสมัยนี้ที่ตัวหนึ่งราคาตัวละ ๒๐ บาท การกินปลาทุสมัยนั้นเป็นอาหารที่จำเจจนเบื่อไปตามกัน แต่ในปัจจุบันเรากลับเรียกหาปลาทุ ..."

ดร.เจริญผล จึงบอกว่า โรงเรียน-หลังคาจาก ไม่ใช่สถานที่ที่รังเกียจแต่อย่างใด กลับเป็นสถานที่ที่พวกแสบแสบภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่สร้างพวกแสบหลายๆ อย่าง อย่างที่ไม่เคยพบมาก่อน... "คุณความดีนี้ต้องยอมยกให้ขุนนิยุคคูล หรือบรมครูของพวกเรา ๓ ท่าน ที่ได้ปลุกปั้นพวกเรามากับ โรงเรียน-หลังคาจาก คือ ท่านอาจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ท่านอาจารย์คุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ทั้งสองท่านเป็นนักเรียนจบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ วิธีการฝึกนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ประสานมิตร จึงเป็นไปตามระบบโรงเรียนประจำของอังกฤษ และท่านสุดท้ายที่ได้สัมผัสกับโรงเรียน-หลังคาจาก คือ ท่าน ดร.สาโรช บัวศรี ท่านอาจารย์จบการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็เคยเป็นนักเรียนประจำในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเกาะปีนังของอังกฤษมาก่อน ดังนั้นทั้งสามท่านจึงฝึกให้เราระเบียบวินัยในการรับประทานอาหาร จากโรงเรียน-หลังคาจาก แห่งนี้" (โรงเรียน-หลังคาจาก แห่งนี้ถูกรื้อทิ้งไป เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๙๕ เห็นจะได้) โรงเรียน-หลังคาจาก เป็นสถานที่ที่ชาวแสบแสบ หรือชาวฝึกหัดครูชั้นสูง ประสานมิตร ยังคงฝังใจไม่รู้ลืม เป็นสถานที่ที่สร้างพวกเราให้มีชีวิตอยู่ได้จนทุกวันนี้ ทำให้พวกเราเกิดความรัก ความสามัคคี เพราะเราถือว่ากินข้าวกระเพาะเดียวกันมาก่อน เรามักจะให้อภัยต่อกันเสมอ เพราะเราคือ พวกที่เติบโตจากโรงเรียน-หลังคาจาก..."

ผมทั้ง ๓ (ชัยโรจน์ เชี่ยวชาญ และสุชาติ) ก็ขอสรุปว่า อาหารมีโภชนาการดี ตอนเข้ามาหน้าหนักนิดเดียว (ผมสุชาติ ราว ๓๐ ก.ก.) ระยะหลังน้ำหนักดีขึ้น แสดงว่าป้าขึ้น (หัวหน้าแม่ครัว) เลี้ยงดี เคยมีการแข่งขันกินข้าวต้ม ระหว่าง สุชาติ กับ จเร (วุฒยกร) ปรากฏว่า สุชาติ แพ้ จเร รับประทานได้ทั้งหมด

เคลือบขาว

เวลารับประทานอาหารเช้า พวกผมใส่เครื่องแบบนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร คือเสื้อเชิ้ตขาว แขนสั้น กางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน คาดเข็มขัดขาว หัวเข็มขัดต้องให้เรียบร้อย ตอนนั้นยังไม่มีสัญลักษณ์อะไร ถุงเท้าขาว รองเท้าผ้าใบ หรือรองเท้าหนังสีดำ ตอนเย็นแต่งตัวตามสบาย ชุดอะไรก็ได้ แต่ว่าไม่ใช่ชุดนอน

ตอนพวกผมอยู่ ป.ป. ปีสุดท้าย (ปี ๓) เทอมที่สาม (สมัยนั้นเรียน ๓ เทอม) มันเริ่มเข้าฤดูหนาว พวกเราซึ่งอยากนุ่งขยาวเหมือนพี่ปี ๔ และปี ๕ ก็มาประชุมกันตั้งตัวแทน ได้แก่ ผไท เพชรจรัส ให้ไปเรียนทำนุ่งขยาว (ดร.สาโรช) ขอนุ่งขยาว โดยให้เหตุผลว่า มันหนาวเย็นหา ผไท ก็ไปบอกว่ามันหนาว ขอนุ่งขยาวสักเทอม ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านอนุญาต เลยได้นุ่งขยาวอยู่หนึ่งเทอม แต่ใครๆ เห็นก็หัวเราะ เพราะกางเกงมันหลวมๆ ไม่สบายเขา ไม่สบายหน้าแข้ง กางเกงมันดู และต้องใส่เสื้อแขนยาวด้วย แต่ห้ามพับแขน ใครพับจะปรับ ๕ บาท นับว่าแพงมาก เพราะค่าอาหารยังวันละ ๔ บาท

ดร.เจริญผล เล่าต่อว่า "เนื่องจากโรงอาหารหลังคาจาก อยู่ติดกับคลองแสนแสบ เวลานั้นรับประทานอาหารก็มองดูวิวคลองแสนแสบที่มีน้ำใสสะอาด ใช้อาบและซักล้างได้อย่างสบาย ไม่เหม็นเหมือนปัจจุบัน พวกเรายังเคยหนีไปว่ายน้ำเล่นกันบ่อยๆ แต่ถ้าอาจารย์จับได้จะถูกลงโทษ โดยเฉพาะในช่วงลอยกระทงน้ำในคลองแสนแสบจะขึ้นสูงจนเกือบล้นตลิ่งทุกปี แต่ก็ไม่เคยล้นตลิ่ง เพราะมีระบบการชลประทานที่ดี ทางน้ำไม่อุดตัน ลอยกระทงในคลองแสนแสบจึงมีชีวิตชีวาเป็นอันมาก เหมือนกับเพลงไทยสากลที่ร้องกันเกี่ยวกับคลองแสนแสบไม่ผิดเพี้ยน..."

ผม ๓ คน ขอพรรณนาต่อว่า หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จก็จะไปเดินออกกำลังกาย ชมนก ชมไม้ ไปทางปลายนา บางวันก็ขออนุญาตพิเศษออกไปดูหนังที่โรงหนังศรีกรุงซึ่งอยู่ที่ซอยอโคก (ปัจจุบันเป็นถนนอโคก) โรงหนังอยู่ระหว่างตลาดอโคกกับสยามสมาคมปัจจุบัน เป็นธรรมเนียมของรุ่นพี่ได้ไปติดต่อโรงหนังไว้ เขาจะลดราคาให้หากดูบัตร และการแต่งกายว่าเป็นนักเรียน โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ทางแยกไปอโคกจากประสานมิตรยังเป็นคลองมีสะพานข้าม ซอยอโคกสมัยนั้นก็ยังคงครั้งหนึ่งโดยตลอดไปจนจบคลองแสนแสบ การไปดูหนังที่โรงหนังศรีกรุง เป็นบางโอกาสเท่านั้น โดยเฉพาะต้นเดือนที่ได้ชานฉัตติจากบ้าน วันไหนโชคดีมีหนังกลางแปลงที่สวยสุดขอยสวัสดิ์ ซึ่งมีศาลเจ้า มีตลาดของชาวจีน ถ้าเขาฉายหนังกลางแปลงเราก็ได้ดู เนื่องจากเป็นนักเรียนประจำ การออกข้างนอกต้องขออนุญาต จะออกได้ตอนเย็นวันศุกร์ และกลับตอนเย็นวันอาทิตย์ ต้องมารับประทานอาหารเย็นที่โรงเรียนในวันอาทิตย์ เวลาทำงานในหอพักทุกคนจะมาเต็มจำนวน เราไม่มีนักเรียนหญิง เมื่อมีการแสดงบนเวที หากมีการรำละครก็ต้องหานักเรียนชายที่ตัวเล็ก และดูคล้ายหญิง มีคุณนิพนธ์ บรรจง และคุณสำราญ เกศศิริ ที่รำไทยได้สวยงาม

พวกเรามาจากไหนกันบ้าง

พวกเรานักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มาจากทุกภาคทั่วประเทศ ทุกคนได้ทุนของภาค และเป็นทุนส่วนกลาง สรุปแล้วมีปีละ ๓๕ คน เรามาจากทั่วประเทศ มารวมกันอยู่ เราจึงได้เพื่อนจากทุกภาค ได้เรียนชีวิต วัฒนธรรมของภาคต่างๆ ทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน จากปี ๑ ถึง ปี ๕ เราได้เพื่อนจากทั่วทุกจังหวัดเป็นอันสงส์ที่ดีที่สุด เมื่อเราจบออกไปทำงานร่วมกันได้ร่วมมือ ได้ช่วยเหลือ ได้เข้าใจคนที่อยู่ที่อื่นโดยไม่ต้องเสียเวลาศึกษาอีก เพราะเราได้กินนอนมาถึง ๕ ปี ต่อมาเป็น ๗ ปี เราได้ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ศึกษาภาษาถิ่น ศึกษาความเป็นอยู่ นิสัยใจคอของคนทุกภาค เราจะขาดเพื่อนจากที่จังหวัดกัน? ที่ขาดแน่ คือ แม่ฮ่องสอน แม่ฮ่องสอนสมัยนั้นต้องเดินทางด้วยช้างอย่างเดียว เลยไม่ได้มาถึงกรุงเทพฯ เพราะไม่รู้จะเอาช้างมาได้อย่างไร

การฝึกฝนอบรมทั้งวิชาการ และจิตวิญญาณของพวกผม

การฝึกอบรมทางวิชาการของพวกผม ตามหลักสูตรฝึกหัดครูประถม ก็มีวิชาสามัญ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และมีวิชาครู ได้แก่ หลักการสอน หลักการศึกษา และอื่นๆ ตลอดจนมีการออกฝึกสอน สมัยที่พวกผมเข้าเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตรนั้น การให้คะแนนใช้ระบบเปอร์เซ็นต์ แต่ละวิชาต้องได้เกิน ๕๐ เปอร์เซนต์ จึงจะสอบได้ ปีหนึ่งมี ๓ ภาคเรียน รวมแล้วต้องได้ ๖๐ เปอร์เซนต์จึงจะผ่าน การออกฝึกสอน มีออกตอนปีที่ ๓ ของประโยคครูประถมครั้งหนึ่ง และปีที่ ๕ ตอนประโยคครูมัธยม อีกครั้งหนึ่ง ฝึกครั้งละ ๑ ภาคเรียน ออกฝึกสอนตามโรงเรียนรอบๆ ประสานมิตร

รองศาสตราจารย์ระวี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า พอเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ระบบการให้คะแนนเปลี่ยนเป็นระบบหน่วยกิต คือ ๕๐ % ลงไปเป็น E ๕๐-๖๐ % เป็น D ๖๐-๗๕ % เป็น C ๗๕ % ขึ้นไปเป็น B ๘๐ % ขึ้นไปเป็น A เวลาให้คะแนนอาจารย์ก็เอาคะแนนไปเทียบเป็นเกรด

ดร.ทรงศักดิ์ บอกว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ถือว่าต้องเป็นมหาบุรุษ ถึงจะได้ A วีรบุรุษได้ B สุภาพบุรุษได้ C บุรุษได้ D และ E ฉะนั้นมาตรฐานของวิทยาลัยวิชาการศึกษาค่อนข้างสูง เวลาไปสมัครสอบไปต่างประเทศผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ย ๒.๒ จากประสานมิตรก็ได้สอบ ส่วนที่อื่นต้อง ๒.๕ ถึงจะมีสิทธิสอบ

การเรียนของพวกเรา เราได้มีโอกาสเรียนกับอาจารย์ที่กลับจากต่างประเทศกันมาก โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านก็นำเอาหลักจิตวิทยาของปราชญ์ชาวต่างประเทศมาใช้ และเน้นการศึกษาโดยการปฏิบัติ (Learning by doing) กิจกรรมก็มีการทำรายงาน รายงานเป็นกลุ่ม รายงานเดี่ยว มีการหัดเขียน กระดานดำ เป็นต้น เวลาเรียนห้ามกลับเข้าหอพัก ใครจะเข้าไปหอพักต้องขออนุญาตพิเศษ ใครลืมนมุดดินสออาจารย์ให้เวลากลับไปเอา กำหนดเป็นนาฬิกาที่ให้กลับตามกำหนด ถ้าไม่มาตามนั้นต้องถูกลงโทษ

รองศาสตราจารย์ชม พุดถึงปีแรก (๒๕๕๒) ท่านผู้อำนวยการคุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ สอนภาษาอังกฤษเป็นพิเศษให้นักเรียนตอน ๑ ทุ่ม ถึง ๒ ทุ่ม มีข้อตกลงว่า วันไหนไม่มีการสอนพิเศษ ทุกคนจะต้องเข้าห้องสมุด อ่านหนังสือ ซึ่งอยู่ในตึกกอนนั้น อย่างน้อย ๑ ชั่วโมง

มาถึงสมัย พ.ศ. ๒๕๕๖ พวกผม (๓ คน) หลังเวลารับประทานอาหารเย็นและเดินเล่นแล้ว เวลา ๑๙.๐๐ น. จะต้องกลับมาศึกษาด้วยตนเอง ที่หอพักทั้งสองหอ มีห้องศึกษาด้วยตนเอง เรียกว่า ห้อง study ให้นักเรียนนั่งทำงานของตนเอง มีห้องสมุดส่วนหนึ่ง และมีห้องพักผ่อน บางคนก็จะมาคร่ำเคร่งกับการเรียน ถ้าไม่อยู่ในห้อง study ก็ไปอยู่ในห้องพักผ่อน มีวิทยุฟัง ยังไม่มีทีวี มีหนังสือพิมพ์ ๒-๓ ฉบับ นักเรียนต้องทำการบ้านให้เสร็จไม่ดั่งค้าง ถ้าอาจารย์คุมหอพักไม่ว่างมาควบคุม ก็ให้รุ่นพี่มาคอยดูแลห้อง study แทน

รองศาสตราจารย์ระวี พุดถึงเวลาระหว่าง ๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น. ที่หอพักว่า บางคืนมีสอนพิเศษ เช่น เอาเครื่องฉายสไลด์มาฉาย สมัยนั้นยังเป็นเครื่องใหญ่ คุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านไปราชการต่างประเทศซื้อกลับมา พร้อมทั้งบทเรียนต่างๆ รองศาสตราจารย์ระวี สอนทางวิทยาศาสตร์ ผลัดกับอาจารย์ท่านอื่นๆ บางทีก็เปิดเพลงคลาสสิกให้ฟัง

พวกผม (๓ คน) ขอต่ออีกว่า ถึงเวลา ๒๑.๐๐ น. ก็ต้องเลิกจากห้อง study และห้องพักผ่อน ไปเข้าแถวสวดมนต์ ตามที่ที่กำหนดที่ตึก ๑ มีพระพุทธรูปอยู่ตรงห้องโถงชั้นสอง ตึก ๒ ก็เข้าแถวที่ระเบียงตึก สวดมนต์เสร็จทุกคนต้องเข้านอน ยกเว้นคนที่ขยันจริง ๆ จะกลับมาที่ห้อง study ใหม่ ทั้งหมดนี้เป็นช่วงชีวิตที่ให้ความเป็นระเบียบแก่นักเรียนอย่างพวกผมมาก และทำให้พวกผมมีความรักความผูกพันกันและกันมาก เราอยู่หอเดียวกัน รับประทานอาหารเหมือนกัน ทำกิจกรรมหลายอย่างด้วยกัน เคยมีการยกทัพเอาหมอนติดกัน ระหว่างชั้นบนและชั้นล่าง เป็นความสนุกสนานของเด็กวัยรุ่นสมัยก่อนอย่างพวกผม

การฝึกอบรมพวกผมในฐานะนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร เริ่มตั้งแต่การมาเป็นนักเรียนประจำตั้งแต่ชั้นปีที่ ๑ จนจบหลักสูตร ๕ ปี เริ่มแรกพวกผมจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ มา อายุก็ราว ๑๖ ปี มารับการฝึกฝนอบรมตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทุกวันเป็นเวลา ๕ ปี เท่ากับจบเอาอายุ ๒๑ ปี นับเป็นช่วงเวลาที่ได้วางรากฐานปรัชญาชีวิตที่ดึงามสูงส่งให้พวกผม พวกผมประทับใจมากกับการได้รับการบ่มเพาะชีวิตความเป็นครูจากสถาบันนี้ ผมได้เห็นว่าความเป็นครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นได้ พวกผมได้รับการสั่งสอนตลอดเวลาว่า ต้องมีจิตสำนึกของความเป็นครู จนเดี๋ยวนี้เวลาผมจะข้ามถนนที่ไม่ใช่ทางข้าม ผมก็นึกได้ว่า ถ้าผมข้ามแบบนั้น ผมจะไปว่ากล่าวคนอื่นได้อย่างไร จะไปว่าลูกศิษย์ได้อย่างไร พวกผมจึงเห็นว่า สถาบันแห่งนี้เป็นสถาบันชั้นหนึ่งในการอบรมความเป็นครู

ดร.ทรงศักดิ์ เล่าว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านสอนว่า จะไปไหนมาไหน ต้องไปอย่างสง่า และสวยงาม ให้เรียบร้อย ให้มองดูน่านับถือ นับว่าให้มี personality ที่ดี เพราะว่าจะไปเป็นผู้ใหญ่ต่อไป

ดร.ประเสริฐ บอกว่า ชีวิตในหอพักจะต้องอยู่อย่างดี ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช จะพูดเสมอว่า คนที่

อยู่ในหอพักเป็น "Very important person on campus" ต้องเป็นคนที่ต้องอยู่อย่างสง่างาม ท่านจึงไม่ชอบให้หนุ่มผ้าขาวม้าเดินไปมา ต้องใช้เสื้อคลุม

ดร.ประเสริฐ ยังพูดถึงโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ว่าไม่ใช่โรงเรียนเป็นชั้นสูง แต่เพื่อจะทำให้ครูสูงส่ง เป็นบุคลากรที่น่าเคารพนับถือ เป็นผู้ที่มีความรู้เพียงพอ เมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว อาจารย์ ดร. สาโรช ก็พยายามเน้นเรื่อง ความที่ต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ อุดมการณ์ที่ปลูกฝังที่สถาบันนี้คือ เคารพเสียสละเพื่อบางเรื่อง ท่านพยายามพูดและแนะให้เราอ่านเรื่องอะไรต่าง ๆ ที่เป็นปรัชญา จนซึมเข้าไปในตัวเราโดยไม่รู้สึกลับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิษณุ เล่าว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านจะย้ำอยู่เสมอ และใช้คำว่า คอมเพลกเซนซี (Complacency) อย่าไปพอใจอยู่กับสิ่งที่เรามีอยู่ ต้องพยายามขวนขวายอยู่เสมอ ท่านสอนให้พวกเรามีคุณธรรมควบคู่ไปกับวิชาสามัญ ท่านเน้นมากกว่า มีความรู้อย่างเดียวเอาตัวไม่รอด เพราะฉะนั้นต้องมีคุณธรรมสูงยิ่ง ท่านใช้คำว่า ต้องฝึกฝนตนให้เป็นเสมือน **ปราชญ์ผู้ทรงศีล** ท่านให้คตินิพนธ์ เป็นลายมือของท่านเองว่า **ขอให้บัณฑิตนักศึกษาทุกคน มีความรู้ประดุจนักปราชญ์ และมีความประพฤติประดุจผู้ทรงศีล** (ในระยะเวลาที่เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ผู้เรียนตอนกลางวัน เรียกว่านิสิต ผู้มาเรียนตอนเย็น เรียกว่านักศึกษาภาคสมทบ) ท่านเน้นที่สุดว่า ความรู้เฉย ๆ ใช้ไม่ได้ เอาตัวรอดเฉยๆ สังคมจะแยะ เพราะฉะนั้นต้องเน้นการศึกษาคู่กับคุณธรรม มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๔๙๗

การอบรมบ่มนิสัยอีกประการหนึ่ง ซึ่งท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง คือ เรื่องการสูบบุหรี่ และการเล่นการพนัน ครั้งหนึ่งท่านออกไปรับประทานอาหารเย็นที่บ้านพักส่วนตัวถนนสีลม ตอนค่ำกลับมา ท่านเห็นเพื่อนผม (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์ เป็นผู้เล่า) ยืนสูบบุหรี่อยู่ข้างบนหอพัก ท่านเดินขึ้นมาจับคนสูบบุหรี่ดูว่าก่อกว้างใหญ่ เพื่อนคนหนึ่งอยู่ด้วยแต่ไม่ได้สูบบุหรี่ ท่านก็ดูว่า "นี่หายใจอยู่ทำไม ทำไมไม่ห้ามเพื่อน" ส่วนเรื่องการเล่นการพนัน พวกเราเอาลูกแก้วเล็กๆ ที่อยู่ในน้ำอัดลมมาทำเป็นลูกบิลเลียด ทำโต๊ะด้วยไม้กระดานเล็กๆ เอาผ้าปูจนตึง เอายางมาทำขอบ แล้วแทงเล่นกติก ๆ กิก ๆ อยู่หน้าตึกชั้น ๒ ท่านกลับมาเงิบๆ มาถึงเห็นเข้าก็ดูว่า "หนังสือหนังหาไม่เรียน" รู้สึกว่าท่านโมโหมาก จับโต๊ะบิลเลียดเล็กๆ นั้นเหวี่ยงไป พวกผมจำ ๒ เรื่องนี้ได้ไม่ลืมเลย ยังเล่ากันฟังเสมอ

เรื่องของความสะอาด เป็นเรื่องที่ขึ้นใจพวกผม (๓ คน) เช่นกัน ท่านเน้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ท่านจะต้องมีถึงสี่เขียวไปวางตามตึกต่างๆ ทั้งชั้นบน ชั้นล่าง ชั้นละประมาณ ๒ ถึง และแนะนำว่า อะไรทั้งหลายแหล่ที่ไม่ต้องการให้เอาไปใส่ถังนี้ ย้ำว่า ห้ามทิ้งขยะทั่วไป ถ้าไม่มีที่ทิ้งให้เอาใส่กระเป๋าวัวก่อน (เรื่องให้เอาใส่กระเป๋าวัวก่อนนี้ ข้าพเจ้า (ผู้เรียบเรียง) จำได้ว่าทุกครั้งที่มีการประณามเทศนิสิตใหม่ ท่านย้ำเรื่องนี้เช่นกันโดยเฉพาะตำรวจรถเมล์ให้เอาใส่กระเป๋าวัวอย่าทิ้งเรียกรวด อาจารย์หญิงที่ไม่มีกระเป๋าสีหรือกระโปรงก็พากันใส่กระเป๋าวัวถือกันอยู่เสมอ) ปัจจุบันพวกผมยังปฏิบัติอยู่เอาใส่กระเป๋าวัวบางทีลืม คนซักผ้าเขาต้องล้างก่อนซัก

ตึก ๒ มีสระน้ำใสสะอาดด้านหน้า มองเห็นเงาตึกในน้ำได้ชัดเจน

เขาก็ล้วงใหญ่นี้กว่าเป็นเบงก์ที่แท้เป็นทิชชูเอง แม้แต่สนามท่านก็ให้ทำความสะอาดก่อนเล่น ก่อนเล่นกีฬาต้องเก็บโน่นเก็บนี่ ต้องช่วยกันเก็บขยะทุกเช้า ทุกเย็น ห้ามทิ้งของลงคลองลงสระ และคูน้ำ สระน้ำหน้าหอนอน ๒ กว้างมากใสสะอาด ถึงจะเป็นสระดิน แต่เป็นสระว่ายน้ำของเรา สระนี้ต่อกับคูหน้าตึก ๔ ข้างหลังตึก ๓ ก็เป็นคูน้ำมีสะพานโค้งข้ามไปยังโรงอาหารที่สร้างขึ้นภายหลัง สระ และคูทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะขุดเอาดินไปถมเพื่อสร้างอาคารทั้งตึก ๑ ตึก ๒ ตึก ๓ สนามฟุตบอล และสนามเทนนิส บริเวณตึกคณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ปัจจุบันก็เป็นคลองตลอดมีเนินดินริมคลอง มีต้นไม้แปลกๆ ที่หายาก นัยว่าคุณหลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ ท่านเป็นคนหามา

สระว่ายน้ำที่หน้าตึก ๒ ได้ใช้ประโยชน์เป็นสระแข่งขันว่ายน้ำ แม้แต่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาที่สนามกีฬาแห่งชาติก็ยังไม่มีการว่ายน้ำในต่อนั้น ต้องมาใช้สระว่ายน้ำดินของเราเป็นที่ฝึกและแข่งขันด้วย พวกผมมีการแข่งขันเป็นประจำ คือแข่งดำน้ำหน เราเอาไม้ไผ่มาปัก พอปานกวัด ทุกคนดำลงไปเกาะเสา ใครอยู่ได้นานที่สุตก็ชนะ กิจกรรมนี้ทำให้พวกเรารู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดีเช่นกัน

พวกเรายังได้รับการฝึกอบรมให้มีจิตวิญญาณของความรักธรรมชาติด้วย นั่นคือ พวกผมต้องปลูกต้นไม้ประจำตัว ต้นไม้สัญลักษณ์ของเราคือ ต้นแคฝรั่งหลากสี ปลูกตามริมสระทั่วไปทุกแห่ง ต้นไม้ที่รุ่มเภาคือ จามจรี พวกผมทุกคน (รุ่น ๕) มีต้นไม้ประจำตัว อาจารย์ ม.ร.ว.จूरิพรหม เป็นผู้บังคับให้ปลูก ต้องปลูกจามจรี คนละต้น ปลูกแคธรรมดาคนละต้น และปลูกแคฝรั่งคนละต้น ปลูกตรงไหนก็ได้ ปลูกแล้วปักชื่อไว้

จะได้ไปตรวจถูก พอถึงฤดูหนาวจะสวยมาก เพราะแคฝรั่งหลากหลายออกดอกพริบเต็มไปหมด สัญลักษณ์นี้รู้สึกจะไม่เหมือนใคร คือใช้แคฝรั่งทุกสีหลากหลาย แคฝรั่งเป็นไม้ที่เป็นประโยชน์มาก โตเร็ว บางชนิดมีกลิ่นหอมรับประทานได้ เอาดอกมาชุบไซท์ทอดอร่อยที่สุด

ผู้เรียบเรียงเห็นว่านอกเหนือจากรักรรรมชาติ พวกเขายังต้องมีจิตวิญญาณของความรักในการกีฬา เป็นนักกีฬาที่ดี การเป็นบุคคลที่ได้รับการฝึกอย่างดี จะต้องเป็นผู้มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงอีกด้วย หลัง ๑๕.๐๐ น. พวกเขาต้องเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้งแต่บิงปอง เทนนิส ฟุตบอล และรักบี้ รักบี้ นั้น อาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ท่านเป็นผู้ฝึกสำคัญที่สุด ทำให้นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มีชื่อเสียงขึ้นมา ถึงกับได้เป็นแชมป์ พ.ศ. ๒๔๙๕ ทั้งประเภท ๑๕ คน และ ๗ คน แชมป์รักบี้สมัยนั้น โรงเรียนวชิราวุธผูกขาดอยู่ เมื่อประสานมิตรคว้ามมาได้ นับว่าสูงส่งมาก พวกเขามีเพลงเชียร์ประจำทีมด้วย เป็นที่ประทับใจมาก

พวกผม (รุ่น ๕) มีร่างกายแข็งแรงขึ้นมา หลังจากมาอยู่ประจำ ๓ ปี เมื่อถึงเวลาไปรับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม รักรวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูระดับนี้ ที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้มารับประกาศนียบัตรจากสถานศึกษาอื่น ๆ ล้วนมุ่งทางเก่งขยาวิไลขาว เลื้อแขนยาวสีขาว แต่พวกเราจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มุ่งทางเก่งขาลั่นลิ้นน้ำเงิน เข้มขัดขาว เลื้อเข้ตแขนสั้นสีขาว ฤงเท้าสั้นสีขาว รองเท้าหนังหรือผ้าใบสีดำ พวกเราแปลกกว่าเขาเพื่อน แต่เราก็รู้สึกที่เรา smart ไปอีกแบบหนึ่ง ได้โชว์สัดส่วน ขาแข็งแรง ทะมัดทะแมง รูปร่างก็ใหญ่โต เป็นผลจากการมีชีวิตนักเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตรนี้เอง

เรื่องการกีฬา การมีชั่วโมงการทำงาน การรับประทานอาหารถูกหลักโภชนาการ ซึ่งทำให้สุขภาพแข็งแรงแล้ว พวกเรายังนึกไปถึงสุขภาพของแม่ครัว พวกผมคนหนึ่ง (ประโยชน์ แสงทรัพย์) ตั้งข้อสังเกตว่า หัวหน้าแม่ครัว (ป้าชื่น) ผอมเหลือเกิน ผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบอาหารควรจะมีสุขภาพอนามัยดีด้วยตามทฤษฎี จึงได้ร้องเรียนไปว่า ควรมีการตรวจสุขภาพแม่ครัวทุกคนด้วย จึงได้มีการสั่งให้ตรวจสุขภาพเหล่าแม่ครัว ปรากฏว่าไม่มีใครเป็นอะไร จากการตรวจสุขภาพ ก็เลยมาถึงเมนูอาหารว่า ควรจะให้ถูกหลัก และถูกปากนักเรียนด้วย จึงได้มีการจัดเวรกันไปจ่ายตลาด กำหนดให้นักเรียน ๒ คนไปกับแม่ครัว ไปจ่ายตลาด แต่ละเวรจะกำหนดเมนูอาหารทั้งเช้ากลางวัน และเย็น ต้องออกไปตั้งแต่ตี ๔ นิ่งเรือแจวไปประตูน้ำ ซื่อเสร็จแล้วขนลงเรือกลับมา นับว่าได้ทั้งอาหารที่ถูกปาก ถูกสุขอนามัย และควบคุมการใช้จ่ายด้วย

ความประทับใจของพวกผม

รองศาสตราจารย์ชม กล่าวถึงความประทับใจที่มีต่อท่านกรรมการบริหารของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ก็คือศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ท่านจะมาเยี่ยมทุกวันเสาร์ ท่านผู้หญิงก็มาด้วย ท่านผู้ใหญ่อื่น ได้แก่ ม.จ.วงษ์มหิป ชยางกูร ก็มา ท่านเดินดูทุกห้อง และรับประทานอาหารที่บ้าน ม.ร.ว.จूरืพรหม

ท่านผู้อำนวยการ (คุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ) ท่านก็เดินดูตลอดทุกเย็น จำได้เพราะผมมีหน้าที่ถือ กระเป๋ายาเส้น คณาจารย์ในระยะแรกยังมีน้อย ๓ ท่านที่กล่าวมาแล้ว ต่อมาเมื่ออาจารย์ระวี อาจารย์สมปอง อาจารย์ประเทือง และอาจารย์สุนทร อาจารย์ช่วยกันดูแล มีอะไรสงสัยก็ถามได้ ผู้บริหาร อาจารย์และ นักเรียนใกล้ชิดกันมาก มีความใกล้ชิด ความอาทร เกื้อกูลมากทั้งสามฝ่าย วิธีบริหารและการเรียนการสอน การฝึกนักเรียน เป็นที่ประทับใจทุกอย่าง มีบอกไว้ว่า ถ้าไม่ถูกใจกัน ต้องมาบอกหัวหน้า และมาต่อกันให้ กรรมการดู การกำหนดตัวหัวหน้าก็เป็นการเลือกจากนักกีฬา

พวกผม (รุ่น ๕) มีความเห็นเช่นเดียวกันว่าความใกล้ชิด ระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ และพวกผม มีมาก เนื่องจากจำนวนนักเรียนยังมีน้อย ตึกเรียน และหอพักมีเพียง ๓ ตึก การพบปะกันก็ง่าย คณาจารย์ ท่านที่อยู่ประจำ ผู้บริหารท่านมีความเป็นประชาธิปไตยมาก ท่านสนใจปัญหา สนใจความเป็นอยู่ จะช่วยกัน คิดทั้งผู้บริหารและนักเรียนไม่ใช่สั่งอย่างเดียว คณาจารย์ก็เอาใจใส่สอนให้ความรู้ ให้พวกผมรู้ทุกอย่างที่ท่านรู้ พวกเรามีความศรัทธาต่อท่านเหล่านั้นมาก สถาบันของเราจะไม่สอนให้เรารู้หนังสืออย่างเดียว แต่ทั้งการกีฬา ดนตรี และอื่นๆ

ด้านการเรียน เรา (รุ่น ๕) มีห้องสมุด เดิมอยู่ที่ตึก ๓ ชั้น ๓ ต่อมาจึงได้สร้างหอสมุด เมื่อเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา และได้ทำสัญญากับมหาวิทยาลัยอินดีอานา สหรัฐอเมริกา ได้รับการช่วยเหลือเรื่อง ห้องสมุด และพัฒนาอาจารย์ ห้องสมุดของเราจะมีหนังสือ จำนวนมาก ทุกสาขาวิชา ส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษที่จัดส่งมา ห้องสมุดเป็นแบบเปิด ทุกคนเข้าไปค้นและหยิบดูด้วยตนเอง แรกๆ นั้นพวกผมยังไม่ ประทับใจ ยังรู้สึกโกรธด้วยว่าทำไมมีแต่ภาษาอังกฤษ แต่การที่เราได้รับการสอนให้ทำรายงานอย่างหนัก เราต้องใช้หนังสือภาษาอังกฤษนี้ตลอด ฉะนั้นต่อมาพวกเราจึงรู้สึกขอบคุณและประทับใจที่สุด เพราะว่า ที่ เราได้ออกมาทำหน้าที่การงาน โดยเฉพาะเป็นครูบาอาจารย์ได้อย่างสบายนั้น ก็เพราะว่าได้รับการฝึกฝนจาก ห้องสมุดของสถาบันนี้ เราได้รับการฝึกให้ทำรายงานที่ถูกต้องแบบสากล ได้เพิ่มพูนทักษะการใช้หนังสือภาษา อังกฤษก็จากห้องสมุดนี้ ความเด่นของห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาก็คือใครๆ ก็ต้องมาดูงานที่ห้องสมุด แห่งนี้

สิ่งที่พวกผม (รุ่น ๕) ยังระลึกถึงด้วยความประทับใจ ยังมีอีกหนึ่งอย่างคือ ระวังใบใหญ่ แขนงอยู่ที่ โถงตึก ๓ มีขา ๓ ขา เป็นที่แขวนระฆังโดยเฉพาะ แม้ตึกแต่ละหลังจะมีนาฬิกาไฟฟ้าที่ตั้งอัตโนมัติแล้ว ก็ยัง ใช้ระฆังควบคุมด้วย ระฆังนี้จะกังวานไปทั่วทั้ง ๓ ตึก ทำให้พวกผมประทับใจมาก ยังอยากเห็นระฆังนี้อยู่ ไม่ทราบวาระฆังใบนี้ไปอยู่ที่ไหน ช่วยบอกพวกผมด้วย

การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นหลักที่ผมได้ และเป็นความประทับใจของ พวกผมอีกอย่างหนึ่ง อาจารย์สอนพวกผมโดยเฉพาะ อาจารย์ ม.ร.ว.จรีพรหม ท่านแนะนำให้เรียนรู้จากการเข้า สังคม ทำตัวให้เป็นประโยชน์ คุณเชี่ยวชาญเล่าว่า จำได้ว่าเวลามีงานประจำปีต่าง ๆ เช่น งานรัฐธรรมณูญ

งานกาชาด งานกีฬา ที่สวนลุมพินี และอื่นๆ ท่านก็ติดต่อให้เราไปทำหน้าที่บริการในงาน เป็นผู้เสิร์ฟบ้าง ผู้ต้อนรับบ้าง เป็นการเรียนรู้การเข้าสังคมของผู้ใหญ่ และทำให้ประสบการณ์กว้างขวางขึ้น เพราะงานเหล่านั้น วัลย์รุ่นอย่างพวกผมไม่มีโอกาสเข้าไปร่วมด้วยตนเอง แต่เราก็ได้เข้าไปเห็น ท่านยังปลุกฝังไม่ให้เลือกงาน ให้รู้จักเรียนรู้นอกตำรา ให้สู้งาน แม้แต่การรับจ้างแบกดินถมดิน โรงอาหารที่สร้างต่อมา พวกรุ่นพี่และพวกผม ก็ไปรับเหมาดินด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์ เสริมอีกว่าผมอยู่เชียงราย ไม่ค่อยได้กลับบ้านเวลาปิดเทอม อาจารย์ ม.ร.ว.จूरพรหม ท่านก็เรียกใช้ เมื่อเพื่อนของท่านรับเหมาปลูกบ้านที่ซอยบ้านกล้วย ท่านก็นำพวกผม ๔-๕ คน เป็นทีม ไปปลูกต้นไม้ รอบบริเวณบ้าน เป็นการช่วยให้พวกเราได้ทำงาน ได้รายได้ เล็กๆ น้อยๆ และได้เรียนรู้วิถีชีวิตที่แตกต่างไปด้วย

ความประทับใจของพวกผม (รุ่น ๕) ยังมีต่อรุ่นพี่อีกด้วย เราผูกพันกันมาก รุ่นพี่ ดูแลพวกผม (ดังกล่าวแล้ว) ตั้งแต่นาสวดมนต์ คุมห้อง study นำแถวไปโรงอาหาร ไปเล่นกีฬา จนได้แชมป์รักบี้ เอาชนะโรงเรียนวชิราวุธได้ รุ่นพี่ที่อยู่ปี ๕ จะจบ ป.ม. พวกผมปี ๑ รู้สึกว่ามักคุ้นกันเพียงปีเดียวก็เกิดความอาลัย จึงจัดให้มีการแข่งกีฬาระหว่างปีที่ ๕ กับเราปี ๑ ต่อมาเมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา พวกผมต้องออกจาก ป.ป. ขึ้นเป็นปี ๑ ระดับปริญญา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านก็สั่งให้พี่ปีสุดท้ายไปหาหนึ่งปี ๑ มา ๑ คน อย่างน้อย มากกว่านั้นก็ ได้ ไปดูหนัง ไปกินข้าว คุณสุชาติจำได้ว่า พี่ที่พาผมไป คือ รองศาสตราจารย์ สมบูรณ์ พรธนาภพ ทั้งนี้เพราะรุ่นพี่เขามีเงินเดือนแล้ว จึงมาเรียนต่อ การแข่งขันกีฬาระหว่างปี ๑ และปีสุดท้ายก็ได้จัดกันต่อมาด้วย นอกจากแข่งกีฬาในสนามยังแข่งว่ายน้ำในสระหน้าตึก ๒ ด้วย การสังสรรค์เหล่านี้ทำให้ความผูกพันมีมากขึ้น

การฝึกความเป็นประชาธิปไตย ก็เป็นเรื่องเด่นที่ประทับใจเช่นกัน พวกเราต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เราจึงได้เข้าใจว่า ต้องทำอะไร ต้องปฏิบัติอย่างไร เราต้องฝึกคุณธรรม ฝึกความเป็นสุภาพบุรุษ ฝึกความเป็นนักกีฬา ไม่มีใครได้รับยกเว้นจากการเล่นกีฬา ด้านการช่วยเหลือสังคมก็เช่นกันมีการเลือกตั้งนายกสโมสร นายชุมนุมต่างๆ จะอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำกิจกรรมไม่ได้ อาจารย์ ดร.สาโรช ท่านจะไม่ยอมความเอาใจใส่ของคณาจารย์ที่มีต่อพวกผม ตอนเป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงนั้นทำให้ผมซาบซึ้งยิ่ง เพราะอาจารย์ทุกท่านจะรู้จักนักเรียนทุกคน จำชื่อนามสกุลทุกคนได้ รู้ที่บ้าน ที่อยู่ทั้งหมด เรียกชื่อถูกหมดทุกคนตลอดเวลา

วันที่พวกผม (รุ่น ๕) รุ่นสุดท้ายของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร รัับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมแล้ว กลับมายังหอพัก เราได้รับการฉลองจากท่านอาจารย์ (เราไม่ได้ฉลองกับพ่อแม่ พี่น้องอย่างนักเรียนฝึกหัดครูอื่นๆ) ท่านอาจารย์ศิริ บัวศรี ภรรยาของอาจารย์ ดร.สาโรช ท่านได้ถามพวกผมไว้ว่า จะรับประทานอะไร จะเลี้ยงเป็นพิเศษ พวกผมเกิดตั้งให้ผม (สุชาติ) เป็นตัวแทนไปพบอาจารย์ ดร.สาโรช ขอสุรตาต่างประเทศ ๑ ขวด พวกเรารู้ว่าท่านเป็นพ่อคนหนึ่งคงจะไม่ขัดข้อง ผมไปถึงพบอาจารย์ศิริ

เรียนท่านว่า พรรคพวกให้มาขอสุราต่างประเทศจากท่านผู้อำนวยการสักขวด เพื่อฉลองประกาศนียบัตร อาจารย์ศิริ ท่านออกไปพักหนึ่งบอกว่า "ไม่เคยได้ยินว่าผู้อำนวยการให้นักเรียนดื่มสุราได้ ท่านไม่เคยดื่มมาตลอดชีวิต แล้วท่านก็ไม่เคยดื่มกับใคร แล้วท่านก็ไม่เคยให้ใครดื่ม สุรามีเยอะที่บ้าน ลองไปพบท่านดูนะ" แล้วอาจารย์ศิริ ก็ไปเชิญศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ลงมา พอศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ลงมา เห็นผมก็พูดว่า "เธอนะเธอที่มากขอสุราฉันไปดื่ม เอาจี้ฉันจะเลี้ยงไอศกรีมแทน แต่มีข้อแม้ว่า นายสุชาติ เธอต้องเป็นคนปั้นไอศกรีมด้วย สำหรับเรื่องสุรานั้น ห้ามพูดกับฉันต่อไป สุราไม่มี แต่ให้ทำไอศกรีมแทน" วันนั้นผมปั้นไอศกรีมจนเมื่อยหมด เพราะท่านไม่ยอมให้คนอื่นช่วยด้วย ท่านว่า "เธอต้องปั้นให้เสร็จ" สิ่งที่น่าสนใจมากในวันนั้นก็คือ เราจะขออะไรอาจารย์ก็ได้ทั้งหมด มีการเลี้ยงที่หน้าหอพัก ๑ ริมสระน้ำ อาจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ สีไวโอลิน อาจารย์นิยม ก็ร้องเพลงให้ฟัง ครุประจักษ์ชั้นของพวกผม (อาจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์) ก็ร้องเพลงที่น่าสนใจมาก คือเพลงจันทร์กระจ่างฟ้า ณาปะระดับดาวฯ (เพลงชื่อ คิดถึง) ข้าพเจ้า (ผู้เรียบเรียง) ขอปรับความเข้าใจว่าเพลงจันทร์กระจ่างฟ้า ร้องตอนพานักเรียนรุ่น ๕ นี้กลับจากทัศนศึกษาทางเรือตามคลองแสนแสบจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา กับอาจารย์อีกหลายท่าน เป็นการฉลองการปิดภาคเรียน และกลุ่มนี้จบประโยคฝึกหัดครูประถมศึกษา เมื่อกลับมาถึงประสานมิตรค่าแล้ว ขณะเดินผ่านสะพานโค้งระหว่างตึก ๓ และโรงอาหาร มองเห็นพระจันทร์เต็มดวง ทางทิศตะวันออกพอดี จึงร้องเพลงนี้ ลูกศิษย์ชอบใจกันมาก อาจจะทำผิด หรือครูเองก็ไม่แน่ใจ ว่าได้ร้องให้ฟังอีกครั้งในวันฉลองประกาศนียบัตรนี้หรือเปล่า (ถ้าเป็นปัจจุบันจะไม่มีวันได้เห็นพระจันทร์เต็มดวงทางทิศตะวันออก มองจากด้านหลังตึก ๓ ได้ เป็นอันขาด เพราะมีอาคารสูงใหญ่หลายหลังบังหมด)

พวกผม (รุ่น ๕) คิดว่าหลักการของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ที่ให้นักเรียนมาอยู่ประจำ ภายใต้การดูแลตลอด ๒๔ ชั่วโมง ได้ให้ทั้งวิชาความรู้ และการอบรมบ่มเพาะความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่ผู้บุกเบิกท่านเห็นสมควรจัดทำจัดให้ ทำให้พวกผมได้ซึมซับที่ละเล็กละน้อย จนกลายเป็นบุรุษที่ได้รับการฝึกแล้ว พวกผมคิดว่า ถ้าการฝึกหัดครูเดี๋ยวนี้ สามารถจัดได้ทำนองนี้ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ข้าพเจ้า (ผู้เรียบเรียง) เห็นด้วยว่า การจัดให้มีการฝึกนักเรียนที่กำลังเริ่มเจริญเติบโตเข้าสู่วัยหนุ่ม วัยผู้ใหญ่ โดยมีระเบียบวิธีการที่ถ่วง ดั่งที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ปฏิบัติแล้วนี้เป็นงานที่ทรงคุณค่ายิ่ง หอพักของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในปัจจุบัน เป็นเพียงที่พักของนิสิตไม่ได้จัดรายละเอียดทุกขั้นตอน อย่างของสถาบันนี้ คงเป็นเพราะถือว่าเป็นการศึกษาชั้นอุดมแล้ว อนึ่งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ยังมีความพิเศษคือเพิ่งเริ่มก่อตั้ง ทั้งอาคารสถานที่ อาณาบริเวณ ได้พัฒนาไปพร้อมๆ กับลูกศิษย์ที่เข้ามาศึกษา นับได้ว่า ทั้งสถาบัน ทั้งคณาจารย์ และลูกศิษย์ได้เป็นผู้บุกเบิกการฝึกหัดครูแบบนี้ด้วยกัน

เมื่อพวกผมได้เป็นนิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา

เมื่อพวกผม (รุ่น ๕) จบ ป.ป. แล้ว ก็ขึ้นชั้นปีที่ ๔ ตามหลักสูตรประโยคครูมัธยมศึกษาเดิม แต่สถาบันนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาพวกผมก็ได้เข้าเป็นนิสิตชั้นปีที่ ๑ ระดับปริญญาตรี หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต พวกผมได้เรียนต่อโดยไม่ต้องสอบเข้า ขณะเดียวกันก็มีผู้ที่จบ ป.ป. จากโรงเรียนฝึกหัดครูอื่น ๆ มาสอบคัดเลือกเข้าเรียนพร้อมพวกผม สาเหตุที่ทำให้พวกผมตื่นเต้นมากก็คือ มีนิสิตหญิงเข้ามาเรียนด้วย (โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มีแต่นักเรียนชายเท่านั้น) มาจากโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรี-วิทยาลัยการณ์ โรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา นิสิตชายมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร ผม(สุชาติ) พูดกับผู้หญิงไม่เป็น พยายามเข้าเรียนสายเพื่อไปนั่งหลังห้อง ตอนหลังเพื่อนรู้ไปนั่งข้างหลังกันหมด ผมจึงต้องไปนั่งข้างหน้ากับนิสิตหญิง นิสิตหญิงทักผม ผมก็พูดไม่ออก นิสิตหญิงเลยตั้งชื่อผมว่า ต้ม

การแต่งกายของนิสิตหญิงเป็นสีน้ำเงินขาว เสื้อขาว กระโปรงมีทั้งน้ำเงิน น้ำตาล ดำ และเทา นิสิตหญิงไม่มีรองเท้าส้นสูง ทรงผมตัดสั้นบ้าง รวบหางม้าบ้าง ทรงรากไทรไม่มี เสื้อยืดรองเท้าแตะไม่มี นิสิตชายมีกางเกงสีกาก็ด้วย รองเท้ามี ๒ สี คือ ดำ และน้ำตาล ใส่รองเท้าหุ้มส้น ผูกเชือกทั้งนั้น เสื้อถ้าแขนยาว ก็ไม่มีมันแขน "ห้ามพับแขน" ดังกล่าวแล้ว สีของวิทยาลัยเป็นสีเทาแดง สีที่นิยมมากสำหรับกระโปรง และกางเกงจึงเป็นสีเทา

ศาสตราจารย์บุญถึง กล่าวไว้ว่า "ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านสอนให้กล้าคิดบนรากฐานของศีลธรรม ท่านย้ำเสมอให้กล้าคิด คิดอยู่บนความชอบธรรม คิดแล้วให้แสดงออกโดยพูดตรง ๆ ในการเรียนการสอน แทนที่นิสิตจะฟังความรู้จากอาจารย์อย่างเดียว จะต้องคิดและแสดงออก การเรียนการสอนจึงเต็มไปด้วยการอภิปราย การคิดนั้นคิดได้แต่อย่าให้ล่วงล้ำอธิปไตยของคนอื่น อย่าให้ผิดศีลธรรม การเรียนการสอนในสถาบันบนทุ่งกว้างนี้ จึงแปลกไปจากที่อื่นอยู่มาก ในชั้นเรียนการอภิปราย ดูจะกลายเป็นของเล่น แต่นั่นเป็นการหยั่งรากความเจริญงอกงาม ความเป็นประชาธิปไตย ความมีศีลธรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ด้วยเหตุนี้เองสีประจำสถาบันจึงใช้สีเทาแดง เทาหมายถึงสีของมันสมองที่กล้าคิด แดงหมายถึงความกล้าหาญ ธรรมดาแสงสีแดงนั้นมีความยาวคลื่นมากกว่าแสงสีอื่น เมื่อผ่านตัวกลางจึงหาญไม่หักเหอย่างแสงสีอื่น พุ่งออกไปจากต้นกำเนิดอย่างหาญกล้า..."

นอกจากนั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช "ท่านได้แสดงความคิดทางการศึกษาแนวทางปรัชญาว่า "การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม" เมื่อโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ได้สถาปนาขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ประโยคที่ว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม ก็ได้ใช้เป็นปรัชญาของวิทยาลัยตลอดจนเมื่อเป็นมหาวิทยาลัย เพื่อให้ปรัชญานี้ศักดิ์สิทธิ์ตามรูปแบบของประเพณีนิยม ดร.บรรจบ พันธุเมธา ได้แปลเป็นภาษาบาลีว่า **สิกฺขา วิรุฬฺหิ สมฺปตฺตา** เนื่องจาก ดร.สาโรช ท่านเป็นนักคณิตศาสตร์

ด้วย ท่านจึงสร้างคำกล่าวนี้ให้เป็นรูปธรรม จึงเกิดเป็นเครื่องหมายเป็นตราของวิทยาลัยขึ้น เครื่องหมายนั้น เป็นกราฟอุปสมการ $y = e^x$ แสดงถึงความมั่งคั่งที่รวดเร็ว และไม่มีวันหยุดชะงัก..." (ตรานี้คงใช้จนปัจจุบัน)

ความโดดเด่นของวิทยาลัยของพวกผม

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐเล่าว่า "เมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านพยายามเน้นในเรื่องผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ต้องมีคุณภาพทางการศึกษา เราได้รับการปลูกฝังตลอดเวลา..."

ระบบการศึกษาที่เราใช้เป็นแห่งแรก "ระบบการศึกษาแบบหน่วยกิตนั้นวิทยาลัยวิชาการศึกษาใช้เป็นแห่งแรกในประเทศไทย นับเป็นเรื่องที่โดดเด่นมาก...ระบบนี้เป็นของอเมริกัน หมายความว่า เมื่อเรียนในห้องเรียน มีบรรยาย ๑ ชั่วโมง นิสิตจะต้องไปค้นคว้าด้วยตนเอง ๑ ชั่วโมงอย่างน้อย แล้วก็ต้องอ่านหนังสือในห้องสมุด ต้องทำงานของตนเองอีก ๑ ชั่วโมง เพราะฉะนั้นเรียน ๑ หน่วยกิต ก็หมายความว่า ต้องเรียนในห้องเรียน และทำงานของตนเองอีก รวมทั้งหมดเป็น ๓ ชั่วโมง ถือเป็นกติกาก็เรานำมาใช้ พอตอนหลังนี้รู้สึกว่าจะหย่อนไป ลงทะเบียนเรียนกันเยอะ แต่ในต่างประเทศเขายังเคร่งครัด..."

"เรื่องห้องสมุด เป็นเรื่องสำคัญที่ตามมา เราเน้นเรื่องห้องสมุดมาก เมื่อใช้ระบบหน่วยกิตแล้ว การศึกษาต้องเกี่ยวพันกับห้องสมุดอย่างสูง นิสิตต้องใช้ห้องสมุดในการศึกษาค้นคว้า ห้องสมุดของสถาบันใหญ่ ๆ บางที่เป็นที่เก็บหนังสือไม่ใช่ที่อ่านหนังสือ แต่ห้องสมุดของเราคือที่ค้นคว้า ที่เรียน..."

พวกผม (รุ่น ๕) มีความภาคภูมิใจในห้องสมุดของเรามาก เดิมห้องสมุดของเราอยู่บนตึก ๓ ชั้น ๓ บรรณารักษ์คนแรกคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิลา จายนีโยธิน ต่อมา มีบรรณารักษ์มาใหม่ คือ ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร^๑ ภรรยา ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ผม (สุชาติ) ได้รับคำบอกเล่าจากเพื่อน (ชวลิต มณีรัตน์) ว่ามีบรรณารักษ์มาใหม่ คุณสนุก ท่านมีประสบการณ์เยอะแยะ เพิ่งกลับมาจากเมืองนอก ผมก็เข้าไปห้องสมุดบอกสวัสดิ์ ปรากฏว่าท่านไม่ใช่คนไทย เพิ่งมา ยังพูดไทยไม่ได้ตอนนั้น ท่านเป็นภรรยา ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ผมตกใจหมดรีบวิ่งกลับออกมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย เล่าถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิลา ผู้ทำหน้าที่บรรณารักษ์คนแรกว่า "ท่านจะเข้มงวดกับพวกเรา บอกเราว่า ต้องระมัดระวังรักษาหนังสือหน่อย มือเประอะเนี่ยจะทำให้แมลงสาบ และตัวอะไรมันมาเกาะ ใครต้องการหนังสืออะไร ควรจะล้างมือก่อนแล้วค่อยมาจับหนังสือ"

ศาสตราจารย์บุญถึง กล่าวถึงห้องสมุดว่า "ห้องสมุดในครั้งนั้นไม่ว่าที่ใดหนังสือเรียงในตู้อย่างมี

^๑มาเรีย เหล่าสุนทร: ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ระเบียบ ใส่กุญแจ นักเรียนเข้าไปใช้เพียงสายตาลอดเข้าไปในตัว อ่านแต่สันปก ถ้าจะหยิบต้องไปขออนุญาต บรรณารักษ์มาเปิดดู บรรณารักษ์ครั้งนั้นเขว่นกฏแจพวกโตไว้ที่เอว นับว่าบรรยากาศไม่ก่อให้เกิดเสรีภาพ ความสนใจถูกปิดกั้น...แต่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ห้องสมุดครั้งแรกอยู่ที่ตึก ๓ ชั้น ๓ เป็นห้องสมุดเปิดผู้อ่านจะหยิบหนังสือเปิดอ่านได้ตามใจชอบ เป็นห้องสมุดแห่งแรกที่ผมว่าให้เสรีภาพ อิสระภาพ เป็นการปลุกฝังความเจริญงอกงามเป็นอย่างยิ่ง บรรณารักษ์คนแรกถ้าผมจำไม่ผิดคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา พรหมเศรษฐี เป็นบรรณารักษ์ตั้งแต่แรก (ที่จริงเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศีลา จายนัยโยธิน ที่เป็นบรรณารักษ์ตั้งแต่แรก) ในครั้งนั้นนิสิตไม่คุ้นกับห้องสมุดเปิด ที่สำคัญ คือเกิดความตื่นตื้นตันอยากรู้อยากอ่านไปหมด อ่านในห้องสมุดไม่พอ ถี้อออกไปอ่านข้างนอกก็มี บรรณารักษ์พบว่าหนังสือหาย แต่ก็ไม่เสียหาย เพราะอาจารย์มีปรัชญาว่า โขมยหนังสือไปอ่านดีกว่าคนไม่อ่านหนังสือ แต่ปรัชญานี้ไม่แพร่พรายให้คนอ่านทราบ เพื่อแก้ปัญหา มีผู้เสนอว่าให้ตั้งด่านตรวจที่ประตู อย่างที่เห็นห้องสมุดทั่วไปทำในปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศีลา ท่านไม่ยอมมาขัดต่อปรัชญาของท่าน จึงมีผู้ให้ความคิดว่า การตั้งด่านนั้นไม่ใช่คอยจับผิดแต่เป็นพยานของผู้สุจริตที่ไม่ขโมยหนังสือ ด้วยเหตุนี้เอง ด้านของผู้สุจริตจึงมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ปัจจุบันผมสังเกตว่าด่านห้องสมุดหน้าตาเคร่งเครียด ไม่ทราบว่ายังเป็นพยานของผู้บริสุทธิ์อยู่หรือไม่ หรือเป็นผู้คอยจับผิด ถ้าเช่นนั้นปรัชญาของห้องสมุดคงไม่ใช่อย่างเดียวกับของวิทยาลัยวิชาการศึกษาเดิมเป็นแน่ ต่อมาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ห้องสมุดใหม่ โดยการช่วยเหลือระหว่างประเทศ ได้บรรณารักษ์ใหม่ คือ ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร ท่านเป็นคนหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ห้องสมุดมีบรรยากาศกลับมาเหมือนดังเดิมเมื่ออยู่ตึก ๓ ดังนั้น ห้องสมุดของวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงมีผู้แวะเยี่ยมดูงานเป็นอันมาก เป็นที่เชิดหน้าชูตา ปลุกฝังเสรีภาพที่จะแสวงหาความรู้ของนิสิตตามปรัชญาของสถาบันได้อย่างดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศีลา ขอเพิ่มเติมว่า ตอนช่วง พ.ศ. ๒๔๙๗-๙๘ อาจารย์ได้ไปที่ USIS ติดต่อขอให้ USIS นำรถห้องสมุดเคลื่อนที่ (Mobile Library) เป็นรถแบบเปิดข้างขึ้นเป็นแผงหนังสือ มาให้นิสิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ยืม นิสิตจะต้องแสดงบัตรประจำตัว และจะต้องบันทึกลงในบัญชีชื่อนิสิตที่ขอยืมหนังสือแต่ละครั้ง

จากการทำสัญญาความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยวิชาการศึกษา กับมหาวิทยาลัยอินดิอานา (จะมีกล่าวต่อไป) ทำให้ได้ตึกหอสมุดใหม่ ได้ปรับปรุงกิจการเกี่ยวกับห้องสมุด และได้รับหนังสือมากมาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย เล่าว่า "มีหนังสือเพิ่มขึ้นมาก มีແหม่ม Miss Rufsvold จากมหาวิทยาลัยอินดิอานา มาด้วย ผมยังได้ทำงานในห้องสมุด ได้รายได้ ได้เรียนรู้ ได้แบบอย่างการทำงาน ของ ดร.มาเรีย และແหม่ม และคนอื่นๆ ทำให้นำมาใช้ในการทำงานในเวลาต่อมา" ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม พูดถึงวิชาเกี่ยวกับห้องสมุดว่า "มีวิชาเปิดสอนเกี่ยวกับห้องสมุดเป็นครั้งแรก ชื่อว่า การใช้ห้องสมุด (Know Your Library) อาจารย์ ดร.มาเรีย สอนเป็นภาษาอังกฤษ เป็นครั้งแรกที่ผู้สอนใช้ภาษาอังกฤษ ผมสนใจว่า แปลกดี ให้

ทำงานอะไรต่ออะไรตลอดเวลา สนุกและท้าทาย เป็นผลอย่างหนึ่งที่ทำให้ได้ทำงานในห้องสมุด เมื่อทางมหาวิทยาลัยอินโดเอนาส่งหนังสือมาเราก็นั่งตรวจหนังสือ มีผิดพลาดเหมือนกัน ชื่อหนังสือก็มีผิด บางทีหนังสือของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไปอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่งมาที่นี้ เราก็ดูต้องแก้ไขไป อีกประการหนึ่งทำให้ผมกล้าพูดภาษาอังกฤษ เพราะต้องใช้ภาษาอังกฤษกับอาจารย์ ดร. มาเรีย ต่อมาทำให้ผมกล้าพูดกับฝรั่ง หน้าไหนมาก็ไม่กลัว กล้าพูดได้ ผิดถูกก็พูด เกิดความมั่นใจที่จะพูดนับเป็นผลดี"

ความโดดเด่นอีกประการของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็คือ เรื่อง การอบรมจริยธรรม เรื่องนี้ได้ดำเนินมาตั้งแต่สมัยยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา จำนวนนิสิตเพิ่มมากขึ้น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านก็พยายามจัดให้เป็นวิชาการขึ้น กำหนดเป็นชั่วโมงอบรมทุกบ่ายวันพฤหัสบดีให้แก่ นิสิตชั้นปีที่ ๔ ตลอดเทอมปลาย มีชื่อเรียกว่า Laboratory for Moral and Cultural Improvement หรือ เรียกสั้น ๆ ว่า Moral Lab โดยเชิญผู้รู้มาเป็นวิทยากร ให้คำแนะนำให้แนวทางประพฤติปฏิบัติทั้งด้านคุณธรรม วัฒนธรรมไทย คุณค่าทางศาสนาเป็นการทำให้ชีวิตมีคุณภาพมากขึ้น และพร้อมที่จะออกไปผจญกับโลกภายนอก เป็นการอบรมระยะยาวไม่เหมือนกับการปัจฉิมนิเทศสำหรับนิสิตปีสุดท้ายซึ่งมักจะใช้เวลาเพียง ๑-๒ สัปดาห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม กล่าวถึง Moral Lab ว่า ควรยกย่องให้เป็นเกียรติแก่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ที่ท่านจัดเรื่องนี้ขึ้น รุ่นผู้ช่วย-ศาสตราจารย์บุญสม เป็นรุ่นแรกที่เข้ารับการอบรมนี้ อาจารย์ผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ คือ อาจารย์อำไพ บูรณฤกษ์ และแผนกวิชาแนะแนว

ขณะเดียวกัน ท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ได้คอยแนะนำให้ผู้เข้ามาศึกษาเพื่อเป็นครูสำนึกถึงความมีจริยธรรมทุกโอกาส คุณสมยศ เม่นแย้ม สอบเข้าวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ เขียนมาว่า ผมรู้ซึ่งถึงการที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง ตั้งแต่เมื่อมาสมัครสอบเข้า ก่อนเข้าสอบได้เห็นข้อความที่ทำให้ผู้สมัครสอบทุกคนมั่นใจว่า ความสามารถของแต่ละคนนั้นสำคัญที่สุด เพราะเห็นประกาศว่าทุกท่านโปรดทราบ ไม่มีใครช่วยให้ท่านเข้าเรียนในวิทยาลัยแห่งนี้ได้ นอกจากความรู้ความสามารถของท่านเท่านั้น ลงนาม สาโรช บัวศรี อธิการ

คุณสมยศ ยังได้พูดถึงความประทับใจในวันไหว้ครูซึ่งเป็นงานใหญ่ เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ ทุกชั้นปีทุกวิชาเอกต่างทยอยกันขึ้นมาราบครูด้วยความเคารพ มีคณะหนึ่งทำผิดนิดเดียว ที่ประชุมฮากัน ตอนท้ายของงานไหว้ครู ท่านอธิการสาโรช อบรมพวกเราว่า ในพิธีศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้จะสนุกสนานเฮฮาไม่ได้ ทำให้ผมประทับใจและจดจำมาจนบัดนี้ คุณสมยศ ยังอธิบายต่อว่า "ในประสานมิตรเห็นคำขวัญ ไม่ทิ้งตัวรถเมล์ ไม่พับแขนเสื้อ ไม่เดินสูบบุหรี่ สูบได้แต่ที่แคนทีนเล็กเท่านั้น ที่อื่นห้ามเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนไม่มีใครว่า แต่เป็นที่รู้กันว่า คนที่ทำอย่างนั้นมี ๒ ประเภท คือ คนนอกมหาวิทยาลัยและคนงานภารโรง คน

ประธานมิตร คือ นิสิตและอาจารย์เขาจะไม่ทำกัน ..." (แคนทินเล็ก คือ ที่นั่งรับประทานอาหารเล็กๆ นอกโรงอาหารใหญ่)

คุณสมยศ ได้พูดถึงการเข้าพักในหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า ผู้ที่จะเข้าพักได้ ต้องมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่ง คือ เป็นนักกีฬาของวิทยาลัย เรียนดี (เกรดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๒.๕๐) หรือเป็นคณะกรรมการองค์การนิสิต ผู้ที่ได้เข้ามาเป็นชาวหอ ช่วงนี้มีชื่อเรียกว่า บีมีอก (BMOC) หรือ Big Man on the Campus คุณสมยศ เข้าอยู่ในหอพัก เนื่องด้วยเป็นกรรมการองค์การนิสิต หอพักวางระเบียบแบบผู้ใหญ่ การเข้าพักต้องมีสิ่งของประจำตัวที่ต้องแสดงคือ เสื้อคลุมอาบน้ำและผ้าคลุมเตียง กิจกรรมของชาวหอพักมีหลากหลาย กิจกรรมที่สำคัญยิ่งคือ การแข่งกีฬาในระดับอุดมศึกษา ได้ตำแหน่งชนะเลิศฟุตบอลหลายสมัย นักกีฬาที่มีชื่อเสียงโด่งดังได้แก่ ดร.โกวิท ประวาลพุกฤษ์ เป็นผู้รักษาประตู คุณยงยุทธ สังข์โกวิท เป็นนักฟุตบอลทีมชาติ (นอกนั้นทราบว่ายังมี คุณจำเนียร น้อยท่าช้าง เป็นผู้รักษาประตู ทำให้ชนะเลิศฟุตบอลเช่นกัน)

ศาสตราจารย์บุญถึง เล่าถึงความรู้สึก ความซาบซึ้งที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาสอนให้รู้จักแสวงหาความรู้ (นั่นคือมีห้องสมุดที่ดี) และสอนให้รู้จักเป็นผู้ให้คำปรึกษา "คนเป็นครูไม่ใช่สอนแต่อย่างเดียวต้องทำงานด้านอื่นอีกหลายอย่าง เช่น เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัญหาได้ ต้องรู้จักเป็นผู้ให้คำปรึกษา การให้คำปรึกษาต้องรู้เทคนิคของการสัมภาษณ์ อาจารย์อัมพา โชติกเสติยร เป็นผู้บุกเบิกเรื่องนี้ ท่านให้หลักของการสัมภาษณ์ว่า ผู้สัมภาษณ์ต้องพูดน้อย จะพูดก็นำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์พูดเท่านั้น ห้ามใช้คำถามที่ต้องตอบเอสหรือโน ... ปัจจุบันทางโทรทัศนักรายการสัมภาษณ์อยู่มาก บางรายการน่าสนใจมาก แต่ดูแล้วไม่มีอะไร เพราะคนที่พูดคือ ผู้สัมภาษณ์ ผู้มาให้สัมภาษณ์ไม่ค่อยจะได้พูด ..." กิจกรรมต่าง ๆ และงานของอาจารย์แต่ละท่านมีมากมายไม่อาจเขียนถึงได้ทั้งหมด "ทุกท่านมีความสำคัญ ได้ร่วมมือกันปลูกฝังเมล็ดพืชของความดีงามให้เติบโตขึ้นแล้วในสถาบันแห่งนี้ สถาบันที่อุดมด้วยปรัชญาและวิธีการสู่ปรัชญานั้น"

ความร่วมมือที่สำคัญ

สัญญาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอินดีอานา สหรัฐอเมริกา (Indiana University, USA) เป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับวิทยาลัยวิชาการศึกษา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๐๕ (ค.ศ. ๑๙๕๔-๑๙๖๒) วิทยาลัยได้รับความช่วยเหลือทั้งทางด้านเทคโนโลยีและการเงินจาก International Cooperation Administration Washington และ the United States Operations Mission to Thailand โดยมีการทำสัญญากับมหาวิทยาลัยอินดีอานา บลูมิงตัน (Bloomington) ในช่วงเวลา ๘ ปีนี้ ได้รับความช่วยเหลือให้คณาจารย์ไปเพิ่มพูนความรู้โดยการศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกามากกว่า ๑๐๐ คน และมหาวิทยาลัยอินดีอานาได้ส่งความช่วยเหลือทางเทคโนโลยี และความจำเป็นด้านอื่นๆ เช่น หนังสือและอุปกรณ์ในการจัด

ห้องสมุดรวมทั้งส่งผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ มาช่วยกันจัดทำหลักสูตร และช่วยสอนวิชาหลายสาขา ได้แก่ ภูมิศาสตร์ พลศึกษา การสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง การสอนวรรณคดีตะวันตก การสอนระดับสูงกว่าปริญญาตรี ประถมศึกษา มัธยมศึกษา บรรณารักษศาสตร์ โสตทัศนศึกษาและการทำสื่อการสอน ชีววิทยา และการแนะแนว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้พัฒนาวิชาการด้านการศึกษาอย่างสูงส่งต่อไป

งานด้านต่างๆ ที่ได้ดำเนินต่อมา สรุปได้ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๘ วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดสอนนักศึกษาภาคค่ำ (twilight classes) เพื่อช่วยเหลือครูประจำการ ต่อมาวิทยาเขตปทุมวันได้เปิดสอน พ.ศ. ๒๕๐๒ วิทยาเขตบางแสนเปิดสอน พ.ศ. ๒๕๐๕ นอกจากนั้นยังเปิดภาคฤดูร้อน ซึ่งเป็นหลักสูตร ๖ อาทิตย์ แก่ครูประจำการด้วย

พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้เปิดรับนิสิตหลักสูตรปริญญาโททางการศึกษา ซึ่งใช้เวลาเรียน ๒ ปี

จากนั้นได้มีการวางโปรแกรมการบริหารการศึกษา การทำหลักสูตร การทำคู่มือการศึกษาระดับปริญญา สำเร็จออกมาเป็น *Catalog 1962* ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน ปทุมวัน ประสานมิตร เป็นภาษาอังกฤษ และบรรดาคณาจารย์ช่วยกันทำหลักสูตรและคู่มือการสอน (มีคำอธิบายรายวิชา เนื้อหาวิชา หนังสืออุเทศ) เป็นภาษาไทยสมบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๕๐๕

การทำโปรแกรมฝึกฝนนิสิต (Understudies)

การทำสัญญาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอินดีอานา ช่วยให้วิทยาลัยการศึกษาปรับปรุงด้านต่างๆ ดังกล่าว ขณะเดียวกันได้เปิดโปรแกรมฝึกฝนนิสิตเพื่อเป็นการเตรียมคนออกไปสอนตามโรงเรียนฝึกหัดครู โดยกำหนดให้นิสิตชั้นปีที่ ๔ ผู้ที่มีความสามารถและสนใจในสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์เข้าสอบคัดเลือก ให้ได้เข้าฝึกพิเศษเพื่อออกไปสอนวิชานั้นๆ ต่อไป เรียกการฝึกแบบนี้ว่า การฝึกเป็น อันเดอร์ สตัดดีส์ สาขาวิชาที่มีการฝึกแบบนี้ได้แก่ จิตวิทยา โสตทัศนศึกษา บรรณารักษศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น พวกผม (รุ่น ๕) มีคุณสุชาติได้ฝึกทางด้านโสตทัศนศึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยโรจน์ ฝึกทางด้านจิตวิทยา และรุ่นพี่อีกหลายคน พวกผมคิดว่า เป็นโครงการที่ดีมาก ทำให้สามารถออกไปเป็นครูสอนวิชาตามที่ราชการต้องการอย่างได้ผล

รองศาสตราจารย์ชม ให้สัมภาษณ์ว่า ผมได้เป็น Understudies ด้านโสตทัศนศึกษา กับ ดร. โรเบิร์ต ฮันยาร์ด (Robert Hunyard) พร้อมกับอาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ และรองศาสตราจารย์ ดร. เปรื่อง กุมภุ ได้ช่วยทำรายละเอียดวิชา เพราะหลักสูตรเปิดไว้กว้างๆ ตอนแรกมีรายวิชาเดียว ได้เข้าไปช่วยเขียนคู่มือ ช่วยแปลหนังสือ ช่วยสอนวิชาเหล่านี้ในชั้น สมัยเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เรียกว่า แผนกโสตทัศนศึกษา แต่เมื่อเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปลี่ยนเป็นภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่ง

ของเรานี้เด่นไม่แพ้ที่อื่น

ศาสตราจารย์สวาท เสนาณรงค์^๑ เล่าไว้ในบทความเรื่อง “การเปิดโปรแกรมฝึกฝนนิสิต (Under studies) ในสาขาวิชาภูมิศาสตร์” ว่า ทางด้านภูมิศาสตร์มีผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยอินดีแอนา ชื่อ ดร. โทมัส บาร์ตัน (Thomas Barton) มายังวิทยาลัยวิชาการศึกษาและศาสตราจารย์สวาท ได้รับคำสั่งจาก ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้ย้ายมาประจำที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาเพื่อเป็นผู้ร่วมงาน (เป็น Counter part) ตอนนั้นมีสอนวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลกในวิทยาลัยวิชาการศึกษาอยู่เพียงวิชาเดียว ดร.บาร์ตัน ให้แนวคิด ว่า ควรจะมีการสอนเกี่ยวกับประเทศไทยและสภาพสิ่งแวดล้อมของไทยโดยตรง วิชาสิ่งแวดล้อมนี้นับเป็น วิชาเริ่มแรกที่กระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของไทยตั้งแต่นั้นมา ดร.บาร์ตัน ต้องการจะเสนอแนะการสอนวิชาดังกล่าวแต่ก็ปรากฏว่า ตนเองมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยและสิ่งแวดล้อมน้อย จึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้เรื่องเหล่านี้ด้วยตนเอง หาโอกาสสำรวจลักษณะ สภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นและภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ของไทย กลับมาจะได้เขียนหนังสือตำราที่แสดงข้อมูล ถูกต้องแท้จริง การสร้างบุคลากร ครูผู้สอนวิชานี้ควรได้รับการสนับสนุนจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและองค์การของสหรัฐอเมริกาขณะนั้น เช่น ยูซอม (USOM) หรือองค์การบริหารวิเทศกิจ สหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ทางวิทยาลัยวิชาการศึกษา ควรมีการอบรมผู้รู้เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย ตอนนั้นมีศาสตราจารย์สวาทอยู่คนเดียวยังไม่เพียงพอ จึงได้มีการฝึกฝนนิสิตเพื่อเตรียมตัวเป็นครูผู้สอน ภูมิศาสตร์ขึ้นพร้อม ๆ กับวิชาอื่น ๆ การฝึกฝนนิสิตวิชาภูมิศาสตร์มีจำนวน ๙ คน เป็นผู้ที่ต้องกลายเป็น ศาสตราจารย์วิชาภูมิศาสตร์ที่โดดเด่นของประเทศไทยหลายคน ดังเช่น ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ ศาสตราจารย์ ดร.มนู วัลยะพีธีร์ รองศาสตราจารย์จำเนียร สงวนพวง (ส่วนศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย ก็เคยร่วมเรียนด้วย แต่ท่านไปเชี่ยวชาญทางด้านอื่น) ดร.บาร์ตัน ได้ออกไปศึกษา ลักษณะภูมิศาสตร์ ท้องถิ่นในภูมิภาคสำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็น ภาคน่าสนใจและมีปัญหาอยู่ในขณะนั้น ผู้ติดตามไปมีศาสตราจารย์สวาท ดร.ประเสริฐ ดร.มนู และยังมีอาจารย์ชวลิต ชนะชานนท์ (อึ้งวิเชียร) ขณะนั้นสอนอยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ก็ไปด้วย

หลังจากที่กลับจากการศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ และบันทึกข้อมูลต่างๆ ทั่วประเทศแล้ว ยังได้ติดต่อสัมภาษณ์ข้อเท็จจริงจากกรมกองที่เกี่ยวข้อง ดร.บาร์ตัน และศาสตราจารย์สวาท ได้ร่วมกันเขียนตำราที่

^๑ ศาสตราจารย์สวาท เสนาณรงค์ จบการศึกษาด้านภูมิศาสตร์จากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา (Clark University) มา และได้สอนวิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ผนวกไทยอยู่หลายปี และเคยเป็น อาจารย์พิเศษสอนวิชาภูมิศาสตร์ที่คณะอักษรศาสตร์และคณะบัญชีฯ ภาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ระยะเวลาหนึ่งด้วย

สำคัญคือ *ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย* ซึ่งศาสตราจารย์สวาทได้ใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าเขียนตำราเรียนเพื่อสอนในระดับวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในสมัยต่อมา หนังสือเล่มนี้เขียนแบบหน่วยการสอน (Unit teaching) ต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษต่อมาแปลเป็นภาษาไทย จัดพิมพ์โดยความช่วยเหลือระหว่างวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยอินโดนาเซีย แจกฟรีตามโรงเรียนและวิทยาลัยครูต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ปรากฏในคำนำของผู้เขียนว่า ไม่ได้มุ่งหวังให้หนังสือเป็นแบบฉบับมาตรฐาน แต่ประสงค์จะช่วยให้ครูได้ใช้อุปกรณ์ในการสอนวิชาภูมิศาสตร์เกี่ยวกับประเทศของตน เพราะหนังสือภูมิศาสตร์สำหรับนักเรียนผู้ใหญ่ไม่ได้จัดพิมพ์มาเป็นเวลาร่วม ๕๐ ปีแล้ว (มีหนังสือภูมิศาสตร์สยาม พิมพ์โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๕๘) มีหนังสือภาษาต่างประเทศซึ่งยังไม่มีข้อเท็จจริงที่ละเอียดเพียงพอ ยังคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับประเทศไทยปัจจุบัน และยังไม่สมบูรณ์ดีนัก

หนังสือ *ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย* ที่เป็นผลงานครั้งนี้ยังแนะวิธีการสอนภูมิศาสตร์ ใช้กิจกรรมต่างๆ ที่มีใช้ห้องจำ ข้อเสนอเหล่านี้ยังเป็นประโยชน์ อาทิ การแนะนำหลักฐานสถิติข้อมูลที่เชื่อถือได้มาใช้แสดงถึงความสำคัญทางภูมิศาสตร์ (major understanding) ความสามารถที่จะอธิบายปรากฏการณ์และภาวะทางภูมิศาสตร์ให้ดี โดยไม่ใช้การท่องจำแบบโบราณ การฝึกปฏิบัติโดยใช้ข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญในการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลง ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตของตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภูมิภาค การฝึกปฏิบัติชี้แจงให้เห็นและวางโครงการที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และในชีวิตประจำวันของตนด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนก็กล่าวถึงปรัชญาทางการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ หลักเกณฑ์ในการเรียนการสอนและวิธีการสอนที่เหมาะสมที่ควรนำมาใช้ให้ได้ผลที่แท้จริง สรุปว่า ผู้เขียนได้ย้าทั้งวิธีการสอนโดยใช้กิจกรรมแปลกๆ ใหม่ๆ และให้เข้าใจว่า การศึกษานั้นเน้นกิจกรรมที่ต่อเนื่องกันในเมื่อมีข้อเท็จจริงใหม่ๆ ปรากฏขึ้นอีก ก็ควรนำมาใช้ในชั้นเรียนเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ เกิดความเข้าใจภูมิศาสตร์ของประเทศไทยดียิ่งขึ้น

ศาสตราจารย์สวาท ถือว่า ดร.บาร์ตัน ได้เริ่มแนวใหม่ในการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งได้ใช้กันต่อมาโดยอาจารย์เองและนิสิตที่ได้รับการฝึกฝนวิชาภูมิศาสตร์ครั้งนี้

การเริ่มเปิดสอนวิชาที่มีคุณค่าอื่น ๆ

วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดสอนวิชาที่นับว่ามีคุณค่าต่อชีวิตทำให้ผู้ศึกษามีคุณธรรม วัฒนธรรม พร้อม ๆ กับความสามารถในการแสวงหาความรู้ วิชาเหล่านี้ได้แก่วิชาที่เป็นพื้นฐานการศึกษา เช่น

วิชา Know Your Library (LSc ๑๐๑ ๒-๑)

เปิดสอนให้นิสิตปี ๑ และปี ๒ ที่เข้ามาศึกษาเป็นครั้งแรก มุ่งให้เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับห้องสมุดและพัฒนาทักษะในการใช้บริการของห้องสมุด เช่น card catalog, indexes, และหนังสืออ้างอิง

สำคัญๆ

วิชา *Art Appreciation (Art ๒๐๑ ๓-๓)*

มุ่งช่วยให้นิสิตเข้าใจและรู้คุณค่าของศิลปะต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิต ย้ำสถาปัตยกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ การตกแต่งภายใน ภาพลายเส้น และภาพจิตรกรรม ประติมากรรม การออกแบบ แต่งกาย ศิลปะการตกแต่ง และจัดนิทรรศการ การออกแบบเพื่อการผลิต และศิลปะเพื่อการพาณิชย์

วิชา *Music Appreciation (Mus ๒๐๒ ๒-๒)*

ศึกษาธรรมชาติของดนตรี คุณค่าของดนตรีในแง่การศึกษาและวัฒนธรรม กำเนิดความเป็นมาของดนตรี ประวัติย่อของดนตรีในประเทศทางเอเชีย และตะวันตก การให้ได้สัมผัสกับดนตรีของคีตกวี ผู้มีชื่อเสียง

วิชา *The Thai Society (Soc ๒๐๑ ๓-๓)*

ศึกษาสังคมไทย ย้ำที่สังคมชนบท สำรวจปัญหาที่สำคัญของสังคมของประเทศไทย หาแนวทางที่มุ่งเสนอเพื่อแก้ปัญหาของสังคมเหล่านี้

วิชา *Thai Customs and Religions (Soc ๒๐๒ ๒-๒)*

ขนบธรรมเนียมไทยที่เกี่ยวกับการเกิด การบวช การสมรส การตายและเทศกาลต่าง ๆ ศึกษาศาสนาต่าง ๆ ที่มีในประเทศไทยรวมถึง พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์และฮินดู คริสต์ศาสนา ขงจื้อและอิสลาม

วิชาเหล่านี้เริ่มมีในหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต และได้ปรากฏใน *Catalog 1962* (ดังกล่าวมาแล้ว) ทั้งอาจารย์และเหล่านักศึกษายังมองเห็นคุณค่าของวิชาเหล่านี้ แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนไปแล้วในปัจจุบัน ถ้าต้องล้มเลิกไปก็เป็นที่น่าเสียดาย

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ปริญญาการศึกษาบัณฑิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นปริญญาของสถาบันที่ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ได้มีชื่อเป็นมหาวิทยาลัย เป็นที่ทราบกันอยู่ว่ามหาวิทยาลัยในช่วงพ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น มีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตทุกแห่ง อย่างไรก็ตามต่อมาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ๆ เช่นกัน

การกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตวิทยาลัยวิชาศึกษานั้น คงเป็นภาระหนักของท่านผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ได้บรรยายไว้เมื่อ

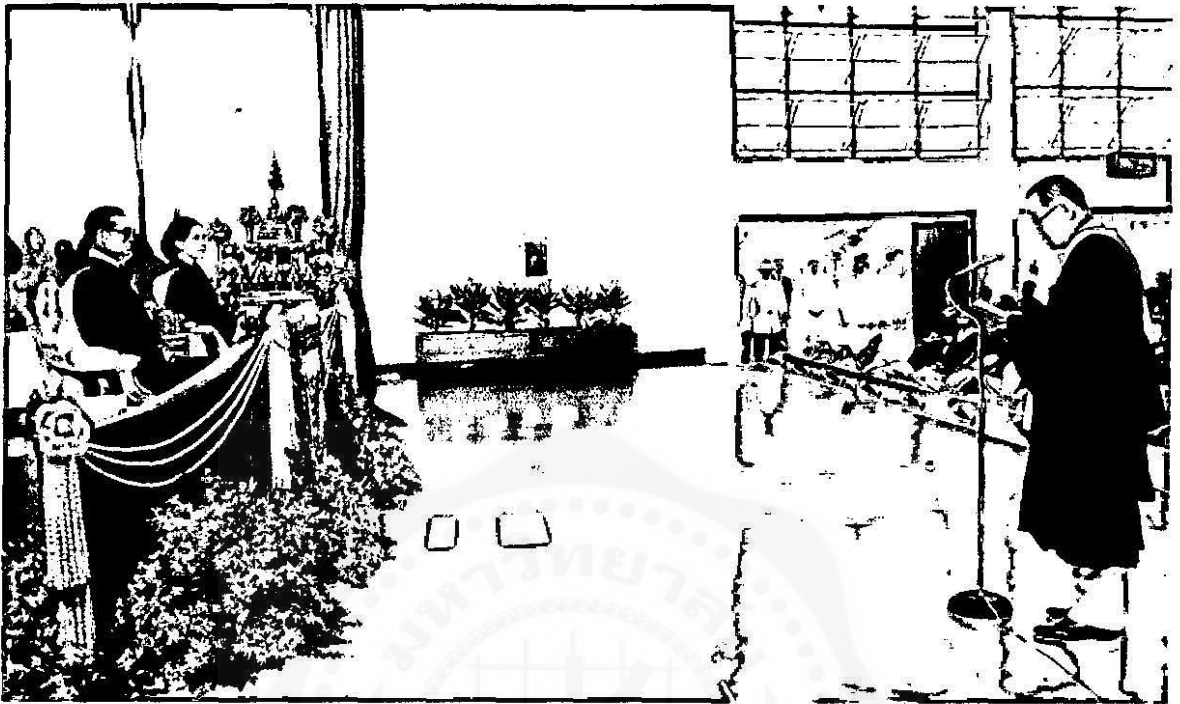

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

เสด็จพระราชดำเนินมายังวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตของสถาบันนี้

๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ (ที่ได้กล่าวไว้แล้ว) ที่ว่าสถาบันแห่งนี้เริ่มขึ้นพร้อมกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการวางศิลาฤกษ์ตึกของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นปีที่ ๓ ในรัชกาลปัจจุบัน และพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทรงลงพระปรมาภิไธย ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน ท่านศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ได้กล่าวว่า "สถานที่แห่งนี้เป็นของพระองค์ตั้งแต่เริ่มแรกเป็นเวลาถึง ๓๑ ปีมาแล้ว" (นับถึงวันที่ท่านอาจารย์มาบรรยาย) ฉะนั้นถ้านับถึงวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกก็นับเสมือนเสด็จมาเยือนสถาบันที่โปรดเกล้า ฯ ให้จัดตั้งขึ้นพร้อมรัชสมัยของพระองค์ท่าน นับเป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัจจุบัน (๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒) ผู้ที่รับคือบัณฑิตปีการศึกษา ๒๕๐๐-๒๕๐๑

ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นครั้งแรกนั้น ทางสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ทูลเกล้า ฯ ถวายปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในอาคารหอสมุด แล้วจึงกราบบังคมทูลเชิญเสด็จไปยังบริเวณพิธีที่บัณฑิตกรับพระราชทานปริญญาบัตร ที่ตึก ๔ ตรงลานภายในตึก ๔ มีผลัปลาที่ประทับจัดสร้างขึ้นทางด้านตะวันตกกับถนนตึกหนึ่งในลานที่มีอาคารล้อมรอบ และมีต้นไม้ใหญ่เป็นร่มเงา เมื่อเสร็จพิธีแล้วเสด็จขึ้นเสวยพระสุธารสชาติห้องประชุมชั้นบนของตึก ซึ่งเป็นที่

ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ เหล่าสุนทร อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา
กราบบังคมทูลถวายรายงานในงานพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ประชุมของคณะผู้บริหารวิทยาลัย และต่อมาใช้เป็นห้องทำข้อสอบคัดเลือกในการสอบเข้าเรียนของวิทยาลัย
ตลอดมา

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ได้กล่าวถึง พิธีพระราชทานปริญญาบัตรอีก เมื่อท่านให้สัมภาษณ์กับ
คณะกรรมการจัดทำหนังสือนี้ในวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ว่า "ตึก ๔ เป็นตึกที่ ดร.พอล ซีเกอร์ส
(Dr. Paul Seagers) จากมหาวิทยาลัยอินดีอานา เป็นสถาปนิก ... หลังจากมีพิธีพระราชทานปริญญาบัตรที่
ตึก ๔ แล้ว ได้เสด็จพระราชทานปริญญาบัตรที่หอสมุดหลายครั้ง ครั้งหนึ่งจะมีกำหนดให้เสด็จเสวยพระ
สุธารสชาติที่โรงเรียนสาธิต วันนั้นพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า **ขอกิน มีอะไรกินไหม** บอกมี เติร์มไว้แล้ว **บอก**
ขอกินอะไรก่อนได้ไหม แล้วเลยเผยว่า วันนั้นยังไม่ได้เสวยกลางวัน ท่านอุตส่าห์มา มานั่งคุยกับเรา ยังไม่
ได้เสวยกลางวัน แล้วบ่ายมากแล้ว และอีกวันท่านคุยกับพวกเราอยู่ ก็ได้ความว่า พระทนต์เจ็บ เจ็บ
พระทนต์และยังไม่ได้เสวยอะไรเหมือนกัน เลยต้องรีบถวายก่อนเพราะยังไม่ได้เสวยอะไรเลยวันนั้น ประวัติ
ตอนนี้ดีมากจะเห็นว่า พระเจ้าแผ่นดินมาคุยกับเรา อยู่กะเรา ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เสวยอาหารกลางวัน..." เรื่องที่
ท่านศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น เล่านี้ จะทราบเฉพาะท่านกรรมการสภาฯ ที่เข้าเฝ้าตอนนั้นเท่านั้น จึงขอนำมา
บันทึกไว้ เพื่อให้คณาจารย์และศิษย์ทั้งหลายได้รับทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ เหล่านี้ด้วย

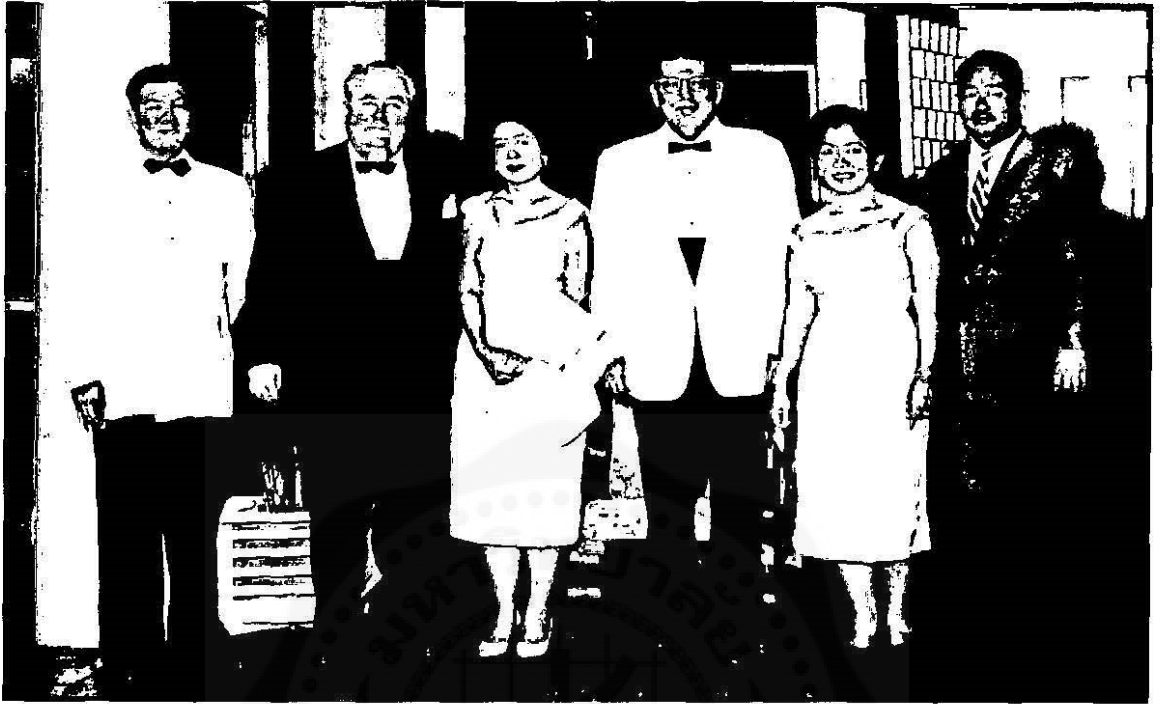
ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม เล่าว่า “นิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีส่วนร้องเรียนขึ้นไปยังผู้ใหญ่ว่า ปริญญาบัตรนั้นใครๆ ก็รับกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทั้งนั้น แต่ทำไมบัณฑิตของเราจับกับท่าน นายก ฯ บ้าง จับกับรัฐมนตรีศึกษา ฯ บ้าง ในที่สุดก็เป็นผลสำเร็จ รุ่นแรกที่ได้รับพระราชทานจากพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เป็นรุ่นจบปีการศึกษา ๒๕๐๐ และ ๒๕๐๑...เพราะฉะนั้นเวลารุ่นหลังพูดถึงพิธี พระราชทานปริญญาบัตรนี้บางคนบอกว่า แหมไม่จำเป็นไม่อยากมา ถ้าได้ยินผมก็จะพูดว่าที่จะให้ท่านมาเนีย ท่านไม่ได้อยากมานะครับ...คิดใหม่ว่า ไม่ใช่ว่าจะได้มาง่าย ๆ นะครับ แล้วไม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญได้ยังไง...”

การเตรียมรับเสด็จพระราชดำเนินนั้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม เพิ่มเติมว่า “ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช ท่านเรียกประชุม แล้วบอกว่า ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ทำครั้งแรกนี้ ขอให้เข้มงวดเรื่องนี้มาก ถือเป็น งานใหญ่ที่สุด ศาสตราจารย์สาโรช บอกว่า ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น สั่งมานะ ให้ทำให้ดีที่สุด ทำให้สูงที่สุด ทำอย่างไม่มีผิดพลาด เวลาซ้อมอะไรก็พูดกันทำนองนี้ คือ ให้ทำกันอย่างจริงจัง เป็นผลที่ผมคิดว่า มันฝัง ในสายเลือด ในมันสมอง ในปรัชญาของเราเลย ... ในส่วนตัวของผม ผมโชคดีที่ผมอยู่วัดราชบพิธฯ เป็น วัดหนึ่งซึ่งเคร่งครัดในเรื่องระเบียบความถูกต้องทางวัดนี้อบรมกันมากครับ สมเด็จพระสังฆราช (ขณะนั้น) ท่านเน้นเหลือเกินเรื่องนี้ ท่านบอกว่า งานนี้เนะ แม้แต่ ๕ นาทีนะ แต่ถ้าต้องเตรียม ๓-๔ วัน นี้ก็ต้อง เตรียมเพื่อความถูกต้อง เวลาถึงงานผมจึงมักพูดว่า ถ้าเราเป็นผู้ทำขึ้น ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราทำ ทำไม่ได้ อย่างท่านะครับ ความถูกต้อง ความที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร จะต้องทำอย่างนั้นครับ

ในการสัมภาษณ์กลุ่มอาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ ได้พูด ถึงพิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกและครั้งต่อ ๆ มาไว้ดังนี้

รองศาสตราจารย์เสาวณี ฝากความเรื่องความเคร่งครัดเวลาเตรียมงานพระราชทานปริญญาบัตร ว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านจะลงในรายละเอียดจะประชุมกรรมการทุกครั้ง ท่านไปเป็นประธานใน การประชุม จะประชุมทุกระยะทุกขั้นตอน (มายุคหลังนี้ อธิการบดีอาจจะไม่มาประชุมเองให้ผู้อื่นมา) อาจารย์ท่านจะตรวจตราตลอด พอวันจริง ทุกคนต้องอยู่ประจำตามที่ที่กำหนดไว้ เช่น ท่านยังกำหนดให้มี อาจารย์ ๒ ท่าน คอยดูแลตรงสะพานตึก ๔ คอยไล่สุนัขด้วย อาจารย์ทั้ง ๒ ท่าน ต้องไล่เสียครุอย่าง เรียบร้อย ตอนนั้นพิธีพระราชทานกำหนดในหอสมุด รองศาสตราจารย์เสาวณี ได้รับมอบหมายให้ดูแลน้ำส้ม ที่สำนักพระราชวังนำมา (ไม่ใช่พระสุธารสชา แต่เป็นพระสุธารสส้ม) เขาต้องเอามาใส่ในตู้เย็น “อาจารย์ต้อง ดูแลตู้เย็นตรงนี้” ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านกำชับ ท่านจะมาควบคุมตรวจตรารายละเอียดหมด เกี่ยวกับการลงในรายละเอียดเหล่านี้ เป็นผลดี ทำให้ทุกคนรู้สึกว่ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ แม้จะปลีกย่อยแต่ก็มี ความสำคัญ ทำให้งานไปได้สวย

รองศาสตราจารย์สาคร ขอเสริมว่า เรื่องคอยดูแลไม่ให้สุนัขพ่นพ่านั้นจำเป็น เพราะทางเขายัง บริเวณสถานพินิจนั้นมีหลายทางศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านจึงต้องวางแผนทางในการจุกช่องล้อมวงและแก้

ที่สองจากซ้าย คือ Dr. Herman B Wells อธิการบดีมหาวิทยาลัยอินดีแอนา
เมื่อคราวมารับพระราชทานปริญญาคุณุภักดิ์บัณฑิตกิตติมศักดิ์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ปัญหาที่อาจจะเกิด (ต่อมาภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้นจริง ๆ) เมื่อวันที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จะเสด็จมาวางศิลาฤกษ์อาคารศูนย์วิจัยต่อเนื่อง ก่อนหน้าเวลาเสด็จเล็กน้อย มีสุนัขวิ่งเตลิดเข้ามา คงไม่มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ ทุกคนจึงช่วยกันวิ่งไล่อย่างโกลาหล) ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านอยากให้ทุกคนถือว่างานนี้ต้องดูแลกันเป็นพิเศษ และบัณฑิตที่กำลังจะเข้าพิธีก็ให้ถือว่าเป็นงานสำคัญยิ่งในชีวิต เป็นศักดิ์ศรีของตัวเอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม ได้กล่าวว่าความเคร่งครัดในระเบียบวินัยที่ได้จากศาสตราจารย์ ดร.สาโรช นั้นพ้องกับที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชวัดราชบพิธฯ ทรงสอนไว้ นับว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมกันได้ระหว่างวัดสำคัญของบ้านเมืองกับสถาบันการศึกษาแห่งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม ยังจำได้อีกว่า “การแบ่งงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช นั้นเป็นแบบ job description ว่าใครทำอะไร แบ่งงาน แบ่งหน้าที่แต่ละหน้าที่จะประสานกัน ที่วัดราชบพิธฯ ก็เช่นกัน จะแบ่งงานกันและถ้าเกิดปัญหาที่จะประสานกันได้ตลอด เช่น การยืมชาม ถ้าเกิดไม่มีแล้วจะไปเอาที่ไหน ฝ่ายไหน จะบอกไว้เสร็จ ตอนหลังงานพวกนี้ไม่มีกำหนด จะต้องคิดกันเอาเอง มันก็จะละเอะ ฝ่ายบัณฑิตรายงานตัวแล้วก็ซ้อม ถือเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งหมดซ้อมราว ๗ วัน วันซ้อมใหญ่ก็ทำ

เหมือนวันจริง ผึกให้เป็นอัตโนมัติ ใส่ครุยแต่งตัวเต็มที เข้าตรงไหน ยืนตรงไหน ใครทำผิด อาจารย์จะชี้เลยว่า 'เข้าไปทำไม เข้าไปที่สมเด็จพระเจ้าทำไม ไปที่ในหลวง' ... 'ไม่เอางาน' กรรมการคนไหนหายไป ท่านจะถามต่อหน้าที่ประชุม ถ้าอยู่ท่านไม่ถาม แต่ถ้าหายไป ท่านถามเลย ในวังเขาขมมนะว่าที่นี่ทำได้ดี เรียบร้อย ออกมาเป็นจังหวัดจะโคน ปีนั้น President Wells ของมหาวิทยาลัยอินดีอานาซึ่งมารับพระราชทานปริญญา-ดุขฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ได้นั่งชั้นชมอยู่ด้วย บัดเทิดเข้ามาเป็นจังหวัดๆ ทุกคนบนเวทีจะทำความเคารพพร้อมกัน สวยงามมาก อย่างนี้แหละที่เรียกว่า ความงาม ตอนหลังซ้อมน้อยลง ปุบปับรับจริง ออกมาไม่งาม การฝึกนี้ทำให้เป็นคนทำอะไรจริงไม่เหยาเยาะเย้ย ขาดซ้อมไม่ได้ ต้องเอาชีวิตจิตใจใส่เข้าไป อันนี้ผมว่ามันเป็นผลพลอยได้ คือหนึ่งมันจะได้ทั้งการทำงานและได้ทั้งการปฏิบัติตัว..."

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม ยังให้ข้อคิดที่สำคัญว่า "เวลาให้ของผู้ใหญ่ที่เราเชิญมา ผู้บริหารบางที่หยิบของด้วยมือตัวเองส่งให้ผู้รับเชิญ ซึ่งตามปกติการให้ของผู้ใหญ่จะต้องใส่พานให้ ถ้าผู้ใหญ่ให้เด็กหรือให้ผู้น้อย ให้ต่อมือแต่ถ้าเราซึ่งเป็นผู้น้อยให้ผู้ใหญ่ต้องใส่พานให้ เช่น การทอดผ้าในงานศพ อาจารย์บางคนหยิบผ้าต่อมือส่งให้ผู้ใหญ่ ดูไม่งาม ไม่เหมาะสม"

"อีกเรื่องคือ ในงานพระราชทานปริญญาบัตร จะนิมนต์พระมาสวดชยันโต ในวินัยมีว่า ต้องล้างเท้าถวาย ถ้าท่านขึ้นบนอาสนะโดยเท้าเบือน ท่านจะอาบัติ มีผู้ถามว่า ท่านใส่รองเท้าวางแล้ว ทำไมจะต้องทำด้วย ในเมื่อวินัยวางไว้อย่างนั้น เราก็ยังทำอยู่ ยังล้างเท้าพระก่อน เราก็เอาไปวางไว้ก่อนท่านขึ้นอาสนะ ท่านเจ้าคุณวัดปทุมวนาราม ท่านเจ้าคุณถาวร และท่านเจ้าคุณญาณเวที ท่านได้ชมว่า นี่ถูกต้องให้รักษาประเพณีเอาไว้ ที่นี้ทำถูก บางรูปท่านก็บอกว่าก็รักษาประเพณีโบราณไว้ ความถูกต้องนี้ผมได้จากวิทยาลัยนี้บวกกับที่วัด"

ดร.ประเสริฐ กล่าวถึงความภูมิใจอีกอย่างว่า "ปริญญาบัตรของเราไม่ม้วน แต่ใส่ปกเป็นแห่งแรก ที่อื่นม้วน" รองศาสตราจารย์สาคร ระบุว่า "ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดิฉันรับพระราชทาน ครั้งที่ ๒ เมื่อมิถุนายน ๒๔๙๘ (เป็นปริญญาของปีการศึกษา ๒๔๙๗) ก็ม้วน นับว่าเขาคือ ไม่มีน้ำหนักมาก" ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย บอกว่า ตอนหลังของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ใส่ปก ดร.ประเสริฐ สรุปว่า "เดี๋ยวนี้ทุกแห่งเป็นปกหมด เราเป็นแห่งแรก ผมรับปริญญาเป็นรุ่นที่ ๒ ก็ใส่ปกแล้ว"

การเสด็จทรงดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทรงศักดิ์ ให้สัมภาษณ์เรื่องเสด็จทรงดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ว่า "ผมอยู่วิทยาเขตมหาสารคาม ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ขอให้ผมมาเป็นโฆษก ผมเตรียมตัวอย่างดี เตรียมคำพูด แต่พอออกไปหน้าพระที่นั่ง เลื่อนอกกัลดกระดุม ไม่สามารถควักแวนตาได้ เลยประกาศชื่อเพลงผิด เป็น 'ความฝันอันสูงส่ง' เลยออกมาบอกว่าประกาศผิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชชมหาราช

ทรงรับของที่ระลึกที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาทูลเกล้าฯ ถวาย
เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินมาทรงดนตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ครั้งแรกๆ

‘พระอาญาไม่พ้นเกล้าฯ ขอเดชะ’ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงทักว่า ‘มีหนุ่มน้อยหน้าขาวมาใหม่
ประกาศผิด ออกมาก็ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ทุกครั้ง ไม่ต้องยawnัก ขอครั้งแรกครั้ง
เดียวก็พอ...’

ต่อมาที่วิทยาเขตมหาสารคาม ผมก็รับเสด็จ พระองค์ท่านทรงจำได้แต่ไม่ได้รับสิ่งอะไร สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงทักว่า “โฆษก”

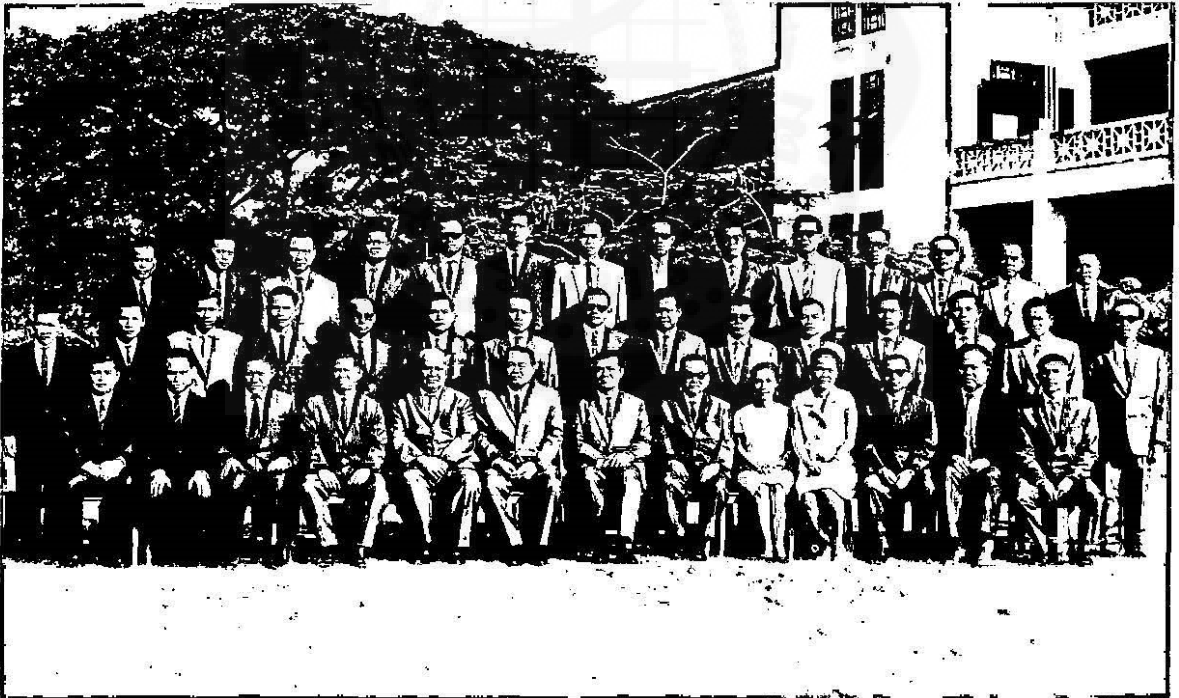
ที่วิทยาเขตสงขลา เราจัดทุกอย่างเหมือนกัน ทรงมีรับสั่งว่า “นึกว่ามาสารคามเสียอีก”

ข้าพเจ้า (ผู้เรียบเรียง) ยังรำลึกได้ว่า ในครั้งแรกที่เสด็จทรงดนตรี เมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๒ นั้น
พวกเราเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกันจนถึงหน้าเวที นั่งพับเพียบกันเป็นทิวแถว ได้ตกลงกันระหว่างท่าน
อธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับคณาจารย์และศิษย์ ว่าเมื่อทรงพระดำเนินเข้ามาจากห้อง
รับรองด้านหน้าหอประชุมยังบริเวณเวทีที่ประทับ ทุกคนต้องร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และตามด้วย

เพลง ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น อาจารย์กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา^๑ เป็นผู้ฝึกซ้อม ท่านแนะว่า ในเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้น พอถึงประโยค “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” ทุกคนต้องแผ่วเสียงลงให้รู้สึกว่าเป็นศิระฯ จริงๆ” แล้วจึงกระแทมต่อมาว่า “ผลพระคุณ ธิ รักษา ...” ประโยคว่า “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” ประทับใจข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาเมื่อมีการจัดนิทรรศการ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมครบ ๕๐ พรรษา ธันวาคม ๒๕๒๐ ได้มีการติดกันในหมู่คณะกรรมการจัดงานว่า ควรจะใช้ชื่องานว่าอย่างไร ข้าพเจ้าจำได้ว่า รองศาสตราจารย์ ดร.เปรี๊ยะ กุมุท เป็นผู้เสนอชื่อ “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” ทุกคนรวมทั้งข้าพเจ้าเห็นพ้องต้องกันทันที

การให้บริการแก่หน่วยราชการอื่น

การให้บริการพัฒนาบุคลากรแก่กระทรวงศึกษาธิการเป็นงานอันดับแรกของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทรงศักดิ์ ย้อนระลึกถึงที่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านพูดว่า เราจะผลิตบัณฑิตออกไปเป็นลูกน้องของผู้บริหารในกระทรวงศึกษาธิการ แต่ถ้าหัวหน้ายังไม่ได้รับความรู้สมัยใหม่จะทำงานกันได้

การอบรมผู้บริหารของกระทรวงศึกษาธิการ

^๑กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา: ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น ผู้ช่วยศาสตราจารย์

อย่างไร จึงได้กำหนดมาตรการให้ศึกษาธิการจังหวัดมารับการอบรมระยะสั้น เรียกว่า เกณฑ์ศึกษาธิการจังหวัดทั่วประเทศมารับการอบรม เพื่อให้ทันบัณฑิต กศ.บ.ที่จบออกไป

ส่วนผู้ที่จะมาเรียนเอาปริญญา ก็ควรเป็นพวกครูใหญ่ ถ้าจะเน้นฝึกหัดครูก็ต้องเอาพวกฝึกหัดครูมาก่อน เพื่อจะออกไปสอนต่อไป จึงมีการส่งมาเรียน หรือสั่งให้มาเรียนเอาปริญญา เรียกว่า ประเภท ก. ขณะเดียวกันก็เปิดประเภท ข. คือ อนุญาตให้มาสมัครสอบเข้าเรียนของตนเองและเมื่อสอบได้ จึงขออนุญาตมาเรียน ทางเจ้าสังกัดต้องอนุญาตให้มา จึงมาเรียนได้ และได้เงินเดือนระหว่างเรียนด้วย นับว่าเป็นแนวคิดในการพัฒนาบุคลากรทั้ง In-service และ Pre-service ตอนหลังไม่ค่อยมีการอบรมระยะสั้น เมื่อมีการอบรมพวกครูอาวุโสสูงๆ หมดไปแล้ว ก็จัดให้มาเรียนเลย เป็นการพัฒนาคณรู้นใหม่ และรุ่นเก่าไปพร้อมๆ กัน

ส่วนการให้บริการแก่สถาบันอื่น นั้น รองศาสตราจารย์ ชม ชี้แจงว่า การอบรม ข้าราชการประจำของหน่วยงานนั้น ยังมีอีก ดังเช่น กระทรวงมหาดไทย เป็นการพัฒนานิเทศก์ของกระทรวงฯ บางคนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย บริการนี้เป็นการสร้างเกียรติภูมิให้แก่สถาบันของเรา ท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช พยายามจะให้สถาบันของเราเป็นศูนย์ฝึกอบรมให้ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ เช่น ลาว อีกด้วย

อธิการทั้งสองและอาจารย์ผู้ใหญ่ในความทรงจำ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ และเป็นอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๑๒

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เป็นหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ และเป็นรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ต่อมาได้ขึ้นเป็นอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๗ และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๒๒ (เพื่อความกะทัดรัดในการเรียบเรียง จึงขอเอ่ยนามท่านทั้งหลายว่าอาจารย์ ตามด้วยวุฒิ ดร. แล้วแต่กรณี)

ภาพของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ในความทรงจำของอาจารย์ต่าง ๆ ที่ให้สัมภาษณ์นั้น ขอเริ่มต้นที่อาจารย์เสาวณี ท่านฝากความมาว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านเป็นผู้ที่มีลักษณะเคร่งขรึม มีระเบียบวินัย และจะปฏิบัติงานโดยลงไปในรายละเอียด (ดังกล่าวมาบ้างแล้ว) ทำให้อาจารย์ทั้งหลายรู้สึกในความสำคัญของงานที่จะต้องทำ แม้จะเป็นเรื่องปลีกย่อย ทำใ้งานเหล่านั้นไปได้สวย ส่วนภาพศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ นั้น อาจารย์เสาวณี มีความรู้สึกที่ว่า ท่านเป็นเสมือนพ่อบ้าน มีความประทับใจตอนที่ อาจารย์เสาวณี ตั้งครรภ์จะคลอดปลายเทอม ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ท่านเป็นผู้ดูแลจัดตารางสอน (ในฐานะหัวหน้าคณะวิชาการศึกษาและรองอธิการ) ท่านบอกอาจารย์เสาวณีว่า ตอนต้นเทอมไม่ต้องสอน แต่ต้องมาทำงาน มาเข้าห้องสมุด มาอ่านอะไรสักอย่าง เหมือนกับมีงานให้ทำในห้องสมุด ถ้าไม่ทำในห้องสมุด ก็ไปทำตาราง

สอน ซึ่งถือเป็นงานเบา ในกรณีคลอດตันเทอม ตอนปลายเทอมก็มาทำงานอะไรอื่นเช่นกัน ท่านจะคอยดูแลในรายละเอียดเหมือนกันแต่จะเป็นเหมือนพ่อบ้าน

อาจารย์ปราณี มองภาพศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ว่าท่านเป็นผู้บริหาร แต่ไม่มีลูกมีเต้า ท่านไม่ค่อยถามเรื่องครอบครัว แต่ท่านก็ดูแลให้ความสนใจและห่วงใยในวงกว้าง สมัยนั้นยังไม่มีกฎเกณฑ์ว่าลูกอาจารย์จะได้รับการพิจารณาเข้าเรียนในโรงเรียนประถมสาธิต ลูกคนแรกของอาจารย์ปราณีสอบเข้าได้ แต่คนที่สองสอบเข้าไม่ได้ อาจารย์ปราณี รู้สึกว่าได้ช่วยเหลือโรงเรียนประถมสาธิต ตั้งแต่ก่อตั้งมา อาจารย์ก็ได้บ่นให้ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ฟังเรื่อยๆ ว่าลูกเข้าไม่ได้ มีปัญหาบ้างส่ง ในเมื่อพี่เข้าได้ แต่น้องอยู่โรงเรียนอื่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช จะทำอะไรไม่ทราบ เลยเกิดบัญชีแบบ ๒ ชั้นมา คือ เป็นบัญชีที่รับลูกหลานอาจารย์เข้าเรียน ซึ่งใช้ต่อๆ มา เรียกว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านก็มีความห่วงใยในเรื่องของอาจารย์ทั้งหลายเช่นกัน

อีกเรื่องหนึ่ง แสดงว่า ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านจะดูแลลูกน้อง และถ้ารู้ปัญหา ก็จะต่อสู้เพื่อให้เกิดความยุติธรรม อาจารย์ปราณี เล่าเรื่องเกี่ยวกับการสอบชั้นเอกของกรมการฝึกหัดครู มีข่าวหลังสอบเสร็จว่า ใครได้รับ ๒ ชั้นปีนั้น สอบได้แล้วก็จะไม่ให้ชั้นเอก อาจารย์ปราณีสอบได้ที่ ๕ อาจารย์ ดร.สุภรณ์ ศรีพหล สอบได้ที่ ๒ และได้ ๒ ชั้นปีนั้น ปรากฏว่าอาจารย์ ดร.สุภรณ์ ได้ อาจารย์ ดร.ศิลา ก็ได้ แต่อาจารย์ปราณีไม่ได้ และยังมีอาจารย์อื่นคือ อาจารย์มานิตย์ สาครินทร์ ผู้ดูแลการฝึกสอนทั้งวิทยาลัย ก็ไม่ได้ อาจารย์สุนทรี พริยกิจ ผู้รักษาการหัวหน้าคณะวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ขณะนั้นก็ได้ อาจารย์ปราณี ได้บอกให้อาจารย์สุนทรี พูดกับ ศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ รัชพลเดช หัวหน้าคณะวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ให้ท่านช่วยเรียน ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช พอท่านรู้ท่านก็ได้เรียกอาจารย์ทั้งสามท่านไปบอกว่า เสียใจด้วยที่ไม่ได้ชั้นเอก แต่จะหาทางยกขึ้นในที่ประชุมคุรุสภา ต่อมาเมื่อมีการประชุม ที่ประชุมบอกว่า ปริมาณงานไม่พอ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ชี้แจงว่า ทำไม่ได้คุณภาพ อาจารย์เหล่านี้ทำงานมาตั้งแต่ตั้งประสานมิตรก่อตั้ง และยังทำงานในระดับปริญญาโทที่เพิ่งเปิดสอน เขาเลยบอกให้เขียนใหม่ ในที่สุดก็เขียนขึ้นไปอีกและเน้นที่คุณภาพตามที่แนะนำ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ได้นำเรื่องเข้าที่ประชุมคุรุสภาอีกครั้ง ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น เป็นประธาน บางท่านในที่ประชุมบอกว่า มีมติไปแล้ว ไม่ควรเอามาพิจารณา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ก็บอกว่า มีมติไปแล้ว แต่มันไม่ถูกต้อง คนที่ได้ไปแล้วบางคนพูดง่าย ๆ ว่าเป็นลูกศิษย์ แต่อาจารย์ที่สอนมากกลับไม่ได้ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น พอเห็นชื่อท่านก็บอกว่า พวกนี้ทำงานมาตั้งแต่ตั้งประสานมิตรต้องให้เขา ในที่สุดอาจารย์ทั้งสามก็ได้ขึ้นเป็นชั้นเอก จะเห็นได้ว่า ถ้าอาจารย์รู้ปัญหาแล้วจะยืนหยัดต่อสู้โดยพยายามหาแง่มุมที่จะต่อสู้ให้เกิดความยุติธรรมให้จงได้

เรื่องการสอบถามหาความจริง เป็นอีกเรื่องที่อาจารย์ปราณีพูดถึง ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ว่าท่านดำเนินการโดยไม่ให้ผู้เกี่ยวข้องรู้สึกเกรงเครียด ว่าเป็นผู้ผิดตั้งแต่เริ่มแรก สมัยนั้นมีกฎห้ามไม่ให้อาจารย์

วิทยาลัยวิชาการศึกษาไปสอนกวดวิชา เกิดมีบัตรสนเท่ห์ว่า อาจารย์ปราณีสอนพิเศษ อาจารย์ปราณีถูกเรียกเข้าไปไต่ถาม อาจารย์ก็บอกว่าไม่เคยสอนพิเศษ ไม่ชอบ และย้ำว่า สอนหนังสือชอบเอาสนุก ไม่ชอบเอาสตางค์ ถึงจนก็ไม่อยากได้เงินโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการผิดระเบียบ และตอนนั้นก็มียุค ๓-๔ ประณิ จึงไม่รู้ว่ปราณีไหนที่มีชื่ออยู่ในบัตรสนเท่ห์ สรุปได้ว่าศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านต้องเรียกมาไต่ถามหาความจริง แต่อาจารย์ปราณีก็ไม่ทราบว่ผลที่สุดท่านสอบสวนได้ว่าอย่างไร

เรื่องการสอบถามหาความจริงนี้ ข้าพเจ้า(ผู้สัมภาษณ์) ก็เคยถูกเรียกไปพบ เกี่ยวกับปัญหาเรื่องนิสิตไม่ได้สอบเพราะมีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ ๘๐ ข้าพเจ้าก็เรียนท่านว่ นิสิตผู้นี้มีกิจกรรมมาก และต้องออกไปประชุมต่างประเทศ ดูเหมือนจะเป็นประเทศญี่ปุ่น ขณะที่อยู่ในประเทศก็ขาดเรียนบ่อยๆ ทำให้เวลาเรียนไม่ถึงกำหนด จึงต้องปฏิบัติตามกฎ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรชท่านก็รับทราบ เรียกว่ เมื่อทำตามกฎแล้วก็ไม่มีปัญหา แต่ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่ท่านอาจารย์ มีวิธีแก้ไขต่อไปอย่างไร

เรื่องการรักษาน้ำใจ หรือ การรักษาหน้าลูกน้อง อาจารย์ปราณีเล่าว่ที่ตึก ๓ ชั้น ๓ เป็นห้องสโมสรรอาจารย์ อาจารย์มักเล่นบิงปอง เล่นบริดจ์ ตอนกลางวัน วันหนึ่งบ่ายโมงแล้วยังไม่ลง ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช เห็นว่ยังเล่นบริดจ์อยู่ก็โกรธมาก บอกว่ พวกนี้ยังเล่นไพ่กันอยู่ ผมไม่ยอกดู ในที่สุดต้องให้อาจารย์อื่นไปช่วยพูด นับได้ว่าอาจารย์ท่านรักษาระเบียบแต่หากต้องประจันหน้า หรือ ทำให้อีกคนหนึ่งอาย ท่านจะไม่ทำ

เรื่องการติดตามงานที่มอบหมายไปแล้ว อาจารย์ ดร.ศิลา เล่าว่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ท่านมอบหมายงานชิ้นใดแล้วจะไม่ทิ้ง จะคอยถามว่ถึงไหนแล้ว เอามาดูบ้าง พอดูแล้วก็ช่วยแก้ไข เพิ่มเติมตรงนั้น ตรงนั้น คือ ติดตามการงานที่มอบหมายจนได้ผล อาจารย์ปราณีเสริมว่ ผู้บริหารทุกคนน่าจะมียุทธินี้ ทำให้อาจารย์ผู้น้อยรู้สึกว่ได้รับความช่วยเหลือ ไม่ใช่การดูหรือการตำหนิ

ภาพของศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ นั้น อาจารย์ปราณี ว่ ท่านเป็น 'human' มาก คือ ห่วงใยความเป็นอยู่ของลูกน้อง ตลอดจนการแต่งกาย อาจารย์หญิงแต่งตัวสีส้มดงาม ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ท่านดูแล้วก็บอกว่ "เหมือนปา" (เรื่องการแต่งตัวดอกไม้ดวงลวดลายหลายสีนี้ อาจารย์ระวีเล่าว่ ได้ยินในที่ประชุมตึก ๔ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช พูดว่ "แต่งตัวประดุกปาเดินได้") และยังมีสิ่งท่ท่านศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ทนไม่ได้ คือ การใส่รองเท้าแตะ อาจารย์ผู้หญิงมักเปลี่ยนใส่รองเท้าแตะเมื่อถึงโต๊ะทำงาน อาจารย์ปราณี เคยแผลงเดินออกมาที่ระเบียบตึก ๓ พบศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ยืนคุยกับท่าน รู้สึกว่ตาท่านมองที่รองเท้าโดยไม่พูดอะไร อาจารย์ปราณี เข้าใจทันทีว่ ได้ทำสิ่งท่ไม่น่าดู สรุปว่ อธิการทั้งสองท่านมีความห่วงใยในความเป็นตัวตนของคณาจารย์ แต่มีแบบต่างกัน อาจารย์ปราณี ย้ำว่ เป็นบุญท่ได้อยู่ในที่นี้ สมัยนั้นบรรยากาศมีความรักกันห่วงกัน ไม่ห่างไกลกันอย่งทุกวันนี้

ความเป็นนักวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ นั้น อาจารย์ปราณี เล่าว่ ตอนนั้นภาษา

อังกฤษยังไม่เป็นวิชาเอก เป็นวิชาเลือก นิสิตสนใจเรียนกันมาก เมื่ออาจารย์ปราณีเข้ามา ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ บอกว่าต้องสอนภาษาอังกฤษ สมัยนั้นเขาไม่สอนวิชาแปล แต่ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ บอกว่า คนเหล่านี้ (นิสิต) ต่อไปจะต้องออกไปเป็นผู้นำทางการศึกษา น่าจะสอนแปล จึงเกิดมีวิชาการแปลขึ้นมาเป็นครั้งแรก เมื่อนิสิตมากขึ้นต้องแบ่งเป็น ๒ ห้อง อีกห้องก็ให้สอน writing เกิดปัญหาว่าจะสอนอย่างไร อาจารย์เสาวนิต ต้องเป็นผู้สอน จึงต้องช่วยกันคิดว่าจะสอนอย่างไร จุดมุ่งหมาย ดูขั้นตอนการเขียน essay การวาง outline วิชาแปล ก็ยังคงอยู่และการสอน writing ก็เป็นแบบใหม่ ก่อนที่มหาวิทยาลัยไทย ๆ จะลงมือสอน นับเป็นความริเริ่มทางวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ โดยแท้

ข้าพเจ้า (ผู้สัมภาษณ์) ขอเสริมภาพของท่านอธิการทั้งสองว่า ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช ท่านเป็นผู้เจียบขี้นม เวลาเดินสวนกับท่าน ท่านจะถามว่า "เป็นไงๆ" ข้าพเจ้ามักจะตอบว่า สบายดีค่ะ เพราะไม่แน่ใจว่าควรจะตอบอย่างไร หลายคนคงจะประสบปัญหานี้ อาจารย์ท่านจะเดินดูแลบริเวณของวิทยาลัยตลอดทั้งเช้าและเย็น เป็นผลให้ผู้รักษาบริเวณต้องกระฉับกระเฉงเสมอ ขณะเดียวกันภาพที่ท่านศาสตราจารย์ ดร. สาโรช ประถมนิเทศนิสิตใหม่ก็ยังชัดเจน ท่านจะให้ข้อคิดที่สำคัญ ๆ ทั้งปรัชญาความเป็นครู จริยธรรม ขันติ โสรัจจะ (ความอ่อนน้อมถ่อมตน) มรรค ๘ (ท่านให้ทำแผ่นกระดานใหญ่ จารึกมรรค ๘ ด้วยตัวอักษรสวยงามตั้งไว้ในโรงอาหาร) หิริ (ตะขิดตะขวงขยะเขยงต่อความชั่วที่จะกระทำ) โอตตปปะ (ครั้นคร้ามต่อความชั่วที่จะกระทำ) ท่านย้ำถึงการแต่งกาย การไม่สูบบุหรี่ การไม่ทิ้งของเลอะเทอะแม้แต่ตัวรถเมล์ ถ้าไม่มีที่ทิ้งให้เก็บเข้ากระเป๋ ข้าพเจ้ายังคงเก็บเศษกระดาษเข้ากระเป๋อยู่จนบัดนี้

ส่วนศาสตราจารย์ ดร. สูดใจนั้น ข้าพเจ้ายังเห็นภาพอยู่เสมอว่า เวลา ๘.๐๐ น. ท่านจะต้องออกมายืนหน้าห้องอธิการที่ตึก ๔ (เมื่อมีตึก ๔ แล้ว) ท่านจะเทียบเวลาและเคารพธงชาติ นับเป็นการตรวจตราสำรวจความเป็นระเบียบของบริเวณวิทยาลัย สมัยนั้นต้นไม้ยังไม่ใหญ่โตมองจากตึก ๔ จะเห็นได้ทั่วรอบสนามฟุตบอล

ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ ท่านยังมีแนวคิดในการปฏิบัติหน้าที่อย่างน่าฟังว่า ถ้าตั้งใจทำงานจริง ๆ แล้วทุกคนจะทำได้สำเร็จตามต้องการ ปรากฏว่าสมัยที่เป็นรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาอยู่ มีกำหนดให้ส่งคะแนนสอบปลายเทอมในเวลา ๗ วัน คณาจารย์ร้องเรียนว่า ส่งไม่ทัน ผลสุดท้ายขยายเป็น ๑๐ วัน หลายนๆ คนพูดว่า อยากให้เป็น ๑๕ วัน ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ ท่านบอกว่า ถ้าตรวจจริง ๆ ๗ วันก็ทัน หากมาคิดดูก็พบว่าเป็นความจริง ถ้ามีนิสิต ๔๐ คน ข้อสอบจะมีรวมกี่ข้อ ชั่วโมงในการตรวจมีกี่ชั่วโมงต่อวัน มีรายงานก็ขึ้น กำหนดส่งเมื่อใดบ้าง ถ้าให้รวมสอบปลายเทอมก็คงตรวจไม่ทัน ฉะนั้นก็ต้องกะการให้เหมาะสมเสียก่อน

อีกประเด็นที่ข้าพเจ้า (ผู้สัมภาษณ์) คิดว่ามีความสำคัญในการเรียนการสอน ก็คือการกำหนดอาจารย์ผู้สอนวิชาต่างๆ ในหน้าที่รองอธิการ ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ ท่านเป็นผู้กำหนดผู้สอนแต่ละวิชา

ถ้ามีนิสิตหลายห้อง เช่น ถ้ามี ๓ ห้องท่านจะกำหนดอาจารย์ ๓ คน สอนวิชานั้นในเวลาเดียวกัน หรือ อาจ จะยอมให้ ๒ คน ถ้าคิดว่าแยกชั่วโมงออกไปได้ ท่านให้เหตุผลว่า ผู้สอนวิชาแต่ละวิชาควรจะมีมากกว่า ๑ คน จะได้มีตัวตายตัวแทน เมื่อเกิดปัญหาเจ็บป่วย หรือลาด้วยเหตุใดๆ จะได้ไม่ต้องปิดวิชานั้น การให้ อาจารย์คนเดียวรับผิดชอบวิชาใดวิชาหนึ่ง จะไม่แก้ปัญหากถ้าจะต้องหาอาจารย์ทดแทนในปัจจุบันทันด่วน เพราะการสอนให้มีประสิทธิภาพ ต้องมีประสบการณ์ และมีเวลาเตรียมพร้อมพอควร อย่างไรก็ตามต่อมาภายหลังมักจะกลายเป็นว่าวิชานี้เป็นของอาจารย์นั้น วิชาอื่นเป็นของอาจารย์นี้ เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาจริง ๆ

อาจารย์แฉล้ม ให้สัมภาษณ์ว่า เห็นภาพศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ว่า ท่านชอบเขียนคำสั่งด้วย ปลายมือของท่านเอง และเอาไปติดประกาศด้วยตนเองในบางกรณี เช่น เรื่องอาจารย์กับสโมสร ท่านเขียน ว่า เวลาทำงาน อย่าเอามาเล่นไฟ เขียน ๓ แผ่น ไปติดที่ประตู แต่บางครั้งก็เข้าไปพบอาจารย์ที่ทำตัวไม่ เหมาะสมเอง ดังปรากฏว่ามีอาจารย์พักดกอล์ฟอยู่ที่ริมรั้วตึก ๓ ท่านเดินไปลงพบเองก็มี

อาจารย์แฉล้ม มองเห็นภาพ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เช่นเดียวกับอาจารย์เสาวณี ว่า ดูแลเหมือน พ่อ ตอนอาจารย์ตั้งครุภักก็คอยไต่ถาม เมื่อไม่สบายก็ถามเรื่องหาหมอ ถ้าหายก็ไต่ถาม อาจารย์ ดร.ศิลา เคยไปพบที่บ้านอาจารย์แฉล้ม บอกว่า ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เป็นห่วงให้ไปดูที่บ้านว่าเป็นอย่างไร

อาจารย์สุไร เล่าถึงความซาบซึ้ง ตั้งแต่เริ่มเข้ามาทำงาน วิทยาลัยให้ความภูมิใจก่อนเข้ามาตั้งแต่ ยังเรียนอยู่ด้วยซ้ำ มีอาจารย์ผู้ใหญ่ (ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช และ ดร.พอร์ดเตอร์) ไปสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์เทือก กุสุมา ณ อยุธยา ก็ไปสัมภาษณ์ที่หลังอีก และถามว่าหากมาทำงานที่ วิทยาลัย แล้วจะพักที่ใด บอกว่า อยู่กับพี่ที่โรงเรียนราชินีบนก็บอกว่าไกล จะไปดูที่หอพักต้นสนว่าจะมีที่ หรือไม่มี พอมาทำงานวันแรก ก็พาไปพบอาจารย์มยุรี (ต่อมานามสกุล สุขวิวัฒน์) และอาจารย์ปราณี ได้ไป coffee break ที่แคนทีนด้วย ต่อมาได้รับมอบหมายให้สอนภาษาอังกฤษและประวัติศาสตร์ จะเข้าสอน ประวัติศาสตร์ชั่วโมงแรก มีลูกศิษย์ได้แก่ คุณสมัย ยอดอินทร์ และอาจารย์กิตติ จรรย์ยานนท์ เป็นต้น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช เป็นห่วงว่า จะสอนได้อย่างไร ให้มาแจ้งว่าสอนเป็นอย่างไร ปรากฏว่าในการสอน ลูกศิษย์ฮากันบ่อย ถามว่า สอนสนุกอย่างไร ฮากันจริงเลย อาจารย์สุไร บอกว่าไม่ได้สนุกอะไร ขอให้ได้ฮา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช เลยไปยืนหน้าห้อง เสียงฮาจึงหมดไป เป็นความรู้สึกว่าอาจารย์ยอมสละเวลาเป็น ห่วงเป็นใย

ส่วนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ และ ดร.มาเรีย นั้น ตอนอาจารย์สุไร ปลุกบ้าน ก็คอยไต่ถาม ไป ถึงหน้าบ้าน ให้คำแนะนำต่างๆ การดูแลสอดส่องด้วยความสนใจจริงๆ นี้ผูกใจได้จริง ๆ ความรู้สึกอย่างนี้ หาไม่ได้อีกแล้ว อาจารย์สุไร ทำงานที่วิทยาลัยนี้จาก พ.ศ. ๒๕๔๔ จนเกษียณอายุราชการ มีผู้ถามว่าไม่เคย เปลี่ยนงานเลยหรือ ตอบว่าไม่เปลี่ยน ไม่คิดจะเปลี่ยน ความชื่นใจ ความรัก ความอบอุ่น เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ไข ถ้ามีใครผิดพลาด ช่วยกันคิด บรรยากาศอย่างนั้นไม่มีอีกแล้ว

ข้าพเจ้า (ผู้สัมภาษณ์) เข้ามาทำงานปีการศึกษา ๒๕๕๘ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม รู้สึกว่าสถานที่เงียบ เปล่าเปลี่ยว มีตึกเรียน คือ ตึก ๓ การประชุมอาจารย์ในวันเปิดเรียนประชุมกันที่ห้อง ๓๒๑ ก. มีอาจารย์ประมาณ ๑๕ คน โต๊ะนั่งประชุม คือ โต๊ะและเก้าอี้ของนักเรียน เนื่องจากอาจารย์ผู้ใหญ่ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาส่วนใหญ่ย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งพี่สาวของข้าพเจ้าสอนอยู่ ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสรู้จักมาก่อนหลายท่าน โดยเฉพาะอาจารย์จันทนา พรหมเศรษฐี เวลากลับบ้าน ได้ติดรถท่านกลับบ่อยๆ เพราะอยู่เส้นทางเดียวกัน เมื่อเข้ามาก็ได้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร รุ่นสุดท้าย ซึ่งยังนั่งกางเกงขาสั้น มีความสนิทสนมกันมาก ทุกคนสนุกสนานว่าเรามีบุคลิกประจำตัวซึ่งยังคงเหมือนเดิมจนปัจจุบัน

ข้าพเจ้ายังจำภาพของอาจารย์หัวหน้าคณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ คือ ศาสตราจารย์เทือก กุสุมา ณ อยุธา ได้ดี ท่านให้คำแนะนำและข้อคิดต่างๆ เรื่องการเตรียมการสอน การแบ่งเวลา การสอน การทำผังตลอดเทอม แต่ละเดือนมีวันหยุดอย่างไร รวมแล้วทั้งหมดเหลือชั่วโมงสอนเท่าใด ให้เขียนไว้ที่ด้านในของสมุดปกเหลืองประจำวิชา (สมุดเหลืองใช้ในสมัยเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีช่องสำหรับลงวันที่สอนตลอดเทอม มีตารางให้คะแนนทั้งการสอบและการให้ทำงาน จนคะแนนท้ายสุด) วิธีการเหล่านี้ข้าพเจ้าได้ใช้ตลอดมาจนเกษียณอายุราชการ นอกจากนั้น ข้าพเจ้ายังจำแนวทางปฏิบัติที่ท่าน ศาสตราจารย์เทือกได้พูดให้ฟัง ที่ว่า **ผมนะ ถึงจะอายุเท่าไรก็ตาม ผมยัง young at heart อยู่เสมอ** นับเป็นประโยคที่เมื่อนำมาตรองดูแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อข้าพเจ้าจนปัจจุบัน

ความเอื้ออาทรระหว่างอาจารย์ต่ออาจารย์และอาจารย์ต่อศิษย์

อาจารย์ปราณี พูดถึงความเอื้ออาทรซึ่งเป็นเครื่องผูกพันในการมาสอนที่วิทยาลัยนี้ว่า เมื่อตอนเริ่มไปสอนที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา อาจารย์ที่นั่นล้วนเป็นครูของอาจารย์ปราณีมาทั้งหมด ทำให้รู้สึกกลัวๆ พอถึงเวลากลางวันอาจารย์ทั้งหลายก็ออกไปกันเป็นแถว มีคนหนึ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อนเข้ามาถาม "ไปกินข้าวด้วยกันไหมล่ะ" บุคคลคนนั้นคือ อาจารย์ ดร.ศิลา ได้มาแสดงความอาทรต่ออาจารย์หน้าใหม่ เป็นความรู้สึกประทับใจมาก ดังนั้นต่อมาเมื่อ อาจารย์ปราณี เห็นใครหน้าใหม่ก็มักจะเข้าไปดูแล้ววันหนึ่งที่ประสานมิตรนี้ เห็นอาจารย์ผู้ใหญ่ หน้าขาว ๆ มานั่งทำงานในห้อง ๓๒๓ ตึก ๓ คิดว่าเป็นครูมาใหม่ คงเหงา ได้เข้าไปแนะนำต่างๆ นานา เช่น การรับประทานอาหารที่ไหน การทำเรื่องที่ ก.พ.ฯ อาจารย์ท่านนั้นก็รับฟังอย่างดี ต่อมาอาจารย์ปราณีเอง เรื่อง ทาง ก.พ. ยังไม่เสร็จเป็นเวลานาน ได้ถามอาจารย์ผู้นั้น ท่านบอกว่า "ของผมเสร็จแล้วรู้จักคนนั้น คนนี้ใน ก.พ." อาจารย์ท่านนั้นคือ ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร อาจารย์ปราณีจึงรู้ว่าแนะนำผิดคิดว่าเป็นอาจารย์ใหม่ธรรมดา ที่ปฏิบัติไปก็เพราะได้ตัวอย่างจากอาจารย์ ดร.ศิลา

เนื่องจาก อาจารย์ปราณี เคยเป็นอาจารย์มาแล้วจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา หัวหน้าคณะ

วิชาฯ จึงไม่ได้ตามดูแลเท่าใด แต่เรื่องการเจ็บไข้ได้จากอาจารย์ผู้ใหญ่อำเภอหนึ่งคือ อาจารย์อำเภอ บวรณฤกษ์ ท่านแนะนำเรื่องตอนตั้งครมก็ให้ฝากท้องกับหมอบนเรื่องเป็นราว นับเป็นการเอื้ออาทรดูแลกันอีกด้านหนึ่ง

อาจารย์ปราณี เล่าว่า ได้รับการชักชวนให้ไปสอนทั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และธรรมศาสตร์ ก็บอกปฏิเสธหมด เพราะชอบที่วิทยาลัยนี้มากกว่า เขาถามว่าชอบอะไร ตอบว่า ชอบหมด ทั้งบรรยากาศภายใน ทั้งผู้บริหาร ทั้งอาจารย์ผู้ใหญ่ออให้ไหว้ได้ ทั้งเพื่อนขอให้พูดกันได้ รักกันได้ นินทากันบ้าง แต่ก็จริงใจต่อกัน ลูกศิษย์ก็มีความเข้าใจกันดี น่าสอน มีความรู้ดี มีความฝึกฝนในความรู้

อาจารย์ ดร.ศิลา กล่าวถึง **หอพัก** ซึ่งอาจารย์ เรียกว่า **บ้านเหลียง** หรือบางที่เรียก **ตึกคู่** ลักษณะเป็นตึกมีปล่องไฟ เคยมีทหารญี่ปุ่นอยู่ แต่ก็โทรมมาก อยู่ทางแถบที่เป็น โรงอาหารใกล้โรงเรียนมัธยมสาธิตปัจจุบัน วันหนึ่งศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บอกกับอาจารย์ขอให้มาอยู่ที่ประสานมิตร เมื่อถามเหตุผล (เพราะอาจารย์ ดร.ศิลา ไม่ใช่คนต่างจังหวัด) ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บอกว่า ต้องมาดูแล เพราะจะมีอาจารย์สาว ๆ มาอยู่ที่ตึกเหลียง เพราะมาจากต่างจังหวัดบ้าง บ้านอยู่ไกลบ้าง ได้แก่ อาจารย์ลลนา (ต่อมา นามสกุล ศิริเจริญ) อาจารย์จรรย์ (ต่อมา นามสกุล สุวดี) และ อาจารย์ฉวีวรรณ (ต่อมา นามสกุล ปัญญาสุข) อาจารย์ ดร.ศิลา จึงมาอยู่ด้วย บอกว่าบ้านโทรมมาก มีตึกแกเติมหลังคาห้องน้ำต้องกางร่ม เวลาใช้ห้องน้ำเวลานอนก็ต้องกางมุ้ง แต่ก็ยังพักกันได้ นับเป็นความห่วงใยกันและกันเป็นอย่างดี

ส่วนความเอื้ออาทรต่อศิษย์นั้น อาจารย์ ดร.ศิลา กล่าวว่า ตอนนั้นเป็นช่วงต่อระหว่างโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร กับวิทยาลัยวิชาการศึกษา นักเรียนชายพักที่หอพักตึก ๑ และ ๒ (ดังกล่าวนำแล้ว) นักเรียนจะเหงา อาจารย์ ดร.ศิลา พักอยู่ที่ตึกเหลียง ได้ใช้วิธีที่เคยสมัยเป็นนักเรียนที่มหาวิทยาลัยซิลลิเมน ที่ฟิลิปปินส์ คือ ให้นักเรียนมาเล่นแคมป์ไฟ และฝึกร้องเพลงภาษาอังกฤษ อาจารย์ให้คนงานไปตัดกิ่งไม้เก่าๆ มาเตรียมสุมไฟ แล้วให้ไปซื้อมันเทศ ข้าวโพดที่คลองแสนแสบ มาบั้งไฟ แจกกระดาษเนื้อเพลงจำพวก Folk songs เช่น Old Black Joe, Home Sweet Home ฝึกร้องเพลงสลับกับบั้งข้าวโพด เผามันเทศ พอมืดเต็มที่ก็ดับไฟ แยกย้ายกลับหอพัก อาจารย์ ดร.ศิลา บอกว่ามีความรู้สึกผูกพัน และภูมิใจว่าได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาอบรมขณะร้องเพลง เป็นการอบรมชีวิตที่ไม่ใช่ในห้องเรียน เช่น เรื่องใช้เสื้อผ้าๆ ฉีกมาใช้ถุงซีเซล เอาสบู่ถูผ้าแล้วเอาผ้าถูตามซอกคอ เป็นต้น รู้สึกว่าตัวได้ทำประโยชน์และผูกพันกับเขาเหล่านั้น แต่อาจารย์ก็ไม่ทราบว่าเขาเหล่านั้นยังจำได้หรือไม่ เขาเหล่านั้นมีคุณสมบัติ ยอดอินทร์ คุณสมาน เจริญการ คุณกมล มณีนาถ เป็นต้น

อาจารย์ปราณี เล่าว่า ลูกศิษย์ยุคแรกนั้นน่ารักมาก เป็นลูกศิษย์ที่โตแล้ว อาจารย์เรียกเขาว่าคุณ โดยอัตโนมัติ แต่ละคนมีอะไรที่น่าประทับใจ น่าสอน (รุ่น คุณเดโช สวนานนท์ คุณบรรจง ชูสกุลชาติ) เป็นผู้มีความรู้ และฝึกฝนหาความรู้ อาจจะพูดจาเป็นปราชญ์มากเกินไบบ้าง แต่ก็ทำให้ผู้สอนระวังตัวในการ

สอน ประมาทไม่ได้ รุ่นที่ยิ่งนุ่งขาลั้นก็น่ารักเช่นกัน เพราะฉะนั้นอยู่แล้วก็ติดประสานมิตร ถึงจะมีผู้ชวนไปสถาบันอื่นก็ปฏิเสธดังกล่าวแล้ว

อาจารย์สุไร ก็กล่าวถึงลูกศิษย์ว่า อาจารย์กับศิษย์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะซ่อมละครก็ชวนอาจารย์ไปดูไปตี แขน มือ ถูกต้องหรือยัง ก็ช่วยเขา มีส่วนร่วมไปหมด อาจารย์ที่สนใจทางกีฬา ก็ไปเชียร์กีฬาตลอด อย่างอาจารย์วิพุทธ โสภวงค์ อาจารย์สิริมา วรยิ่งยง อาจารย์สุพัฒน์ โสภทิทัต และอาจารย์ประภาภรณ์ อาคมานนท์ เป็นต้น ความเป็นครูกับศิษย์ใกล้ชิดกันมาก สำหรับสมัยที่เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแต่พอเป็นมหาวิทยาลัย ความใกล้ชิดจะลดน้อยลงลงเป็นเพราะมีจำนวนมากขึ้น และคณะแยกจากกันมากขึ้น ดังเช่น คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แยกเป็นคณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ สถานที่ก็แยกตึกห่างกันไป ความสนิทสนมรักใคร่ระหว่างอาจารย์และระหว่างศิษย์ก็ลดถอยลง

วิทยาลัยวิชาการศึกษาให้อะไรกับผม

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คุณสัมพันธ์ ทองสมัคร ให้สัมภาษณ์สมัยเมื่อยังเป็นรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ในฐานะเป็นศิษย์เก่าของวิทยาลัยวิชาการศึกษาภาคสมทบ มีรองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ และรองศาสตราจารย์เจสสิยา พันธุ์ลีดา เป็นผู้สัมภาษณ์ สรุปความได้ดังนี้

ผมเข้าเรียน พ.ศ. ๒๕๑๒ อธิการ คือศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ท่านเป็นผู้สมณะ พูดช้า ๆ ผมลาออกจากครูโรงเรียนประถม มาเรียนต่อในกรุงเทพฯ เนื่องจากฐานะลำบากต้องมาเป็นครูโรงเรียนเอกชน แล้วมาสอบเข้าเป็นนักศึกษาภาคสมทบที่ประสานมิตร ผมสอบได้ที่ ๑๔ มาเรียนตอนเย็น เริ่มตั้งแต่ ๕ โมงเย็น ผมพักอยู่แถวพารานก นังรตเมล์เป็นประจำ ความรู้สึกของพวกผมตอนต้นคล้าย ๆ เป็นข่าวนอกนา เพราะมีนิสัยภาคกลางวันที่เรียนเต็มวัน แต่ตอนหลัง ความรู้สึกนั้นหมดไป เพราะได้รับประสบการณ์ และความรู้ต่างๆ จากครูบาอาจารย์เท่าเทียมกัน ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

มีคนถามผมว่า ทำไมมาเลือกเรียนที่ประสานมิตร เหตุผล คือ ผมวางเข็มไว้ว่าจะเล่นการเมือง คนที่จะพูดให้คนเข้าใจ คือ คนที่มาทางสายครู พวกเหล่านี้มีจิตใจเป็นธรรม ผมสังเกตว่า คนสำเร็จทางครู ถ้าตั้งใจจริงมีโอกาสสูงที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทน ผมตัดสินใจมาเรียนต่อที่ประสานมิตร เพราะประสานมิตรเป็นที่ยอมรับกันทางสายครู ศิษย์เก่าจากโรงเรียนที่ผมเคยเรียนที่เคยผ่านที่นี่ คือ คุณเจสสิยา บุรีภักดี ครูจรัส เลือทอง จะพูดถึงคุณเจสสิยา มาก จนผมรู้สึกว่าจะไปเรียนที่ที่คุณเจสสิยาเรียนบ้าง ตอนผมอยู่ โรงเรียนมัธยม ผมติดบอร์ด คุณเจสสิยา ก็ติดบอร์ด เขาเป็นคนขยันเรียนเก่งและสอบเข้าเรียนได้ที่ประสานมิตร อาจารย์จะชมเขามาเรื่อย จนเขาได้ปริญญาเอก ผมก็เห็นว่าน่าจะมาเรียนที่ประสานมิตรบ้าง เมื่อสอบเข้าได้ก็ภาคภูมิใจมาก ทำไมผมจึงเลือกเรียนวิชาเอกสังคมศึกษา เพราะผมเห็นว่าเป็นวิชาที่กว้างมาก เป็นพื้นฐานในการหาเสียง ในการเข้าใจชุมชน ในการเรียนรู้จิตวิทยามวลชน รู้ความต้องการพื้นฐานของแต่ละชุมชน

การสอนที่ประสานมิตรมีลักษณะสำคัญ คือ สอนให้คิดให้ศึกษาค้นคว้าและอภิปราย ห้องสมุดของที่นี่มีความสำคัญมาก ในชั้นเรียนมีคนหลายวัย มีประสบการณ์ต่างๆ มาแลกเปลี่ยน ความคิดความอ่านก็เกิดหลากหลาย สมัยนี้ระดับปริญญาตรีมีวัยเดียว นอกจากนั้นจะเห็นแนวอาจารย์ว่า จะกระตือรือร้นในการที่จะมีของใหม่ๆ มาให้ หมายถึงรูปแบบ การจัดการเรียนการสอน เราเป็นครูก็ได้วิธีการนำไปใช้ได้ด้วย การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่อาจารย์บอก ค้นคว้าแล้วความรู้ก็แตกออกไปมากมายก่ายกอง เมื่อผมไปเรียนนิต้า ผมเป็นรัฐมนตรีช่วยมาก่อน ก็ตามอาจารย์เพื่อเอาแนวไปปฏิบัติ เรื่อง นโยบายการเงินการคลังงบประมาณ การดูแลพัฒนาประเทศที่กระจายไปสู่ท้องถิ่น ล้วนเป็นสิ่งที่ได้มาจากประสานมิตรก่อน

ผมเรียนทางสังคมศึกษา มีอาจารย์ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีอาจารย์สอนดนตรี คือ อาจารย์กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อาจารย์เป็นที่เลื่องลือว่าเก่งทางดนตรี โจษชานพูดถึงกันมาก เพราะจบปริญญาเอกทางดนตรีจากอังกฤษมา อาจารย์พลกุล อังกินันท์ ก็คุยเรื่องการเมืองตลอด อาจารย์คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์^๑ ก็สอนส่วนมากมีอภิปรายหน้าชั้น ในหัวข้อเรื่องไปศึกษาแล้วมาอภิปราย การให้คะแนนนั้น ใครได้ A ต้องขอตัวกัน เพราะมันยาก บางที่ได้ก็อ็อป แต่ไม่ได้ถึง A ได้แค่ B+

การเดินทางมาประสานมิตร ข้ามมาทางคลองแสนแสบ มีเรือข้าม ยืนในเรือไม่นั่ง ราคา ๑.๕๐ บาท หรือ ๑ บาท ถ้ามาทางถนนสุขุมวิทก็มาลงที่บีบีน้ำมัน นั่งรถสองแถวเข้ามา

ผมมีข้อคิดอะไรให้มหาวิทยาลัยบ้าง

อธิการบดีควรจะอยู่เทอมละกี่ปี คนเข้าสู่ตำแหน่งควรจะทำอย่างไร ผมว่าควรอยู่ ๒ ปี หรือ ๔ ปี ถ้า ๒ ปี ก็น้อยไปถ้า ๔ ปี ก็อาจนานไป ๓ ปี ก็พอเห็นหน้าเห็นหลัง

การออกไปเป็นอิสระดี แต่ดีสำหรับคนมีฐานะ คนจะเรียนได้ต้องเป็นลูกคนรวย หรือต้องมีทุน ครูบาอาจารย์จึงไหลไปที่นั่น สวัสดิการจะดีกว่าที่อื่น นี่คือจุดอ่อน พอหนุ่มที่สุรนารีก็เอาเงินเอาทองไปโปะที่นี้ก่อน จะดูตกจากที่อื่นไปหมด ใครบอกว่าผู้บริหารงบประมาณตอนนั้นประสบความสำเร็จผมไม่เห็นด้วย ในต่างประเทศมหาวิทยาลัยที่เป็นอิสระ ไม่มีทุน เงินทองจะบริหาร มาติดต่อเที่ยวหโลกเราให้จัดเด็กให้ไปเรียนเที่ยวตระเวนหาคนทั่วโลกไปเรียนเพราะว่าอิสระอย่างนี้ ค่าหน่วยกิตสูง สวัสดิการครูอาจารย์ดีหมด แต่งบประมาณไม่ได้จากรัฐบาล มีปัญหามาก

อนาคตของ มศว ควรจะเป็นอย่างไร ถึงจะรื้อฟื้นความภาคภูมิใจของนิสิตให้เกิดขึ้นใหม่ได้ ผมว่า จะต้องมีการแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศให้มากขึ้น แลกเปลี่ยนกับสถาบันต่างๆ หลักๆ ของแต่ละประเทศ ให้ครูอาจารย์ของเราไปดูสิ่งใหม่ๆ ทางเทคโนโลยีด้านการจัดการศึกษา เช่น ต้อง On Line ข้อมูล

^๑เต็มสิริ บุญยสิงห์: ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

ข่าวสารกับมหาวิทยาลัยทั้งหลาย ต้องเร่งทำ หรือว่า ทำอยู่แล้ว การแลกเปลี่ยนครูอาจารย์ระหว่าง มหาวิทยาลัยไม่ว่า เอเชีย ยุโรปหรืออเมริกา ก็จำเป็น ต้องแลกเปลี่ยนนักเรียนของต่างประเทศกับของเราด้วย ผมอยากจะให้เขียนโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย ๑๐ ปี แล้วสัมมนา ประชุม คาดคะเนว่า อนาคตควรเป็นอย่างไร ของผม(กระทรวงศึกษาธิการ) ทำแผน ๓๐ ปี กำหนดว่าเด็กไทยในอนาคต ๓๐ ปีจะเป็นอย่างไร เอา ระดับสมองมาถกกัน แจกจ่ายให้สถาบันการศึกษาแต่ละท้องถิ่นวิจารณ์และเพิ่มเติม ทางมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ น่าจะนั่งคิด นั่งเขียนวางโครงการระยะยาวทำนองนี้ จะก้าวกว่าคนอื่น

ผมมีข้อคิดให้วงการศึกษานาชาติด้วย

จะหาวิธีใดที่จะทำให้คนเก่งมาเป็นครู เพราะคนเก่งจะถูกดึงไปเรียนอย่างอื่นที่ได้เงินเดือนสูง ผมขอบอกว่า กระทรวงศึกษาธิการมีโครงการคุรุทายาท ส่งให้เรียนคุรุทายาท พอสำเร็จแล้วเงินเดือนต้องสูง ปัญหาครูขาดแคลนต่างจังหวัด โดยเฉพาะท้องถิ่นทุรกันดารจะจ้างเป็นพิเศษ ไม่บรรจุเป็นข้าราชการ แต่จะจ้างสูงกว่าข้าราชการอีกครั้งหนึ่ง แต่มีข้อแม้ว่า ต้องสอนปีต่อปี ถ้าเขาพอใจครบปีก็จ้างอีก และเราเพิ่มสวัสดิการ ต่อไปพวกนี้จะมีรายได้ไม่แพ้เอกชน แต่เขาต้องอยู่ตรงพื้นที่นี้ จากชายแดนก็จะกลืนเข้าไปถึงตัวอำเภอและจังหวัด จังหวัดจะกลั่นคนที่จะเป็นครูที่ต้องผ่านกระบวนการอบรมความเป็นครู รวมถึงจริยธรรม คุณธรรม ผมว่า วัดยังเป็นแหล่งสำคัญที่ฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรม หลักสูตรใหม่นี้มีวิชาเลือกทั้งบวชพระ บวชเณร วิชาด้านพระพุทธศาสนาถ้าบวชก็ให้เติมไปเลย แต่บวชแล้วพระต้องสอนให้ด้วย ฉะนั้นพระต้องชวนช่วยด้วย การฝึกอบรมพระก็ต้องทำไปด้วย วัดต้องพัฒนาไปด้วย ให้เข้าใจด้วยว่าวัดเป็นของทุกคน ต้องช่วยกันพัฒนา กระทรวงศึกษาธิการเคยมี อุทยานทางการศึกษา มีแหล่งความรู้ในวัด มีหอไตร คือห้องสมุด ในวัดจะมีหลากหลายทั้งคุณธรรม จริยธรรม วาจาที่ไพเราะน่าฟัง ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตของคนไทย วิวัฒนาการและวิถีชีวิตในปัจจุบัน

ผมบอกได้ว่าวิชาความรู้ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน วิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นวิชาความรู้ได้ ผมขอเล่าว่า ครั้งหนึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จไปทางภาคอีสาน อาจารย์วิทยาลัยครูคนหนึ่งกราบทูลรายงานวิถีชีวิตชาวบ้านภาคอีสาน มีเคียวเกี่ยวข้าวอยู่ชนิดหนึ่งมันโค้งแตกต่างจากเคียวอันอื่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ รับสั่งถามว่า นี่เป็นอะไร อาจารย์ทูลตอบว่า เคียวเกี่ยวข้าว รับสั่งอีกว่าทำไมมันโค้ง อาจารย์ทูลว่า เคียวนี้ไม่ต้องใช้มือ ผมเฝ้าอยู่ตรงนั้นเป็นคนปากไว เลยบอกว่า ใช้ทั้งนั้นแหละ ใครบอกไม่ใช่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงได้ยินเข้า รับสั่งว่า รัฐมนตรีเข้าใจวิถีเกี่ยวข้าวด้วยนะ เกี่ยวเป็นไหม ผมทูลว่าเป็น รับสั่งว่า ลองให้ฉันดูหน่อย ผมก็เกี่ยวข้าวให้ทอดพระเนตร รับสั่งถามว่า ทำไมเกี่ยวข้าวเป็น ผมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าเคยทำ รับสั่งอีกว่า ทำตอนไหน ผมกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้เรียนตั้ง ๓ ปี สำเร็จชั้นประถมแล้วไม่ได้เรียนมัธยม ใช้ชีวิตคนชนบททั้งหมด นี่คือที่ผมพูดมาแล้วว่า วิชาความรู้มิใช่

อยู่ในห้องเรียน วิธีชีวิตชาวบ้านที่รวบรวมประเพณีขึ้นมาก็เป็นสิ่งที่มีความรู้ได้

อีกครั้งหนึ่ง ผมนำขี้ผึ้งไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
 ตอนที่ผมเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ผมใส่ขี้ผึ้งในผอบถมทองนครศรีธรรมราช ลวดลาย
 สวยงาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งถามว่า นี่คืออะไร ผมกราบบังคมทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่
 ทราบคำราชาศัพท์ ชาวบ้านเรียกขี้ผึ้ง รับสั่งว่า "สีผึ้ง ท่านรัฐมนตรี คนนครศรีธรรมราช คนศรีวิชัยเขาใช้สี
 ริมฝีปาก ทาปาก ถูปาก เวลาจะไปเจรจาเรื่องสำคัญ เป็นความเชื่อ เดี่ยวนี้วิวัฒนาการมาเป็นที่ทาปากของคน
 เรา นี่คือ มาจากอย่างนั้น ท่านรัฐมนตรี" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังรับสั่งถึงลือว่า "จะผลิตลือ
 ออกไปในท้องถิ่น สิ่งที่เราผลิตกลับไปนั้นไม่ใช่ของใหม่เลย มันเป็นของชาวบ้าน วิวัฒนาการมา พัฒนามา
 จนถึงทุกวันนี้ แล้วกลับไปให้เขา ทำอย่างไรให้เขารู้ว่านั่นคือสมบัติของเขา เขาจะได้ใช้เทคโนโลยีได้ เขาจะ
 ได้รักเทคโนโลยีนี้ เขาจะได้พัฒนาเทคโนโลยีต่อไป" ผมจึงขบอกว่า การเรียนในห้องเรียนเป็นส่วนหนึ่ง
 เท่านั้น อันนี้ได้ไปจากประสานมิตรทั้งนั้นที่นำไปใช้ในการดำเนินการ ครูบาอาจารย์ได้สร้างสมให้ผม

บทความและบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร วิทยาลัยวิชา-
 การศึกษา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เท่าที่ได้มา จบลงแล้ว แต่ยังมีความทรงจำของคณาจารย์
 อีกหลายท่านเกี่ยวกับสถาบันแห่งนี้ ซึ่งจะขอนำมาประกอบในตอนท้ายต่อไป

กำหนดเวลาของหนังสือ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๒-
 ๒๕๖๒ ยุติลงที่ พ.ศ. ๒๕๖๒ ปีที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร หม่อมดวาระการเป็นอธิการบดีของ
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แต่กว่าจะรวบรวม ร้อยเรียงความให้สำเร็จลงได้ก็เป็น พ.ศ. ๒๕๕๔ นับว่า
 ได้ผ่านมาอีก ๒ ทศวรรษกว่า ถ้าจะเตรียมเริ่มเรื่อง "สามทศวรรษที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ"
 โดยประกอบโครงการต่างๆ ในอนาคตเข้าไว้ ก็จะช่วยให้เห็นความมอองงามของสถาบันแห่งนี้ได้ชัดเจน

เรื่องต่อเนื่อง

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิกับโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร

หทัย ตันหยง^๑

แผ่นดินทุ่งผืนแรก จำนวน ๑๐๐ ไร่ ณ ทุ่งบางกะปิ ซอยประสานมิตร ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตกลาง ที่ท่านเคยสัมผัส หรือสัมผัสอยู่ขณะนี้ มีประวัติย้อนหลังไปถึงระยะเวลาที่เพิ่งสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสาเข็มเสาแรกกระทุ้งลงไปในพื้นที่ด้วยแรงงานคนกับเครื่องมือโบราณ คือ สามเกลอ โดยมี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (เลื่อน ศรภักย์วานิช) เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ตึกหลังแรกหรือตึกหนึ่ง

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐^๒ นักการศึกษาสำคัญของไทยที่ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร นอกจาก ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล (ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการในเวลานั้น) ม.ล. มานิจ ชุมสาย (หัวหน้ากองฝึกหัดครู ผู้สอบคัดเลือกนักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรก) แล้ว ท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ นับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในฐานะเป็นผู้วางรากฐานระเบียบแบบแผนของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร อันเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ แต่แข็งแกร่งเป็นแกนสำนึกรำลึกความเจริญงอกงามเป็นวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในกาลต่อมา

ในวาระที่จะครบรอบ ๔๒ ปี มศว รองศาสตราจารย์ ชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวของเรา เกี่ยวกับท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ คำว่า "ของเรา" หมายถึง เรื่องที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ซึ่งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงดังกล่าว ต่อมาได้ยกฐานะเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัย ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ จึงเป็นนามของนักการศึกษา ท่านนี้สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับเกียรติจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยจารึกอยู่บนบรรทัดแรกของรายนามผู้บริหารมหาวิทยาลัยในอดีต

^๑หทัย ตันหยง: รองศาสตราจารย์ จากหนังสือ สี่สิบสองปีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๘ เมษายน ๒๕๓๔

คำว่า "ในอดีต" หมายถึงประวัติศาสตร์ของสถาบันแห่งนี้ เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๒ ก่อนจะได้รับสถาปนาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา (๒๔๕๗) และ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๑๗)

เหตุที่รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค คณบดี จะมอบให้ข้าพเจ้าเขียนก็เพราะระหว่างปี พ.ศ.๒๔๕๒-๒๔๕๔ คณบดี กับข้าพเจ้าเป็นนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ระดับ ป.ป. และ ป.ม. ร่วมรุ่นมาด้วยกัน เคยเห็นข้าพเจ้ารับใช้ใกล้ชิดท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ คณบดีคงคิดว่าข้าพเจ้าจะรู้เรื่องท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ พอสมควร ซึ่งแท้จริงข้าพเจ้ารู้เรื่องท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ไม่มากมายอะไร แต่ก็พอจะรู้ๆ ตามประสาของเด็กนักเรียนฝึกหัดครู รุ่นกางเกงขาสั้น กับอาจารย์ ซึ่งเวลานั้นทั้งคณบดีและข้าพเจ้าอายุ ก็อยู่ระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี เท่านั้น เมื่อคณบดีให้เขียน ข้าพเจ้าก็เขียน ดีเหมือนกัน จะได้ฟื้นความจำไว้ นับวันภาพเก่าจะเลือนลางไปอย่างน่าเสียดาย

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้จัดพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ชั้นที่ หุ่นบางกะปิ ถนนสุขุมวิท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ และเปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ หุ่นบางกะปิมีสภาพเป็นชนบท ในความรู้สึกว่าห่างไกลกรุงเทพฯ มาก มีอาจารย์อยู่ประจำกับพวกเรา ๓ ท่าน ท่านแรกคือ อาจารย์สวัสดิ์สิงห์พรหม อาจารย์ ม.ร.ว. จูรีพรหม กมลาศน์ และอาจารย์เกยูร ลิมทอง มีท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า อาจารย์ใหญ่ ท่านทำหน้าที่สอนด้วย แต่สอนกลางวัน ส่วนกลางวันท่านหายเข้าไปในเมือง เราคิดตามประสาเด็กๆ ว่า ท่านคงเป็นใหญ่เป็นโต อยู่ในกระทรวงฯ กลางวันจะเห็นท่านเต็มตาโดยเฉพาะวันอาทิตย์ นอกจากหัวค่ำท่านมาสอนแล้ว พวกเรานักเรียนฝึกหัดครูจะพบท่านอีกครั้งตอนตีห้าหรือใกล้รุ่ง ความรู้สึกเล็กๆ เวลานั้นท่านเหมือนพ่อมากกว่าเป็นอย่างอื่น ดูท่านเอาใจใส่เลี้ยงดูพวกเราเหมือนเด็กในครอบครัว แรกๆ ก็กลัวเพราะหน้าตาท่านเป็นฝรั่งซัด ๆ แต่พอใกล้ชิดแล้วเหมือนพระหลวงตาใจดี พูดซ้าๆ เมตตาพวกเรา เอาขนม (ฝรั่ง) มาแจกให้กินอยู่เสมอ ที่แปลกใจกันมากในหมู่ลูกศิษย์ก็คือ ท่านเป็นพุทธมามกะที่มีปฏิภาณเคร่งครัดในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งถ้าไม่ได้ใกล้ชิด ใครๆ ก็คิดว่าหน้าตาฝรั่งอย่างนั้นคงนับถือคริสต์ศาสนาเป็นแน่แท้

สถานที่อันเป็นวัฏจักรชีวิตระหว่างท่านอาจารย์กับนักเรียนฝึกหัดครู รุ่นกางเกงขาสั้น ก็คือ อาคารบริเวณตึกหนึ่ง รูปตัวที ซึ่งบัดนี้รื้อทิ้งสร้างใหม่กลายเป็นโรงยิมของคณะพลศึกษาไปแล้ว ท่านอาจารย์จะพักอยู่กับครอบครัวที่บ้านพักริมคลองแสนแสบ หลังตึกหนึ่ง ซึ่งบัดนี้บ้านนั้นยังอยู่ มีตึกหอพักสร้างใหม่ โครงการเพชรในตมเบียดบังเสียจนเสียภาพพจน์ บ้านหลังนี้ภายหลังเป็นที่พักของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี หลังจากนั้นก็ใช้เป็นสถานที่อะไรหลายอย่างซึ่งน่าจะอนุรักษ์ไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัย (ก็ไม่คิดทำกัน) ไม่ช้าคงจะรื้อทิ้งเหมือนตึกหนึ่งทีเลือนหายไปในอดีต

นักเรียนฝึกหัดครูชุดขาสั้นในระยะเวลาที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิเป็นผู้บริหารชุดนั้น แรกเริ่มมีเพียง ๓๑ คน โดยสอบคัดเลือกเอาจากนักเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยากับฝึกหัดครู

พระนคร และรับสมัครโดยตรงที่ประสานมิตร แต่ละปีรุ่นละ ๓๐ คนเศษ รวม ๕ รุ่น จำนวน ๑๖๘ คน จึงเป็นสัญลักษณ์ของแสนแสบ ๑๖๘ ที่เรารู้จักกันในแวดวงของนักเรียนทางกงชาลัน

ตึกหนึ่งเป็นทั้งตึกนอน และตึกเรียน ส่วนที่กินนั้นตอนแรกก็ไปกินที่บ้านอาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม ต่อมาไปกินที่โรงอาหารหลังคาจาก ครั้งแรกโรงอาหารอยู่ข้างๆ ตึก แล้วย้ายไปอยู่ตรงโรงงานวิทยาศาสตร์ (หลังตึกสองคณะมนุษยศาสตร์ปัจจุบัน) นักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรกมีหัวหน้านักเรียนตามแบบแผนของโรงเรียนกินนอน หัวหน้าใหญ่คือ คุณเสมอ นาคพงศ์ อธิบดีกรมการศาสนาปัจจุบัน (๒๕๓๓-๒๕๓๔)

คุณเสมอ นาคพงศ์ ที่กล่าวถึงนี้ได้เป็นหัวหน้าใหญ่ของชาวแสนแสบ ๑๖๘ ต่อมาทุกวันไม่เคยถูกปฏิบัติ ปฏิรูป ปลดจากตำแหน่ง ดำรงตำแหน่งเหนียวแน่นเหมือนกับที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนาปัจจุบัน คุณเสมอ นาคพงศ์ นับเป็นผู้มีบทบาทมาก ประสานรุ่นประสานน้ำใจชาวแสนแสบทางกงชาลัน ด้วยพลังแรงแข็งขันสม่าเสมอ หัวหน้านักเรียนสมัยนั้นจัดระบบตามชั้นตึก จึงมีหัวหน้าอีก ๒ คน คือ หัวหน้าตึกชั้นล่าง คือ นายชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์คนปัจจุบัน (๒๕๓๓-๒๕๓๔) ส่วนหัวหน้าตึกชั้นบน คือ นายบรรจบ ตันหยง (ข้าพเจ้า) กิจวัตรประจำวันก็คือ พวกเราจะต้องตื่นแต่ตีห้าเพื่อไปทำกายบริหารภายใต้การควบคุมของ อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม กมลาศน์ สำหรับตัวข้าพเจ้าตีสี่ครึ่งก็ตื่นได้ทุกวัน เพราะอยู่บ้านนอกก็ตื่นเวลานี้ เพื่อจูงควายไปส่งพ่อไถนาที่เลยเคยชิน พอตื่นล้างหน้า ล้างตา แปรงฟัน แต่งตัวชุดกายบริหาร เก็บที่นอนซึ่งตั้งเรียบร้อย ข้าพเจ้าก็จะไปยืนอยู่หน้าประตูห้อง แล้วก็จะมีเสียงเดินก็ๆ เป็นจังหวะก้าวๆ มาแต่ไกล พอเสียงเปลี่ยนระเบียงตึก เห็นไฟจากไปปีที่ท่านคาบอยู่วาวๆ ท่านอาจารย์ร่างกายสูงโย่งก้าวๆ เสื้อคลุมปลิวไสวเดินตรวจห้องนอน ห้องนั้นห้องนี้ นักเรียนฝึกหัดครูเด็กๆ ก็อย่างนั้นแหละ ตื่นเร็วบ้างช้าบ้าง ไม่เรียบร้อยบ้าง ท่านอาจารย์ก็ไม่เคยดูว่า เพียงแต่จ้องมองพวกเราที่เกรงๆ กลัวๆ กันแล้วที่ท่านห่วงเล็งมากที่สุดก็คือ ความเรียบร้อยของเตียงนอน ข้าพเจ้าจะยืนรับหน้าท่านอยู่หน้าห้อง ทำความเคารพทุกครั้ง ท่านเคยเอามือมาแตะไหล่ยิ้มน้อยๆ และว่า บรรจบ เธอดีมาก ที่ว่าดีคงไม่ตีอะไรักหนา เพียงแต่ว่ามีความสามารถซึ่งผ้าปูที่นอนให้ตั้งเบริยะ เวลาโยนเหรียญบาทลงบนผ้าปูที่นอนละก็กระเด็นขึ้นได้ ดูท่านอาจารย์จะชอบใจตรงนี้ หลังจากนั้นเราก็ลงไปเข้าแถวทำกายบริหาร พอรุ่งเช้าเราก็เห็นท่านอาจารย์กับบุตรธิดาเล็กๆ ชายหนึ่งชื่อ ธีระ หญิงหนึ่งชื่อ ศรีสุทธา เดินตามกันไปพร้อมกับคุณนาย (ภริยา) ของท่าน ไปขึ้นรถที่รอรับอยู่บนถนนข้ามคลอง (ปัจจุบันคือ ตึกสาม) และจะเห็นท่านอาจารย์กลับมาอีกครั้งประมาณบ่ายสี่หรือห้าโมงเย็น เป็นเวลาที่เราลงเล่นกีฬา เกมกีฬาที่เล่นเป็นพื้นและฝึกกันอย่างจริงจัง คือ รักบี้ฟุตบอล บ่อยครั้งที่ท่านลงจากรถได้ก็ถอดเสื้อนอกลงมาสอนการเล่นรักบี้ฟุตบอลให้พวกเรา โดยท่านลงวิ่งหัดชุดทำงาน ไม่กลัวเปรอะเปื้อน ดูท่านแข็งแรงตัวใหญ่ แท้ก็ไม้อยู่ เวลาท่านวิ่งดูพลั่ว หลบหลีกอย่างเฉียดฉูดคล่องแคล่ว เมื่อใดพวกเราวิ่งไล่แท็กพลาดลงไปจ้ำม่ำกับพื้น ท่านอาจารย์หัวเราะชอบใจ

เรื่องกีฬารักบี้นี้ ท่านอาจารย์มอบหมายให้ อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม เป็นผู้ควบคุมฝึกสอนประจำ

โดยเฉพาะอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม นั้นท่านมีฝีมือในเกมรักบี้ฟุตบอลดีเยี่ยมคนหนึ่ง ภายหลัง นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน ขณะนั้นเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา (อดีต ร.ม.ต.ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) มาสอนเป็นอาจารย์พิเศษก็มาช่วยอีกแรงหนึ่ง ระยะแรกพวกเราซึ่งเป็นเด็กบ้านนอกจำนวนแค่กระหยิบมือ นำทีมออกไปแข่งขัน ส่วนใหญ่ที่สนามศุภชลาศัย มีแต่แพ้กับแพ้กกลับมา คราวหนึ่งยกทีมไปเยือนถิ่นวชิราวุธ ถูกเขาปราบเสียงอัมพระรวม ๖๐ จุดต่อ ๐ แต่เราก็ไม่เคยย่อท้อ โดยเฉพาะท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านไม่สู้สนใจในเรื่องแพ้ชนะ ท่านจะฝึกเบสิกของท่านให้พวกเราอย่างสม่ำเสมอ ในที่สุดปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ทีมประสานมิตรก็สามารถครองโล่ชนะเลิศกีฬารักบี้ฟุตบอลทั้งทีมใหญ่(๑๕ คน) และทีมเล็ก (๗ คน) เรานักกีฬาล้วนแข็งแรงปีกป็นทรหดอดทน ในทีมชนะเลิศ ๗ คน นั้น มีชม ภูมิภาค เป็นปีกซ้าย ซ้ำพเจ้าเป็นปีกขวา

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเคยไปดูเราลงแข่งบางครั้ง ส่วนใหญ่ท่านจะติดราชการ ท่านได้ทราบว่าเราชนะเลิศ ก็ยิ้มน้อยๆ ไม่พูดว่าอะไร เป็นที่รู้กันว่าทำทีอย่างนี้ คือ ท่านพอใจ ดูอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ท่านภูมิใจภูมิใจมาก ท่านเล่าว่า โค้ชทีมวชิราวุธ ถามว่า **เอาเด็กที่ไหนมาเล่น** แท้ก็เกลี้ยงกับควาย ท่านเลยตอบว่า **ไม่ใช่ควาย เป็นเด็กเลี้ยงควาย** อย่าไปถามเด็กอีสาน เดี่ยวมีเรื่อง

เมื่อกล่าวถึงกีฬารักบี้ฟุตบอลแล้ว คงจะต้องขยายความให้ชัดเจน แต่ก่อน (ก่อน พ.ศ. ๒๔๙๐) ในประเทศไทยเกือบจะไม่มีใครรู้จัก นอกจากคนไทยที่เคยไปศึกษาในประเทศอังกฤษ ซึ่งปรากฏว่า ไปทำชื่อเสียงเป็นดารารักบี้ฟุตบอลมาแล้ว ดังเช่น หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ กับศาสตราจารย์ นายแพทย์บุญสม มาร์ติน เป็นอาทิ และกีฬารักบี้ฟุตบอลจะฝึกหัดกันจริงจังอยู่ที่โรงเรียนวชิราวุธแห่งเดียวเท่านั้น นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ก็ได้ฝึกกีฬารักบี้ฟุตบอลจากปรมาจารย์ (จำอังกฤษต้นตำรับ) ประสานมิตรจึงค่อนข้างจะมีชื่อเสียงเป็นแชมป์มาหลายครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ครองความชนะเลิศร่วมกับทีมวชิราวุธ และปีถัดมา ๒๔๙๕ ครองตำแหน่งชนะเลิศเพียงผู้เดียวทั้งทีมใหญ่ ๑๕ คน และทีมเล็ก ๗ คน ครั้งล่าสุดปีนี้ (๒๕๓๓-๒๕๓๔) ทีมประสานมิตรก็กลับมาเป็นแชมป์อีก กลยุทธ์สำคัญของอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ซึ่งทีมอื่นคาดไม่ถึงอย่างหนึ่งก็คือ การฝึกฝีมือแท็ก หรือภาษารักบี้ว่าแท็กเกิล แท็กมากๆ ฝ่ายตรงข้ามหรือคู่ต่อสู้จะอ่อนแรงลง โดยเฉพาะปีกคู่แข่งทุกทีมจะคัดเอาตัวนักวิ่งเร็วเพื่อผลทำแต้มจากการวางทรายในการเล่นทีมใหญ่ (๑๕ คน) นั้นคราวหนึ่งซ้ำพเจ้าสังเกตเห็นท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ จะยืนคุยซุบซิบกับอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม แล้วมองมาที่ซ้ำพเจ้า กับ ชม ภูมิภาค บ่อย ๆ ตอนนั้นเราอยู่แถวหน้าของกองสกริมประกบสองข้าง มีสมศักดิ์ เลหาภักดี อยู่กลางเป็นฮุกเกอร์ ชม ภูมิภาค กับซ้ำพเจ้านั้นตัวล่ำ ๆ หัวมๆ สูงต่าหน้าหนักพอๆ กัน แต่ชม ภูมิภาค ดูจะวิ่งเร็วกว่าซ้ำพเจ้า สกริมครั้งใดที่ไหนๆ ก็ดันสู้เราไม่ได้ แต่ถ้าคู่ต่อสู้ฮุกลูกโยนไปเข้าไลน์ได้ พอหลุดสกริม ซ้ำพเจ้ากับ ชม ภูมิภาค ก็จะแยกตัววิ่งออกสกัดแท็กคู่ต่อสู้ที่จับลูกวิ่งอยู่หมัดเกือบทุกครั้ง แต่หลายครั้งก็แท็กไม่ทัน เราจึงแพ้เขาบ่อยๆ อย่างไรก็ตามคุณภาพ

ของทีมของเราที่ขึ้นอยู่กับนักรักบี้ อีก ๒ คน คือ เสมอ นาคพงศ์ เป็นฟูลแบ็กที่เหนียวแน่น ตำแหน่งฟูลแบ็กนี้ สมคิด ศิริยารัตน์ เคยทำหน้าที่ แต่เหนียวแน่นสู้ เสมอ นาคพงศ์ ไม่ได้ แต่ สมคิด มีฝีมือในการเตะลูกเข้าโกล์ ทำแต้ม ประวิทย์ อัศวเศรษ (เป็นรุ่นน้อง) ก็เป็นนักรักบี้ตัวเด่น เล่นดีเยี่ยมทำหน้าที่เป็นไพร์ซาร์ฟ ตัวใหญ่ แข็งแกร่ง และรับลูกจาก อุดม ด้วงเดช สกรัมฮาร์ฟได้เข้าหากันอย่างยอดเยี่ยม ถ้ารับลูกแล้วไม่ได้จังหวะส่ง ประวิทย์ จะวิ่งหื้อแนววงทรีได้ทุกที ปัจจุบัน ประวิทย์ ไปตั้งหลักฝั่งรกรากอยู่ในสหรัฐอเมริกา ข้าพเจ้าประทับใจ อุดม ด้วงเดช สกรัมฮาร์ฟ (รุ่นน้อง) คนที่กล่าวถึงนี้มาก เป็นคนเฉลียวฉลาด ตัวเตี้ยๆ หัวมๆ กลมๆ คล่องแคล่ว มีศิลปะการหลบหลีกคู่ต่อสู้ เขาเกิดมาเล่นตำแหน่งนี้ และเป็นสกรัมฮาร์ฟที่ดีที่สุดยุคนั้น ถม มันทาพันธ์ ก็อีกคนหนึ่งรายนี้คุมเกมและจังหวะได้ดี แก่เกมเวลาเราพลาดได้อย่างอัศจรรย์ ถม มันทาพันธ์ เล่นดีทั้งรักบี้ และฟุตบอล อีกคนหนึ่งคือ อรุณ ดาวเรือง รายนี้เล่นไม่มีเทคนิคหรือศิลปะอะไร ทั้งสิ้น แต่แรงดี วิ่งประชิดตัวถึงลูกถึงคน หัวสนามท้ายสนามอย่างกับช้างแรด ไม่เหน็ดเหนื่อย เล่นเอาคู่ต่อสู้ เจอเรดเข้าพากันแหงๆ รวนๆ ไปทุกที นอกจากนี้ยังมีเพื่อนร่วมรุ่นและรุ่นน้องเล่นรักบี้ฟุตบอลเก่งๆ อีกหลายคนต้องขอภัยที่มีได้กล่าวถึง ณ ที่นี้

ก่อนไปแข่งขัน ท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิศาสตรพุทธิ จะอบรม พวกเราให้มีใจเป็นนักกีฬา มีระเบียบวินัย ท่านปกครองเราตามระบบวินัยธร (แบบอังกฤษ) ห้ามมิให้ทำร้ายคู่แข่งชั้น ให้เล่นกีฬาอย่างสุภาพบุรุษ เรื่องนี้อาจารย์ ม.ร.ว. จุฑิพรหม ท่านร่วมฟังอยู่ด้วยในฐานะผู้จัดการทีม เห็นท่านฟังแล้วยิ้มๆ หมวดกระดิกๆ เพราะท่านรู้อะไรดี ๆ ทุกครั้งว่า มีพวกเราหลายคนพอไปเจอคู่แข่งชั้นเล่นนอกเกม เราก็แอบเอาบ้างเพราะทนไม่ไหว ครั้งหนึ่งทีมของเราพบกับทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีนักรักบี้ทีมนี้คนหนึ่งเท็กเก่งเป็นไฟ จะแก้เกมอย่างไรไม่เป็นผล ข้าพเจ้าถูกเท็กแรงๆ เข้าก็เลยแอบเอางามมือบีบลูกกระเดือก เกือบจะเกิดเรื่องมาแล้ว กลับมาจากแข่งขันข้าพเจ้าต้องหลบหน้าท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตรพุทธิอยู่เป็นเวลานาน คือ แอบไปยืนฟังเวลาท่านอบรมอยู่แถวหลังก้มหน้าไม่ยอมสบตาท่าน ทีมของเราภายใต้การอบรมอย่างเบสิกพบทีมดังๆ มาแล้ว แม้แต่ทีมธรรมศาสตร์ซึ่งมี อรุณ แสนโกสิก นักรักบี้ทีมชาติ ปรมาจารย์รักบี้ฟุตบอลไทย ข้าพเจ้าก็เคยเท็กมาแล้ว เมื่อลงสนามพวกเราไม่เคยกลัวหน้าอินทร์หน้าพรหมทั้งนั้น แต่ทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นี้เอง ทำความโศกเศร้ามาให้เราต้องสูญเสีย พจนา พลทา ไม่มีวันกลับในการแข่งขันครั้งหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ข้าพเจ้าจำตติตา เพราะการจัดที่มันลงแข่งขันกับทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พจนา พลทา ถูกวางตำแหน่งให้เป็นไพร์ซาร์ฟ คือ โสไนคนแรก ถัดมาก็ข้าพเจ้า เรียกว่า ยืนวิ่ง อยู่ใกล้ๆ กัน ปกติ พจนาเป็นคนเอวบางร่างสูงโปร่ง เล่นดีแต่ไม่สู้จะแข็งแรง ถูกจัดไว้เป็นตัวจ่ายลูกที่ส่งมาจากอุดม ด้วงเดช สกรัมฮาร์ฟ พจนา รับลูกแม่นยำ ลูกไม่ค่อยหล่นพื้น วันนั้น พจนา รับลูกได้ถูกผู้เล่นทีมเกษตรศาสตร์พุ่งเข้ามาเท็กเกิลกลางลำตัว ผลก็คือพจนา ถูกห้ามออกไปนอกสนาม มีอาการปวดท้องมาก พวกเราเล่นต่อจนจบเกม ดูเหมือนทีมเราจะแพ้ ข้าพเจ้ากับเพื่อนร่วมทีมกลับหอ แต่ท่านอาจารย์ ม.ร.ว. จุฑิพรหม กับเพื่อนๆ พา

พจนา ไปโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คินั่นเอง พจนา ก็จากพวกเราไป ข้าพเจ้าเห็นท่านอาจารย์หลวงสวัสดิ-
 ศาสตร์ศาสตรพุทธิ มีอาการกระสับกระส่ายโศกเศร้ามาก การตายของ พจนา พลทานั้น ทำให้พวกเราหงอยเหงา
 ตึกลงนอนเฉิบเฉิบ ยิ่งเวลากลางคืนพวกเรานั่งพากันนอนรวมสุมหัวอยู่เฉพาะห้องเดียวเป็นกลุ่มๆ บ้างก็ว่า
 เห็น พจนา กลับมาตอนดึกๆ ชาวลือนี้ออกมาจากพวกที่กลัวผีทั้งสิ้น แม้เราจะสูญเสียนักรักบี้ฟุตบอลไปแล้ว
 คนหนึ่ง เราก็คงไม่ย่อท้อ ข้าพเจ้ากลับเข้าไปเล่นในกองหน้าตามเดิม ผลการแข่งขันของทีมเราดีขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็
 ยังไม่สามารถโค่นทีมชิวราชูธลงได้ เรื่องอันตรายจากเล่นรักบี้ฟุตบอล ข้าพเจ้าสังเกตว่า ถ้าผู้เล่นร่างกายกำยำ
 ลำสัน มีร่างกายส่วนหนามากๆ จะไม่ค่อยเป็นอันตราย ตัวอย่างร่างกายของ ชม ภาคภูมิ กับข้าพเจ้าเป็นต้น
 ข้าพเจ้าเคยได้รับอันตรายเฉพาะที่คาง กับหู เท่านั้น แผลถลอกปอกเปิกเกิดขึ้นไม่ซ้ำก็หาย ข้าพเจ้านำเรื่อง
 เพื่อนเล่นรักบี้ฟุตบอลแล้วตายไปเล่าให้มารดาที่สิงห์บุรีฟัง มารดาข้าพเจ้าก็สั่งกำชับห้ามเล่น ถ้าไม่เชื่อจะตาม
 ลงมากรุงเทพฯ มาตีให้หัวแตก ข้าพเจ้าก็รับปากมารดาว่าจะเลิกเล่น คือ เลิกเล่นเฉพาะที่ไปอยู่บ้านจริงๆ แต่
 พอกลับมาอยู่โรงเรียน ข้าพเจ้าก็ยังเล่นหนักกว่าเก่า นับว่าเป็นการรักษาสุขภาพจะกับมารดาอย่างโง่งไปโง่งมาตาม
 ประสาเด็กวัยรุ่นจริงๆ

ในที่สุดวันหนึ่ง ม.ร.ว.จूरีพรหม ท่านจะคิดอย่างไรก็เหลือเดา และจะเกี่ยวกับท่านอาจารย์หลวง
 สวัสดิศาสตร์ศาสตรพุทธิ ยืนคุมเชิงอยู่ข้างสนามหรือไม่ก็ไม่ทราบ วันนั้น ข้าพเจ้ากับ ชม ภูมิภาค หุวมมเป่ง
 เพราะเสียดสีในการสรรกรมมากแล้วขำแล้ว เราก็อุทธรณ์ว่าหุเจิบ หนไม้ไหว อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหมก็บอกว่า
 ใจเย็นๆ จะพาไปหาหมอ (และไม่เคยได้ไปหาหมอ แข็งเป็นโตอยู่จนปัจจุบันนี้) และแล้ว ชม ภูมิภาค กับ
 ข้าพเจ้าก็ถูกถอนออกไปเป็นปีก ให้ตัวปีกเดิมซึ่งวิ่งเร็วจัด (น.อ.มนัส ศุภธีระ ปัจจุบันรับราชการอยู่กองทัพอากาศ)
 หลบตำแหน่งเข้าในไลน์ แนวคิดนี้นับว่าเป็นกลยุทธ์ยอดเยี่ยม เพราะปีกคู่ต่อสู้ว่าลูกวิ่งมาครั้งใด
 ชม ภูมิภาค กับข้าพเจ้าจะเหึก กลิ้งไม่มีเหลือ เป็นโอกาสให้ มนัส ศุภธีระ จะวิ่งหื้อแนบไปวางทริยสำเร็จ
 ซึ่งทีมอื่นๆ ไม่คาดคิดเรื่องนี้ เพราะนักรักบี้ฟุตบอลทีมไหนทีมหนึ่งต่างก็คิดจะถ่านทานปีก ซึ่งเป็นตัววิ่งทำทริย
 และปีกอย่าง ชม ภูมิภาค และข้าพเจ้านั้น มะขามข้อเดียว ยิ่งกับรดถั่ง ไม่มีหุ่นเพรียวลมเป็นหนักวิ่งอย่างทีม
 อื่น ๆ หน้าไหนจะกล้ามาต่อแยะ อานิสงส์จากการเล่นกีฬารักบี้ฟุตบอลดังกล่าว เมื่อจบการศึกษาแล้ว
 รองศาสตราจารย์ ชม ภูมิภาค ได้รับคัดเลือกโดยผ่านการทดสอบเป็นผู้ตัดสินกีฬารักบี้ฟุตบอลของกรม
 พลศึกษา ส่วนข้าพเจ้านั้น ศาสตราจารย์นายแพทย์บุญสม มาร์ติน อธิบดีอธิบดีกรมพลศึกษา ขอตัวไปบรรจุ
 เป็นครูสอนรักบี้ฟุตบอลตามหลักสูตรใหม่ของโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาเป็นเวลาหนึ่งปี ข้าพเจ้าจึงเป็นผู้สอน
 กีฬารักบี้ฟุตบอลแก่นักเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาคนแรก ผู้ที่เคยเรียนกับข้าพเจ้าได้เป็นอธิบดีกรมพลศึกษา
 แล้วถึงสองคน (เจ้าตัวอาจะลิมไปแล้ว) จากเป็นผู้เล่นทีม ๗ คนชนะเลิศ มีข่าวว่าพวกเราจะได้รับเลือก
 สามารถ แต่รอแล้วรอเล่า เรื่องมอบเลือกสามารถก็เลื่อนหายไปเหมือนคลื่นกระทบฝั่ง

ข้าพเจ้ากล่าวถึงกีฬารักบี้ฟุตบอลมายุติยาวเช่นนี้ ก็เพื่อฟังภาพพจน์ครั้งกระนั้นให้เห็นชัดว่าท่าน

อาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเป็นนักกีฬา สอดคล้องกับท่านอาจารย์บัณฑิต ส่วนตัวไว้ว่า "เมื่ออายุครบรอบสอง ปราดเบื่องและว่องไว เมื่ออายุครบรอบสาม-สี่ เป็นครูสอนฟุตบอลและรักบี้ และรอบห้า (๖๐ ปี) เล่นเทนนิสได้ แต่ไม่เอาชนะใคร แต่เมื่อเด็กหนุ่มสงสัยก็ทำให้หมดสงสัยได้ แต่ต้องไม่เป็นวันละไม่เกินสองเซต"

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเป็นผู้รักษาระเบียบวินัยเคร่งครัด ตรงต่อเวลา รับผิดชอบมีน้ำใจ หนักแน่น และทำประโยชน์ให้ส่วนร่วม วันหนึ่งข้าพเจ้าถาม รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ว่าจำได้ไหมว่า เมื่อเป็นนักเรียนฝึกหัดครูรุ่นชาลัน วันๆ หนึ่งเรามีตารางเวลาอย่างไร คณบดีเป็นคนหัวดี (เรียนเก่ง) จำแม่น ตอบว่าเข้าตื่นนอน แล้วต้องฝึกกายบริหาร เข้าเรียนเวลา ๗.๐๐-๘.๐๐ น. เรียนเสียก่อน ๑ ชั่วโมง แล้วรับประทานอาหารเช้า ซึ่งเป็นข้าวต้ม ต้มนมสดคนละแก้ว เวลา ๘.๐๐-๑๒.๐๐ น. เรียน แล้วหยุดรับประทานอาหารกลางวัน เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. เรียน เวลา ๑๕.๐๐-๑๗.๐๐ น. เป็นกิจกรรมสนาม เวลา ๑๗.๐๐ น. รับประทานอาหารเย็น พอถึง ๑๙.๐๐ น. เข้าห้องสมุดตีหรือเรียนพิเศษ ถึงเวลา ๒๑.๐๐ น. พอ ๒๑.๓๐ น. สวดมนต์แล้วไปนอน ระเบียบแรกนั้น คุณเสมอ คุณชม และข้าพเจ้าเป็นหัวหน้า นอนห้องเดียว ส่วนเพื่อนๆ นอนห้องรวม มีห้องนอน ๓ คน กับห้องโถงทางมุ่งนอนเรียงกันไปเป็นแถว ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านจะเดินตรวจรอบตึกเที่ยวส่องไฟฉายวูบวาบๆ ถึงเราไม่หลับก็แกล้งนอนเฉยๆ อย่างนี้ทุกวัน ส่วนกิจกรรมสนามนั้น วันจันทร์ พูธ คุกกี้ เล่นกีฬา อังคาร พุทธสบัติ ทำงานโยธาหรือสวนครัว ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านกำหนดให้มีตารางอย่างนี้ ตั้งแต่วันจันทร์ ถึงวันเสาร์ สำหรับวันเสาร์เลิกเร็วหน่อยเพราะเปิดโอกาสให้นักเรียนกลับบ้านได้ จึงมีวันหยุดเสรีวันอาทิตย์ แต่กลางคืนต้องมาสวดมนต์พร้อมกัน เรื่องหยุดวันเสาร์นั้น ท่านอาจารย์ไม่เห็นด้วย ดังมีบันทึกของ ฯพณฯ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เขียนถึงอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิว่า "เมื่อทางราชการจะประกาศให้หยุดวันเสาร์เต็มวัน หลวงสวัสดิฯ ตั้งข้อสังเกตด้วยความไม่สู้จะพอใจนักกว่า เราทำงานสัปดาห์ละ ๖ วัน ยังสู้เขาไม่ได้ ทำงาน ๕ วันจะสู้เขาไหวหรือ"

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านจะถือเอาการทำงานมากกว่างานหนักให้พวกเราเรียนกันมากๆ เป็นหลัก ท่านอาจารย์ก็เกรงว่าพวกเราจะเหงา จึงดำริให้มีการเข้าภาพยนตร์จากบริษัทภาพยนตร์ (แถวๆ เฉลิมกรุง) มาฉายให้ดูตรงخانเฉลียงหลังตึกหนึ่งทุกๆ คืนวันศุกร์ วิชิต วิสิทธิ์วงศ์ นักเรียนรุ่นน้องรับหน้าที่ไปเช่าหนังมาฉาย แรกๆ ท่านอาจารย์ก็มาสอนวิธีฉายหนัง แต่ท่านไม่ค่อยว่าง ข้าพเจ้าจึงพา วิชิต วิสิทธิ์วงศ์ ไปรับคำแนะนำจากพี่ชายของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นทหารเรือ วิชิต

^๑บันทึกไว้ว่าลัยคุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ของ ฯพณฯ ม.ล.ปิ่น มาลากุล หนังสืออนุสรณ์ ๒๕ ก.พ.

วิถีทวงค์ จึงสามารถฉายหนังได้ ภาพยนตร์รุ่นแรกๆ ก็ดูสนุกดีแต่ต่อมา วิชิต เกิดไปเช่าหนังเรื่องหนึ่งเปิดฉายต่อยกันสองสามหมัดแล้วเป็นบทเจรจาตลอด เพื่อนๆ เลยโกรธกันมาก ทำท่าจะจับวิชิต ไปโยนบกอโยนน้ำ ดีแต่ว่า ชม ภูมิภาค ไปห้ามไว้ เรื่องจึงระงับตั้งแต่นั้นมาเรื่องฉายหนังเลยเลิกไปโดยปริยาย

ตึกหนึ่งซึ่งเป็นตึกเรียนตึกนอนนั้น ชั้นล่างจะมีห้องสมุดกับห้องเรียน ห้องเรียนเป็นอัจฉจันทร์ลดหลั่น มีโต๊ะบรรยายและกระดานดำแผ่นใหญ่อยู่ข้างหน้าห้อง เวลา ๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น. ท่านอาจารย์หลวง สวัสดิสารศาสตรพุทธิ จะมาสอนหนังสือให้พวกเรา วิชาที่สอนส่วนใหญ่ภาษาอังกฤษ มีวิทยาศาสตร์บ้างไม่มาก เวลาท่านไปต่างประเทศ (ซึ่งไม่บ่อย) กลับมา ท่านก็จะเอาทัศนศึกษาของท่านมาบรรยายในห้องนี้ เวลานี้ เมื่อเราเริ่มเข้าเรียนเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ นั้น ภาษาอังกฤษเริ่มเข้ามามีบทบาทในชีวิตของเรา บนป้ายนิเทศ มีข้อความเขียนเป็นคติพจน์ว่า **It is of great importance that punctuality must be strictly observed.** ภาษาอังกฤษที่ท่านเริ่มสอนด้วยสำเนียงอังกฤษว่า **“The human body consist of three parts: the head, the trunk and the limbs.”** ท่านสอนสนุก เล่าเรื่องเมืองฝรั่งให้ฟังตื่นใจทุกครั้ง เมื่อเรียนพิเศษหลัง ๒๑.๐๐ น. แล้ว สวดมนต์ พวกเรามีการบ้านมากจึงแอบมาทำในห้องสมุดกันตึกๆ ที่จริงอาจารย์ท่านห้าม แต่คงรู้ว่าเรามีการบ้านมากเลยไม่ว่าอะไร วันหนึ่งมีภาษาอังกฤษมาเขียนไว้บนป้ายนิเทศ ว่า

Confucius, he says, successful men stay awake in daytime and not sit up at night.^๑

พวกเราอ่านอีกก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง จนกระทั่งท่านอาจารย์เกยูร ลิมทอง แปลให้ฟังจึงถึงบางอ้อ ตั้งแต่วันนั้นมาพวกเราก็ไม่กล้านอนตึกอีกเลย

ความเป็นอยู่ของพวกเราวนเวียนอยู่บนตึกหนึ่ง ชีวิตเกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ ก็ต้องสัมผัสกับลุงเขียว ภารโรงคนเดียวคนแรก เวลานั้นท่าทางลุงเขียวยังกับนายพรานที่ไปจับตัวมโนราห์ อีกคนคือแม่ครัวใหญ่ คือ ป้าชื่น ป้าไม่ค่อยจะกินเส้นกินสีกกับพวกเราก็ด้วยเรื่องเมนูอาหาร ป้าผอมแห้งแรงน้อยแต่ฝีปากจัดมองดูยังกับแม่มดในนิยายฝรั่ง แต่ที่แท้จริงแล้วป้าชื่นແກ່ทำดี ทำถูกต้องตามบทบาทหน้าที่ของแก พวกเราคิดมากไปเอง บุคคลทั้งหมดที่กล่าวชื่อเสียงเรียงนามมานั้น ล้วนแล้วแต่ได้รับความเมตตาจากท่านอาจารย์หลวง สวัสดิสารศาสตรพุทธิ ด้วยกันทั้งสิ้น และทุ่งบางกะปิเวลานั้นก็เว้งว่าง อาณาบริเวณใกล้เคียงยังเป็นทุ่งนา ยังมีร่องรอยค่ายทหารญี่ปุ่นให้เห็นเช่นที่เรียกว่า ตึกเหลือง เป็นต้น ผู้คนก็เห็นหน้ากันจำเจ ในวันหยุด (ราชการ) ข้าพเจ้าจะไปช่วยงานท่านอาจารย์ที่บ้าน เช่น ตัดหญ้า ช่วยทำเครื่องมือกลศาสตร์ ไปครั้งใดก็เห็นคุณนาย

^๑บันทึกความทรงจำของ อาจารย์เกยูร ลิมทอง, ๒๕๒๗

(กริยา) ของท่านนั่งซักผ้าด้วยตนเอง ทำทางท่านก็เป็นฝรั่งเช่นเดียวกับท่านอาจารย์ แต่เป็นน้อยกว่า วันหยุด ดึกของเราเงิบๆ ถ้าจะเดินไปรอบๆ ดึก ตามร่มเงามุมดึก ก็มักจะพบหนังสือ ข้าพเจ้าเห็นเป็นประจำ ก็คือ ดร.ชาตรี เมืองนาโพธิ์ อธิการบดีปัจจุบัน (๒๕๓๔) ดร.วัน สังข์สะอาด จรรย์ ปัทมดิลก บางครั้งมี ชม ภูมิภาค ด้วย อีกคนคือ เลิศ ชูนาค ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษาคนปัจจุบัน (๒๕๓๔) ดร.วิลาศ สิงห์วิสัย รองเลขาธิการ ก.พ.(๒๕๓๔) ท่านเหล่านี้หอนหนังสือโดยแท้ และดูจะเป็นกลุ่มที่ท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ยกย่องว่าคงแก่เรียนด้วยกันทั้งนั้น ช่างๆ ดึกหนึ่งมีชุมชนชาวบ้านห้องที่ปลูกบ้าน บนร่องสวน ต้นหมากรากไม้เขียว ครึ้มเป็นหย่อมๆ กัน ระหว่างทางจากดึกหนึ่งไปทางใต้ เข้าใจว่า เป็นกลุ่ม เจ้าของที่ดินที่ไม่ยอมขายให้ทางราชการเวลานั้น ที่ข้าพเจ้าพูดถึงชุมชนชาวบ้านตรงนี้ก็เพราะข้าพเจ้าคุ้นเคยกับ เด็กชายร่างผอม แก้วแว้งเล่นล้อต๊อก เด็กไทยสมัยนั้นถ้ายังเล็กอยู่ ไม่ค่อยชอบนุ่งผ้าเพราะอากาศร้อน บาง ครั้งพวกเราไปเล่นด้วย เด็กชายคนนั้นก็ชื่อ คุณประยงค์ วินิจวงษ์ เจ้าหน้าที่ธุรการเก่าแก่ของเรา ซึ่งทำงาน อยู่ในคณะศึกษาศาสตร์เวลานี้ พวกเราชอบพอกันนิสัยกับเด็กชายประยงค์ เพราะเขาเป็นคนน่ารัก ยิ้มเก่ง เดี่ยวนี้ก็ยังเป็นเช่นนั้น ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านมักจะเดินไปเยี่ยมชาวบ้าน จนชาวบ้าน แถบนี้รักใคร่ เคารพนับถือ เห็นทำทางท่านเป็นฝรั่ง ก็เรียกว่า ป้า เรียกคุณนายว่า แหม่ม ชาวบ้านแถบนี้ก็ เลยผสมผสานกลมกลืนเข้ากันเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ภายหลังลูกหลานก็ทำงานในสถาน ศึกษาแห่งนี้นั้นเป็นส่วนใหญ่มีแปลกอยู่ตรงที่ไม่มีใครเข้ามาเป็นนักเรียนฝึกหัดครูเลยสักคนเดียว สู้ลุงเขียว ภารโรงไม่ได้ ส่งลูกชายชื่อ บันลือ เรียนจนได้ปริญญา

สิ่งที่น่าจะเล่าสู่กันฟังก็คือ เรื่อง อาบน้ำ กับไปห้องสุขาของพวกเรา เมื่อรุ่นแรกข้าพเจ้าไปอยู่ดึก หนึ่งก็มีน้ำบาดาลสูบขึ้นมาใช้ พวกเราเป็นชาวชนบทคนไทยชนานแท้ดั้งเดิม จะต้องมีผ้าขาวม้าเป็นสัญลักษณ์ เวลาอาบน้ำแล้วเจ้าผ้าดังกล่าวตากไม่ค่อยเจริญตา หรือว่าจะเป็นธรรมเนียมฝรั่งอารยประเทศ มีคำสั่งให้เรา ห้ามนุ่งผ้าขาวม้าอาบน้ำในห้องน้ำเด็ดขาด อาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม ท่านก็มาสาธิตวิธีใช้ผ้าเช็ดตัวเข้าห้องน้ำ เรื่องนี้ค่อนข้างยุ่งพิลึกพิลั่น เพราะคนไทยเราไม่เคยแก้ผ้าอาบน้ำก็เลยเกิดการละเล่นป็นห้องน้ำแอบดูเพื่อน กันสนุก แต่เดชะน้ำบาดาลขัดข้องภายหลังเราต้องไปอาบน้ำในสระ ซึ่งเวลานั้นคนถิ่นนั้นเขาใช้อาบ ตี๋มใช้กัน เพราะน้ำทำยังสะอาดดีอยู่ สระที่อาบน้ำ ก็คือ สระมรกต อุดมไปด้วยปลา กุ้ง ซึ่งท่านอาจารย์ประกาศห้าม จับสัตว์น้ำเด็ดขาด ถ้าใครจับกุ้งมาจะต้องถูกหลวง (ม.ร.ว.จूरีพรหม) ยึดเข้ากองกลางทันที สระมรกตที่วันนี้คือ สระอันเป็นที่ตั้งของหอสมุดกลาง หรืออาคารสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เวลานี้ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิ- สารศาสตรพุทธิ ท่านสั่งให้ปลูกศาลามุงจากริมน้ำหลังหนึ่ง แล้วไม้สะพานพาด ใต้ต้นน้ำเล่นที่หนึ่ง เราก็มไป ใต้ต้นน้ำเล่นกันตามศาลาหลังนั้นกลายเป็นศาลาโกหก เป็นสถานที่สรวลเสเฮฮา ทำดีต่อยกกัน แต่สิ่งหนึ่งใน ความหลังครั้งนั้น ก็คือ พวกวายน้ำไม่เป็นก็ได้มาวายน้ำเป็น ณ สระแห่งนี้ มีหลายๆ ครั้งท่านอาจารย์หลวง สวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นห่วงพวกเราจะจมน้ำตาย ท่านก็เลยมาหัดให้พวกเราวายน้ำ วายจนเป็นวายเก่งทุก

คน และพวกเราที่เคยได้ใช้ผ้าขาวม้าของไทยขนานแห่งว่ายน้ำ เสร็จแล้วก็เอาไปตากไว้ที่ราวผ้าข้างตึกให้ดูมีระเบียบยิ่งขึ้น สำหรับส้วมหรือห้องสุขานั้นใช้บนตึกไม่ได้เพราะขาดน้ำ จึงได้สร้างส้วมหลุมไว้ประมาณ ๑๐ ที่เป็นโรงเตี๊ยมๆ ฝาเสื่อรำแพน ตั้งอยู่บริเวณข้างๆ ตึกสอง ตรงที่มีโทรศัพท์สาธารณะนั่นเอง การถ่ายส้วมหลุมนั้นเป็นกิจกรรมที่หลักรๆ เพราะทุ่งบางกะปิเวลานั้นมีสุนัขเยอะแยะ ชาวบ้านก็เลี้ยงหมู ไก่ เป็ด ท่าน สัตว์พวกนี้ต้องชะตาไปกับส้วมหลุมทั้งนั้น ยิ่งกลางคืนทุ่งบางกะปิอุดมไปด้วยยุงนาชานิด จนกระทั่งกลางคืน ลุงเขียวต้องปิดประตูหน้าต่าง มิฉะนั้น งูจะเลื้อยเข้าในตึก เราพบกับงูและต่างก็เคยเป็นเหยื่อมาตุมาแล้วทั้งสิ้น ถ้าเป็นสมัยนี้คงลงหม้อแกงไม่มีเหลือ

สิ่งที่น่าจะกล่าวถึง ก็คือ สภาพของซอยประสานมิตรในยุคนั้น (พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๔๙๕) เป็นซอยที่อุดมไปด้วยโคลน ถ้าจะเข้าเมืองโดยออกทางปากซอยไปถึงถนนสุขุมวิท กว่าจะเดินไป-กลับ ก็ต้องผจญกับความเลอะเทอะเปรอะเปื้อน ผู้คนจึงนิยมนั่งเรือไปขึ้นทางประตูน้ำปทุมวันมากกว่า ถนนสุขุมวิท เป็นถนนแคบ ๆ มีคลองฝั่งตรงข้ามซอยประสานมิตร ขนานกับถนนโดยตลอด การเดินทางดูยากลำบากแต่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตรพุทธิ ท่านก็ยอมเสียสละไปประจำอยู่กับพวกเรา ครูปาอาจารย์สมัยนั้นที่ท่านพักข้างนอกก็คงลำบากมาก รถเมล์ก็มีสายกรุงเทพฯ-ปากน้ำ ส่วนรถเมล์ชาวบริษัทนายเลิศ สุดสายแค่ซอยวัฒนา ซอยวัฒนามีโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ของหม่อมโมล มีลูกท่านหลานเธอมาเรียนมาก ถนนในซอยจึงลาดยางเรียบร้อย ซอยประสานมิตรมีบ้านอยู่ไม่กี่หลัง แต่จำได้ว่ามีบ้านนายตำรวจชั้นอัศวินตั้งอยู่กลางซอย (พ.ต.อ.พุม บูรณสมภพ) ถัดไปปากซอยอโศกก็มีโรงหนังศรีกรุง มีร้านถ่ายรูปชื่อรัตนศิลป์ เราชอบไปถ่ายรูปกันที่นั่น ทั้งซอยอโศกและประสานมิตรยังไม่ได้ลาดยาง ทางเข้าซอยจึงเป็นโคลนและทะเลในฤดูฝน ข้าพเจ้าเห็นอาจารย์สองท่านที่แสนจะทรหด คือ อาจารย์ระวี สงวนทรัพย์ กับ อาจารย์พนัส หันนาคินทร์ ท่านถกขากางเกง ซึ่งจักรยานไปเรียนระดับปริญญาอักษรศาสตร์ ภาคพิเศษที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนพวกเรานั้นก็ใช้วิธีเดินเข้าๆ ออกๆ จนรู้จักไปทั่ว เวลานั้นด้านหน้าโรงเรียนฝึกหัดครูมีถนนคอนกรีต (หน้าตึกเก่า) แล้วพวกเราจะชอบไปเดินเล่นหลังอาหารเย็นเป็นประจำ เดินเล่นอยู่จนกระทั่งเกิดอาการเวียนหลังคาจากของมัธยมสาธิต โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงของเราไม่มีรั้วรอบขอบชิด เราอยู่ในระเบียบวินัย เวลาเดินเล่นห้ามเดินเลยประตูหน้าออกไป เราก็อธิปฏิบัติเคร่งครัด ไม่มีใครหนีเที่ยวกลางคืน เพราะจะมีการตรวจสอบผู้คนตอนสวดมนต์ทุกครั้ง ทศนียภาพของประสานมิตรจึงแจ้งสว่าง เป็นทุ่งหญ้า ยังมีชวานามาดำนา พวกเราเคยไปช่วยเขาดำนากันสนุกมาก สมัยนั้นแม้จะรู้สึกเป็นที่เปล่าเปลี่ยวแต่ใจผู้ร้ายยังมีน้อย ไม่ค่อยมีสตรีเพศแต่งตัวสวยผ่านมา วัน ๆ หนึ่งเราจึงมองเห็นแต่ทุ่งนาที่ปลูกข้าว นาน ๆ จะมีคนจีนถีบจักรยานร้องขายฝรั่งดอง มะยมดอง ผ่านมา ของชื่อของขายหายาก ส่วนใหญ่จะซื้อทางด้านริมคลองแสนแสบ

ดังได้กล่าวมาแล้ว บ้านพักท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตรพุทธิ อยู่ริมคลองแสนแสบ ฝั่งตรงข้ามเป็นร่องสวนผลไม้ฝรั่ง มีทางรถไฟสายมักกะสัน-แปดริ้ว วิ่งขนานกับคลอง เวลานั้นทางกรุงเทพฯ เริ่ม

สร้างถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถ้ากล่าวถึงท่านอาจารย์แล้วไม่พูดเรื่องคลองแสนแสบ ก็ดูจะหมดความหมาย ท่านอาจารย์เป็นบุคคลที่ทำอะไรมีระบบแบบแผน ท่านรักษาสีสิ่งแวดล้อมและความสะอาด ท่านฟังเสียงเรื่องนั้นมาก เวลานั้นยังไม่มีเรือหางยาว จะมีแต่เรือบริษัทเรือเมล์ขบวนนายเล็ดกับเรือจ้างมีประทุน ผู้คนสมัยนั้นใช้น้ำคลอง ไม่มีน้ำประปา ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตวรรษุทธิ ท่านว่าน้ำคลองสกปรก ต่อไปไม่ช่วยกันรักษาจะเหม็นเน่าอยู่ไม่ได้ จริงของท่านทีเดียว ท่านห้ามมิให้นักเรียนซื้ออาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในลำคลองกิน ท่านว่าไม่ถูกอนามัย สมัยนั้นเราจะกลับเข้าเมือง เราก็จะลงเรือแจวติดประทุน นาน ๆ จะลงเรือยนต์ พวกเราชอบลงเรือแจวติดประทุน เพราะคนพายหัวเรือมักจะเป็นสาว ๆ และเรือประเภทนี้ได้สร้างนิยายรักอันลือลั่นมาแล้วทั้งในยุคนี้ และยุคถนนเพชรบุรีตัดใหม่เพื่องฟู เราจึงคุ้นเคยกับลำคลองสายนี้ดี มีบ้านหลายบ้านมีลูกสาวสวย แม่ค้าหลายคนมาร้องขายขนมเบื้องก็เป็นสาวสวย พวกเราก็มักจะแอบซัดคำสั่งไปซื้อขนมริมคลอง ถูกจับลงโทษกันบ่อยๆ มีเรื่องเล่าว่า วันหนึ่งมีพวกเราแอบไปริมคลอง จ๊ะเอ๋กับท่านอาจารย์พอดี ท่านอาจารย์ถามว่า "มาที่นี่ทำไม" ปรากฏว่าพวกเราคนหนึ่งมีปฏิภาณดีตอบว่า "ผมมาไล่เจ๊กหยงขายขนมไม่ให้จอดที่เขื่อนครับ" เรื่องความสะอาดและสิ่งแวดล้อมนี้ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตวรรษุทธิ ท่านเป็นห่วงกังวลใจมาก สอนพวกเราให้รู้จักระบบนิเวศวิทยาตั้งแต่บัดนั้น แต่นั่นแหละเมื่อหมดยุคท่านแล้ว อะไร ๆ ก็เสื่อมทรามลง สมดังที่อาจารย์สุพจน์ ชะนะมา พูดเป็นคำคมไว้ว่า น้ำคลองแสนแสบนั้นมี ๔ ยุค

ยุคแรก	ดื่มได้	อาบได้	ใช้ได้
ยุคสอง	ดื่มไม่ได้	อาบได้	ใช้ได้
ยุคสาม	ดื่มไม่ได้	อาบไม่ได้	ใช้รดต้นไม้พอได้
ยุคสี่	ดื่มไม่ได้	อาบไม่ได้	ใช้รดต้นไม้ ต้นไม้ตายหมด

ถ้าเรามองคลองแสนแสบเวลานี้แล้วเห็นสังขรณ์ชัดเจน เราไม่เคยเชื่อท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตวรรษุทธิ เลยว่า น้ำในคลองจะสกปรกถึงกับห้ามไม่ให้ซื้อขนมในคลองกิน บัดนี้น้ำในคลองแสนแสบได้พิสูจน์คำพูดของท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตวรรษุทธิ แล้ว

นักเรียนฝึกหัดครูพวกเราเด็กวัยรุ่นมาจากภูมิภาคต่าง ๆ พื้นเพต่างจังหวัด ต่างภาค ต่างวัฒนธรรม ในระยะแรกก็เป็นธรรมดาๆ แยกพวกกันเห็นได้ชัด พวกภาคกลาง ภาคตะวันออกไม่สู้เกาะกลุ่มกันมากนัก แต่นักเรียนภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคเหนือ เกาะกลุ่มกันแจ่มเดียว และพูดจกกันคนละสำเนียงและมักจะไม่ผสมผสานกัน บางคนก็มีความรู้สึกภาคินิยมจัด นอกจากนี้ยังแยกกลุ่มลูกทุ่ง ลูกผู้ดีกันอยู่ในท่าในที่ พวกลูกข้าราชการ แต่งตัวดี ราคาแพง สะอาดสะอาด ผูกนาฬิกา เสียบปากกาน็อกซ์เซียวละ พวกลูกชานากระมอม-กระเมมใช้ของราคาถูก ไม่มีนาฬิกา ปากกา สำหรับข้าพเจ้าเป็นเด็กภาคกลาง แต่จะด้อยอะไรก็ไม่ทราบ

ข้าพเจ้ากลับสนิทสนมกับเด็กภาคอีสาน เรียกว่าไปไหนไปด้วยกันและมีอะไรก็หิ้วโยเอามาแบ่งปันกัน เด็กภาคอีสาน ๒ คน นั้น คือ อรุณ ดาวเรือง กับ ชม ภูมิภาค ข้าพเจ้าพบ ๒ คนนี้ครั้งแรก เมื่อ พฤษภาคม ๒๔๙๒ ณ หน้าประตูโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เราเดินเล่นจากย่านเจริญพาสน์มาวงเวียนเล็ก สะพานพุทธยอดฟ้า สนามหลวงด้วยกัน และก็มีมาอยู่ด้วยกันที่ประสานมิตร สมัยให้นรถเมล์ขาวบริษัท นายเลิศเล่นสุดสายแค่ซอยวัฒนา เลิก ๕ หุ้ม เราไปเที่ยวงานถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า (๒๓ ตุลาคม) ที่เวียนจตุจักรไม่มีรถกลับ เราเดินจากเขาดินมาถึงประสานมิตร จำได้ว่ากว่าจะถึงก็เกือบสว่าง เรารู้สึกว่าจะต้องถูกท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตพรุทธิ ดูแน่ๆ เปล่าหรอก ท่านถามแล้วอึ้งๆ ท่านคงมองรู้ว่าพวกเรา เด็กต่างภาค ต่างสำเนียงภาษา ไม่ค่อยจะกลมกลืนกัน แต่ก็ท่านมีวิธีการด้วยการให้เล่นเกม เพลง ควบคุมความเป็นอยู่ นานไปนานไปพวกเราเลยเข้ากันได้ มีเอกภาพกลายเป็นพวกเดียวกัน แสนแสบ ๑๖๘ นักเรียนบางคนจากบ้านมาไกล คิดถึงบ้าน วันหนึ่งข้าพเจ้าเห็นเพื่อนรุ่นน้องยื่นร้องไห้ ถามแล้วได้ความที่บ้านอยู่ภาคเหนือ คิดถึงบ้านจะลาออกกลับบ้าน จำไม่ผิดคนยื่นร้องไห้ บัดนี้เป็นอาจารย์อยู่ มศว บางเขน ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้านักเรียนชั้นบน ก็มาพูดปลอบใจ ยืนพูดกันอยู่สองคน ไม่ทราบที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตพรุทธิ ท่านเดินมาตั้งแต่เมื่อไหร่ จู่ๆ ก็มายืนประชิดตัวเราเสียแล้ว ข้าพเจ้าก็เลยตกใจเล่าเรื่องให้ท่านฟัง รุ่นน้องก็หยุดร้องไห้ ท่านหัวเราะ เอามือวางบนไหล่รุ่นน้องคนนั้น แล้วบอกว่า “ต่อไปจะเป็นครูที่ดี” แล้วท่านก็เดินจากไป ตั้งแต่นั้นมารุ่นน้องคนนั้นไม่เคยคิดจะกลับบ้านอีกเลย

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศตพรุทธิ ท่านจะอยู่ดูแลปกครอง พวกเราอย่างราบรื่นสม่ำเสมอจะขาดหายไปเฉพาะเวลากลางวัน กับเวลาที่ท่านเดินทางไปต่างประเทศ เนื่องจากเราพบท่านอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันนี่เอง เวลาท่านไม่อยู่จึงพากันคิดถึงเหมือนขาดอะไรไป

วันหนึ่งมีเหตุการณ์ตื่นเต้นมาก เวลา ๑๗.๐๐ น. ใกล้ค่ำวันศุกร์ที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ เกิดกบฏแมนฮัตตัน ที่ทำราชวรดิษฐ์ ด้านตะวันตกของพระบรมมหาราชวัง ท่านได้รับเชิญไปในงานพิธีมอบเรือขุดแมนฮัตตันด้วย ทราบว่าขณะนั้นน้องชายของท่านคือ พลเรือตรี เล็ก สุมิตร ก็เป็นทหารเรือว่า ทหารเรือจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามไป พวกเรานั่งอยู่ตามชั้นบันไดตึกหนึ่ง เห็นเครื่องบินบินฉวัดเฉวียนทิ้งระเบิดเสียงดังอยู่แต่ไกลๆ พอใกล้จะมีดี ท่านอาจารย์ก็กลับมาทำทางท่านตื่นเต้นท่านว่าเกิดมีเรื่องต่อสู้อย่างอันตราย อย่าให้ใครเดินทางเข้าเมือง จะเกิดอันตราย ภายหลังเหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติ กบฏถูกปราบจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีตามเดิม ส่วนที่โรงเรียนฝึกหัดครูของเราที่มีข่าวว่าท่านอาจารย์จะย้ายไป และมีผู้อำนวยการคนใหม่มาแทนท่าน ข่าวนี้ทำให้เกิดความสับสนขึ้นในใจของพวกเรา วิทยุวิทยุใหม่ได้บรรจุหรือย้ายมาอยู่ด้วยหลายคน เช่น อาจารย์เชวง เรียงสุวรรณ อาจารย์ระวี สงวนทรัพย์ อาจารย์สมปอง พิริยกิจ เป็นต้น ส่วนอาคารต่างๆ ก็ถูกสร้างขึ้น มีตึก ๒ เป็นตึกสอนเสริม เสรีจบปลายปี ๒๔๙๒ และตึก ๓ เป็นตึกเรียน ปี ๒๔๙๓ พวกเราก็อาศัยพื้นที่ว่างทั้งหลายปลูกต้นไม้ ผัก

สวนครัวกันเพลิดเพลินจำเริญใจ ต้นไม้ที่ปลูกไว้สมัยนั้น จากบันทึกของท่านอาจารย์จันทนา พรหมเศรณี^๑ ว่ามีต้นกำมปู ประดู่ ชี้เหล็ก ยูคาลิปตัส ศรีตรัง ชงโค มะม่วง แคลฝรั่ง สัก ฯลฯ ส่วนต้นมะขามเทศนั้นมีปลูกบ้าง มีต้นใหญ่ขึ้นอยู่เก่าอายุมากๆ บ้าง เวลานี้ต้นมะขามเทศใหญ่เหลือต้นเดียวอยู่หลังตึก ๓ ด้านเหนือ กลัวนกกลัวหนาวว่าใครจะโค่นทิ้งเสีย ส่วนต้นจามจุรีหรือกำมปูคงจะอายุมากบ้าง ถูกโค่นบ้าง ค่อยๆ หมดสิ้นไป กำมปูเป็นไม้เนื้อดี ต้นใหญ่ๆ ผู้คนจึงสนใจเอาไปทำโต๊ะเก้าอี้ เมื่อตอนที่สร้างหอสมุดกลาง บนสะพานมรกตนั้น ข้าพเจ้าส่งสารต้นไม้หลายๆ ต้นจะต้องถูกตัดทิ้ง มีประดู่ต้นหนึ่งอยู่ด้านหน้าตึกสี่ กุฎถยนต์ถอยหน้าถอยหลังชนต้นประดู่นี้อยู่ไปมา ข้าพเจ้าส่งสารต้นประดู่นี้มาก เมื่อคนงานจะลงมือตัดมันทิ้งจึงไปขอรูดเอาไปเลี้ยงไว้ ยังมีชีวิตอยู่ขณะนี้ ข้าพเจ้ายังนิยมชมเชยอาจารย์ท่านหนึ่ง ท่านรณรงค์ปลูกต้นไม้เก่าๆ ที่มีในวรรณคดี ตรงบริเวณข้างหอสมุดเก่า อาณาบริเวณเชื่อมต่อกับหอประชุมมีต้นไม้ดีๆ หลายต้น แต่เวลานี้ทุจดุโหลรมลง มีการขยายชานหอประชุมออกมาด้วยอิฐสีแดงๆ สำหรับจัดงานเลี้ยง งานพิธีต่างๆ ข้าพเจ้าส่งสารต้นสาละอย่างยิ่ง ต้นสาละอินเดียนี้หายาก เห็นมีน้อยต้นในประเทศไทย ถ้าซื้บปล่อยไว้ในสภาพเช่นปัจจุบันไม่ซ้าคงตาย การจะสร้างลานจัดงานอย่างไรก็ไม่มีความรู้ แต่ควรจัดคอกคั่นกันต้นไม้ และบำรุงรักษาให้ต้นไม้งอกงามด้วย ก็จะทำให้บริเวณหนึ่งดงามกลมกลืนกันระหว่างต้นไม้กับสถานที่

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเป็นคนรักต้นไม้ ท่านเอาต้นไม้แปลกๆ มาปลูกอย่างแคลฝรั่ง สมัยนั้นเป็นไม้ใหม่ พอฤดูหนาวออกดอกเหมือนซากุระ ท่านจะเที่ยวเดินท่อมๆ ตรวจสอบดูต้นไม้ทุกต้น เรื่องต้นไม้ที่ปลูกไว้รุ่นเก่านี้ถูกโค่นลงไปมาก ท่านอาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม ท่านจะวิตกทุกซั้บร้อนเรื่องต้นไม้เก่าถูกโค่น วันหนึ่งท่านพบข้าพเจ้า ท่านว่า “บรรจบ เธอมาอยู่ประสานมิตร ครุผากดูต้นไม้ด้วย” ข้าพเจ้ารับคำ แต่นึกข้าในใจว่าจะไปดูได้ที่ไหน เพราะเมื่อข้าพเจ้ามาอยู่ประสานมิตรนั้น ต้นไม้ถูกฉาบปกไปหมดแล้ว นอกจากต้นไม้ก็ปลูกผัก แปลงผักหรือสวนเกษตรของพวกเรา อยู่ตรงตึกซึ่งบัดนี้เป็นคณะทันตแพทยศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และสำนักคอมพิวเตอร์ และตรงนี้เมื่อสร้างตึกเรียนแล้วก็เคยใช้เป็นสถานที่พระราชทานปริญญาบัตร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ในงานพิธีนั้น ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เข้าเฝ้าใกล้ซิดเมืองยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ดังกล่าวแล้วว่า บริเวณนี้เราเคยใช้ทำสวนครัว งานสวนครัวถือว่าเป็นงานโยธา เราจะทำกันในวันอังคารกับพฤหัสบดี ข้าพเจ้าจำได้ว่าเกือบทุกครั้งเราเข้าแถวหน้าตึกหนึ่ง พอเริ่มเดินแถวข้ามสะพานโค้ง ท่านอาจารย์พร้อมกับครอบครัวจะกลับจากทำงานมาถึงพอดี พวกเราเดินแถวไปท่านจะเดินตามไปดู แนะนำการปลูกผัก ปลูกต้นไม้ต่างๆ แล้วจึงเดินเข้าบ้าน เวลาท่านอาจารย์อยู่ด้วย ดูพวกเราจะมีระเบียบวินัย ทำงานกันอย่างสงบ มีอยู่ครั้งหนึ่งเราเข้าแถวแบกจอบเสียมเตรียมไปสวนครัว วันนั้นไม่เห็นท่านอาจารย์กลับมาอย่างเคย พวกเราก็เลยคิดว่าปลอดภัย

^๑ เรื่องจริงที่เขียนให้อ่านเล่น ที่ระลึกครบเกษียณ ๓๐ กันยายน ๒๕๒๒

ว่าแล้ว สดับ อัดสาร (ขณะนี้ ๒๕๓๔ เป็นรองเลขาธิการ ก.ค.กระทรวงศึกษาธิการ) ก็ร้องไห้สามลา เหมือน โห่ขบวนขันหมากหรือแห่นาคันทีเดียว อาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ท่านจะเดินมาจากมุมไหนไม่ทราบ เราหันไป ท่านก็เดินตามหลังมา พร้อมกับถามว่า “ให้มาทำสวนครัวโห่ทำไม ทือ” สดับ อัดสาร จึงตอบอย่างนอบน้อม (น่าเวทนา) ว่า “ผม ๆ ๆ ดีใจที่ได้ไปขุดดินนะ ค่ะ คร้าบ” อาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ท่านก็ไม่ว่าอะไร ท่านคงรู้ เบื้องลึกความรู้สึกของพวกเราว่า “งานโยชานี้บางทีก็น่าเบื่อเหมือนกันแหละ”

เมื่อสร้างตึกสองเสร็จ รุ่นน้องๆ ก็แยกย้ายกระจายกันเข้าไปอยู่ในตึกนอนหลังใหม่กันอย่างคึกคัก ระยะเวลาที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านมีภารกิจมาก จึงได้ย้ายท่านอาจารย์ ม.ล.ฉวี ทินกร มา จากโรงเรียนการเรือน (วค. สวนดุสิต) แต่อาจารย์ ม.ล.ฉวี ท่านควบคุมนักเรียนวัยรุ่นไม่ไหว ท่านเลยย้าย กลับไป พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้นมา มีอาจารย์รุ่นใหม่บรรจุหรือย้ายเข้ามาสอน เริ่มจากการบริหารงานของท่าน ผู้อำนวยการ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ทำให้สถานที่เรียนคึกคักเช่น อาจารย์พนัส หันนาคินทร์ อาจารย์ มานิต สาครินทร์ อาจารย์ขาว ทารสุโพธิ์ อาจารย์ประเทือง มหารักขกะ อาจารย์สถิต เลี้ยงถนอม อาจารย์สุนทรี กุลศรีโรจน์ อาจารย์ศีลา จายนียโยธิน อาจารย์อัมพา โชติกเสถียร อาจารย์อภิมย์ ฤ นนคร อาจารย์สุพจน์ ชะนะมา อาจารย์เจริญ เครือวัลย์ อาจารย์นิยม เรียงจันทร์ อาจารย์จันทนา พรหมเศรษฐี อาจารย์รัตนา ศรีรัตน์ อาจารย์สำราญ ถาวรายุศม์ (เลขาธิการ ก.พ. ๒๕๓๔) อาจารย์นันทา บุญยประภัตร อาจารย์นาฏเฉียว สุมาวงศ์ อาจารย์ปราวณี อัศวเคน์ อาจารย์ประสาธ หลักศิลา อาจารย์ สุรเดช วิเศษสุรการ อาจารย์ชวลิต ณะชานันท์ อาจารย์สวาท เสนาถรงค์ อาจารย์มยุรี งามโกมุท อาจารย์เนือทิพย์ ลืออำรุง นอกนั้นเป็นอาจารย์พิเศษจากภายนอกมาสอนเป็นครั้งคราว เช่น อาจารย์สิงห์โต ปุกหุต อาจารย์นายแพทย์บุญสม มาร์ติน อาจารย์รัฐจวน อินทรกำแหง อาจารย์ ม.ล.มานิจ ชุมสาย อาจารย์เยื่อ วิชัยดิษฐ์ อาจารย์ ดร.แนม บุญสิทธิ์ อาจารย์สนั่น ปัทมะทิน อาจารย์มหาเทพ กษัตริย์สมุห์ เป็นต้น โรงเรียนฝึกหัดครูของเราคึกคักขึ้นเพราะมีอาจารย์รุ่นหนุ่มรุ่นสาวมาสอน รอบๆ โรงเรียนก็เริ่มมีบ้านเรือนร้านค้าหนาตาขึ้น ในบรรดาอาจารย์ที่มารุ่นใหม่นั้น ท่านที่มีความผูกพันกับพวกเรา เป็นพิเศษ ข้าพเจ้าจำได้ ๓ ท่าน ท่านแรกนั้นพวกเราคาดไม่ถึงว่าท่านจะกล้าหาญชาญชัยขนาดนั้น เมื่อทาง ราชการบรรจุท่านมาสอนวิชาเคมี ท่านก็หอบข้าวของมาพักกับพวกเราบนหอพักที่เดียว ท่านอาจารย์สุนทรี กุลศรีโรจน์ (พิริยกิจ) นั้นเอง เป็นอาจารย์สตรีคนแรกและคนเดียวที่มาอยู่กับพวกเราเหมือนกับว่าท่านเป็น ผู้ชายคนหนึ่ง อีกท่านหนึ่งสร้างความประทับใจทั้งบุคลิกและลีลาชีวิต คือ ท่านอาจารย์สุพจน์ ชะนะมา ทาง ราชการบรรจุท่านมาสอนคณิตศาสตร์ ท่านมาอยู่มานอน กิน เล่น กับพวกเรา อยู่เสียจนไม่ทราบว่ามีใครเป็น ครูเป็นศิษย์ เราเรียนวิชา แคลคูลัส กับ โคออร์ดิเนต ของท่านด้วยความยากเย็น ครั้งหนึ่งสอบวิชานี้ผล ออกมาเราได้เกรดบี เราก็คิดว่าท่านถูกหมด น่าจะได้เกรดเอ จึงพากันไปทักท้วงท่านอาจารย์สุพจน์ ท่านเดิน หนี พวกเราก็ไม่ยอมเข้าชี้ รวนท่านไปมา ทำท่าจะมีเรื่อง ท่านพูดโพล่งออกมา “ลื้อรู้ไหม อี้วกั้วพวกลื้อตัก

อ้าวเอาตัวอย่างมาออก ถ้าอ้าวไม่เอาตัวอย่างมาออก น้ำหน้าพวกลื้อ หรือ ตกแหงหมา” พวกเราเลยได้คิด จริ่งของท่าน มิได้เห็นท่านเป็นเพื่อนเล่นอีกเลย อาจารย์อีกท่านหนึ่งท่านย้ายมาสอนตอนปลาย ๆ ยุค ที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นผู้อำนวยการ ทำทางท่านคล้ำ เข้มๆ คมๆ ดุๆ ท่านสอนครั้งใด พวกเราออกจากห้องเรียนจะต้องนำเอาเรื่องการสอนของท่านมาวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองว่าอาจารย์ท่านดู จู้จี้สอนแบบจ้ำจี้จ้ำไชทำนองนั้น การสอนของท่านเหมือนกฎของนิวตัน แรงไม่พอใจของพวกเราเข้าปะทะท่านครั้งนั้นมากเท่าใด แรงเคารพรักที่เกิดการตอบสนองกับผลการสอนที่มีคุณภาพของท่านก็มากขึ้นเท่านั้น ข้าพเจ้าก็สังเกตว่าครูบาอาจารย์ของพวกเราเดินแบบการสอนด้วยความมีระเบียบวินัย ซึ่งท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นแม่พิมพ์ต้นแบบ เป็นภาพพจน์ของนักเรียน ครู และศิษย์ที่ชัดเจน และถ่ายโยงมาสู่ยุคใหม่ยุคของท่านผู้อำนวยการคนใหม่

ข้าพเจ้าจำตั้นมะม่วงกับแคฝรั่งที่ปลูกไว้ข้าง ๆ ตึกสาม เป็นแถวเป็นแนว เพียงสามปี ตั้นมะม่วงก็โตสูงพอจะเป็นร่มเงาได้แล้ว วันหนึ่งเราสังเกตเห็นสภาพบุรุษท่านหนึ่งเป็นแขกที่ไม่ใช่เป็นฝรั่งก็ไม่เชิง ดูท่าทางเป็นชาวมาเลย์ ยืนอยู่ในชุดสีเทาอ่อนๆ เราต่างมองดูว่า นี่ใครกันทำไมมายืนอยู่ตรงนี้ คอยใคร หลังจากนั้นก็เห็นบุรุษท่านนี้เดินไปเดินมา พวกเราเฝ้าสงสัยว่าต้องมีเรื่องอะไรแน่ๆ เวลานั้นก็ประมาณปลายปี พ.ศ.

๒๔๕๕

และแล้ววันที่เราไม่คาดคิดก็มาถึง คำวันหนึ่ง ปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ท่านอาจารย์หลวง สวัสดิสารศาสตรพุทธิ พร้อมด้วยคณาจารย์ก็เรียกพวกเราประชุมทั้งหมด ณ ห้องเรียนตึกหนึ่ง วันนั้นทุกคนเงยบกริบ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านกล่าวแนะนำให้เราเรารู้จักกับ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และว่าท่านผู้นี้จะดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ของพวกเราแทนท่านอาจารย์ต่อไป ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ก็คือบุรุษหนุ่มผู้ที่เราเห็นยืนอยู่ใต้ตั้นมะม่วงเมื่อวันก่อนนั่นเอง พวกเราต่างยืนขึ้นแสดงความเคารพ เมื่ออาจารย์ใหญ่คนใหม่ของเรากล่าวคำปราศรัย ด้วยสำเนียงมีจังหวะเน้นถ้อยเน้นคำ เจือด้วยอารมณ์ขันนิดๆ เนื้อหา เรื่องราวที่พูด เราไม่ค่อยจะได้ยินมาก่อน แต่รู้สึกว่่าค่อนข้างสมัยใหม่ ท่านว่าโลกปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้ามาก ต่อไปวิทยุจะไม่เพียงได้ยินเสียง แต่จะได้เห็นภาพด้วย เวลานั้นเรายังไม่รู้จักรโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ ช่อง ๔ เพิ่งจะเริ่มจัดตั้งทดลอง ซึ่งเราไม่ค่อยมีความรู้ จึงพากันตั้ง งงันต่อสิ่งที่อาจารย์พูด และแล้วระเบียบแบบแผนอย่างอังกฤษก็หมดยุค แบบอย่างของอเมริกันเริ่มเข้ามาสัมผัสกับชีวิตใหม่ของเรา นักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตรตั้งแต่บัดนั้น เมื่อท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ มอบงานแล้ว ท่านก็ย้ายกลับไปอยู่บ้านของท่านที่ถนนเพชรบุรี ส่วนศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ก็ได้เข้าพักในบ้านริมคลองหลังนั้นและพวกเรานักเรียนรุ่นแรกก็เริ่มเติบโตเป็นผู้ใหญ่เกือบจะจบประโยคครุมัธยมอยู่แล้ว โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ก็เปลี่ยนฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๕๗ (วันประกาศพระราชบัญญัติ) แต่ความจริงได้มีนิตินัดรุ่นที่ ๑ เป็นรุ่นผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วมาเข้าเรียน ๓๒

คน หมายเลข ๑ คือ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่จะพักกันที่ตึก ๒ เป็นนิสิตอยู่หอพักเช่นกัน รุ่น ๆ ของพวกเรา (๕ รุ่น) ล้วนเด็กกว่า รุ่น ๑ กศ.บ. ซึ่งเป็นผู้ใหญ่อยู่ด้วยกัน ผสมผสานกลมเกลียวกัน และพวกเราหนุ่มแก๊งเงงขาสั้นก็ยกย่องว่า กศ.บ. รุ่น ๑ เป็นรุ่นพี่ (พิเศษ) และต่อมาก็มี กศ.บ. รุ่น ๒ เราก็ยังถือว่าเขาเป็นพี่ เพราะส่วนใหญ่อายุมากกว่าพวกเรา อย่างเช่น คุณบรรจง ชูสกุลชาติ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ข้าพเจ้ายังจำได้ว่าบนหอนอนตึกสอง ข้าพเจ้าเห็นคุณบรรจง ชูสกุลชาติ กำลังเก็บข้าวของลงกระเป๋าลงใจถามว่า "พี่จะไปไหน" คุณบรรจง ตอบว่า "ผมจะไปเป็นศึกษานิเทศก์อำเภอพะเยา เชียงราย" ข้าพเจ้ารู้สึกที่งั้นมาก ตอนนั้นพวกเรากำลังจะเรียนจบฝึกหัดครูมัธยม ส่วนรุ่นน้อง ๆ เขาจะต้องจบ อ.กศ. ตามหลักสูตรใหม่กว่าที่พวกเราจะได้มุ่งงานออกงานก็เมื่อเรียนสำเร็จประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ส่วนใหญ่ก็จะไปเรียนต่อ กศ.บ. กันเลยทีเดียว มีเพียงส่วนน้อยที่ออกไปรับราชการ แต่ก็กลับมาเรียนต่อภายหลังในเวลาไม่นานนัก ในความรู้สึกของข้าพเจ้าซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกของ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ที่ว่าบรรดาผู้ที่มาศึกษาในวิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัย เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เริ่มก่อตั้งครั้งแรกเมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา หรือ พ.ศ. ๒๔๘๗ แม้แต่ผู้บริหารบางคนก็เข้าใจเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะคนรุ่นหลัง ไม่เคยรู้และเข้าใจเรื่องราวของเกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรบุทธิ และโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง เห็นจะมีก็ รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค ที่พยายามทุกวิถีทางให้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่า แท้ที่จริงมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นั้นควรนับเวลาเริ่มต้นก่อตั้งสถานศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ และมีหลวงสวัสดิสารศาสตรบุทธิ เป็นผู้บริหารสถาบันแห่งนี้เป็นคนแรก รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค ได้ดำเนินการเรื่องนี้มาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งบัดนี้เป็นที่น่ายินดีที่ วงการมหาวิทยาลัยเริ่มจะยอมรับข้อมูลเรื่องนี้แล้ว จะมีอีกเพียงอย่างเดียวก็คือ การสร้างรูปธรรมอันเป็นอนุสรณ์ให้แก่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรบุทธิ ไว้ให้ปรากฏต่อไปในภายหลัง

ตราวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ตรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความหมายของตราวิทยาลัยวิชาการศึกษา

พว พันธุ์เมฆา^๑

ตราสัญลักษณ์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีรูปลักษณะเป็นวงกลม ขอบนอกมีเหลี่ยมมน ๑๐ เหลี่ยม แนววงนอกส่วนบนมีตัวอักษรว่า **วิทยาลัยวิชาการศึกษา** ส่วนล่างมีคำขวัญประจำสถาบันว่า **ศึกษา วิรุฬห์ สมนตดา** แปลว่า **การศึกษาคือความเจริญงอกงาม** ในวงกลมส่วนในเป็นรูปภาพ ซึ่งมาจากสมการทางคณิตศาสตร์ คือ

$$y = e^x$$

ค่า e เป็นค่าคงที่ ซึ่งมีค่าดังสมการ

$$e = ๑ + \frac{๑}{๑!} + \frac{๑}{๒!} + \frac{๑}{๓!} + \frac{๑}{๔!} + \frac{๑}{๕!} + \frac{๑}{๖!} + \dots \frac{๑}{n!}$$

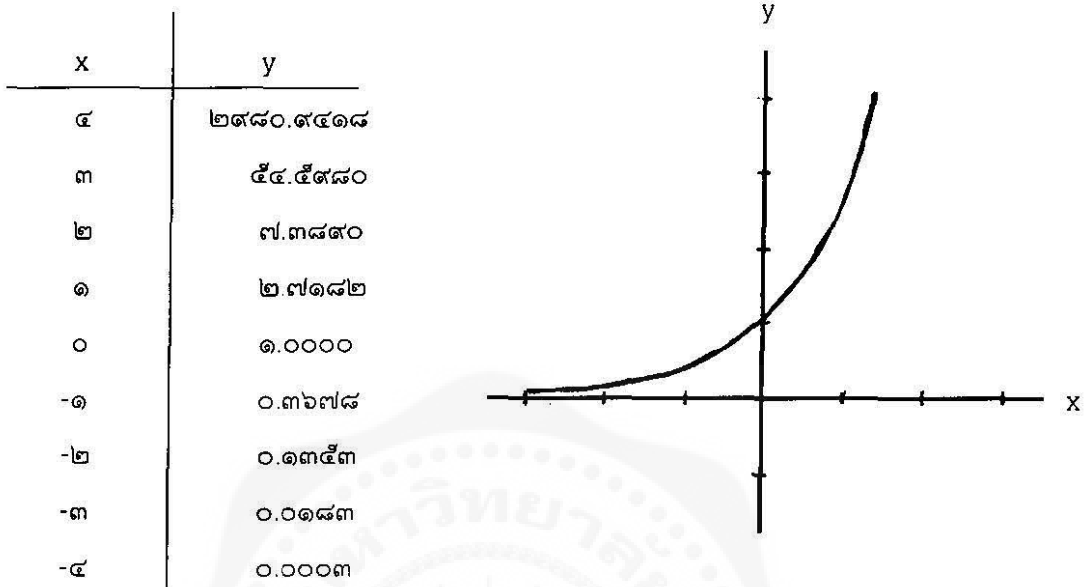
! เป็นเครื่องหมายเรียกว่า แฟกทอเรียล (factorial). หมายถึงผลคูณของตัวเลขนั้นกับตัวเลขอื่นๆ ที่อยู่ถัดลงไปจากเลขนั้น เช่น ๓! อ่านว่า แฟกทอเรียลสาม มีค่าเท่ากับ ๓ x ๒ x ๑ หรือ ๖! อ่านว่า แฟกทอเรียลเจ็ด มีค่าเท่ากับ ๗ x ๖ x ๕ x ๔ x ๓ x ๒ x ๑

ดังนั้นค่า e จึงมีค่าดังนี้

$$\begin{aligned} e &= ๑ + ๑ + ๐.๕ + ๐.๑๖๗ + ๐.๐๔๒ + ๐.๐๐๘๓ + \dots \\ &= ๒.๗๑๘๒๘\dots \end{aligned}$$

เมื่อแทนค่า x ด้วยตัวเลข ๐ หรือตัวเลขที่มีค่าบวกหรือค่าลบ แล้วคำนวณหาค่า y ก็จะได้ค่า y เป็นค่าต่างๆ กัน ซึ่งเมื่อแทนค่า x หลายๆ ค่าดูแล้ว จะพบว่าแม้ค่า x จะมีค่าติดลบ หรือเป็น ๐ ค่า y จะไม่มีค่าเป็น ๐ เลย แต่จะมีค่าน้อยลงๆ เมื่อค่า x ติดลบมากขึ้นเท่านั้น ดังตารางซ้ายมือ และเมื่อนำค่า x และ y ไปพล็อตกราฟ จะได้ภาพทางขวามือ ต่อไปนี้

^๑พว พันธุ์เมฆา: รองศาสตราจารย์

กราฟจากสมการดังกล่าว เส้นกราฟด้านซ้ายของแนวแกนตั้ง (แกน y) จะเป็นเส้นที่ลดค่าลงจากค่า ๑ ลงไปเรื่อยๆ แต่จะไม่เป็น ๐ ส่วนเส้นกราฟด้านขวาของแกนตั้ง จะมีค่าเพิ่มจาก ๑ ไปอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นเส้นกราฟจึงเริ่มจากจุดที่เกือบอยู่ชิดแกน x แล้วค่อยๆ สูงขึ้น จนไปตัดแกน y ที่ตรงค่า ๑ หน่วย แล้วก็จะสูงตั้งขึ้นๆ ไป เปรียบเสมือนการศึกษา ทำให้คนเจริญงอกงาม (สูงขึ้น) ทั้งในด้านวิชาการและศีลธรรม ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี จึงนำเส้นกราฟนี้มาเป็นตราวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทั้งยังสอดคล้องกับคำขวัญที่ว่า **ศึกษา วิรุฬห์ สมบูรณ์** อีกด้วย

เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยเมื่อปี ๒๕๑๗ ยังคงใช้ตราสัญลักษณ์เดิม เพียงแต่วงกลมรอบนอกนั้นลดเหลี่ยมมนจาก ๑๐ เหลี่ยม เหลือ ๘ เหลี่ยม อันหมายถึงมหาวิทยาลัยขณะนั้นมี ๘ วิทยาเขต ตัวอักษรในวงนอกส่วนบนใช้คำว่า **มหาวิทยาลัย** แทนคำว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ส่วนล่างมีคำว่า **ศรีนครินทรวิโรฒ** ซึ่งเป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้ อ่านว่า สี-นะ-คะ-ริน-วิ-โรฒ ส่วนในวงกลมยังคงเป็นรูปกราฟเช่นเดิม

การเขียนตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยจึงควรเขียนให้ใกล้เคียงกับลักษณะเส้นกราฟที่พล็อตจากสมการดังกล่าว **ไม่ควรเขียนให้ผิดเพี้ยนไปจนเกินควร** เช่น บางคนเขียนเส้นที่อยู่ด้านซ้ายของแกน y เป็นเส้นตรงขนานกับแกน x แล้วพอไปทางด้านขวาของแกน y จึงกระดกขึ้นเฉียงๆ เป็นเส้นตรงขึ้นไป บางคนเขียนเส้นกราฟอ่อนช้อยเป็นเส้นวงกลม โดยด้านซ้ายสั้นหน่อย พอออกไปทางขวาจะกระดกสูงขึ้น ซึ่งเส้นกราฟเหล่านั้นว่าไม่ถูกต้อง

วิทยาลัยวิชาการศึกษาในความทรงจำ

จันทนา พรหมเศรษฐี^๑

ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่กับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง (พ.ศ. ๒๔๙๒) จนเปลี่ยนมาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา (พ.ศ. ๒๔๙๖) และเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (พ.ศ. ๒๕๑๗) เกษียณจากไปเมื่อปี ๒๕๒๒ เวลาที่ข้าพเจ้า อายุ ๘๓ ปี โชคดีที่สมองยังไม่เสื่อมไปมากนัก ยังพอเขียนเล่าเรื่องราวที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยเฉพาะ "เรื่องข้าพเจ้าไม่ลืม" ไว้ ณ ที่นี้ โดยใช้คำย่อ และไม่ใช้ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์-ศิษย์รุ่นบุกเบิก

เป็นเวลา ๕๐ ปี มาแล้ว อาจารย์ ๓๕ คน กับลูกศิษย์ ๒๐๐ คน ภายใต้การนำของท่านอธิการ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นที่ทุ่งกว้าง ๑๐๐ ไร่เศษ ริมคลองแสนแสบสุดซอยประสานมิตร (สุขุมวิท ๒๓) นอกจากอาจารย์รุ่นบุกเบิก ๓๕ ท่านนั้น ยังมีรุ่นแรกๆ อีกหลายท่าน มีหลายท่านเป็นนักเรียนทุนรัฐบาลที่เพิ่งสำเร็จมาจากอังกฤษและอเมริกา อาทิ อาจารย์วิชัย ตันศิริ (อดีต รมช. กระทรวงศึกษาธิการ) อาจารย์ชวลิต ณะชานันท์ (อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย) อาจารย์สุรเดช วิเศษสุรการ ท่านเหล่านี้ไม่ได้อยู่กับเรานาน หน่วยงานรัฐที่ใหญ่ และสำคัญอื่นๆ ก็ต้องการตัวท่านให้ไปช่วยงานด้วย อาจารย์ศิลา จายนโยบาย อาจารย์อัมพา โชติกเสถียร และข้าพเจ้าเพิ่งสำเร็จปริญญาโทจากอเมริกา ย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา อาจารย์ศิลา เป็นนักเรียนทุนรัฐบาล ข้าพเจ้าและอาจารย์ศิลา เรียนที่มหาวิทยาลัยเดียวกับท่านอธิการสาโรช (Ohio State U.) โดยที่ชื่อลงท้ายด้วย เสียง"อา" ทั้งสามคน ท่านอธิการสาโรช เรียกเราว่า ทีม "Three r's" (reading, writing, arithmetic) แนะนำกับนิสิตในที่ประชุมประณมนิเทศนิสิตใหม่ทุกปีว่าเป็นทีมงานแข่งที่ได้ช่วยบุกเบิกก่อตั้งวิทยาลัย ฯ นี้มา อาจารย์รุ่นบุกเบิกเกือบทั้งหมดเป็นบัณฑิตอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลายท่านเพิ่งสำเร็จหลายท่านย้ายมาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

ศิษย์รุ่นบุกเบิก ๒๐๐ คน ที่กล่าวในที่นี้เป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ๕ รุ่น ๑๖๘ คน คัดเลือกมาจากนักเรียนจบ มัธยม ๖ ที่สอบได้คะแนนสูงสุดของจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เข้ามาเรียนหลักสูตรครู ป.ป., ป.ม. สามปี และหลักสูตร กศ.บ. อีกสี่ปี ศิษย์ กศ.บ. รุ่นนี้อยู่กับวิทยาลัย ฯ นานถึงเจ็ดปี รุ่นอื่น ๆ อยู่กันเพียงสี่ปีบ้าง สองปีบ้าง มีความผูกพันกับวิทยาลัยฯ มากเกาะกลุ่มกันเหนียวแน่น จัดงานวันนัดพบทุกปี (วันแสนแสบ ๑๖๘) ตลอดมา ปีแรกๆ จัดที่วิทยาลัยฯ ปีหลังต่อมาเมื่อตึกที่พวกเราเคยนอน เคยเรียน

^๑จันทนา พรหมเศรษฐี: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

หายไป สนาม สระน้ำที่เคยลงเล่นหายไป อาจารย์ที่เคยสอน เคยกิน เคยนอน อยู่กับเขาก็หายไป จึงย้ายไปจัดงานวันนัดพบตามโรงแรม ซึ่งสะดวกสำหรับสมาชิกที่อยู่ไกล ๆ เดินทางมาร่วมงานไป-กลับ ในวันเดียวไม่ได้ เมื่อสามปีที่แล้วมาข้าพเจ้าได้พบกับคุณประวิทย์ อัครเวศน์ ศิษย์แสนแสบคนหนึ่งที่ได้ตั้งรกรากอยู่สหรัฐอเมริกา เดินทางมาร่วมงาน “วันแสนแสบ ๑๖๘” ด้วย โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงไม่เป็นที่รู้จักทั่วไปเพราะเปิดอยู่ ๕ ปี แล้ว เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ข้าพเจ้าเองตอนนั้นเป็นอาจารย์ใหม่เข้าไปสอนแทนอาจารย์พิเศษท่านหนึ่งก็ยังไม่ทราบที่กำลังสอนนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง แปลกใจและสงสัยว่าทำไมนิสิตในชั้นมุ่งกางเกงขาสั้น แต่งฟอร์มนักเรียน ศิษย์รุ่นบุกเบิกอีก ๓๒ คน คัดเลือกมาจากผู้ที่มีวุฒิ ป.ม. และเป็นผู้ที่ได้รับปริญญา กศ.บ. ครั้งแรกของวิทยาลัยฯ ท่านอธิการสาโรช ให้ข้าพเจ้าออกข้อสอบคัดเลือกวัดความรู้รอบตัว ๑๐๐ ข้อ ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าใครได้คะแนนจากข้อสอบของข้าพเจ้าเท่าไร แต่ทราบล่วงหน้าอยู่แล้วว่าคงไม่มีใครทำคะแนนได้มาก เพราะข้อสอบยากมากคนออกเองก็ยังไม่ได้หลายข้อ เมื่อเข้ามาเป็นนิสิต ท่านให้ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา พอสำเร็จ กศ.บ. แล้วท่านเลือกไว้เป็นอาจารย์วิทยาลัยฯ ๖ คน คือ คุณสารวรรธิตนาจารย์ คุณสมบุรณ์ พรรณภาพ คุณทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ คุณเกียรติ ศรีพงษ์ คุณสุภรณ์ ศรีพหล และคุณบุญถึง แน่นหนา เลื่อนฐานะจากศิษย์มาเป็นอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้า ในเวลาต่อมาคุณทรงศักดิ์ ได้รับเลือกให้เป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ (หัวหน้าคณะวิชาการศึกษาเดิม) และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สังคมไทยทั่วไปถือว่าเป็น “นาย” หรือ “ผู้บังคับบัญชา” ของข้าพเจ้า

ผู้นำรุ่นบุกเบิก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นสถาบันผลิตครูปริญญาแห่งแรกของประเทศ เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของท่านอธิการ ดร.สาโรช เนื่องจากความไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ของครูเวลานั้นที่ทำให้ท่านต้องคิด ครูที่สอนอยู่ตามโรงเรียนประถม มัธยม ทั่วประเทศมีไม่กี่คนที่เป็นครู ป.ป. ป.ม. ข้าพเจ้าเองผ่านโรงเรียนสี่แห่งในสามจังหวัด (ลำปาง เชียงใหม่ กรุงเทพฯ) จนจบมัธยม ๘ ไม่เคยพบ ครู ป.ป. หรือ ป.ม. แม้แต่คนเดียว คนทั่วไปเห็นว่าใครที่อ่านออกเขียนได้ก็ให้เป็นครูสอนชั้นประถมได้ ครูโรงเรียนอนุบาลบางคนอ่านหนังสือไม่ออกก็มี ใครที่ไม่อยากทำงานหนักก็พากันมาเลือกอาชีพครู ครั้งหนึ่งท่านอธิบดีกรมการฝึกหัดครู (บุญถิ่น อัตถากร) เล่าว่ามีผู้ปกครองพาลูกมาขอเข้าโรงเรียนฝึกหัดครู พุดให้ท่านเห็นใจว่า ลูกคนนี้งีกว่าคนอื่น จะให้เรียนอย่างอื่นไม่ได้ คนทั่วไปยกย่องครูว่าเป็น คนดีที่น่าสงสาร เปรียบครูเหมือน เรือจ้าง ท่านอธิการสาโรช มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะยกวิทยฐานะของครู ป.ม ให้เป็นครู กศ.บ. อยากให้ครูมีชีวิตที่ดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ อยากให้สังคมมองเห็นครูเป็น “ปราชญ์ผู้ทรงศีล” ไม่ใช่ “คนดีที่น่าสงสาร” หรือ “คนแจวเรือจ้าง” ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะท่าน ม.ล.ปิ่น มาลากุล เห็นชอบกับความคิดของท่าน จึงมอบภาระกิจให้ท่านเป็นผู้นำก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น

เพื่อผลิตครูตามความปรารถนาของท่าน

นอกจากเป็นอธิการวิทยาลัยฯ แล้ว ท่านอธิการสาโรช ยังเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา (ครูประจำชั้น) และสอนนิสิตด้วย ข้าพเจ้าเข้าไปนั่งเรียนกับนิสิตในชั้นที่ท่านสอน ติดตามไปฟังท่านประชุมอบรมนิสิตทั้งวิทยาลัยฯ ทุกครั้ง ท่านสอนสนุก ท่านพูดเรื่องยากให้ฟังง่าย เขียนเรื่องยากให้อ่านง่าย ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้ความหมายของหลักประชาธิปไตย หลักและปรัชญาของการศึกษาแผนเก่า แผนใหม่ ดีขึ้นมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยรู้และเรียนมา แต่ก่อนข้าพเจ้ารู้แต่เพียงว่า “ประชาธิปไตย” เป็นระบอบของการปกครองประเทศแบบหนึ่ง ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ใช้ระบอบการปกครองหลายแบบ บางประเทศใช้แบบอิตาเลียน (authoritarian) ฮิตเลอร์ ใช้แบบเผด็จการ (นำประเทศอยู่ ๑๐ ปี ประเทศก็พัง) ท่านจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ของเราใช้แบบเผด็จการบางโอกาส (ตอนสั่งประหารคอมมิวนิสต์และผู้ร้ายวางเพลิงเผาบ้าน คนไทยชอบอยากให้นายกฯ คนอื่นใช้แบบนี้บ้าง) ไทยใช้แบบประชาธิปไตยครึ่งใบ (ยังไม่เต็มใบเหมือนสหรัฐอเมริกา นักวิจารณ์การเมืองเป็นผู้ให้ชื่อนี้) ไม่ได้คิดลึกลงไปถึงว่า “หลักประชาธิปไตย” ใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ในการปกครองบ้าน (พ่อแม่เลี้ยงลูก) ปกครองโรงเรียน (ครูสอนนักเรียน) ได้อย่างไร คนที่มีบุคลิกลักษณะเป็นประชาธิปไตยนั้น มีพฤติกรรมแสดงออกให้เห็นได้อย่างไรบ้าง ท่านอธิการสาโรช สอนนิสิตให้รู้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” และสั่ง (ให้โอวาทแก่นิสิตที่กำลังจะสำเร็จออกไป) ให้ประพฤติตนเป็นคนมีน้ำใจ ประชาธิปไตยตลอดไป ข้าพเจ้าคิดว่าคนที่เกิดและอยู่มาในสังคมอิตาเลียน อย่างข้าพเจ้าจะเปลี่ยนพฤติกรรมมาเป็นประชาธิปไตยได้ยาก แม้จะฝึกการใช้หลักประชาธิปไตยอย่างเข้มงวด อดทนฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่บับบักคับ หรือโฆษณา หลอกลวงให้คนอื่นเห็นดีเห็นงามตามตนดัดสิน หรือประเมินผลตามความเป็นจริงไม่ใช่ตามอารมณ์ อย่างไรก็ตามคงเปลี่ยนพฤติกรรม ให้เป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ๑๐๐% (เต็มใบ) ท่านอธิการสาโรชเองก็ไม่ได้เป็นประชาธิปไตย ๑๐๐% ดังจะเห็นได้จากที่ท่านจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีนแสดงความยินดี ที่ที่มรักระบี่แสนแสบมีชัยในการแข่งขันชิงชนะเลิศ ท่านเชิญที่มรักระบี่และเพื่อนของเขา อาจารย์ มาร่วมงานเลี้ยง ท่านออกเงินส่วนตัวเป็นค่าจัดงานเลี้ยงทั้งหมด นี่คือนิยามอิตาเลียน ถ้าท่านเป็นประชาธิปไตยท่านคงต้องให้ทุกคนที่มากินเลี้ยงเฉลี่ยออกเงินเท่า ๆ กันด้วย ตามหลัก Sharing Participating, and Co-operating วิทยาลัยฯ มีอาคาร “ประชาธิปไตยชั้นสมอง” ในช่วงระยะเวลาที่ท่านอธิการสาโรช เป็นผู้ปกครอง (๒๔๙๖-๒๕๑๒)

วันหนึ่งท่านอธิการสาโรชไปกระทรวงฯ ให้ข้าพเจ้าเข้าสอนนิสิตแทน รู้สึกประหม่าอยู่บ้าง เพราะยังไม่เคยสอนนักเรียนระดับอุดมศึกษาเลย เรื่องที่จะเข้าไปสอนก็ควรจะมีสาระระดับเดียวกับที่ท่านสอน ข้าพเจ้าไม่นิยมครู อาจารย์ที่เข้าไปพูดเล่น ๆ กับนักเรียนเพื่อฆ่าเวลา พอติวเรื่องวิธีสอนเด็กประถมแบบสอนเป็นคำ (Alphabetical Method) กับสอนเป็นประโยค (Sentence Method) จากที่เข้าไปนั่งฟังท่านอธิการสาโรช สอนนิสิต จึงนำเรื่องนี้เข้าไป “สนทนา” (ถาม-ตอบ - แสดงความคิดเห็น) กับนิสิตในชั้น ข้าพเจ้าพูดถึง

โรงเรียนแผนเก่าใช้ “วิธีสอนเป็นคำ” โรงเรียนแผนใหม่ใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” นิสิตคนหนึ่งยกมือแสดงความคิดเห็นว่าวิธีสอนสองวิธีนี้จะใช้วิธีใดสอน เด็กก็อ่านออกเขียนได้เหมือนกัน ทำไมจึงจะให้นิยมใช้เหมือนโรงเรียนแผนใหม่ ข้าพเจ้าฟังความคิดเห็นและข้อสงสัยของนิสิตผู้นี้แล้ว ตกใจ ข้าพเจ้าเคยเจอกับคำถามของเด็กมัธยมแก่น ๆ ที่แก๊งถามลองภูมิครูที่เขาไม่ชอบ คำถามของเด็กประถมที่ไร้เดียงสา “ทำไมคนจึงหายใจทางจมูก” ข้าพเจ้าตอบได้ด้วยดีทุกคำถาม แต่คำถามของนิสิตผู้นี้ ข้าพเจ้าตอบไม่ได้ดีสมศักดิ์ศรีของอาจารย์สอนนิสิตปี ๓ วิทยาลัยวิชาการศึกษา เพราะข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีผลงานวิจัยใด ที่จะมาอ้างอิงได้ว่า “วิธีสอนเป็นประโยค” ดีกว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ครั้นจะบอกไปตรง ๆ ว่าข้าพเจ้าตอบไม่ได้ให้รอถามท่านอธิการก็กลัวจะ “เสียหน้า” เพราะความเป็น “อัคราธิปไตย” ยังติดในนิสัยอยู่ รู้สึกสำนึกว่าควรจะต้องรู้อะไรในโลกนี้ดีกว่าศิษย์ สามารถตอบคำถามแก่ข้อสงสัยของศิษย์ได้ทุกข้อ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง ข้าพเจ้าจะตอบคำถามของนิสิตผู้นั้นโดยการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็พอดีหมดเวลาชั่วโมงสอนแทนท่านอธิการวันนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ทำให้เด็กเปลืองสมอง ครูเปลืองเวลาสอนไปในมาให้ห้องจำรูปและเสียงของ สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ ทั้งหมดก่อน แล้วจึงให้หัดผสมอักษรเป็นคำที่ไม่มีคามหมาย เช่น เกอะ-เกือ กัวะ-กัว เด็กอ่านออกเขียนได้เป็นคำ ๆ เท่านั้นต้องไปหัดแต่งประโยค แต่งข้อความในชั้นมัธยม เท่าที่เห็น ๆ กัน เด็ก ป. ๓ ในโรงเรียน “แผนเก่า” ของเราอ่านและเขียนหนังสือยังไม่ได้ดีนัก “วิธีสอนเป็นประโยค” ทำให้เด็กเรียนได้เร็ว เด็กอนุบาลก็อ่านออกเขียนได้ ข้าพเจ้าเคยเห็น หนังสือเล่มแรกในชีวิตช่วยกันเขียนโดยเด็กชั้นอนุบาลของโรงเรียนสาธิตที่มหาวิทยาลัย Ohio State เห็นหนังสือเล่มใหญ่ ใช้กระดาษวาดเขียนเย็บติดกันเป็นเล่มในเล่มมีภาพเขียน มีตัวหนังสือโต ๆ บอกความหมายของรูปภาพกำกับไว้ นักเรียนประถมสาธิตชั้นเด็กเล็กของเราที่เคยช่วยกันแต่ง “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” (ของเขา) เหมือนกัน เมื่อท่านอธิการสาโรช ให้นิสิตสาขาประถมศึกษาไปทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ที่โรงเรียนประถมสาธิต “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” เป็นผลงานชิ้นหนึ่งจากการทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีนิสิตที่ไปทำการทดลองมีใครบ้างนอกจาก คุณสุฤติเดช สมบัติพานิช ข้าพเจ้าไม่ลืมนิสิตที่ยกมือแสดงความคิดเห็นตามวันนั้น เขาไม่ใช่ “เด็กมัธยมแก่น ๆ” ไม่ใช่ “เด็กประถมไร้เดียงสา” แต่ข้าพเจ้าเห็นแววของ “นักคิดวิจารณ์” (Critical thinking) ในตัวเขา ในเวลาต่อมาเขาเป็นอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้า และเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดร.พจน์ สะเพียรชัย ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจและหายห่วงทุกครั้งที่ได้ร่วมงานคุมการเขียนปริญญาานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท ข้าพเจ้าไม่ถนัดทางด้านสถิติ วิจัย และตัวเลขแสดง “ค่า” ต่างๆ จึงทิ้งไว้ให้ ดร.พจน์ คุมทั้งหมด ข้าพเจ้าคุมเรื่องการใช้ถ้อยคำ ภาษา อาจารย์กรรมการอีกท่านหนึ่งดูเรื่องเนื้อหา นิสิตเป็นผู้เลือกอาจารย์กรรมการเอง บัณฑิตวิทยาลัย เป็นผู้ตั้ง ยังสงสัยอยู่ว่าจะมีนิสิตปริญญาโทคนใดบ้างรู้สึกว่าคุณเองคิดผิดที่เลือกข้าพเจ้าเป็นกรรมการ เพราะข้าพเจ้าเข้มงวดกวดขัน เอาจริง เอาจัง และดู จนเกินไป นิสิตปริญญาโทผู้หนึ่งนำร่างปริญญาานิพนธ์มาให้ข้าพเจ้าตรวจ เพียงอ่านบทนำเท่านั้น

ข้าพเจ้าก็หยุด บอกเขาว่าเขาใช้สำนวนโวหารเหมือนพระเทศน์ เขียนปริญญาานิพนธ์ไม่ใช่เขียนหนังสืออ่านเล่นหรือหนังสือวรรณคดี ห้ามเขียนภาษาฟุ่มเฟือย อย่าคิดว่าปริญญาานิพนธ์เล่มหนา ๆ จะแสดงความเก่งของผู้เขียน หนามากก็ต้องเสียค่าพิมพ์มาก ข้าพเจ้าห้ามไม่ให้เขาใช้ ศัพท์สำนวนโวหาร คำพังเพย เปรียบเทียบ วันนั้นเขานั่งฟังและจดที่ข้าพเจ้าห้ามอยู่ถึงสองชั่วโมง ข้าพเจ้าไม่รู้ตัวว่าข้าพเจ้าทำเกินไป ตั้งแต่เขาจบไปก็ไม่ได้พบและไม่ทราบว่าเขาไปทำงานอยู่ที่ไหน ข้าพเจ้านึกขอโทษเขาอยู่เสมอ

ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา เวลานั้น เห็นว่า โรงเรียนประถมควรเลิกใช้ "วิธีสอนเป็นคำ" และเปลี่ยนมาใช้วิธีสอนแบบใหม่ สั่งให้กระทรวงศึกษา พิมพ์ *แบบเรียนเบสิก* ให้ครูใช้สอนโรงเรียนประถมบางโรงเรียนก่อน *แบบเรียนเบสิก* เป็นเรื่องของเด็กชายปัญญา กับเด็กหญิงเรณู เป็นใคร ทำอะไร ไปที่ไหนบ้าง ปรากฏว่าเด็กเรียนอยู่ไม่กี่วันก็จำเรื่องของเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณู ตามที่มีอยู่ในหนังสือได้หมด ครูให้หัดอ่านออกเสียงพร้อมกัน เด็กก็อ่านได้ปากเปล่า โดยไม่ต้องเปิดดูหนังสือเหมือนท่องสูตรคูณ แต่ถ้าถามว่า คำไหนเป็นชื่อของเด็กหญิงเรณู ประโยคไหนบอกว่าเด็กชายปัญญาไปโรงเรียน เด็กก็ชี้ไม่ได้ แสดงว่าครูสอนให้รู้เรื่องเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณูเท่านั้น แต่ไม่ได้สอนให้อ่านออกเขียนได้ *แบบเรียนเบสิก* เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านทั่วไป นักวิชาการในกระทรวงฯ ผู้หนึ่งเรียกท่านรัฐมนตรีว่า "เด็กชายปัญญา" ตัวละครนำใน *แบบเรียนเบสิก* พอหมดสมัยท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรี *แบบเรียนเบสิก* ก็เลิกลุ่มไป นำเสียตายที่ไม่มีใครสานต่อโครงการนำวิธีสอนแผนใหม่มาใช้ ท่านยังมีคู่มือครู *แบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้าอีก ๕ เล่ม* ที่กระทรวงศึกษา เตรียมไว้ใช้ *แบบเรียนเบสิก* แต่งโดยนายกี กิตติวิโยพัร (หลวงกี) เวลานี้เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่ห้องฟ้าจำลอง *แบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้า ๕ เล่ม* ยังไม่ได้พิมพ์เก็บไว้ที่ศูนย์พัฒนาแบบเรียน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาฯ ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าไม่ลืม ท่านมีความคิดก้าวหน้ามองเห็นการณ์ไกล วิทยาลัยวิชาการศึกษา เกิดขึ้นได้ก็เพราะท่านเป็นผู้ผลักดันให้ตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ข้าพเจ้ารู้จักท่านอธิการสภาโรซ ตั้งแต่เข้าเรียนอักษรศาสตร์ปี ๑ ที่จุฬาฯ ท่านอยู่ปี ๔ ได้รู้จักท่านใกล้ชิดดีขึ้นเมื่อเข้ามาเป็นลูกน้องท่านที่วิทยาลัยฯ ท่านเป็นคนที่จะทำอะไรต้องเล็งผลเลิศ ทำแล้วผลงานต้องออกมาเป็นเลิศ ผลงานทางการเรียนและการทำงานของท่านออกมาในระดับเกรด A เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกต ข้าพเจ้าเคยอ่าน Term Paper (ภาคนิพนธ์) ของท่านที่ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio State อาจารย์เขียน A และ Excellence ไว้ที่หน้าปก ชมว่านักศึกษาอเมริกันก็เขียนภาษาอังกฤษไม่ได้ อย่างท่าน ครั้งหนึ่งในงานเลี้ยงชุมนุมอาจารย์ที่สนามตึกสี่ ท่านออกมาร้องเพลงโอเปรา ท่านร้องได้เหมือนนักร้องโอเปรา เสียงท่านก็ดีด้วย ข้าพเจ้าประหลาดใจมาก ไม่คิดว่าท่านจะชอบร้องเพลง ไม่มีโอกาสถามว่าท่านชอบร้องเพลงลูกทุ่ง หรือไทยสากล หรือร็อก บ้างหรือเปล่า คนบางคนชอบฟังเพลงแต่ร้องไม่ได้ ให้หัดเท่าไรก็ร้องไม่ได้ บางคนไม่เห็นร้องเพลงเลยตลอดชีวิต บางคนร้องเพลงไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนทำอะไร เข้าห้องน้ำ ขับแท็กซี่

ไม่ทราบว่าคุณอธิการชอบร้องเพลงหรือไม่ แต่ท่านก็ร้องเพลงโซวี่ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ท่านอธิการสาโรช เป็นคนมีอารมณ์ดี ง่ายๆ มีเรื่องขำให้พวกเราหัวเราะกันอยู่เสมอ ท่านเป็น "ผู้ใหญ่" ที่ "ผู้น้อย" กล้าเข้าไปใกล้ ห้องอธิการอยู่ตึกสาม ชั้นสอง ใกล้บันไดชั้นเปิดประตูไว้ตลอดเวลา ใคร ๆ จะเข้าไปพบท่านก็ได้ เนื่องจากท่านวานให้ข้าพเจ้าไปทำหน้าที่เลขาส่วนตัวแทนอาจารย์ปราณี อัครเวศน์ ซึ่งย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ข้าพเจ้าจึงย้ายจากห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่เข้ามานั่งที่โต๊ะนักเรียนมุมห้องอธิการ เห็นอาจารย์ นิสิต มีปัญหาเข้ามาขอให้ท่านใช้อำนาจตัดสินปัญหาให้ อาจารย์เข้ามาเสนอโครงการและความคิดเห็นว่าวิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไร อย่างไรบ้าง อาจารย์ นิสิต ที่ไม่มีปัญหาที่เดินเข้ามา สวัสดิ์ท่าน ทำความเคารพให้ท่านทักทายสองสามคำแล้วก็ออกไป ท่านตอบรับทุกกรณีได้ด้วยดี มีนิสิตทั้งชั้นพากันเข้ามาพบท่าน ขอเลิกเรียนวิชาที่อาจารย์ท่านหนึ่งกำลังสอนอยู่ เขาบอกว่าทั้งชั่วโมงเขานั่งถือปากกา คอยจด ก็จดอะไรไม่ได้เลย เพราะอาจารย์ได้แต่ บ่นว่ากล่าวสั่งสอนจริยธรรม ท่านพูดกับนิสิตกลุ่มนั้นอย่างเห็นใจและเป็นกันเองประมาณหนึ่งชั่วโมง นิสิตจึงสงบและกลับออกไปท่านพูดว่า "อาจารย์มีความรู้มากมาย (ระดับดีออกเตอร์) ทำไมเราจึงไม่ฉลาดพอที่จะเอาความรู้จากอาจารย์ให้ได้" การที่ใครจะเลิกเรียนวิชาใดที่ลงทะเบียนไปแล้วก็ยอมทำได้ แต่ต้องไปทำเรื่องขอที่นายทะเบียนวิทยาลัยฯ ถ้ามีเหตุผลถูกต้องตามระเบียบของวิทยาลัยฯ เช่น ป่วยจะมาเรียนตลอดเทอมไม่ได้ เขาก็จะให้ถอนการเรียนวิชานั้นได้ คืนเงินค่าหน่วยกิตให้ด้วย ถ้าบอกเหตุผลว่าขอเลิกเรียนเพราะไม่ชอบอาจารย์ ก็คงจะไม่มีนายทะเบียนที่ไหนเขาให้เลิก ถ้าจะเลิกเสียเองไม่ไปเข้าชั้นเรียน ถึงเวลาอาจารย์ส่งเกรดก็จะแจ้งไปทางทะเบียนว่านิสิตผู้นี้ไม่ได้มาเข้าชั้นและไม่ได้สอบ ทางทะเบียนเขาก็จะบันทึกเกรด "ตก" ไว้ในใบแจ้งคะแนน ภรรยาของนักศึกษาภาคค่ำ ผู้หนึ่งเข้ามาพบท่านเล่าปัญหาครอบครัวให้ท่านฟัง ขอให้กระทรวงฯ ไล่สามีออกจากงาน ท่านอธิการรับฟัง ไม่ได้พูดถามอะไรเธอเลย จดชื่อสามีเธอไว้ แล้วบอกว่าขอให้ได้พบสามีเธอก่อนแล้วจึงจะรู้ว่าจะช่วยเธอได้อย่างไรบ้าง ท่านตามตัวสามีเธอให้มาพบ ไม่ทราบว่าคุณพูดกับเขาอย่างไร เรื่องของเธอก็เงียบไป อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับ นาย โสภารโรงตึก ๓ มีปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัวต้องยืมเงินอาจารย์ทุกคนเป็นประจำ ไม่เว้นแม้แต่ท่านอธิการ เขาจะเดินเท้าเปล่า หมอบ ๆ เข้ามาคุกเข่าพนมมือหน้าโต๊ะท่านขอยืมเงิน ๒๐ บาท ท่านก็ควักใบละ ๒๐ บาท ออกมาให้บอกว่า "เอาไป เอาไป แล้วไม่ต้องเอามาคืน" ข้าพเจ้าทำ นายโส เมื่อนึกเปรียบเทียบกับภารโรงคนอื่น ๆ เขาเกรงกลัวท่านกันทั้งนั้น เห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็เตรียมตัวคอยทำความเคารพ ไม่มีใครที่กล้าเข้ามาพูดหรือถามอะไรท่านเลย อาจารย์หลายท่านที่รู้ว่า นายโส ไม่ได้เอาเงินไปซื้อ สมุดดินสอ แบบเรียนให้ลูกอย่างที่ขอ แต่เอาไปกินเหล้าหมด ก็ไม่ให้เงินนายโส ไป แต่จัดหาสมุดดินสอ แบบเรียน ข้าวสารไว้ แล้วให้นายโส พาลูกมารับไปเอง ครั้งสุดท้ายนายโสมายืมเงินข้าพเจ้า จะขอยืมมากกว่า ๒๐ บาท จะจัดงานโกนจุกลูก แขกที่มากินเลี้ยง (เหล้า) เขาจะช่วย "ลงขัน" ให้ด้วย เสร็จงานแล้วจะนำเงินมาคืน ข้าพเจ้าจุนมาก บอกไปว่านายโสจะไม่ได้กำไรจากงานโกนจุกลูก และจะสูญทุนทั้งหมดด้วย ห้ามไม่ให้จัดงานโกนจุกลูก ถ้ายังขึ้นจัด ข้าพเจ้าจะ

ชวนอาจารย์ทั้งหมดไม่ให้ขายโซียมเงินอีกต่อไป จากนั้นอีกไม่นานนายโสลาก็ได้ข่าวว่าไปรับจ้างทำงานช่างไม้ตามบ้านและเลิกเหล้าแล้ว

วิทยาลัยฯ เวลานั้นมีคณาจารย์ไม่เกิน ๑๐ คน เป็นชาวบ้านแถบริมคลองแสนแสบ ไม่เคยทำงานในโรงเรียนหรือสถานที่ราชการมาก่อน ท่านอธิการเรียกคณาจารย์แต่ละคนมาสั่งงานเอง ท่านให้คนหนึ่งมีหน้าที่เดินเก็บเศษขยะทั่วบริเวณวิทยาลัยฯ อีกคนหนึ่งให้มีหน้าที่ล้างถ้วยชามทุกห้องของทุกตึก กำชับให้ทำหน้าที่นี้อย่างเดียว ห้ามไปทำอย่างอื่น เริ่มแปดโมงเช้าถึงสี่โมงเย็นทุกวัน ท่านให้ทางสำนักงานจัดเครื่องมือทำงานให้ ให้หาตะกร้าเบา ๆ ที่สะพายติดตัวได้และไม่เสียบขยะที่มีเหล็กแหลมคมสวมตรึงปลาย ข้าพเจ้าไม่รู้จักชื่อทั้งสองคนนี้แต่เห็นเขาทำงานเคร่งครัดตามที่ท่านอธิการสั่งทุกประการ มีภารโรงอีกหลายคนที่ยังไม่รู้ชื่อ ข้าพเจ้าไม่ลืม คนหนึ่งชื่อนายสมพงษ์ เคยบวชเป็นพระได้เปรียญมาแล้ว แต่ไม่ทราบว่าได้กี่ประโยค ไม่เห็นมีใครเรียก “มหา” เขาชอบแต่งหนังสือธรรมะ พิมพ์เล่มเล็ก ๆ แจกเพื่อนและอาจารย์ ข้าพเจ้ายังมีหนังสือที่เขาแจกอยู่สองสามเล่ม อีกคนชื่อนายประยงค์เรียกกันทั่วไปว่า “ยงค์” เป็นคณาจารย์ที่มีอายุน้อยที่สุดของวิทยาลัยฯ อายุไม่เกิน ๑๔ ปี มีหน้าที่หุงข้าวกระต๊อเลี้ยงพวกแสนแสบ บ้านของเขาอยู่ติดกับโรงครัวของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง รอบรั้วบ้านเป็นที่ดินของวิทยาลัยฯ หลังจากถูกเกณฑ์ทหารแล้วยงค์ก็กลับมาทำงานที่วิทยาลัยฯ อีก ได้รับบรรจุให้เป็นภารโรง เขาเป็นคนดี สงบเสถียร ทำงานรวดเร็ว ว่องไว รับผิดชอบทุก คนด้วยความเต็มใจ เขาประจำอยู่ที่ตึกสาม แต่จะถูกอาจารย์ตึกอื่นเรียกตัวใช้ตลอดเวลาทั้งนอกและในเวลางาน ข้าพเจ้าได้ฟังพียงค์มาก วันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุดข้าพเจ้ามีงานที่จะต้องทำ ยงค์ก็มาดูแลเปิด-ปิดตึก ซื้ออาหารมาให้ ต้มภรรยาทำงานที่โรงอาหาร ซักรีดเสื้อผ้าให้ข้าพเจ้า จนข้าพเจ้าเกษียณฯ ออกไป ยงค์ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของที่ดินราคาห้าร้อยล้านที่นครปฐม ด้วยเงินเดือนภารโรง เขาซื้อที่นา ที่สวนจากญาติของตีม ที่นำมาจำนำและขายให้ทีละ ๓๐-๔๐ ไร่ แล้วให้เจ้าของเดิมอยู่และทำกินตลอดมาจนทุกวันนี้ ถึงเวลาเศรษฐกิจจวมราคาที่ดินขึ้นหลายพันเท่าตัว ไม่มีใครจะนำที่ดินเหล่านี้ไปขายได้ ยงค์มีที่ดินแปลงเล็กๆ ไม่เกิน ๒ ไร่ ในกรุงเทพฯ อยู่ใกล้วิทยาลัยครูพระนคร ได้มาทำนองเดียวกับที่ดินนครปฐม มีนายหน้ามาขอซื้อให้ราคา ๕ ล้าน เขาไม่ขาย เดียวนี้ไม่ทราบว่าเขาขายไปแล้วหรือยัง ยงค์พอใจในชีวิตการเป็นภารโรงของเขา รายได้จากเงินเดือน และห้องพักนิสิตที่ทำขึ้นที่บ้านของเขาก็เพียงพอแล้ว เขาไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านี้

อาจารย์ที่เข้ามาพบท่านอธิการสาโรช เสนอแนะความคิดที่วิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงอะไรและอย่างไรบ้าง บางท่านมีแผนงาน โครงการอย่างละเอียดมาให้ดูด้วย ท่านจะซักถามจนเข้าใจ แล้วท่านจะมอบกลับให้ผู้เสนอไปดำเนินการโดยอิสระ เมื่อมีอุปสรรคหรือปัญหาใดเกิดขึ้นท่านก็จะเข้าไปช่วยผู้ใดทำไม่สำเร็จ ล้มเหลวท่านก็จะให้กำลังใจแล้วบอกให้รอโอกาสหน้า

เมื่อท่านจะมอบงานสอนนิสิตให้ข้าพเจ้า ท่านถามว่าข้าพเจ้าไปเรียนวิชาอะไรมาบ้างจาก Ohio State มีวิชาแปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งจะนำมาประยุกต์สอนนิสิต กศ.บ. ปี ๓, ๔ บ้างไหม ข้าพเจ้าเรียนท่านว่ามีอยู่

วิชาหนึ่งชื่อวิชา “ปรัชญาภูมิศาสตร์” เพียงแต่เห็นชื่อก็รู้สึกแปลกและใหม่สำหรับข้าพเจ้า นึกไม่ออกว่าปรัชญาจะไปเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ตรงไหน จึงลองลงทะเบียนเรียนวิชานี้ แบบ Audit ดู (ไม่รับเกรด ไม่ต้องสอบ และทำงานตามข้อกำหนดของอาจารย์) เรียนจบแล้วข้าพเจ้าก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร ข้าพเจ้ามีพื้นความรู้ทางวิชาภูมิศาสตร์ จากที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ (วิชาหนึ่งในคณะอักษรศาสตร์) เมื่ออยู่อักษรศาสตร์จุฬาฯ ปี ๑ และจากที่เป็นครูสอนวิชาภูมิศาสตร์กายภาพ ที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ แต่ทางวิชาปรัชญา ข้าพเจ้าแทบไม่มีพื้นความรู้เลย ท่านให้ข้าพเจ้าเตรียมวิชา ๓ หน่วยกิตไว้สอนนิสิตปี ๓ ในเทอมหน้า เนื้อหาวิชาอะไรแล้วแต่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้นำวิชา “โสตทัศนอุปกรณ์ช่วยการเรียนรู้” มาประยุกต์สอนนิสิตปี ๓ ตามที่ท่านสั่งวิชานี้อยู่ในหมวด “วิธีสอน” บรรจุไว้ในหลักสูตร กศ.บ. ตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา

ท่านอธิการขอไม่ให้อาจารย์นำของขวัญ บัตรอวยพรมาให้ท่าน ไม่ให้จัดเลี้ยงแสดงความยินดีแก่ท่าน ไม่ว่าจะป็นโอกาสใด วันขึ้นปีใหม่ทุกปีข้าพเจ้าเห็น อาจารย์และใครๆ นำดอกไม้ ของขวัญ บัตร ส.ค.ส. สวยๆ งามๆ มาอวยพรท่าน แล้วรู้สึกไม่สบายใจที่ตนเองไม่ได้ทำเช่นนั้นบ้าง สมัยเมื่อเป็นเด็กข้าพเจ้าอยู่ในสังคม ที่เขาไม่ให้ของขวัญกัน จึงติดนิสัยให้ของขวัญใครไม่เป็นมาจนบัดนี้ แต่ถ้ามีใครให้ของขวัญหรือส่ง ส.ค.ส. มาให้ ข้าพเจ้าจะตอบแทนเขาทุกราย ไม่ได้เป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าลำบากใจเวลาที่จะให้ของขวัญหรือของกำนัลใครสักชิ้นหนึ่ง ต้องคิดว่าของนั้นจะมีคุณค่า ราคา ความสวยงามถูกใจผู้รับหรือไม่ ถ้าผู้รับนิยมแต่ของราคาแพงเท่านั้น หรือถ้าข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะนิยมการมองความสวยงามของเขาเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถที่จะให้ของขวัญเขาได้ สมัยนี้คนไทยนิยมให้ของขวัญกันมาก ข้าพเจ้าเคยเห็นบัตร ส.ค.ส. กองใหญ่ ที่ผู้รับไม่มีเวลา ไม่สนใจพอที่จะเปิดซองดู บัตร ส.ค.ส. เหล่านั้นก็มีค่าเท่ากับเศษขยะกองหนึ่ง ผู้ให้ของขวัญที่มีเจตนาแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ส่วนตัวก็ทำให้ของขวัญนั้นกลายเป็น “สินบน” ไป ตอนที่วิทยาลัยฯ ตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าหน่วยงานควบคุมการทำข้อสอบคัดเลือกเข้าวิทยาลัยฯ มีคนนำของขวัญมา ยัดเยียดให้ข้าพเจ้า ทาบตามขอลิทธิพิเศษที่จะทำให้เขาผ่านการสอบคัดเลือกเข้าวิทยาลัยฯ เขามาหาข้าพเจ้าหลายครั้ง ของขวัญเป็นเข็มกลัด สวยน่ารัก ราคาไม่เกิน ๑๐ บาท พวกที่มาแบบนี้ ข้าพเจ้าบอกบ๊อดไปให้ท่านอธิการหมด ข้าพเจ้าเคยรับของขวัญจากนิสิตคนหนึ่งเขานำมาวางไว้บนโต๊ะ เขียนว่า “กราบอาจารย์ที่เคารพ” และลงชื่อเขานึกไม่ออกว่าเป็นใคร ไปสืบดู พบว่าเขาเป็นนิสิตเกรด A เรียนกับอาจารย์หลายท่านได้ A รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย ท่านอธิการสาโรช ไม่ชอบธรรมเนียม “ผู้น้อย” ต้องให้ของขวัญ “ผู้ใหญ่” จึงขอไม่ให้อาจารย์ทั้งหลายให้ของขวัญแก่ท่าน ดังกล่าวไว้ข้างต้น

พ้นสมัยท่านอธิการสาโรช ไปแล้ว (หลัง ๒๕๑๒) “ห้องอธิการ” ย้ายไปอยู่ห้องแอร์ ที่ตึกเก่าชั้นสอง หน้าต่าประตูห้องปิดหมด มี “เลขาฯ หน้าห้อง” คอยกันไม่ให้คนเข้าพบ เหมือนห้อง ผู้บริหารชั้นสอง ตามกรม กอง ต่าง ๆ ทั่วไป แต่พวกอาจารย์เก่าๆ แก่ๆ อย่างข้าพเจ้าไม่สนใจฟังเสียง “เลขาฯ หน้าห้อง” เท่าใดนัก ไม่ต้องรอให้เลขาฯ ไปรายงานท่านอธิการก่อน เดินไปดูที่ประตูกระจกเอง ถ้าเห็นท่านไม่มีแขกก็เคาะ

ประตูเข้าไป ห้องอธิการสาโรชเปลี่ยนไปเป็น **ห้องหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา** คุณนาฏเฉลียว (ศ. นาฏเฉลียว สุมาวงศ์) ย้ายจากห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ไปนั่งห้องนี้เป็นคนแรก คนต่อ ๆ มา ก็มี คุณอารี (ศ. ดร.อารี สัตถ์หวี) คุณมัลลิกา ภาพิจิตร (ศ. มัลลิกา ภาพิจิตร จาก วศ. ปทุมวัน) คุณทรงศักดิ์ (ศ. ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ กศ.บ. รุ่นแรก อดีตอธิการบดี มศว)

คุณนาฏเฉลียวเคยเรียนอยู่ ม. ๑ (ป. ๕ ปัจจุบัน) ด้วยกันกับข้าพเจ้าที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดลำปาง เธอชอบแสดงบทโศก บทดีใจ เลียนแบบละครเวทีเพื่อนฆ่าหัวเราะกันสนุกสนาน เพื่อนทุกคนในชั้นรวมทั้งข้าพเจ้าชอบเธอมาก เธอเป็นคนโปรดของครู เพราะเธอเรียนเก่งกว่าทุกคนในชั้น ครูพานักเรียนทั้งชั้น (มี ๑๐ กว่าคน) ไปถ่ายรูปที่ร้านในเมือง ทุกคนแต่งชุดสวยที่สุดของตน (เวลานั้นนักเรียนไม่แต่งฟอร์ม) ครูให้เธอใส่แหวนเพชรและสร้อยคอ นั่งติดกับครู วางมือไว้บนตักหันให้แหวนเพชรตรงหน้ากล้อง ข้าพเจ้าไม่ได้อิจฉาเธอ แต่เสียใจที่ครูไม่ยุติธรรม ท่างกันไป ๓๐ กว่าปี ได้มาพบกันอีกที่วิทยาลัยฯ ไม่มีความรู้สึก "ฉันเป็นลูกน้อง ฉันเป็นลูกพี่" ระหว่างคุณนาฏเฉลียวกับข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าชอบและนิยมคุณอารีมาก คุณอารีเธอเป็นศิษย์โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ตั้งแต่ข้าพเจ้า ยังไม่ได้เข้าไปทำงานที่นั่น เธอแสดงความเคารพ อ่อนน้อม ต่อข้าพเจ้า เหมือนกับเป็นอาจารย์ที่เคยสอนเธอมาก่อน เป็นคนมีสมรรถภาพสูงพูดน้อย สอนเก่ง งานใดที่ลูกน้องทำไม่ได้ หรือทำได้ช้าเธอก็ทำให้เสียเอง นักศึกษาภาคค่ำพูดกันต่อ ๆ ไปว่าเราชอบเรียนวิชาจิตวิทยากับ ดร.อารี ไม่ยาก ไม่เบื่อ และไม่วัง เขาคงคิดว่า คนระดับดีอกเตอร์. ยังสามารถพูดให้พวกเขาเข้าใจได้ ข้าพเจ้าเคยร่วมทีมสอนนิสิตปริญญาโทกับคุณอารี สอนวิชาการศึกษาระดับอุดม และวิธีสอนในระดับอุดม ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นเจ้าของวิชาต้องไปทาบถามเชิญอาจารย์อื่นๆ เข้ามาร่วมทีม ทำนใดไม่สนใจก็ไม่รับเชิญ หรือทำนที่รับเชิญแล้วพอมารึกษากันว่าใครจะทำอะไรบ้างและทั้งทีมจะต้องเข้าชั้นสอนด้วยกันทุกชั่วโมง ถอนคำรับเชิญไปก็มี แต่ข้าพเจ้าก็ทำทีมสอนได้ไม่ต่ำกว่าสามท่านทุกครั้ง ข้าพเจ้ายึดคุณอารีไว้เป็นกำลังสำคัญในการสอนนิสิตปริญญาโท เธอแม่นในหลักวิชา รู้ว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญที่นิสิตควรพบ เธอทำตัวอย่างชั้นเรียนที่นักเรียนเป็นฝ่าย "active" มากกว่าครู เธอมีกิจกรรมแปลกๆ หลายอย่างให้นิสิตทำ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้ากำลังจะให้นิสิตทำกิจกรรมเกี่ยวกับประเด็นที่เพิ่งสอนจบไป มีนิสิตคนหนึ่งยื่นชั้นวิจารณ์ข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าพูดซ้ำแต่เรื่องเก่า (น่าเบื่อ) ข้าพเจ้ารู้สึกโกรธ ไม่ได้ตอบเขาว่าอย่างไร เพราะคิดไม่ทัน มีนิสิตคนอื่นตอบแทนให้แล้ว คุณอารีให้ความเห็นว่า "ขนาดอาจารย์พูดซ้ำ เน้นแล้วก็ยังมีคนทำงานผิด ๆ ส่งอาจารย์" เมื่อเกษียณฯ แล้วมีเศรษฐีนายทุน สร้างโรงเรียนประถมให้เธอไปเป็นผู้บริหาร สร้างบ้านให้เธออยู่ที่โรงเรียน มีโฆษณาโรงเรียนและคุณสมบัติ คุณอารี เต็มหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

คุณมัลลิกา เป็นเพื่อนร่วมชั้นกับข้าพเจ้าเมื่อเรียนอยู่อักษรศาสตร์ จุฬาฯ เธอมีบ้านอยู่หน้ามหาวิทยาลัย วันไหนหมดชั่วโมงเรียนแล้วข้าพเจ้ามักจะไปคลุกคลีอยู่ที่บ้านเธอ เธอจะจัดระเบียบการสอนใน

คณะวิชาการศึกษาเสียใหม่ ใครเรียนมาทางไหนก็ให้สอนวิชาทางนั้น ข้าพเจ้าเรียนมาสี่วิชา มัธยมศึกษา บริหารการศึกษา อุดมศึกษาและวิธีสอน เธอจะให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนมาสอนวิชามัธยมศึกษา วิชา Ed. ๔๐๑ การประเมินผลทางการศึกษา ที่ข้าพเจ้าสอนอยู่และสอนมาหลายปีแล้ว เป็นวิชาบังคับนิสิตที่พ้นคนก็ต้องเรียนวิชานี้หมดทุกคน เปิดสอนที่ละ ๔-๕ ห้องทุกเทอม อาจารย์ไม่พอสอน ต้องดึงอาจารย์จากสถาบันวิจัย พฤติกรรมศาสตร์ และคณะวิชาอื่น ๆ มาสอน วิชามัธยมศึกษาข้าพเจ้าเคยสอนมาก่อน เป็นวิชาเฉพาะสำหรับ นิสิตสาขามัธยมศึกษาเท่านั้น มีคุณเกียรติ (รศ.เกียรติ ศรีพงษ์) ผู้เชี่ยวชาญทางนี้สอนอยู่แล้ว ข้าพเจ้าตอบ เธอว่าข้าพเจ้าจะไม่เปลี่ยนกลับมาสอนวิชามัธยมศึกษาเพราะข้าพเจ้าชอบสอนวิชา Ed. ๔๐๑ มากกว่าสอน สนุกดี นิสิตนักศึกษาก็ชอบให้ข้าพเจ้าสอน คุณมัลลิกาดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา อยู่ระยะ หนึ่ง เธอก็ย้ายกลับไปดำรงตำแหน่งรองอธิการ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน ดังนั้นตำแหน่งหัวหน้าคณะ วิชาการศึกษาจึงว่างลง ท่านอธิการบดีสุดใจ บอกผ่านมาจากอาจารย์ผู้หนึ่งว่า ให้ข้าพเจ้าประชุมอาจารย์ใน คณะให้เสนอชื่อผู้ที่สมควรมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าก็จัดการไปตามนั้นอาจารย์ที่มาเข้าประชุม ไม่มีใครเสนอชื่อ ใคร ไม่สนใจว่าใครจะมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าจึงตอบท่านอธิการบดีสุดใจ ผ่านอาจารย์ผู้นำคำสั่ง (ปากเปล่า) มาว่า "ใครก็ได้" ที่จะมาเป็นหัวหน้า อาจารย์ในคณะรับได้หมด คุณทรงศักดิ์ เป็นคนมีทั้ง IQ. และ EQ. สูง ข้าพเจ้าเห็นมาตั้งแต่เขาเป็นนิสิต เมื่อเขาไปเรียนต่อจนได้ปริญญาเอก ข้าพเจ้าไม่แปลกใจ เมื่อเขาขึ้นมาถึง ตำแหน่ง หัวหน้าคณะวิชาการศึกษา และอธิการบดี ข้าพเจ้ายินดี เพราะไม่ผิดหวังตามที่เคยคาดหมายไว้

เรื่องเบาสมอง

กรรมการสภาวิทยาลัยฯ มีประมาณ ๗-๘ ท่าน ม.ล. ปิ่น มาลากุล ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ (อธิบดี กรมวิสามัญศึกษา) ม.ล.บุญเหลือ กุญชร ผู้ใหญ่ฝ่ายกระทรวงฯ คุณหญิงอุบล หวานนท์ (รองอธิการ วศ. ปทุมวัน) อาจารย์ ดร.พิทักษ์ รัชชพลเดช (หัวหน้าคณะวิชาวิทยาศาสตร์) อาจารย์ เทือก กุสุมา ณ อยุธยา (หัวหน้าคณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์) และท่านอธิการสาโรช ผู้ใหญ่ฝ่ายวิทยาลัยฯ มีการ ประชุมกันที่ตึก ๔ เสมอ ท่านอธิการสาโรชให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดบันทึกรายงานการประชุม เมื่อเริ่มการประชุม ข้าพเจ้าก็ต้องอ่านรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าอ่านตำแหน่ง "กรรมการ" ของอาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ พลัดไปเป็น "กรรมกร" ตกใจจนไม่มีสติแม้แต่จะกล่าวคำ "ขอประทานโทษ" เห็นท่านผู้ใหญ่ ทั้งหลายมีสีหน้า ยิ้มๆ ท่านอธิการสาโรชเฉยๆ แต่อาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ ยิ้มมากกว่าท่านอื่น ข้าพเจ้าคิดว่าการ ทำงานผิดพลาดของข้าพเจ้าครั้งนั้นเป็นเพราะข้าพเจ้ารีบเร่งอ่านตอนที่ เป็นรายนามผู้เข้าประชุมเพื่อจะได้มี เวลาเหลือสำหรับตอนที่ เป็นเรื่องราวข้อมูลของการประชุม ข้าพเจ้าไม่ได้อ่าน "กรรมการ" ผิดเป็น "กรรมเกิน" หรือ "กรรมกวน" อย่างที่คนชอบพูดเล่นกัน แต่อ่านเป็น "กรรมกร" เพราะเสียง "กร" ไปพ้องกับเสียง "ชร" นามสกุลของอาจารย์ ม.ล.บุญเหลือ

วิธีโง่งในการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยมีหลายวิธี แต่มีอยู่วิธีหนึ่งที่ย่ายและเพ่งที่สุดคือ การ

เปลี่ยนชื่อผู้สอบตกเข้าไปแทนชื่อผู้สอบได้ในใบประกาศรายชื่อผู้สอบเข้าได้ จะมีผู้รู้ความลับอยู่สองคนเท่านั้น คือ ผู้พิมพ์ประกาศ กับผู้ที่นำรายชื่อผู้สอบได้มาให้พิมพ์ มีคนมาทาบทามให้ข้าพเจ้าใช้วิธีโกงแบบนี้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีที่ไหนเขาทำกัน ข้าพเจ้าบอกว่าที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา นี่ทำไม่ได้ เพราะท่านอธิการเป็นผู้ตรวจ ปรึฟกระดาษไขเองก่อนที่จะเซ็นชื่อของท่านลงในท้ายประกาศ ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำกระดาษทุกชั้นตอนในการประกาศ รายชื่อผู้สอบเข้าได้ เริ่มตั้งแต่นำบัตรประจำตัวผู้สอบได้มาเรียงชื่อตามลำดับอักษร แล้วนำไปให้คุณกำจัด (นักพิมพ์ดีดฝีมือดีคนเดียวของวิทยาลัย) พิมพ์ลงในกระดาษไข อยู่ดูจนคุณกำจัด พิมพ์เสร็จแล้วจึงนำกระดาษไขมาให้ท่านอธิการลงนาม ท่านให้ข้าพเจ้าอ่านรายชื่อในกระดาษไข และท่านตรวจสอบบัตรประจำตัวของผู้สอบได้

ในงานรับพระราชทานปริญญาบัตรปีหนึ่งท่านอธิการให้ข้าพเจ้าทำหน้าที่ต้อนรับแขกและนำแขกไปที่ที่นั่งแถวที่สองในหอประชุม ไม่ให้ขึ้นไปนั่งบนเวทีซึ่งจัดเก้าอี้ เฉพาะสำหรับ องคมนตรี รัฐมนตรี นายกสภาวิทยาลัยฯ อธิบดี อธิการ รองอธิการ และแขกที่วิทยาลัยฯเชิญให้เฝ้ารับเสด็จบนเวที ที่นั่งแถวแรกซึ่งอยู่ใกล้เวทีที่ประทับให้เป็นที่นั่งสำหรับอาจารย์ โดยที่แขกฝรั่งมักจะนั่งไขว่ห้างและเหยียดเท้าจึงจัดให้นั่งแถวที่สอง แขกบางท่านที่ข้าพเจ้านำมา พอเห็นที่นั่งแถวที่หนึ่งยังว่างอยู่ก็ตรงเข้าไปนั่ง ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าจะพูดกับท่านอย่างไร ที่จะให้ท่านมานั่งแถวที่สอง คุณหญิงดุขะฎิมาลา (ท่านผู้หญิงดุขะฎิมาลา มาลากุล ณ อยุธยา ภรรยา ม.ล.ปิ่น) มาในงานวันนั้นด้วย ข้าพเจ้ารีบเข้าไปกราบและเชิญท่านไปนั่งที่แถวที่สองในหอประชุม (ข้าพเจ้ารู้จักท่านดี ตั้งแต่อยู่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ ท่านเรียกข้าพเจ้า “แม่ท่อน” ชื่อเล่นที่ใครๆ ชอบเรียกข้าพเจ้า) ท่านไม่ไปนั่งตามที่ข้าพเจ้าเชิญ แต่ท่านขึ้นไปนั่งบนเวทีใกล้หม่อมหลวงปิ่น บนเวทีไม่มีที่สำหรับเก้าอี้เสริม ข้าพเจ้าคิดว่ารองอธิการท่านหนึ่งท่านใดคงสละเก้าอี้ให้ท่าน ท่านอธิการสาโรช มีสีหน้าไม่พอใจ ข้าพเจ้าไม่ลืม “ความไม่สามารถต้อนรับแขก” ของข้าพเจ้าในวันนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบงานต้อนรับแขกแต่เป็นหน้าที่ที่ต้องทำให้ดีที่สุด ข้าพเจ้ามีนิสัยมาตั้งแต่เด็ก กลัวไม่กล้าพูดกับครูกับผู้ใหญ่ ไม่ชอบพูดกับคนที่ไม่รู้จัก จากนั้นมาข้าพเจ้าก็ไม่ได้มีหน้าที่ต้อนรับแขกอีกเลย มีแต่หน้าที่สวมเสื้อครุยนั่งเก้าอี้แถวที่หนึ่ง เฝ้าในหลวงอย่างใกล้ชิด ทุกปีตลอดมา

“ห้ามสูบบุหรี่”

“ห้ามม้วนแขนเสื้อ ห้ามปล่อยเสื้อลอยชาย”

“ห้ามบ้วนน้ำลายในที่สาธารณะ”

“ห้องน้ำ ห้องส้วมต้องเป็นที่นอนได้”

กฎข้อห้ามเหล่านี้ เป็นคำสั่งเด็ดขาดของท่านอธิการสาโรช ใช้บังคับเฉพาะนิสิตเท่านั้น (วิทยาลัยฯ มีนิสิตชายล้วนอยู่ถึง ๘ ปี) เพื่อจะอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนมีบุคลิกภาพที่ดี อาจารย์ทุกท่านช่วยกันดูแลไม่ให้

นิสิตทำผิดคำสั่งท่านอธิการ ข้าพเจ้าเองเข้มงวดกวาดขันมากกว่าใคร จนได้ฉายาลับหลังว่า “เกสตาโป” (ตำรวจลับของฮิตเลอร์ พูดถึงกันอยู่มาก สงครามโลกครั้งที่ ๒ เพิ่งเสร็จไป ๘ ปีกว่า) ข้าพเจ้าไม่ปล่อยให้ผู้ทำผิดคลาดสายตาไปได้ วันหนึ่งยืนอยู่ที่ระเบียงชั้นบนตึก ๓ เห็นชายคนหนึ่งใส่เสื้อปลอยเอว ม้วนแขน เดินอยู่ที่หน้าหอประชุม นึกไม่ไหวว่านิสิตคนนี้ “บังอาจ” ทำผิดกฎตั้งสองข้อ รับผิดชอบต่อตึก ๓ เดินตรงไปจะต่อว่าเขา เห็นมือเขาคีบบุหรี่อยู่ ยิ่งไม่ไหวมากขึ้น แต่พอถึงตัวรู้สึกว่าเขาไม่ใช่ นิสิต เขาเองก็คงสงสัยว่าข้าพเจ้าจะมีธุระอะไรกับเขา ข้าพเจ้าเลยเสแสร้งถามเขาว่า “เห็นนายจำปา (คนขับรถวิทยาลัยฯ) บ้างไหม” ได้รับความตอบว่าเขาไม่รู้จัก วันพระราชทานปริญญาบัตรปีหนึ่ง ขบวนบัณฑิตสวมเสื้อครุยและหมวกปริญญา กำลังรอจะเข้าหอประชุม มีบัณฑิตผู้หนึ่งเป็นผู้ใหญ่แล้วควักบุหรี่ออกมาจุดสูบ ข้าพเจ้าตรงเข้าไปทักเขาว่า “คุณตื่นแต่จนห้ามใจไม่ได้ เชียวหรือในกาลเทศะเช่นนี้ในหลวงท่านยังไม่สูบบุหรี่เลย” (ข้าพเจ้าใช้ราชาศัพท์ไม่เป็น เคยได้ยินคนพูดกันว่าในหลวงท่านทรงสูบบุหรี่มวนต่อมวน) เขาหัวเราะ แหะ ๆ กดบุหรี่ลงในกอหญ้า ตอบข้าพเจ้าว่า “ท่านเป็นในหลวงนี่ครับ” ข้าพเจ้าคิดไม่ออกว่าควรจะตอบเขาว่าอย่างไร ถ้าเขาจะเฉยทำเป็นทอ้งไม่รู้ร้อน สูบบุหรี่ต่อไปคงทำให้ข้าพเจ้าเดือดดาลมิใช่น้อย ต่อมาอีกวันหนึ่ง ข้าพเจ้าไปคุมการฝึกสอนที่โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง เห็นนิสิตฝึกสอนคนหนึ่ง ทำทางเรียบร้อย เสียขบขัน นิ่งสูบบุหรี่อยู่ที่ม้าหินใต้ต้นไม้เข้าไปทักเขาว่า “ห้ามสูบบุหรี่นั้นไม่ใช่ห้ามเฉพาะในวิทยาลัยฯ ที่นี่เป็นโรงเรียน เธอควรทำตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เธอมีจิตใจอ่อนแอ บังคับตัวเองไม่ได้ แล้วจะไปทำอะไรที่ยากกว่านี้ได้” เขานิ่งฟัง ปลอยให้บุหรี่ตกไปจากมือ ตอบข้าพเจ้าว่า “ก็ใช่ครับ” นิสิตฝึกสอนมักเอาอกเอาใจอาจารย์ฝึกสอน ว่าง่าย ไม่ดีจริง เพราะกลัวตกคะแนนฝึกสอน แต่ที่จริงแล้วเรื่องสูบบุหรี่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์การให้คะแนนฝึกสอนของข้าพเจ้าเลย

กฎ คำสั่ง ต่าง ๆ ของท่านอธิการสาโรช ไม่ได้เป็นเรื่องยากสำหรับนิสิตเลย ทุกคนปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี แต่เขาชอบนำเอาไปทำเป็นเรื่องขบขันพูดกันเล่น แสบแสบคนหนึ่งบ่นกับเพื่อนว่า มีเสื้อใส่อยู่สองตัว เวลาร้อน เวลาจะทำงานก็ต้องม้วนแขน อีกคนหนึ่งบ่นว่า อมน้ำลายอยู่เต็มปากเดินไปที่ไหนใครทักทายก็พูดกับเขาไม่ได้ ในชั้นจะลุกขึ้นถามอะไรอาจารย์ก็ไม่ได้ ท่านอธิการให้ไปบอกพวกบ่นเหล่านี้ว่า ใครที่มีเสื้อสองตัวให้ไปตัดแขนเสื้อออกเสียครึ่งหนึ่ง ใครที่ชอบม้วนแขนเสื้ออย่าซื้อเสื้อแขนยาวมาใส่ ใครที่ชอบบ้วนน้ำลายก็ให้หัดพกกระดาษทิชชู บ้วนน้ำลายใส่กระดาษทิชชูแล้วเก็บใส่กระเป๋ามาไว้ ตลอดเวลา ๒๗ ปี ไม่มีนิสิตคนใด ม้วนแขนเสื้อหรือสูบบุหรี่ให้ข้าพเจ้าเห็นเลย (ยกเว้นสองรายที่ข้าพเจ้าทักท้วง) มีคนกล่าวขานกันว่านิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาไม่ม้วนแขนเสื้อ และไม่สูบบุหรี่ อาจารย์บางท่านเคยติดบุหรี่ก็พลอยเลิกสูบบุหรี่ไปด้วย เรื่อง “ห้องน้ำ ห้องส้วมต้องเป็นที่นอนได้” นั้นเป็นคำสั่งเฉพาะสำหรับศิษย์แสบแสบ ๑๖๘ และ กศ.บ. รุ่นแรก ๆ ตึก ๑ ที่เป็นหอพักของเขามีห้องน้ำ ห้องส้วมอยู่ในตึกด้วยท่านอธิการคงคิดจะปฏิบัติความเชื่อของคนไทยที่คิดว่าห้องน้ำ ห้องส้วมเป็นที่สกปรก ต้องออกไปอยู่นอกบ้านไกลๆ บ้านพักท่านอธิการอยู่ติดกับตึก ๑ ท่านเดินผ่านตึก ๑ วันละสองครั้ง กลางคืนตีหนึ่ง ตีสองท่านมักจะถือไฟฉายออกมาเดินตรวจ อาจารย์ชายทั้ง

หมดพักอยู่หอนอน ๒ นับได้ว่านิสิตรุ่นบุกเบิกอยู่ในสายตาท่านอธิการและอาจารย์ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ท่านอธิการให้มี "วันเปิดหอพัก" ขึ้น จำไม่ได้ว่าปีละครั้งหรือเทอมละครั้ง ในวันนั้น หอพักเปิดให้คนเข้าชมตั้งแต่เช้าจนค่ำ ใครจะเข้าไปดูก็ได้ ท่านอธิการให้นิสิตเชิญแขกของตนไปต้อนรับกันที่ตึกหอพัก ข้าพเจ้าเคยเห็นศิษย์แสนแสบแต่งสุภาพเพื่อนหญิงจากข้างนอกมาเป็นแขกรู้สึกแปลกใจ เพราะรู้ว่าแต่ละคนมีญาติมิตรอยู่ต่างจังหวัดไกลๆ กันทั้งนั้น ในวิทยาลัยฯ ก็มีแต่นิสิตชายทั้งหมด ไม่ทราบว่าเขาไปเชิญเพื่อนสาวๆ สวยๆ มาจากไหน ทางฝ่ายอาจารย์คิดกันว่า "วันเปิดหอพัก" ก็คือวันโชว์ผลงานที่แสดงว่าเขาสามารถจัดสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ได้สะอาด เรียบร้อย น่าดู เพียงไร ทำ"ห้องส้วม" ห้องน้ำ ให้เป็นที่นอนได้" หรือไม่

เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา

ประสบการณ์ เป็นศัพท์ที่ท่านอธิการสาโรชคิดขึ้นใช้ในวิทยาลัยวิชาการศึกษา หมายถึง การได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัส ได้ลองกระทำ อันเป็นปอเกิดแห่งการเรียนรู้ ปัจจุบันใช้ทั่วไปไม่เฉพาะแต่ในวงการวิชาการศึกษา

วิทยาลัย เป็นศัพท์นำหน้าชื่อสถานศึกษาระดับอุดมก่อนที่จะตรา พ.ร.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ท่านอธิการและอาจารย์ปรึกษากันว่าจะเรียกชื่อสถาบัน ผลិតครูปริญญาที่เรากำลังก่อตั้งกันอยู่นั้นว่าอย่างไรดี จะใช้ชื่อ "โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง" อย่างเต็มก็ไม่เหมาะ ใครๆ ก็คงคิดว่าเป็นโรงเรียนสอนชั้นประถม มัธยม จะใช้ชื่อ "มหาวิทยาลัย" ก็ไม่ได้ เพราะเราสอนวิชาเฉพาะทางอยู่คณะเดียว คำว่า "วิทยาลัย" โดยทั่วไปเขามักใช้ต่อท้ายชื่อโรงเรียน ประถม มัธยม เช่น "กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย" "วัฒนาวิทยาลัย" "ดาราวิทยาลัย" ฯลฯ จึงตกลงใช้คำวิทยาลัยนำหน้าชื่อสถาบัน เป็น "วิทยาลัยวิชาการศึกษา" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "The College of Education" มหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ บางแห่งเขาเรียกคณะต่างๆ ว่า "โรงเรียน" ก็มี เช่น "School of Arts" "School of Laws" ในเมืองไทยยังมีคนอยู่อีกมากที่เข้าใจว่าโรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร. เขาสอนวิชาการระดับมัธยมและหัตถทหารเท่านั้น ต่อมามีหลายแห่งใช้คำ "วิทยาลัย" นำหน้าชื่อสถาบันตามแบบวิทยาลัยวิชาการศึกษา เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เป็นที่รู้จักทั่วไปว่าวิทยาลัยเหล่านี้ไม่ได้สอนหนังสือเหมือนกับ โรงเรียน ประถม มัธยม แต่สอนเหมือนกับมหาวิทยาลัย

อธิการ เป็นชื่อตำแหน่งหัวหน้าคณะบริหารวิทยาลัย

ผู้เป็นใหญ่ในโรงเรียนประถมมัธยม เรียกกันว่า "ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่"

ผู้เป็นใหญ่ในมหาวิทยาลัย เรียกกันว่า "อธิการบดี"

ผู้เป็นใหญ่ใน บริษัท ห้าง ร้าน เรียกกันว่า "ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ"

ผู้เป็นใหญ่ในวัด เรียกกันว่า "อธิการ"

ได้ปรึกษาตกลงกันเลือกคำว่า "อธิการ" ให้เป็นชื่อตำแหน่ง ผู้เป็นใหญ่ในวิทยาลัยฯ เหมือนเจ้าอาวาสผู้เป็นใหญ่ในวัด สอดคล้องกับความปรารถนาของหัวหน้าผู้ก่อตั้งสถาบันที่จะอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็น "ปราชญ์ผู้ทรงศีล"

เมื่อ วิทยาลัยวิชาการศึกษา เปลี่ยนมาเป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อธิการวิทยาลัยฯ ก็เปลี่ยนมาเป็น อธิการบดี

หน่วยกิตหรือเครดิต หมายถึง ตัวเลขประจำรายวิชาที่บอกกำหนดชั่วโมงเข้าชั้นเรียนตลอดเทอม เช่นวิชา ๓ น.ก. ต้องเข้าชั้นเรียนสัปดาห์ละ ๓ ชม. เดือนละ ๑๒ ชม. ตลอดเทอม ๔ เดือน ๔๘ ชม. ผู้ใดทำได้ตามกำหนดนี้ก็จะได้เครดิตสำหรับวิชานี้ ๓ น.ก. ผู้เรียนเสียค่าเล่าเรียนเป็นรายวิชาตามราคาของ น.ก. ผู้เรียนสามารถเรียนจบหลักสูตรปริญญาตรี ๔ ปี ภายในเวลาสามปีกว่า โดยเร่งเรียนเทอมละหลาย ๆ วิชา ผู้ใดที่ไม่สามารถเรียนจบภายใน ๔ ปี จะเรียนต่อไปอีกกี่เทอมก็ทำได้ (แต่ต้องอยู่ในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้) สมัยข้าพเจ้าเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตร อ.บ. ๔ ปี นิสิตปี ๑ เรียน ๔ วิชา ตลอดทั้งปี ปลายปีมีสอบ ข้าพเจ้าสอบตกวิชาภาษาฝรั่งเศสต้อง "Repeat" คือเข้าชั้นต้องเรียนทุกวิชาอย่างเดิมอีกหนึ่งปี โชคดีที่ข้าพเจ้าแก้วิชาที่ตกได้และอีกสามวิชา อาจารย์ท่านอนุญาตให้ข้าพเจ้าไม่ต้องสอบ ถ้าข้าพเจ้ายังตกวิชาหนึ่งวิชาได้อีกในปีเข้าชั้น ข้าพเจ้าก็ต้องถูก "Retire" คือ ให้ออกไปเลย ถ้าอยากจะเรียนก็ต้องมาสอบเข้าใหม่ มีนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์คนหนึ่ง เข้าชั้นทุกปีเรียนอยู่ ๘ ปี จึงจบ เพื่อนๆ ยกให้เป็น "ปู้วิศวะ" (ขอสงวนนาม)

เกรด คือตัวเลข หรือตัวอักษรแสดงระดับความสามารถของนักเรียนในการสอบวิชานั้น เช่น A B C D E , ก ข ค ง จ ใช้คะแนนดิบของนักเรียนทั้งชั้นมาจัดกลุ่มดีมาก ดี ปานกลาง อ่อน ตก แต่ก่อนถ้าอยากทราบว่ามีใครเรียนเก่งไม่เก่งอย่างไร ก็ต้องดูกันที่เปอร์เซ็นต์ คะแนนดิบ หรือสอบได้ที่เท่าไร ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสมัยข้าพเจ้าเรียนอยู่ กำหนด ๖๐% ขึ้นไปเป็นคะแนนผ่าน วันไปถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า (๒๓ ตุลาคม) ข้าพเจ้าเห็นนิสิตวิทยาศาสตร์คนหนึ่งคุกเข่าหน้าพระบรมรูปพิมพ์อาธิษฐานขอคะแนน คณิตศาสตร์ ๖๐ ฟิสิกส์ ๖๐ เคมี ๖๐ ชีวะ ๖๐ ขอเพียง ๖๐% ก็พอ

เดี๋ยวนี้ระบบหน่วยกิต และเกรดใช้กันทั่วไปแม้แต่โรงเรียน ประถม มัธยม ข้าพเจ้าคุยกับเพื่อนบ้านถามถึงหลานของเขาซึ่งเรียนอยู่ ป. ๖ ว่าเรียนดีไหม เขาตอบว่าได้ "ค"

เกียรตินิยม วิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้เกียรตินิยมอันดับสองแก่ผู้สำเร็จปริญญาตรีที่ได้เกรดเฉลี่ย ๓.๐๐ ขึ้นไป ยกเว้นผู้ที่มี D ในประวัติที่ผ่านมา ไม่เคยเห็นมีใครได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่งเพราะยากมาก จะต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้เกิน ๓.๕๐ ส่วนผู้สำเร็จปริญญาโทและปริญญาเอก ไม่มีการให้เกียรตินิยม อาจจะถือว่านิสิตปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นนิสิตระดับเกียรตินิยมอยู่แล้ว จะเรียนสำเร็จได้ก็ต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้เกิน ๓.๐๐ ขึ้นไป ถ้าวิทยาลัยฯ ให้เกียรตินิยมอันดับสองแก่บัณฑิตปริญญาโท ปริญญาเอก ทุกคนก็จะได้

หมด แล้วเกียรตินิยมจะมีความหมายอะไร

Mus. ๒๐๒ Music Appreciation	รู้คุณค่าดนตรี	๒ หน่วยกิต
Art. ๒๐๑ Art Appreciation	รู้คุณค่าศิลปะ	๓ หน่วยกิต
LSc. ๑๐๑ Know Your Library	รู้จักห้องสมุดของท่าน	๑ หน่วยกิต

สามวิชานี้ กำหนดให้นิสิตปี ๑ เรียน คนที่จะเป็นบัณฑิตต้องรู้เรื่องศิลปะดนตรีมากกว่า ต่างกว่าที่ชาวบ้านทั่วไปเขารู้กัน ข้าพเจ้าเสียดายที่ไม่ได้มีโอกาสเรียนสามวิชานี้เมื่อครั้งเป็นนิสิต ใครอยู่คณะไหนก็ต้องเรียนแต่วิชาของคณะนั้นทั้งหมดจะเข้าไปเรียนวิชาคณะอื่นไม่ได้ ทุกวันนี้ฟังเพลงหรือดนตรีจากวิทยุโทรทัศน์ ข้าพเจ้าไม่รู้ลึกถึงขนาด **ซาบซึ้ง** มีแต่รำคาญดนตรีที่มีเสียงซ้ำๆ บางทีนับดูซ้ำกันอยู่ถึงสิบกว่าครั้งก็มี ข้าพเจ้าฟังการบรรเลงของวงดนตรีไทยเดิม ไทยสากล ออเคสตราซิมโฟนี เสมอเมื่อมีโอกาส แต่ข้าพเจ้าไม่รู้จักเครื่องดนตรี บอกไม่ได้ว่าชิ้นไหนเขาเรียกอะไร ครั้งหนึ่งมีวงดุริยางค์ซิมโฟนีจากต่างประเทศมาแสดงที่หอประชุมมหาวิทยาลัย นิสิตและคณาภายนอกมานั่งฟังเต็มหอประชุม ถึงตอนที่ดนตรีเขาชะลอเสียงเบาและช้าลง ผู้ฟังปรบมือกราวใหญ่ ที่จริงเขายังไม่จบ เขาขึ้นบรรเลงใหม่อีก ข้าพเจ้ารู้สึก “เก้อเขิน” ในความ “เป็นเชย” ของพวกเรา ในยุโรป และอเมริกา เขามีโรงละครเฉพาะสำหรับแสดงดนตรีประเภทนี้ ผู้เข้าฟังแต่งชุดราตรี เย็บกริบ ปรบมือ ได้ตอนเพลงจบเท่านั้น

นิสิตเรียนวิชาห้องสมุด ๑๐๑ โดยปฏิบัติจริง ทำให้ได้รู้กฎระเบียบของห้องสมุด และวิธีหาข้อมูลความรู้จากห้องสมุดอาจตั้งใจใช้ห้องสมุดไปจนตลอดสี่ปี เมื่อข้าพเจ้าเป็นนิสิตไม่เห็นมีใครชอบเข้าห้องสมุด ประตูห้องสมุดเปิดไว้โล่งทั้งสี่ด้าน นิสิตเข้าไปก็ไม่ได้ไปอ่านหรือค้นหาข้อมูลอะไร ชอบหนังสือเล่มไหนก็หยิบไปยืมที่โต๊ะเจ้าหน้าที่ บางทีก็ยืมไปเลยไม่นำกลับมาคืน ชอบหน้าใดในหนังสือก็ฉีกเอาไว้ นิสิตสมัยนี้คืนหนังสือซ้ำก็ถูกปรับ ไม่คืนก็ถูกอายัดเกรด ถ้าฉีกก็ถูกลงโทษตามระเบียบของห้องสมุด

คุณสุวิทย์ สารวัตร คิษย์เก่าคนหนึ่ง เป็นนักเขียน นามปากกา ขุนชาญ โหรีพประเทศ ตอบปัญหาผู้ถามมาในหนังสือพิมพ์ฟ้าเมืองไทยว่า ถ้าผู้ถามอยากจะรู้อะไรอีกเกี่ยวกับเรื่องที่ถามให้ไปหาอ่านที่ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร มีแห่งเดียวที่อื่นไม่มี และได้กล่าวยกย่องห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรไว้อีกด้วย คุณสุวิทย์ มีความรู้กว้างมาก นอกจากจะเป็นนักเขียนแล้วยังเป็นนักอ่าน นักค้นข้อมูล และนักแต่งบทกลอนด้วย

อาจารย์มาเรีย เหล่าสุนทร ภรรยาท่านอธิการ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เป็นบรรณารักษ์ที่วุฒิจึงปริญญาเอก ท่านเป็นผู้จัดตั้งห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยนำระบบห้องสมุดสากล และระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เหมือนห้องสมุดมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกามาใช้

วิทยาลัยฯ ภาคค่ำ เรียกกันภายในว่า “ทไวไลท์สกูล (Twilight School)” พวกคณานุกรโรงเรียน “ววยร้าย” เปิดสอนระหว่างห้าโมงเย็นถึงสามทุ่ม ผู้ที่เรียนภาคค่ำเรียก “นักศึกษา” ผู้ที่เรียนกลางวันเรียก

“นิสิต” ทั้งนิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา แยกสอบคัดเลือกให้เข้ามาเรียน หลังปี ๒๕๑๗ นิสิตหลักสูตรสี่ปีรับจากการสอบคัดเลือกของทบวงมหาวิทยาลัย นักศึกษาทั้งหมดเรียนหลักสูตรสองปี เนื่องจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีนโยบายที่จะยกวิทยฐานะครู ป.ม. จึงเปิดสอนภาคค่ำขึ้นเพื่อให้ครู ป.ม. ที่ทำงานอยู่ทั่วไปได้มีโอกาสมาเรียนทำปริญญา กศ.บ. เป็นเรื่องแปลกและใหม่ในความรู้สึกของข้าพเจ้าเวลานั้น เพราะยังไม่เคยเห็นมีที่ไหนเขาเปิดโรงเรียนสอนเวลากลางคืนกัน นอกจากโรงเรียนกวดวิชาเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแห่งสองแห่งเท่านั้น อาจารย์ได้รับค่าสอนภาคค่ำ หน่วยกิตละ ๖๐๐ บาท คณงานการโรงที่ทำงานภาคค่ำก็ได้รับค่าตอบแทนทุกคน ทุกคนปฏิบัติงานกันอย่างแข็งขัน อาจารย์เข้าห้องสอนก่อนเวลาเลิกหลังเวลา เกรงว่านักศึกษาจะได้ความรู้ไปไม่พอ ภารโรงปิด ห้องเรียน ปิดตึกตรงเวลา ซึ่งบางทีอาจารย์นักศึกษายังไม่ทันออกไปหมด วันหนึ่งข้าพเจ้าสังเกตเห็นไฟที่ประตูเข้าวิทยาลัยฯ และตามตึกใกล้ๆ เปิดไว้ตั้งแต่ป้ายสี่โมงสงสัยว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น ตามได้ตัวคนเปิดไฟ เขาบอกว่าได้รับคำสั่งให้เปิดไฟทั่วบริเวณ และตึกทุกตึก กล่าวว่ามีดแล้วจะยังไม่เปิดไฟไม่ได้หมด ข้าพเจ้าแนะนำเขาว่าใกล้ๆ มีดหรือหกโมงให้ไปเปิดไฟประตูเข้าวิทยาลัยฯ และตามบริเวณใกล้ตึกเรียน ไม่ต้องไปเปิดไฟในตึกหรือในห้องเรียน ปลอบไว้ให้คนที่อยู่ที่นั่นเขาเปิดเอาเอง บังเอิญภารโรงคนนี้รู้จักกับข้าพเจ้าดี เขาเชื่อคำแนะนำของข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้เป็น “เจ้านาย” ของเขา ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องรำคาญใจ เห็นไฟเปิดป้ายสี่โมงแต่นั้นมา

นิสิตและนักศึกษาไม่มีอะไรแตกต่างกันในเรื่องการเรียนทุกคนอยู่ในกรอบ กติกา กฎเกณฑ์ เดียวกัน ความแตกต่างที่พอจะเห็นได้ก็คือในเรื่องวัยและฐานะทางเศรษฐกิจ นิสิตเป็นวัยรุ่นนุลา โสิด จน นักศึกษาเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัวมีการงานทำ ไม่จน แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะรำรวยขนาดไหน ตอนเย็นเห็นมีรถราคาแพงจอดอยู่ที่ข้างสนามและใกล้ตึกเรียนเสมอ ให้คนไปสืบถามดู ปรากฏว่ารถโอสโมบิล นั้นเป็นของคุณดำรง พุฒตาล ปัจจุบันเป็นสมาชิกวุฒิสภา กรุงเทพมหานคร และเจ้าของรายการ “สู้แล้วรวย” ทาง ITV ส่วนรถโรลลซลอย และเป็นสปอร์ตเป็นของเจ้าของโรงเรียนราษฎร์ และลูกเจ้าของโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่ง

นิสิตหลายคนไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหารกลางวันรับประทานมีนิสิตคนหนึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาของเขาเล่าให้ฟังว่าสอบเข้ามาเป็นที่สามในจำนวนผู้สมัครนับหมื่นคน มีเงินพอรับประทาน “อาหารถาด” ได้สี่ปด้าห์ละสามวันเท่านั้น เขาต้องไปซื้อกล้วยน้ำว้าที่คลองแสนแสบรับประทานแทนอาหารกลางวัน “อาหารถาด” คืออาหารกลางวันที่ถูกที่สุดที่วิทยาลัยฯ จัดขายแบบบริการตนเอง (Self service) แต่ละมือมีอาหารครบห้าหมู่ ใช้ปลามากที่สุด มีมะละกอ เป็นของหวานแทบทุกมือ ข้าพเจ้าชอบรับประทาน “อาหารถาด” อาจารย์สมลักษณ์ หิตะศักดิ์ ควบคุมการจัด “อาหารถาด” ท่านช่างดัดแปลงให้คนครัวใช้ปลาทะเลราคาถูก (ปลาโอ) มาปรุงอาหารแทนเนื้อได้รสอร่อย ข้าพเจ้าชอบรับประทาน “อาหารถาด” ในโรงอาหาร วิทยาลัยฯ อนุญาตให้ครอบครัวภารโรง ทำอาหารขายด้วย “อาหารถาด” ราคาเจ็ดบาท ข้าวราดแกง ก๋วยเตี๋ยว ซามละห้าบาท

อาจารย์อำไพ บุรณฤกษ์ ผู้ริเริ่มจัดตั้งแผนกแนะแนวของวิทยาลัยฯ จัดทำงาน Part Time ให้

นิสิตทำ งานห้องสมุด โรงอาหาร นิสิตได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง งานตัดแต่ง สนาม ต้นไม้ นอก
วิทยาลัยฯ ตามบ้านอาจารย์ ไม่มีกำหนดราคา นิสิตมักจะได้มากกว่าอัตราค่าจ้างธรรมดาเสมอ คุณนิคม
หิรัญบุศย์ แสนแสบูรณ์ ๔ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าไปตัดหญ้าที่บ้านอาจารย์อัมพา โชติกเสถียร กับคุณประวิทย์
อัศวรัตน์ คุณพ่อของอาจารย์ (พระมหามานตรีศรีเครื่องครุฑสมุท) ท่านชอบใจมากที่มีนิสิตมาทำสวนให้ท่าน
ท่านเลี้ยงข้าว ขนม อยู่จนเย็น พอจะกลับวิทยาลัยฯ ท่านให้ค่าจ้างมากแล้วยังแถม tip ไบละสิบบาทอีกคนละ
ใบ คุณนิคมดีใจมาก เป็นครั้งแรกทำงานได้เงิน กลับไบละสิบบาทจะหล่นหาย เอาเชือกผูกติดไว้กับกระเป่า
กางเกงด้านใน นิสิตทำงานทำได้ตามโรงแรม สถานทูต และโรงเรียนที่เคยไปฝึกสอน

วันหนึ่ง คุณบรรจง ชูสกุลชาติ (อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) พาหม่อมสาวสวยชาวอังกฤษ
มาเป็นแขกในงานกลางคืนที่วิทยาลัยฯ งานเลิกเป็นเวลาเที่ยงคืนกว่าแล้ว นิสิตต่างก็เดินกลับที่พักกัน เห็น
คุณบรรจง เดินไปกับหม่อม คิดว่ายิ่งเขาเป็นหม่อมคุณบรรจงน่าจะมรดกขับไปขับไปส่งเขา จะพาหม่อมเดินไป
ส่งถึงบ้านได้อย่างไร ซอยประสานมิตร ก็มีดี เปลี่ยว ไปถึงสุขุมวิท ไม่มีรถอะไรแล้ว อาจจะมีสามล้อถีบบ้าง
ข้าพเจ้าจึงหยุดรถ บอกว่าจะพาหม่อมไปส่งบ้าน คุณบรรจงเปิดประตูรถให้หม่อมขึ้นไปนั่งข้างหลัง ตัวเขานั่ง
ข้างหน้ากับข้าพเจ้า บ้านหม่อมอยู่ไกลสุดถนนวิหฤ ขากลับข้าพเจ้าถามคุณบรรจงว่าไปรู้จักกับหม่อมได้อย่างไร
เขาบอกว่าหม่อมทำงานที่สถานทูตอังกฤษ เขาทำงานที่ Park Hotel พบกันที่นั่น ข้าพเจ้าหมดสงสัยทำไม
มรรยาทเปิด-ปิดประตูรถ และเดินไปส่งหม่อมของคุณบรรจงถึงเก้เก้หน้าดูปานนั้น ข้าพเจ้าแน่ใจว่าคุณบรรจง
ไม่ได้คิดว่าข้าพเจ้าเป็น "ก.ช.ค." ในคืนนั้น

นักศึกษาภาคค่ำตั้งใจเรียนกันมาก มีมานะ อดทน รวมกันเช่ารถเดินทางมาเรียนจากที่ไกล ๆ
อยุธยา นครปฐม และจังหวัดรอบ ๆ กรุงเทพฯ กลางวันทำงาน (ส่วนมากเป็นครู) กลางคืนเรียนกว่าจะกลับ
ถึงบ้านก็เลยสามสี่ทุ่มไปแล้ว สอบคัดเลือกเข้ามาได้แล้วรู้สึกเหมือนกับทุกคนมีเป้าหมายในใจว่า "ต้องจบ ไม่
จบ ไม่ได้" คืนวันหนึ่งมีคนได้ยืมนักศึกษาอารมณ์เสียพูดกันในรถสองแถวว่า "อย่างนี้ต้องเอาค่าหน่วยกิตคืน"
"ไม่เห็นสอนอะไรออกแต่ให้ไปเข้าห้องสมุด" "เข้าห้องสอนก็หมดเวลาไปตั้งครึ่งชั่วโมงแล้ว" ชาวได้ยืมไปถึง
คณะผู้บริหารวิทยาลัยฯ จึงมีการปรึกษากันว่าจะทำอะไรดี เพื่อรักษามาตรฐานการสอนภาคค่ำไว้ได้ ข้าพเจ้า
เสนอแนะให้ทำอย่างที่มีมหาวิทยาลัยในอเมริกาเขาทำกัน คือ ออกแบบสอบถามให้นิสิตและเพื่อนอาจารย์เป็นผู้
ประเมินแล้วเก็บคะแนนรวม มาจัดอันดับเลือกอาจารย์ดีเด่นประจำปี สี่ห้าคนทุกปี มหาวิทยาลัยให้รางวัล
"อาจารย์ดีเด่นประจำปี" เป็นเงินด้วย แบบสอบถามจะถามแต่ด้านบวกไม่ปิดบังแบบสอบถาม อาจารย์ก็รู้
คะแนนของตนเองด้วย ท่านผู้บริหารวิทยาลัยฯ บอกว่าทำแบบที่ข้าพเจ้าเสนอไม่ได้ สังคมไทยยังไม่ยอมรับ
ที่จะให้ลูกศิษย์มาประเมินหรือประเมินครู ข้าพเจ้าว่าถ้าเราไม่จัดให้เขาประเมินอย่างเป็นทางการจะลักชณะ ปล่อย
ให้เขาไปประเมินตามรถเมล์ หรือร้านอาหาร ครูไม่ดีคนเดียวก็อาจจะทำให้ชื่อของทั้งมหาวิทยาลัยเสียได้

ในที่สุดท่านอธิการตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดตารางเรียน และดูแลควบคุมการสอนนักศึกษา ได้คำตอบ

แทนเท่ากับสอนวิชา ๒ หน่วยกิต. งานใหม่นี้ข้าพเจ้าต้องประสานงานกับฝ่ายทะเบียน คุณเลิศ ชูภาค (แผนแสบรุ่น ๒ ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษา มศว) และหัวหน้าคณะวิชาต่าง ๆ ท่านทั้งหลายนี้ให้ความร่วมมือแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าเป็นผู้กำหนดว่าแต่ละรายวิชาจะเปิดกี่ห้องเรียน จำนวนนักศึกษาห้องละกี่คน เรื่องลำบากใจนาน ๆ จะมีสักครั้ง คือ นักศึกษาเรียนเกินกำหนดหน่วยกิตไปแล้วแต่เกรดเฉลี่ยยังไม่ถึง ๒ ก็จบไม่ได้ เขามาขอให้ข้าพเจ้าเปิดวิชาง่าย ๆ ให้เขาเรียนเพื่อตั้งเกรดเฉลี่ยให้ถึง ๒ วิชาง่าย ๆ ที่เขาว่านั้นเขาก็เรียนไปหมดแล้ว และการที่จะเปิดห้องเรียนหนึ่งห้องให้นักศึกษาเพียงสองคนเรียนนั้นข้าพเจ้าก็ไม่ทำ ภายใน ๑๐ นาทีต้นและท้ายชั่วโมงเรียน ข้าพเจ้าให้การโรงประจำตึกทุกตึก เดินจดเลขห้องที่ไม่มีอาจารย์สอน แล้วนำมาส่งข้าพเจ้า ข้าพเจ้าทราบได้ว่าใครเข้าห้องสอนช้า ใครเลิกสอนก่อนเวลา และใครไม่เข้าห้องสอน โดยเช็คจากตารางเรียน ข้าพเจ้าตามถึงตัวทุกคน มีคนหนึ่งข้าพเจ้าพบเขานั่งเล่นไฟที่สโมสรอาจารย์ถามเขาว่า นักศึกษารอกันอยู่เต็มห้อง ทำไมคุณไม่เข้าสอน เขาตอบข้าพเจ้าว่าเขาสอนจบแล้วไม่มีอะไรจะสอนอีก อีกคนหนึ่งเป็นอาจารย์ใหม่ ย้ายมาจากโรงเรียนประถมสาธิต ขาดสอนไปหลายชั่วโมง ข้าพเจ้าถามเขาว่าเขาสบายดีพอที่จะมาสอนต่อไปได้ตลอดเทอมหรือไม่ เขาโกรธย่นว่าข้าพเจ้านั้นแหละ ปวย (ทางจิต) เขาไม่ได้ป่วยส่งเสียงดังทะเลาะกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไปขอหัวหน้าคณะวิชา ของเขาให้เปลี่ยนตัวอาจารย์อื่นมาสอนแทน และขออย่าส่งอาจารย์ผู้นี้มาสอนนักศึกษาภาคค่ำอีก ท่านก็จัดให้ทันที ข้าพเจ้าไม่ลืมอาจารย์ผู้นี้ แต่แรกเข้ามาเป็นอาจารย์สอน โรงเรียนประถมสาธิต อยากสอนภาคค่ำ วิ่งเต้นขอเข้ามาเป็นอาจารย์สอนวิทยาลัยฯ หลังจากทะเลาะกับข้าพเจ้าแล้ว เขาหายไปคิดว่าคงลาออก

ข้าพเจ้าทำหน้าที่ควบคุมการสอนอยู่สองปี ก็เลิกให้การโรงเดินเช็ค "ห้องว่างอาจารย์" เพราะ "อาจารย์สอนเล่นๆ" หมดไปแล้ว ท่านหัวหน้าคณะวิชา ก็ส่งแต่ "อาจารย์สอนจริง" มาให้ข้าพเจ้าจัดตารางเรียน ข้าพเจ้ารู้จักอาจารย์ทุกคนดี หน้าที่ "ผู้คุมอาจารย์" ของข้าพเจ้าก็เลิกไปโดยปริยาย เมื่อถึงเวลาที่ ดร. ป.ม. ประจำการเปลี่ยนเป็นครู กศ.บ. ไปหมดแล้ว วิทยาลัยฯ จึงหยุดสอนหลักสูตร กศ.บ. ๒ ปี ที่เป็นภาคค่ำ เปลี่ยนไปสอนนิสิตปริญญาโท และวิชาพิเศษของคณะอื่นๆ แทน

โรงเรียนสาธิต

แปลงสาธิตเกษตร คือ ผืนดินที่เขาทำการทดลองปลูกพืช แสดงตัวอย่างให้ชาวไร่ชาวนาดู "โรงเรียนสาธิต" ของมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้ง มศว มีการทดลองอะไรแสดงตัวอย่างอะไร ให้ใครดู หรือเป็นโรงเรียนสาธิตแต่ในนาม? กระทรวงศึกษาธิการ มีโรงเรียนสาธิต จัดโดยศึกษานิเทศก์ หลายแห่งมีมานานแล้วแต่ไม่เรียกโรงเรียนสาธิต เรียก "โรงเรียนตัวอย่าง" บ้าง "โรงเรียนทดลอง" บ้าง ข้าพเจ้าเคยเข้าไปดูที่โรงเรียนดาราคามใกล้ท้องฟ้าจำลอง ที่นั่นเขาทดลองและสาธิต "การสอนแบบโรงเรียนไม่มีชั้น" น่าดูมาก เด็กประถมต้นเรียนวิชาเดียวกัน ห้องเดียวกันเด็กทำงานของตนไปเรื่อยๆ ไม่มีครูอยู่ในห้อง ทำคนเดียว

จับกลุ่มทำด้วยกันสองคน สามคนก็มี

โรงเรียนมัธยมสาธิต ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เดิมเป็น “โรงเรียนมัธยมประสานมิตร” สังกัดกรมวิสามัญศึกษา ตั้งอยู่ด้านขวาทางเข้าประตูวิทยาลัยฯ ตรงที่ตึก ๔ ปัจจุบัน กระทรวงศึกษา โอนให้วิทยาลัยฯ ทำเป็นโรงเรียนตัวอย่าง ท่านอธิการสาโรชให้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนมัธยมสาธิต” และจัดตั้ง “โรงเรียนประถมสาธิต” ขึ้นใกล้ ๆ กันอีกแห่งหนึ่ง ท่านมีเจตนาที่จะทำให้เป็นโรงเรียนทดลองและสาธิตตัวอย่าง การศึกษาแผนใหม่ ตามแนวคิดของ “the demonstration school” ของ Ohio State University โดยที่ข้าพเจ้าก็ได้เคยไปดูและรู้จักโรงเรียนนี้มา ท่านจึงตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นครูใหญ่ โรงเรียนมัธยมสาธิต แทนคุณพ่อดีซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมประสานมิตรอยู่ก่อน และจะต้องลาออกไปศึกษาต่อ (ศ.ดร.พนัส หันนาคินทร์ รักษาการในตำแหน่งอธิการบดีคนหนึ่งของ มศว) โรงเรียนมัธยมสาธิตเวลานั้นเป็นโรงไม้ไผ่หลังคามุงจาก ฝาเสื่อลำแพน มีนักเรียนชั้นมัธยมต้น (ต่อจาก ป. ๔) สามชั้น ๑๐๐ กว่าคน มีครู ๔ คน ภารโรง ๑ คน (นายฉุย ชาวลือว่าหลบคดีฆ่าคนมาจากโรงเรียนวัดนวลนรดิศ) ห้องพักครูและทำธุรการ ๑ ห้อง ห้องภารโรง ๑ ห้อง ซึ่งตอนหลัง กลายเป็นห้องนอนของครูชายที่มาพักอยู่ในโรงเรียน ส่วนนายฉุยก็ไปหาที่นอนตามห้องเรียนซึ่งว่างเวลากลางคืน ข้าพเจ้าไม่ประสีประสากับการเป็นครูใหญ่ ไม่ทราบว่าจะครูใหญ่จะต้องทำอะไรบ้าง ดังนั้น จึงทำทุกอย่างที่เห็นว่าควรและจำเป็นที่ต้องทำ วันแรกทีไปทำงาน เห็นบนพื้นห้องเรียนระเบียบ และบริเวณที่เด็กพัก เล่น มีแต่เศษกระดาษ เปลือกกล้วย ใบตองทิ้งเกลื่อนเต็มไปหมด จะนั่ง ยืนที่ตรงไหนก็รู้สึกว้าวอยู่ในกองเศษขยะ ข้าพเจ้าพบกับงานที่ทำหยาบและเร่งด่วนเข้าแล้ว จึงขับรถออกไปซื้อเซ่งหวายและตะกร้าหึ่งผงมา ๒๐ ใบ ใช้เงินส่วนตัวเพราะราคาถูกมากใบละ ๒-๓ บาท วางตะกร้าหึ่งผงไว้ในทุกห้องเรียนและระเบียบหน้าห้องเรียนวางเซ่งหวายไว้ตามบริเวณที่เด็กพักและเล่น ประกาศออกคำสั่งให้เด็กทุกคนทิ้งเศษขยะลงเซ่งหวายและตะกร้า ตีระฆังสัญญาณให้เด็กทั้งหมด เก็บเศษขยะลงเซ่งและตะกร้าวันละครั้ง ให้ครูทุกคนบอกให้เด็กเก็บผงบนพื้นห้องเรียนใส่ตะกร้าก่อนออกจากห้องสอน เด็กหัดง่าย เวลาไม่ถึงสองเดือน เด็กก็ได้นิสัย “ทิ้งผงลงตะกร้า” พื้นห้องเรียนบริเวณที่พักที่เล่นไม่จมอยู่ในกองขยะเหมือนแต่ก่อน

เวลาฝนตกหลังคาจากรั่วทุกห้อง ครูต้องกางร่มไว้ที่โต๊ะกันไม่ให้สมุดหนังสือเปียก นักเรียนก็ต้องนั่งกางร่มเรียน ให้นายฉุยขึ้นไปซ่อมก็แก้ไขไม่หายเพราะหลังคาไม้ได้เปลี่ยนมาเป็นเวลาสามปีกว่าแล้ว ข้าพเจ้าคิดจะเปลี่ยนหลังคาใหม่ทั้งหมด ไปสอบถามดูได้ความว่าจะต้องใช้เงินไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ บาท เป็นค่าจากและอุปกรณ์ทั้งหมด ส่วนค่าแรงนั้นไม่ต้องจ่ายให้ไปขอแรงจากภารโรงทางวิทยาลัยฯ มาช่วยนายฉุยอีกสักสองสามคนก็พอ จะใช้เวลาครึ่งวันเปลี่ยนหลังคาทั้งหมดข้าพเจ้าจึงวิ่งหาเงิน ๓๐๐ บาท มาเปลี่ยนหลังคาจาก ได้รับความรู้ว่าวิทยาลัยฯ ไม่มีเงิน เรื่องการใช้จ่ายเงินขึ้นอยู่กับกรมการฝึกหัดครูที่วิทยาลัยฯ สังกัดอยู่ ข้าพเจ้าคิดว่ากรมการฝึกหัดครูมีโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดถึง ๕๐ กว่าแห่งทั่วประเทศ จะมีเงินอะไรเหลือสำหรับวิทยาลัยฯ ข้าพเจ้าไม่มีความสามารถหาเงินมาเปลี่ยนหลังคาจากได้ จะควักเงินส่วนตัวจ่าย ก็แพงเกินฐานะ

โรงเรียนมัธยมสาธิต (หลังคาจาก) ปัจจุบันเป็นที่ตั้งอาคารอำนวยการของมหาวิทยาลัย (ตึก ๙)

และไม่อยากให้ใครว่าเป็นคน “ขี้ไอ” จึงปล่อยให้หลังคาจากร่วงตอไปอย่างเดิมก่อน

ข้าพเจ้าอธิการ พาลูกหลานมาฝากเข้าเรียน เห็นสภาพหลังคาจากและเด็กกระมอมกระเมม ของโรงเรียนเวลานั้นก็ได้มีความรังเกียจ วิทยาลัยฯ มีนโยบายรับนักเรียนโดยไม่เลือกชั้น วรณะ และฐานะ เด็กสาธิตจึงมาจากครอบครัวที่หลากหลาย เป็นลูกหลานชาวบ้านริมคลองแสนแสบ พ่อค้าตลาดโตก เศรษฐี ผู้ที่มีตระกูลย่านสุขุมวิท ลูกอาจารย์ คณาน การโรงของวิทยาลัยฯ โรงเรียนประถมสาธิต มีถึงลูกเจ้าฟ้า หลานเจ้าแผ่นดิน ลูกนายกรัฐมนตรี้ จำนวนนักเรียนเพิ่มจาก ๑๐๐ ถึง ๒,๐๐๐ ทั้งประถมและมัธยม กำหนดจำนวนนักเรียนประถมห้องละ ๒๐ ก็ต้องเพิ่มเป็น ๓๐ ถึง ๔๐ คน โรงเรียนมัธยมกำหนดไว้ห้องละ ๓๐ ก็ต้องเพิ่มเป็น ๔๐ ถึง ๕๐ คน

ข้าพเจ้าไม่ลืมผู้ปกครองไทยอิสลามผู้หนึ่งพาลูกชายซึ่งแต่งฟอร์มนักเรียนเรียบร้อยมาขอเข้าเรียน ชั้นมัธยม ๒ ข้าพเจ้าบอกปฏิเสธว่า มัธยม ๒ ห้องเต็ม ไม่มีที่นั่ง ที่นี้รับแต่มัธยม ๑ และต้องมาสอบก่อนด้วย เขาก็บอกว่าเขาจะทำโต๊ะเก้าอี้มาให้ ข้าพเจ้าบอกว่าไม่มีที่วางโต๊ะเก้าอี้เลย ชายผู้นี้พาลูกมานั่งเฝ้าอยู่นอกห้องเรียนถึงสองวัน แล้วเขาก็พาลูกกลับไป สงสารเด็กที่มานั่งดูเขาเรียน เล่นกัน คงอยากเข้าไปอยู่ในกลุ่มกับเขา บ้างก็ถูกปฏิเสธ ข้าพเจ้าเสียใจที่ไม่ได้รับเขาเข้ามาเรียน แต่ถ้าวิน ก็ยังมีผู้ปกครองอีกหลายคนจะพาลูกมาขอ สิทธิบ้าง ข้าพเจ้าไม่อาจจะให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนได้

ข้าพเจ้าเป็น “อาจารย์ใหญ่ชั่วคราว” ของโรงเรียนมัธยมสาธิตเท่านั้น บังเอิญได้ทุนไปเรียนปริญญา

เอกที่สหรัฐอเมริกา จึงไปชวนคุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เพื่อนสนิทกันมาแทน คุณหญิงเต็มสิริ รับคำชวนของข้าพเจ้า ทั้งที่ท่านก็เป็นอาจารย์ใหญ่ของสาธิตปทุมวันอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไปเรียนท่านอธิการให้ทราบ ท่านก็ตกลงพูดกับข้าพเจ้าทำนองว่า "กลับมาแล้วจะไม่มาทางตำแหน่งอาจารย์ใหญ่คืนอีก" ข้าพเจ้ายินยอมเพราะข้าพเจ้าไม่ชอบเป็นผู้บริหาร ชอบเป็นครูสอนธรรมดามากกว่า ตอนนั้นข้าพเจ้าเพิ่งมาคิดได้ว่าถ้าข้าพเจ้าไม่ได้ไปชวน คุณหญิงเต็มสิริ มาแทน ท่านคงจะให้ กศ.บ. ลูกศิษย์ของท่านคนหนึ่งคนใดมาแทนข้าพเจ้า การทำโรงเรียนหลังคาจาก ซึ่งมีนักเรียนไม่ถึง ๕๐๐ คน ครูสอนไม่ถึง ๑๐ คน ให้เป็นโรงเรียนสาธิตตามรูปแบบที่ท่านต้องการนั้นจะทำได้ง่าย

คุณหญิงเต็มสิริ บิ๊อบปูลามาตั้งแต่เด็กๆ แล้ว เมื่ออยู่จุฬาฯ ก็เป็นดารา ท่านเป็นนักโต้วาที ยอวาที่ อภิปรายปัญหามีคนรู้จักมาก เป็นสมาชิกวุฒิสภาแต่งตั้ง สองสมัย ภายในเวลาไม่กี่เดือนที่ท่านมาแทนข้าพเจ้า ท่านจัดการเปลี่ยนโรงเรียนหลังคาจากให้เป็นโรงเรียนคนจนที่นำอยู่น่าชม เปลี่ยนหลังคา ทำห้องที่ชำรุดทรุดโทรมใหม่ มีสวนหย่อม สนามหญ้าเล็กๆ ลำธารน้ำไหล สระบัว แปลงไม้ประดับแปลกๆ ต่างๆ สร้างโรงหลังคาจากพื้นลาดซีเมนต์ขึ้นอีกโรงหนึ่งทำเป็นห้องรับแขก ห้องพักครูใหญ่ ห้องพักครูและที่รับประทานอาหาร ทุกซอกมุมจัด ตกแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติราคาถูก คุณหญิงเต็มสิริ ท่านมี "หัวศิลปะ" อยู่แล้วด้วย มีแขกมาเยี่ยมชมโรงเรียนหลังคาจากอยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกันคุณหญิงเต็มสิริ ก็ได้เงินงบประมาณมาสร้างตึกแทนโรงหลังคาจาก ตึกอาคารสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียนมัธยมสาธิตที่เห็นอยู่ปัจจุบันนี้สร้างขึ้นในสมัยคุณหญิงเต็มสิริ เป็นอาจารย์ใหญ่ ยกเว้นบางตึกสร้างด้วยเงินสมาคมครูผู้ปกครอง เมื่อพ้นสมัยคุณหญิงเต็มสิริ ไปแล้ว การขอเงินงบประมาณของรัฐเป็นเรื่องยาก และไม่คอยได้ ข้าพเจ้าลงความเห็นเอาเองว่าเป็นความสามารถในการขอเงินของคุณหญิงเต็มสิริ โรงเรียนมัธยมสาธิตจึงได้มีตึกเรียนหลายตึก เมื่อย้ายมาอยู่ตึกกันแล้ว ก็รื้อโรงเรียนหลังคาจากทิ้งไป วิทยาลัยวิชาการศึกษา ใช้ที่ตรงนั้นสร้างตึก ๔ ชั้น

มีศึกษาธิการ ครูใหญ่ และครูจากต่างจังหวัด เดินทางมาดูโรงเรียนมัธยมสาธิตเสมอๆ มีเสียงจากท่านเหล่านี้ว่าไม่เห็นมีอะไรแปลกไปจากโรงเรียนของเขา ซึ่งเป็นความจริง เพียงแต่เห็นห้องเรียนที่มีนักเรียน ๔๐-๕๐ คน นั่งฟังครูอธิบายอยู่หน้าชั้น เท่านั้น ก็รู้ว่าเป็นเหมือนโรงเรียนแผนเก่าทุกๆ ไป ท่านเหล่านี้มาดูโรงเรียนสาธิตก็เหมือนกันมาเที่ยว หรือมาชมวิวเท่านั้นเอง ถ้าโรงเรียนมัธยมสาธิตของเราจะสาธิตการสอนแบบใหม่ อาจารย์ของโรงเรียนทุกคนต้องใช้วิธีสอนแบบใหม่อยู่เป็นประจำเช่น สอนวิชาสังคมโดยวิธีสอนแบบ "หน่วยงาน" สอนคณิตศาสตร์โดยวิธีสอนแบบ "แก้ปัญหาค" (Problem Solving Method) วิธีสอนแผนใหม่มีมากมายหลายวิธี โรงเรียนต้องทำตารางเรียนประกาศไว้เพื่อผู้มาดูจะได้รู้ว่าวิธีสอนโดยอยู่ห้องไหนผู้ดูไปดูแล้วก็จะพูดคุยสัมภาษณ์เด็กและครูที่สอนได้ โรงเรียนสาธิตไม่เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตลอดกาลเหมือนโรงเรียนมัธยมทั่วไปซึ่งมีหน้าที่ให้การอบรมศึกษาแก่ลูกหลานประชาชน โรงเรียนสาธิตเมื่อแสดงตัวอย่างจนคนดูรู้จักนำไปใช้กันทั่วไปแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะแสดงตัวอย่างให้ใครดูจึงต้องปิดไป โรงเรียนสาธิตของ

มหาวิทยาลัย Ohio State ที่ข้าพเจ้าไปดูมา ปิดไป ๒๐ กว่าปีแล้ว ท่านอธิการ ดร.สุดใจ เคยปรารภว่าควร เลิกโรงเรียนประถมและมัธยมสาธิต เพื่อจะใช้ที่สำหรับคณะวิชาต่างๆ มีผู้ที่ไว้วางใจไม่เห็นด้วยอยู่มาก

ขอเป็นมหาวิทยาลัย

เรื่องการขอเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ข้าพเจ้าขอยกเครดิตให้นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่า และอาจารย์ ที่ปรึกษาของท่าน ลำพังอาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขอกับผู้บริหารชั้นสูงของ กระทรวงศึกษาธิการ แล้ว ไม่มีทางจะได้เป็นมหาวิทยาลัย ขอกันมาเป็นเวลา ๔ ปี ได้รับแต่คำปฏิเสธ อ้างว่า ไม่มีเงิน เดียวใครๆ ก็จะเอาไปเป็นตัวอย่าง เปิดมหาวิทยาลัยกันเพื่อเติมเมืองไปหมด กลัวจะมีมหาวิทยาลัย ห้างแถว มหาวิทยาลัยทางไปรษณีย์ มาตรฐานต่างๆ เกิดขึ้น กระทรวงศึกษาฯ ให้ได้แค่ "เป็นกรม" ไปก่อน ซึ่งผู้บริหารชั้นสูงฝ่ายวิทยาลัยฯ ก็มีท่าทีว่าพอใจแล้ว แต่นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่าไม่ยอมรับ ดำเนินการเรียกร้องต่อไปกับคณะปฏิวัติจนสำเร็จ เสียสสนับสนุนฝ่ายวิทยาลัยฯ มีจำนวนร่วมหมื่นคนมากกว่าเสียงผู้บริหาร ฝ่ายกระทรวงศึกษาธิการ มากพอที่คณะปฏิวัติจะตัดสินใจได้โดยไม่ต้องลังเล ข้าพเจ้าไม่ลืมมอบนิสิตที่ลาน พระบรมรูปทรงม้า รอคำตอบจากหัวหน้าคณะปฏิวัติ วันนั้นข้าพเจ้าชนเสียบึง ข้าว กล้วย ส้ม ใส่ท้ายรถไป อยู่กับนิสิตตั้งแต่สิบโมงเช้าจนถึงสามทุ่ม พันเอกณรงค์ กิตติขจร สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ บุตรชาย หัวหน้าคณะปฏิวัติ ออกมารับและให้คำตอบ ต่อมาได้มาเยี่ยมนิสิตที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ทางวิทยาลัย วิชาการศึกษาก็ได้ดำเนินเรื่องต่อ จนคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้เป็นมหาวิทยาลัย

อีกเรื่องที่ข้าพเจ้าไม่ลืม คือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จมาทรงดนตรีเป็นการส่วน พระองค์ที่หอประชุมวิทยาลัยวิชาการศึกษา วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๑๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายอภิรักษ์ จันทวิมล ตามเสด็จมาเฝ้าอยู่บนเวทีด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระราชทานพระบรม- ราโชวาทตอนหนึ่งว่า "... มีบันทึกพูดถึงว่า จะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมาโดยไม่ต้องใช้เงินงบประมาณเพิ่มเติมสัก สตางค์แดงเลย นำฟัง นำฟังอย่างยิ่ง แล้วก็ถ้าทำได้จริง ขอสนับสนุนแม้จะมีคนคัดค้าน ก็ขอสนับสนุนร้อย เปอร์เซ็นต์" และอีกตอนหนึ่งว่า "... ทำด้วยเหตุผล มิใช่ด้วยพิธี ที่จะชนะหรือให้อีกฝ่ายแพ้ แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าถ้าทำด้วยความอะลุ่มอล่วย ไม่ใช่ปล่อยให้เขาไปหรือส่งสารเขา แต่ว่าทำด้วยเหตุผลแท้ๆ และถ้าทุกคนตั้งใจจะทำด้วยเหตุผล เพื่อส่วนรวมทั้งของสถาบันและของประเทศชาติและกิจการก็เชื่อว่าสำเร็จเรียบร้อย และจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ถ้าเพียงแต่เอาหัวชนฝา ฟังฟังแน่ ..." (คัดจาก "สื่อแห่งธรรมจักรจะต้อง หมุนต่อไป" ข้อเขียนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ขุนชาญ โหระพาประเทศ ๖ ดร. ในกระทรวงศึกษาธิการ) ทั้งห้องประชุมเงียบกริบ ฟังพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จกลับ นิสิตวิ่งไปส่งเสด็จ เปล่งเสียงไชโยถวายพระพร เมื่อรถพระที่นั่งพ้นประตูวิทยาลัยฯ ไปแล้ว นิสิตนักศึกษายังไม่กลับบ้าน ตื่นเต้น ดีใจกับพระบรมราโชวาท จับกลุ่มคุยกันส่งเสียงดังทั่วไปทั้งสนามฟุตบอล หายไกรธท่านรัฐมนตรี อภัย

จันทวิมล ซึ่งท่านจะต้องเป็นผู้ไปดำเนินการ จนคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้เป็นมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗ และตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๗

ข้าพเจ้าไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ.

รับใช้วิทยาลัยฯ มา ๒๘ ปี ไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ. กับเขาบ้างเลย นึกตำหนิตัวเองอยู่หน่อยหนึ่งที่ว่าไม่ได้ทำตัวให้มีเกียรติและศักดิ์ศรี สมกับเป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัยขออภัยเหตุผลแก้ตัวไว้ ณ ที่นี้ทำไม่ข้าพเจ้าจึงไม่ได้เป็น ดร. รศ. ศ.

มหาวิทยาลัย Ohio State ซึ่งข้าพเจ้าไปทำปริญญาโทไว้เมื่อ ๖ ปี ก่อนนั้นรับข้าพเจ้าเข้าเรียน Ph.D. ต่อ ภายในปีเดียวข้าพเจ้าเรียนได้ครบกำหนดหน่วยกิต การทำ Ph.D. ที่นั่น ต้องสอบผ่านภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษและไทยไม่ต้องนับให้เป็นภาษาต่างประเทศ) การสอบภาษาต่างประเทศมีสองแบบ ถ้าจะสอบแบบเปิดดิกชันนารีต้องสอบผ่านสองภาษา ข้าพเจ้าเลือกสอบแบบไม่เปิดดิกชันนารี จึงสอบภาษาอังกฤษเดียว และสอบผ่านไปได้ ข้าพเจ้าไปติดต่อด้านสุดท้ายสอบ Comprehensive Exam. ไม่ผ่าน เขาให้โอกาสสอบสองครั้ง ต้องสอบผ่านทั้งข้อเขียนและปากเปล่า จึงจะให้ทำวิทยานิพนธ์ได้ ใครๆ ที่นั่นให้ข้าพเจ้าสอบอีกครั้ง ส่วนมากเขาจะสอบสองครั้งกันทั้งนั้น เวลานั้นข้าพเจ้าอายุย่าง ๔๐ ปีแล้ว ทูเรียนฟรีทั้งหมด ข้อสำคัญภาษาอังกฤษของข้าพเจ้าไม่แตกพอสำหรับระดับ Ph.D. รายการทำ ดร. ของข้าพเจ้าก็หยุดลงเพียงแค่นั้น

รศ. และ ศ. จะได้มาก็ต้องในหลวงโปรดเกล้าฯ จะเป็น รศ. ต้องแต่งตำราหรือทำวิทยานิพนธ์เสนอให้คณะกรรมการพิจารณา จะเป็น ศ. ต้องทำวิทยานิพนธ์ งานวิจัยเสนออย่างเดียว การแต่งตำรา การทำวิทยานิพนธ์ เป็นเรื่องที่ยากที่สุดสำหรับข้าพเจ้าและรู้สึกว่าคุณพ่อกับข้าพเจ้าทำไม่ได้ เป็นเรื่องที่ไม่มื่อะไรมาบังคับให้ข้าพเจ้าทำ ถ้าวิทยาลัยฯ มีกฎข้อบังคับให้อาจารย์ทุกคนทำวิทยานิพนธ์ ปานนี้ข้าพเจ้าก็คงเป็นศาสตราจารย์ไปนานแล้ว มีผู้ถามข้าพเจ้าว่าคุณนิสิตปริญญาโทเขียนปริญญาโทมาตั้งหลายคนแล้ว ทำไมจึงเขียนให้ตัวเองสักเล่มหนึ่งไม่ได้ ข้าพเจ้าเลยกลายเป็นคนดีแต่บอกให้คนอื่นทำ ถึงบทที่ตัวเองจะต้องทำก็ทำไม่ได้ การคุณหรือช่วยนิสิตปริญญาโทเขียนปริญญาโท ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าเห็น “ความยาก” มากขึ้น คิดว่าวิทยานิพนธ์ที่ข้าพเจ้าเขียนเองจะต้องมีคุณภาพดีเท่าหรือเหมือนของนิสิตปริญญาโท

ท่านอธิการสารโธส เตือนให้ข้าพเจ้าเขียน หนังสือ ตำรา ขอเป็น รศ. หลายครั้ง ท่านบอกว่าเรื่องและวิชาที่ข้าพเจ้าสอนอยู่นั้นแหละนำมาเรียบเรียงทำเป็นหนังสือตำราได้ ทุกครั้งที่ท่านเตือน ข้าพเจ้าก็รีบจัดการลงมือร่างรูปแบบและหัวข้อแล้วก็ทิ้งไว้แค่นั้น ข้าพเจ้าไม่ลืมผู้ที่ให้กำลังใจเขียนตำราผู้หนึ่ง คุณวิชัย วงษ์ใหญ่ (รศ.ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มศว คนหนึ่ง) อยากให้ข้าพเจ้ารวมเรื่องทีต่างๆ สอนๆ อยู่ นั้นมาเขียนเป็นตำราไว้ ข้าพเจ้าบอกว่าข้าพเจ้าพูดๆ สอนๆ ได้ แต่เขียนเป็นตำราไม่ได้ ท่านก็บอกให้พูดอัดเทปไว้แล้วท่านจะนำไปถอดเทปเรียบเรียงให้ ข้าพเจ้าก็บอกว่าข้าพเจ้าพูดและสอนนิสิตได้ แต่พูดกับเทปไม่

ได้ คุณวิชัย อาสาจะมาจดข้อความจากข้าพเจ้าเอง นัดไว้ระหว่างสี่ถึงห้าโมงเย็นทุกวัน คุณวิชัยถือสมุดปากกามารอเก็อยู่สามวัน ไม่มีโอกาสพูดกับข้าพเจ้าเลย เพราะมีนิสิต นักศึกษา เข้ามาติดต่อพูดคุยกับข้าพเจ้าตลอดเวลา ห้าโมงเย็นข้าพเจ้าก็ต้องไปสอนนักศึกษาภาคค่ำ งานหวังดีของคุณวิชัยก็ต้องงดไป

ที่จริงข้าพเจ้าอยากเขียนตำรา ได้ไปเห็นตำราเรียนระดับมัธยม ปริญญาตรี โท และเอก ที่อเมริกา เขามีวิธีเขียนตำราที่น่าอ่านและอ่านง่าย คำศัพท์หรือเนื้อหาเรื่องเดียวกัน เขาสามารถเขียนให้เด็กประถมและนักศึกษามหาวิทยาลัยรู้และเข้าใจตรงกันได้ ข้าพเจ้าเก็บตำราระดับมหาวิทยาลัยมาไว้ดูเป็นตัวอย่างหลายเล่ม คิดว่าสักวันหนึ่งจะเขียนหรือเรียบเรียงเป็นภาษาไทยไว้ให้นิสิตอ่านสักเล่มหนึ่ง แต่จนกระทั่งบัดนี้ยังไม่มีความเกิดขึ้นเลย ส่ายไปเสียแล้ว การเขียนวิทยานิพนธ์ หรือตำราดูช่างเป็นเรื่องง่ายของคนบางคน เช่นคุณบุญถึง (ศ. บุญถึง แน่นหนา กศ.บ. รุ่นแรกสาขาอาชีวศึกษา อดีตหัวหน้าสำนักงานอธิการบดี มศว) ท่านหนึ่งทำงานอยู่ห้องติดกับข้าพเจ้า เห็นท่านใช้เวลาไม่กี่วันเขียนวิทยานิพนธ์ขอเป็น รศ. และ ศ. ท่านทำได้เพราะมีความชำนาญในการเขียนอยู่แล้ว ท่านเป็นนักแต่งตำราเขียนตำราเกี่ยวกับวิทยุ เครื่องเสียง เป็นที่รู้จัก ทั่วไป คนมีความรู้แค่ขั้นประถมก็สามารถอ่านและใช้ตำราของท่านไปประกอบอาชีพได้ ข้าพเจ้าประหลาดใจมากที่สุดเมื่อเห็นท่านมีตำราภาษาญี่ปุ่นไว้หาข้อมูลด้วย ไม่เข้าใจว่าท่านทำได้อย่างไร ท่านก็ได้อธิบายให้ข้าพเจ้าฟังแล้ว "คุณบุญถึงไม่รู้ภาษาญี่ปุ่นแต่อ่านตำราญี่ปุ่นได้" เป็นเรื่องที่น่าศึกษา

ข้าพเจ้าคิดและตั้งท่าจะเขียนวิทยานิพนธ์ ขอเป็น รศ. และ ศ. อยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ลงมือทำ และทำไม่สำเร็จ ไม่ใช่เพราะไม่มีเวลา ไม่มีความสามารถ คนเราถ้ารักจะทำจริงแล้ว ย่อมหาเวลาได้เสมอ จะยากเท่าไรก็ทำให้สำเร็จได้ แต่เป็นเพราะ "แรงจูงใจ" ที่ข้าพเจ้ามีอยู่โดยธรรมชาติไม่มากพอสำหรับงานนี้ อีกทั้งงานสอนนิสิต นักศึกษาปริญญาตรี โท และงานอื่นที่ข้าพเจ้าชอบและง่ายกว่าก็มีให้ทำอยู่เต็มมือตลอดเวลา ได้แต่คิดและตั้งท่าจะเขียนจนหมดเวลา ข้าพเจ้าจึงอดเป็น รศ. และ ศ. อายุราชการของข้าพเจ้าหมดเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๒๒ แต่งานสอนนิสิตของข้าพเจ้ายังไม่หมดต้องต่อไปถึงปลายเดือนตุลาคม ข้าพเจ้าต้องสอบ ทำคะแนนและส่งเกรดนิสิต นักศึกษาหลายห้อง นิสิตปริญญาโท มาปรึกษาตรวจแก้วิทยานิพนธ์ที่บ้าน และข้าพเจ้าไปสอบ Defend วิทยานิพนธ์ของเขาร่วมกับคณะกรรมการอื่น ๆ ที่วิทยาลัยฯ

ข้าพเจ้าชอบงานที่วิทยาลัยฯ ให้ทำ ชอบอาจารย์ ผู้บริหาร ชอบอาจารย์เพื่อนร่วมงาน ชอบนิสิต นักศึกษาทุกคนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร อยากให้กลับคืนมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

วิทยาลัยวิชาการศึกษาศึกษาสมัยก่อร่างสร้างตัว

ศิลา ฉายนัยโยธิน^๑

นี่ก็ถึง วิทยาลัยวิชาการศึกษา. ยุคแรกๆ แล้ว ยังจำได้ถึงความประทับใจในความเอาใจจริงเอาใจของ คุณสาโรช บัวศรี คือเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าได้ไปเรียนต่อยังสหรัฐอเมริกา ใหม่ๆ พ.ศ. ๒๕๓๒ ขณะนั้น มหาวิทยาลัย Ohio State มีนักเรียนไทยอยู่เพียง ๕ คน คือ คุณสาโรช บัวศรี คุณอายุศ อิศรเสนา คุณภักดี ลุคพันธ์ คุณสุดใจ เหล่าสุนทร และข้าพเจ้า

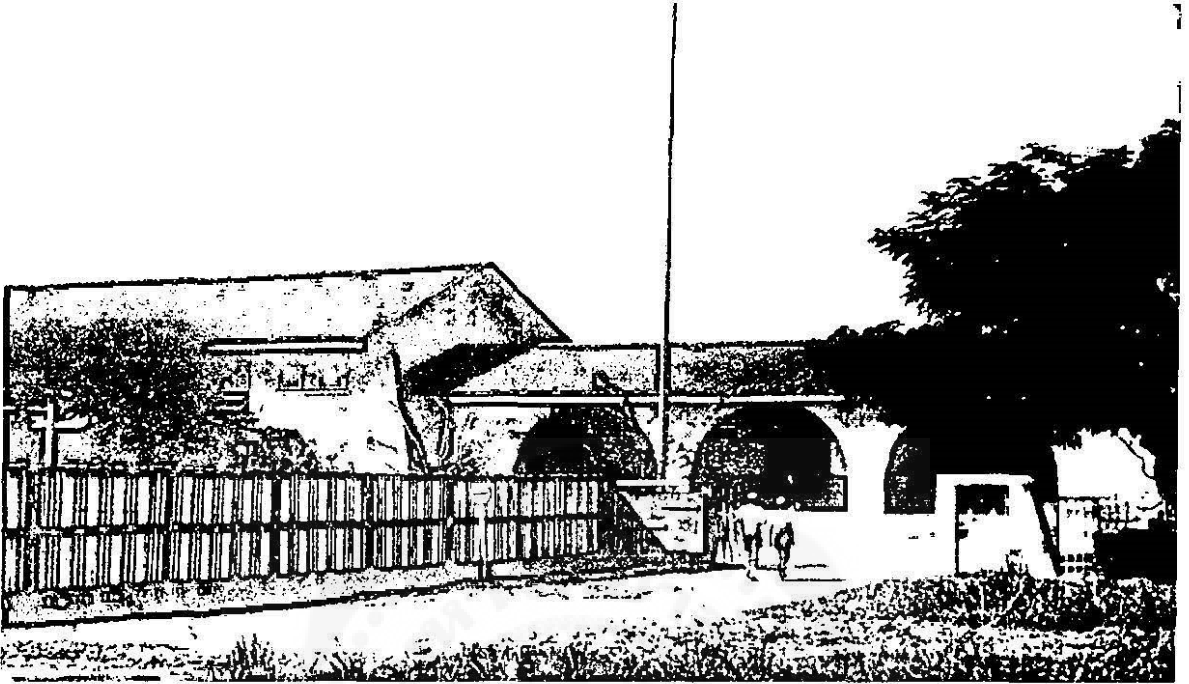
ดูเหมือนเพราะพวกเราจำนวนน้อยจึงพบกันบ่อย แต่คุณอายุศ ได้ย้ายมหาวิทยาลัยไปก่อน จึงเหลือคนที่เดินรอบสนามโอวัล (OVAL) เวลาค่ำ ๆ วันเสาร์ในฤดูร้อนปีนั้นเพียง ๔ คน ซึ่งคุณสาโรช ซึ่งถือเป็นพี่เอื้อยในกลุ่ม ได้ปรารภถึงการศึกษาของประเทศไทยว่า ยังด้อยอยู่มาก ประชาชนยังได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึง เมืองไทยต้องการครูดี ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ขณะนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าคุณสาโรชติดต่อกับ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มากน้อยแค่ไหน แต่ฟังจากคุณสาโรชว่า เด็กต่างจังหวัดควรได้เรียนจนถึงระดับปริญญา เพื่อจะได้ไปเป็นกำลังขยายการศึกษาสู่ชนบท และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่ประเทศไทยจะต้องมีวิทยาลัยวิชาการศึกษา ข้าพเจ้าจึงตั้งเป็นนัยหน้า

ต่อมาทราบว่า เป็นความคิดต่อเนื่องกับการสร้างครูทั่วประเทศของศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น เพราะขณะนั้น การเตรียมเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงได้เริ่มขึ้นแล้วที่ถนนประสานมิตร แขวงบางกะปิ

ตลอดเวลาที่เรายุ่งกันในฤดูร้อนนั้น ทางกรุงเทพฯ คงจะได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะพอกกลางฤดูหนาว คุณสาโรช ชวนข้าพเจ้าไปที่ถนนริมแม่น้ำ Oletangy River เพื่อไปดูกระจก one-way glass จะซื้อมาใช้ที่โรงเรียนประถมสาธิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษา. กระจกนี้เป็นกระจกที่มุ่งจะใช้สำหรับสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอน โดยมีห้องเล็กติดห้องเรียนทุกห้อง ในห้องนี้สามารถเห็นการเรียนการสอนของทั้งครู และนักเรียนได้ชัดเจน มีเสียงลอดเข้ามาให้ได้ยินด้วย เป็นเครื่องมือสำหรับคณะวิชาการศึกษาที่จะสร้างครูให้ได้คุณภาพ ข้าพเจ้าได้เห็นความละเอียดถี่ถ้วนในการดูและเลือกซื้อกระจกของคุณสาโรช ตลอดจนการกำชับให้บรรจุอย่างประณีต ได้เห็นว่าต้องมีการประกันสินค้าด้วยเป็นครั้งแรก ก็รู้สึกทั้งอีก กระจกเหล่านั้นในภายหลังข้าพเจ้าได้เห็นอยู่ในห้องเรียนของโรงเรียนประถมสาธิตเป็นที่เรียบร้อย และได้ใช้ประโยชน์เป็นอย่างดี

เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนประถมสาธิตนี้ยังมีอีก คือการทำโรงเรียนให้มีเวทีสำหรับสร้างบุคลิกนักเรียนระดับประถม เพราะในยุค พ.ศ. ๒๕๔๙ ปีที่เริ่มเปิดรับนักเรียนนั้น เด็กทั้งหลายยังไม่ได้รับสิทธิใน

^๑ศิลา ฉายนัยโยธิน. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

ด้านหน้าอาคารโรงเรียนประถมสาธิตในยุคแรกๆ

การพูดเท่าใดนัก มักจะได้แต่สิทธิในการฟัง ฉะนั้นการทำเวทีเดี่ยว ๆ สำหรับนักเรียนอายุเพียง ๗-๘ ขวบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างความมั่นใจในบุคลิก และเป็นการส่งเสริมการแสดงออกสำหรับเด็กหลายคนที่พร้อมจะแสดงออกเป็นอย่างดี

โรงเรียนประถมสาธิต วิทยาลัยวิชาการศึกษายุคสมัยนั้น มีท่านอาจารย์ไพเราะ ดันตีกุล เป็นอาจารย์ใหญ่ มีชื่อเสียงโด่งดัง เพราะได้ปั้นนักเรียนรุ่นใหม่ออกมา มีความคิดเป็นของตนเอง มีการแสดงออกให้ผู้อื่นเข้าใจความคิด และความต้องการของตน มีโอกาสได้ฟังความคิดเห็นของเพื่อนๆ เด็กๆ ในยุคนั้น บัดนี้คงจะเป็นสุภาพบุรุษ สุภาพสตรี อายุกลางคนกันไปหมดแล้ว

และยุคต้นๆ นั้นเอง ที่คุณสาโรช และอาจารย์อื่นๆ อีกหลายคนช่วยกันร่าง-แก้ไข-ปรับปรุง-ปรึกษา นักการเมือง เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี ผู้สนับสนุนเราเต็มที่ ในการเสนอพระราชบัญญัติวิทยาลัย-วิชาการศึกษา สภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้น มีสมาชิกบางคนจบการศึกษา แค่ ป. ๔ ก็ชักมากมาย คุณสาโรชกลับมากุญ ปรึกษา และเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมาในแต่ละวันให้เราฟัง บางครั้งก็พูดเชิงถามว่า ฟุ่่งนี้จะต้องตอบคำถามนี้-นี้ ควรจะตอบอย่างไรดี บางครั้งอาจารย์ก็จะถาม ดร.แนม บุญญสิทธิ์ บางครั้งมีเพื่อน ๆ ของคุณสาโรช มากุญกันหลายคน เช่น อาจารย์เชื้อ สาริมาณ อาจารย์เยื่อ วิชัยดิษฐ์ อาจารย์เกรียง กิรติกร (เอี่ยมสกุล) เป็นต้น ท่านเหล่านี้ก็ช่วยกันให้ความคิด ล้วนแต่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น มีอยู่ตอนหนึ่ง

ผู้แทนราษฎรคนหนึ่งประท้วงว่า ทำไมวิทยาลัยจึงจะให้ปริญญา แกรมเปิดไว้ถึงขั้นปริญญาเอก ถ้าเป็นวิทยาลัย ก็ต้องให้ได้แค่ประกาศนียบัตรชี่ คุณสาโรชต้องอธิบายว่า ที่ท่านเรียนจบปริญญาเอกมานี้ท่านก็ได้ไปทำ ปริญญาโทที่ ที.ซี. (T.C. คือ Teacher's College) ของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ที่กรุงนิวยอร์ก เพราะ ฉะนั้นวิทยาลัยก็ยิ่งใหญ่ขนาดให้ปริญญาได้ ทั้งตรี-โท-และเอก คงจะได้กันพอสมควรในสภาผู้แทนราษฎร แต่ในที่สุดพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็คลอดออกมาได้ ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน ซึ่งตรงกับ วันเกิดของคุณสาโรช พอดี

ประณมสาธิตของน้อย

ชมพูนุท จรรยาเพศ^๑

น้อย เป็นนักเรียนเก่าโรงเรียนประณมสาธิต เข้าเรียนเมื่อโรงเรียนเริ่มเปิด พ.ศ. ๒๔๙๙ น้อยเข้าชั้น ป. ๑ ตอนนั้นมีชั้นเด็กเล็ก ถึง ป. ๔ เปิดรับทุกชั้นปี เพราะโรงเรียนเพิ่งเปิดใหม่ (ประณมสาธิตของวิทยาลัย วิชาการศึกษา) มีการสอบสัมภาษณ์ด้วย ผู้ปกครองทุกคนตื่นตัวถามว่า ครูถามอะไรบ้าง เจ้าตัวล้นบอก ว่า จำไม่ได้ว่าถามอะไร เด็กรอบ ๆ บริเวณใกล้เคียงของโรงเรียนมาเข้ากันทั้งนั้น ไม่ว่าจะลูกกำนัน ลูกคนงาน ลูกนักธุรกิจ เพื่อนของน้อย ยายเบญจ เป็นลูกกำนัน (ตำบลอะไรไม่ทราบอยู่ริมคลองแสนแสบ) ยายวี เป็น ลูกครึ่ง ไทย-อังกฤษ ยายปา ยายวิ ล้วนแต่อยู่ใกล้ๆ โรงเรียน แต่ละห้องมีนักเรียน ๒๕ คน ห้องน้อยมีหญิง ๑๐ คน ชาย ๑๕ คน ห้อง ป. ๑ เป็นชั้นเดียวที่มีแยกเป็น ก และ ข มีข่าวกันว่าห้อง ก เป็นพวกคนรวย เพราะมีนักเรียนนามสกุลสำคัญๆ เช่น พิบูลสงคราม อุตถากร บุรณฤกษ์ พลาญกูร เชี่ยวสกุล ส่วนห้อง ข เป็นคนธรรมดา ๆ แต่ต่อมาห้อง ข มีนักเรียนหญิงจากต่างประเทศ กลับมาพร้อมคุณพ่อที่ทำหน้าที่ เอกอัครราชทูต มาเข้าเรียนด้วย ปิยรัตน์เก่งภาษาอังกฤษ แต่พูดไทยช้า เพราะนึกคำไม่ค่อยออก เธอได้ช่วย แนะนำกิจกรรมแปลกๆ ที่มีประโยชน์ให้ห้องด้วย

โรงเรียนของน้อยสร้างใหม่เอี่ยม ส่วนใหญ่ เป็นชั้นเดียว มีห้องรอบ ๆ ตรงกลางเป็นน้ำพุ มีทางเดินเชื่อมต่อระหว่างแนวห้องสองด้าน มีเวทีกลางแจ้ง มีสนามหญ้า บริเวณ ๒ ชั้น อยู่ถัดสนามหญ้าออกไป ชั้นบน มีห้องเรียน ๑ ห้อง ส่วนอีก ๓ ห้อง คือห้องสมุด ห้องฉายภาพยนตร์ และห้องหัตถศึกษา ซึ่งเป็นห้องใหญ่ที่สุด ประทับใจมาก เพราะมีชั้นรอบห้อง มีอุปกรณ์มากมาย เช่น สีกระป๋อง กระดาษสำหรับทำ papier mache'

ห้องเรียนจะเรียงแถวกันอยู่ทางด้านหนึ่งของน้ำพุ มีห้อง observe (ซึ่งจะติดกระจก one-way glass ตามที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศีลา จายนีโยธิน พูดถึง) อยู่ด้านหลังของห้องเรียน เวลาเข้าห้อง observe แล้วจะดูห้องเรียนได้ทั้ง ๒ ข้าง ห้อง observe มีบันไดขึ้นเดี่ยวๆ และมีม่านปิด แต่นักเรียนจะรู้ว่ามีคนเข้าดูเพราะเวลาเปิดประตูเข้าไปจะมีแสงวาบเข้าไปในห้องเรียน และมักจะมีคนเดินผ่าน ทำนองมาเยี่ยม โรงเรียนก่อนจะเข้าไปในห้อง observe นักเรียนก็จะรู้ทันทีว่ามีคนมา observe แล้ว ห้อง observe นี้อาจจะใช้ฉายฟิล์มสตรีปได้เวลาห้องฉายภาพยนตร์ข้างบนไม่ว่าง

ในห้องเรียนมีเวทีเดี่ยวๆ หลังห้อง (แต่ดูเหมือนจะใช้เป็นที่วางของกระจุกกระจิกอยู่มาก) มีอ่างล้าง

^๑ชมพูนุท จรรยาเพศ (น้อย): ขณะนี้ดำรงตำแหน่ง นักสัตววิทยา ๗ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตร และสหกรณ์

นักเรียนประถมสาธิต ชุดการแสดงหุ่น หุ่นมีหลากหลาย
มีนักเรียนทำหน้าที่นำชม หุ่นจะแสดงท่าทางต่าง ๆ เมื่อผู้เข้าชมมาถึง (๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕)

มือในห้องเรียน มี locker อยู่ข้างฝาห้องเรียน มีโต๊ะอาจารย์ประจำชั้นอยู่ด้านหลังของห้องด้วย โต๊ะอาจารย์ที่เข้าสอนจะอยู่ด้านหน้าชั้น เวลาอาจารย์อื่นๆ เข้าสอนอาจารย์ประจำชั้นจะอยู่หลังห้องเสมอ โต๊ะเก้าอี้ของนักเรียนเคลื่อนที่ได้สะดวก จัดเป็นรูปต่างๆ ได้ตามต้องการ

น้อยชอบไปโรงเรียนมาก ถ้าวันไหนไม่ได้ไป เช่น ไม่สบายจะถึงกับร้องไห้ น้อยชอบเรียนวิชาอะไร รู้ว่าชอบวิชาดนตรีที่สุด เป็นวิชาที่ได้ไปร้องเพลงที่เวที ซึ่งอยู่ในโรงอาหาร (ซึ่งใช้เป็นห้องประชุมด้วย) มีเก้าอี้จัดให้นั่งหันเข้าหาเปียโน มีกระดานจดเนื้อเพลง อาจารย์อรุณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้สอน ลูกศิษย์ชอบมาก นักเรียนโรงเรียนนี้จะเรียนภาษาอังกฤษตอนชั้น ป. ๓ เพลงภาษาอังกฤษจึงอาจร้องกันทีหลัง อาจารย์ที่สอนภาษาอังกฤษตอนชั้นมัธยม คืออาจารย์ฉภา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ภาษาอังกฤษของน้อยก็นับว่าดีมาก เพื่อนนักเรียนโรงเรียนนี้มีบางคนที่ชอบเล่นดนตรีมาก เช่น คักคินบูล พิบูลสงคราม รอย บุรณฤกษ์ ผู้ที่เล่นดนตรีจนไปอยู่ในวงมีชื่อเสียงได้แก่ อุกฤษฏ์ พलगูร อyoung Dynamic ของธรรมศาสตร์ในเวลาต่อมาเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยนั้น มีเรียนรำไทย ตั้งแต่ ป. ๑ เรียนที่เวทีกลางแจ้งทางด้านสนามหญ้า เรียนรำเทพนม จำลีนวล เป็นต้น งานโรงเรียนต้องมีรำไทยอยู่เสมอ ส่วนนักเรียนที่สนใจดนตรีสากล ก็ได้แสดงเป็นประจำ การแสดงอื่นๆ ที่ประทับใจ มีการแสดงหุ่น นักเรียนบางคนได้ทำหน้าที่นำชมหุ่น เพื่อนๆ ก็จัดกลุ่มเป็นหุ่นทำท่าต่างๆ น้อยได้แสดงหุ่น ทำรำเดี่ยวด้วย

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗
เสด็จทอดพระเนตรการแสดงในงานโรงเรียนประถมสาริต (๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๕)

นักเรียนประถมสาริต ผู้ที่แสดงรำอวยพรถวาย
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ (๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๕)

ชุดนักเรียนหญิงของโรงเรียนประถมสาธิต แปรกติไม่มีใครเหมือน เป็นชุดติดกันสีฟ้าอ่อน แขนมีแถบพับสีขาวรอบแขน ปกสีขาว กระโปรงจีบรอบเอวมียกขึ้นสีขาวรอบ ๆ กระเป๋าดรหหน้าอกปักตราประถมสาธิต (ปวศ) ไขว้สีขาว กระเป๋าลือที่มีปีกนี้ของน้องปักสวยกว่าเพื่อนเพราะแม่เป็นคนปักเอง นอกนั้นมีหมวกสีขาว (ข้างในอีกด้านจะเป็นสีฟ้า) รองเท้า และถุงเท้าสีขาว ชุดอย่างนี้ยังใช้อยู่จนปัจจุบัน เห็นที่ใดก็จะรู้ว่าเป็นนักเรียนประถมสาธิต (วิทยาลัยวิชาการศึกษาเดิม หรือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบัน ตราที่กระเป๋าลืออาจจะต่างไป) วันพฤหัสบดีจึงจะแต่งอนุภาซด กระโปรงสีกรมท่า ลือแขนยาวขาว ผ้าผูกคอสีกรมท่า หมวกแข็งสีกรมท่า ตรงหน้าผากมีแหลมลงมาเล็กน้อย นอกนั้นมีชุดพละ เป็นกางเกงสีฟ้ารัดขาของลือขาว แขนสั้น หมวกจะใช้กลับเอาสีฟ้าออกมา มีถุงผ้าสีฟ้าสำหรับใส่ชุดพละด้วย

การเรียนเป็นอย่างไร น้องก็เรียนไป เล่นไป ไม่รู้สึกว่ายาก ได้รางวัลอยู่เสมอ เพราะที่ ๑ ถึงที่ ๓ จะได้รับรางวัลตอนปลายปีมักจะได้ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำ มีวิชาแปลกๆอะไร ก็เช่น มีการทำลูกชุบ โรงเรียนยังพาไปทัศนศึกษาด้วย ที่จำได้แม่นก็คือ ไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร้อนมาก ได้ไปดูวัว ดูปลาของกรมประมง เพื่อนผู้ชายไปเที่ยวช้อนปลาตามบ่อต่างๆ ที่เขาเลี้ยงไว้อีกด้วย

น้ำพุ ตั้งอยู่ระหว่างอาคารเรียน ภายในโรงเรียนประถมสาธิต

โรงเรียนมีสอนให้นักเรียนดูแลห้องน่อง โดยเฉพาะในวันงานประจำปี ซึ่งมีงานตลอดวัน เพื่อน ๆ และน้อยต้องทำหน้าที่อนุภาคดูแลห้องน่องแบ่งจำนวนกันไป take care น่องโดยเฉพาะเด็กเล็กจะร้องให้กันกระจองอแง หรือเที่ยววิ่งเล่น ปาเป้า ปากระป๋อง ด้วยลูกเทนนิส หรือไปเชียร์กีฬา เข้าจัดเย็นอนุภาคเหล่านี้ต้องพากันนั่งหอบ

นักเรียนประถมตอนนั้นนิยมเล่นอะไรกันมาก จำได้ว่าเล่นห่วงยางเป็นยอดฮิต แต่ละปีจะเปลี่ยนไป บางปีนิยมเอาไม้พลองแบบของลูกเสือมาหัดทำทำต่างๆ ทุกคนต้องฝึกฝนอย่างหนัก ไม่ว่าจะเกิดนิยมเล่นอะไร

น้อยเรียน ป. ๑ ถึง ป. ๔ แล้วขึ้นชั้น ม. ๑ ถึง ม. ๓ จากนั้นย้ายไปโรงเรียนมัธยมสาธิต(ซึ่งยังเป็นหลังคาจาก) ราชการเปลี่ยนระบบการศึกษาเป็น ม.ศ. ๑ (แทนที่จะเป็น ม. ๔ น้อยเลยต้องกลับไปนับเลข ๑ ใหม่) เพื่อนหญิงในห้อง ๑๑ คนสนิทสนมกันมาก หลายคนยังติดต่อกันจนปัจจุบัน แต่บางคนก็เจียบหายไป พวกน้อยก็เข้าวัยกลางคนกันแล้วอย่างที่ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร ศีลา ท่านกล่าวไว้

ระลึกถึงวันวาน

ศิลา จายนีโยธิน^๑

ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะนำมาทบทวน เพราะเรื่องนี้สร้างความสุขมาให้ข้าพเจ้ายิ่ง ปรารถนานิสิตมีชายล้วน จากบ้านมาไกล และเห็นดีเห็นชอบการเรียน ฉะนั้นค่าๆ จึงมีการหนีออกไปปากซอย บ้างก็ไปรับประทานน้ำแข็งกวด บ้างก็ไปจิบอาหอง (ปานนี้ลูกหลานยั่วเย้าไปแล้ว) คิดว่าน่าจะ**มีอะไร**ทำให้เป็นกิจกรรมที่คลายเหงา กันได้บ้าง

ข้าพเจ้าควักกระเป๋าจ้างคนงานบ้าง ขอร้องเขาบ้าง ให้ชนไม้ที่ตัดทิ้งไว้หลังวิทยาลัยมากอง มาเผิงแล้วเตรียมทำ Bonfire ปายๆ ก็ลงไปริมคลอง ชื่อหาข้าวโพดบ้าง มันเทศบ้าง อ้อยบ้าง จากแม่ค้าที่พายเรือมาขาย สมัยนั้นน้ำในคลองแสนแสบยังใสมาก มีปลาว่ายชุกชุม นานิ่งดูเรือผ่านไปมา แต่นิสิตไม่มีเวลาหรือไม่สนใจกันเท่าใดนัก ใช้เวลาค่าต่างๆกัน

ส่วนข้าพเจ้านั้น เนื่องจากคุณสาโรช ขอร้องให้มาพักบ้านเหลือง (ตึกสูง หลังคาโหว่ เวลาอาบน้ำในห้องต้องกางร่มเพราะบนเพดานมีตุ๊กแกยั่วเย้าไปหมด) เพื่อเป็นเพื่อนพวกสาวๆ มีคุณลลนา คุณจรรย์ คุณฉวีวรรณ และคุณปราณี ๓ คนแรกเพิ่งจบจากจุฬาฯ มาใหม่ๆ มาสอนที่โรงเรียนประถมสาธิต ส่วนคุณปราณีก็จบจากจุฬาฯ เหมือนกัน แต่มาสอนชีววิทยาที่วิทยาลัยฯ (ขยายความว่าบัดนี้ทั้ง ๔ คน แต่งงาน และมีบุตรชายหญิงกันไปหมด และเป็นคุณย่า คุณยายกันไปแล้ว) อ้อ! ยังมีท่านหญิงประภาพันท์ ภานุพันธ์ อีกท่านหนึ่งที่บางครั้งนึกครึ้มๆ ขึ้นมาก็มานอนพักอยู่ด้วย ซึ่งบัดนี้ก็ก็เป็นคุณย่า คุณยาย ไปแล้วเหมือนกัน

ขอต่อความว่า สมัยนั้นมีเงินจากมหาวิทยาลัยอินโดนา มาพร้อมกับพวกอาจารย์ต่างประเทศ ดังนั้น ในวิทยาลัยของเราจึงมีลูกจ้างพิเศษที่พิมพ์หนังสือได้เก่ง เร็ว และใจดี เขาช่วยพิมพ์เนื้อเพลง และอัดโรเนียวให้ข้าพเจ้าหลายเพลงซึ่งเพลงเหล่านั้น ข้าพเจ้านำมาแจกให้นิสิตชายหัดร้อง มี เพลง Old Black Joe, Swanee River, Home Sweet Home เป็นต้น เพลงเหล่านี้นำมาประกอบ Bonfire ที่จุดขึ้นเพื่อความอบอุ่นยามค่ำ และใช้ปิ้งข้าวโพด มันเทศ รับประทานกัน แต่เพลงเหล่านั้นเป็นภาษาอังกฤษ นิสิตมาจากต่างจังหวัดใหม่ๆ ยังไม่คุ้นกับเพลงฝรั่ง ความพยายามของข้าพเจ้าดูไม่มีใครจะสำเร็จเท่าใดนัก ที่จำได้บ้างจะใช้หรือไม่ก็ไม่แน่ใจ ผู้ที่มาร้องเพลงก็มี สมัย ยอดอินทร์ นำทรัพย์ จันท์หอม วัน สังข์สะอาด สมาน เฉดระการ เผชัญญ วาดกลั่นหอม และอื่น ๆ อีกหลายคน นิสิตชายล้วนของสมัยนั้นเก่งน่าดู คือพยายามหลอกล่อครู ต่างๆ นานา บางทีครูก็หลงกล แต่บางครั้งก็พอจะรู้แกลว ที่พวกเขาชอบทำกันมาก คือ เรียกชื่อของพ่อของเขากันแทนตัวนิสิต

^๑ศิลา จายนีโยธิน: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

พวกเราภูมิใจกันมาก เมื่อเล่นรักบี้ชนะโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย แทนที่จะแบก ม.ร.ว. จุรีพรหม
กมลลาศน์ กลับโรงเรียนกันเชียวนะ เพราะอาจารย์หม่อมเป็นโค้ช ที่ขยันสอน ขยันเคี่ยว นิสิตชายล้วนคงนึกไม่ถึง
ว่าครูผู้หญิงทั้งหลายก็สนใจกิจกรรม และการกีฬาของพวกเขา ที่ประทับใจมาก คือ เมื่อครั้งที่นักรักบี้ของเรา
ถูกอีกฝ่ายหนึ่งแท็กเกิล จนภายในบาดเจ็บ และถึงแก่กรรม นิสิตคนนั้น ชื่อ พจนา พลทา พวกเราเสียใจกัน
มาก เพื่อนๆ ในชั้นเดียวกันแต่งชุดขาว ทำความเคารพศพ และแบกหีบวันฌาปนกิจ ข้าพเจ้ายังติดตามอยู่จน
บัดนี้

งานทะเบียนนิสิต

เลิศ ชูชาติ^๑

เมื่อศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี มาปฏิบัติงานที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕ ท่านได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตร เพื่อให้ครูมีวุฒิเพิ่มขึ้นจนถึงระดับปริญญา ในระยะนั้นได้มีการส่งอาจารย์ไปศึกษาดูงาน ณ มหาวิทยาลัยอินโดอานา ในด้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ในฝ่ายการทะเบียนนิสิต ได้ส่งนายชัยวัฒน์ ยุกศิริตัน ไปศึกษาและดูงาน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ นายชัยวัฒน์ ยุกศิริตัน ได้เริ่มปรับปรุงงานทะเบียนนิสิต โดยเริ่มออกแบบระเบียบถาวร (Record) เพื่อเก็บผลการเรียนของนิสิตเป็นรายบุคคล ระเบียบถาวรรุ่นแรก มีลักษณะเป็นเล่มเรียกกันว่า "สมุดเขียว" ในเล่มจะมีประวัติของนิสิต ประวัติการศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ก่อนเข้าศึกษาในระดับปริญญา ประวัติการรับราชการ ต่อจากนั้นจะเป็นผลการศึกษา โดยจัดพิมพ์เป็นภาคเรียนๆ ละ ๑ หน้า จัดพิมพ์ไว้ ๑๒ หน้า ในแต่ละหน้าจะมีที่ว่างสำหรับเขียนรายวิชา ผลการเรียนอัตราเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน และอัตราเฉลี่ยสะสม

ระเบียบถาวรในรุ่นแรกนี้ จะต้องเขียนด้วยมือต่อมาเมื่อมีนิสิตเพิ่มมากขึ้น เวลานิสิตมาขอผลการเรียน (Transcript) เจ้าหน้าที่จะต้องจัดพิมพ์ให้ใหม่ซึ่งไม่สะดวกและใช้เวลามาก จึงได้ปรับปรุงระเบียบถาวรเป็นแผ่นและพิมพ์รายวิชาด้วยเครื่องพิมพ์ดีด

การลงทะเบียนเรียนในระยะแรกๆ นั้น วิทยาลัยจะจัดรายวิชาให้นิสิตทุกคนเรียนเหมือนกันในแต่ละสาขาวิชา คงมีวิชาเลือกเพียงเล็กน้อย ในระยะหลังเมื่อมีนิสิตเพิ่มมากขึ้น จึงต้องจัดเป็นตารางเรียน ตารางสอน และมีการลงทะเบียนเรียน มีการเลือกวิชาเรียน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำ มีเจ้าหน้าที่รับลงทะเบียนเรียน มีการจัดชั้นเรียนสำหรับวิชาบังคับ วิชาเอก วิชาโท และวิชาเลือก ในสมัยนั้นไม่มีเครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยปฏิบัติงาน แต่เจ้าหน้าที่ก็สามารถทราบรายชื่อนิสิตผู้ลงทะเบียนเรียนในแต่ละรายวิชา และสามารถแบ่งกลุ่มนิสิต ในรายวิชาที่มีผู้ลงทะเบียนเรียนจำนวนมากเกินกว่า ๑ ห้องเรียนได้

เมื่อนิสิตเข้ารับการศึกษาคอร์ส ๒ ปีการศึกษา หรือ ๔ ปีการศึกษา ตามหลักสูตรแล้ว แผนกทะเบียนจะดำเนินการตรวจสอบผลการเรียนว่าครบตามหลักสูตรหรือไม่ ผลการเรียนแต่ละรายวิชาสอบได้วิชาที่สอบตกได้เรียนซ้ำครบถ้วนหรือไม่ อัตราเฉลี่ยสะสมผ่านเกณฑ์ คือ ๒.๐๐ เมื่อทุกอย่างครบถ้วนแล้ว จะดำเนินการทำเรื่องขออนุมัติผลการศึกษาต่อสภาวิทยาลัย/สภามหาวิทยาลัย ถือนานิสิตสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาจากวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

^๑เลิศ ชูชาติ: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรียบเรียงเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๔

จากชั้นปิด...สู่ หนังสือสำหรับทุกคน: หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มาเรีย เหล่าสุนทร^๑

วิษณุ ทับเที่ยง^๒

บุญสม ก้านสังวร^๓

หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความเป็นมาย้อนหลังไปก่อนปี ๒๔๙๗ เคยอยู่ที่ หอนอนหลังที่ ๑ ต่อมาย้ายมาอยู่ที่ตึก ๓ ชั้น ๓ (ห้อง ๓๓๓) เริ่มแรกมีหนังสือเก็บไว้ในตู้กระจกที่ใส่ กุญแจไว้เรียบร้อย ผู้ยืมต้องเซ็นชื่อยืมหนังสือออกไปนั่งอ่านนอกห้อง เพราะไม่มีโต๊ะนั่งอ่าน นิสิตเก่าบางคน ยังคงจำได้ว่า เวลาจะยืมหนังสือเล่มใดก็ต้องไปเดินหาชื่อเรื่องจากสันหนังสือในตู้ปิดเหล่านั้น เมื่อพบเรื่องใดที่ ดูว่าน่าสนใจ ก็จะจำตำแหน่งของเรื่องและตู้นั้นไว้ แล้วก็ไปเดินตามหาอาจารย์ที่ทำหน้าที่ "รักษา" หนังสือ ผู้ถือกุญแจ เพื่อแจ้งความประสงค์ และเพื่อขอให้เปิดตู้หยิบหนังสือให้ บางทีกว่าจะเปิดตู้ได้ ก็ลืมตำแหน่งของ เรื่องที่หมายตาเอาไว้ ต้องไปเดินหาดูใหม่ กระบวนการที่ว่าเป็นสิ่งธรรมดาประจำวันสำหรับชาวประสานมิตร ในยุคแรก บางคนเล่าให้ฟังอย่างขำขันว่า เคยถูกอาจารย์ผู้ "รักษาหนังสือ" ไล่ให้ไปล้างมือก่อนจะได้รับ อนุญาตให้หยิบต้องหนังสือ เพราะเกรงว่าจะทำให้แมลงต่างๆ มาเกาะ

ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงแห่งนี้ ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งเป็นวิทยาลัย แห่งแรกในประเทศไทยที่ให้ปริญญาทางการศึกษา ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้ลงนามสัญญาความช่วยเหลือ จากรัฐบาลอเมริกัน โดยรัฐบาลอเมริกัน จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินและทางวิชาการ มหาวิทยาลัยอินดีอานาที่บลูมิงตัน ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลอเมริกันให้เป็นผู้ดำเนินการตามสัญญาและ สิ่งสำคัญที่หนึ่งที่ระบุไว้ในสัญญาคือ ให้มีการจัดตั้งห้องสมุดที่มีคุณภาพสูงเพื่อสนับสนุนโปรแกรมทางวิชาการ ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทางรัฐบาลไทยจะต้องเป็นฝ่ายจัดสร้างอาคาร เครื่องใช้ไม้สอยที่หาได้ในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยอินดีอานาได้จัดส่ง มิส มาร์กาเรต ไอ. รัฟส์โวลด์ หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ในขณะนั้นมาเป็นผู้ช่วย ต่อมาได้ ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร ซึ่งเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย อินดีอานามาช่วยอีกแรงหนึ่ง ในช่วงที่ปรับปรุงกิจการห้องสมุดใหม่นี้ ได้ใช้เนื้อที่ครึ่งหนึ่งของตึกสาม ชั้นสาม (ห้อง ๓๓๓) บานประตูกระจกของตู้หนังสือถูกรื้อออก หนังสือที่มีอยู่เก่าและที่ได้รับมาใหม่ตามสัญญาได้รับ

^๑มาเรีย เหล่าสุนทร: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

^๒วิษณุ ทับเที่ยง: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

^๓บุญสม ก้านสังวร: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

การจัดให้เป็นหมวดเป็นหมู่ โดยจัดเรียงไว้บนชั้น "เปิด" ตู้บัตรรายการขนาด ๑๖ ชั้นชักริเริ่มมีชั้น นิลิตได้รับการชักชวนให้ใช้หนังสืออย่างเสรี การดำเนินงานก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนมหาวิทยาลัยอินดีอานาต้องส่งอาจารย์บรรณารักษ์มาช่วยอีก ๒ ท่าน คือ ดร.มิลเดรีด โลเวล และมิส มาร์กาเรต กริฟฟิน (ปัจจุบัน มีสซิส มาร์กาเรต คอฟฟิน)

ในปี ๒๕๐๐ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้สร้างอาคารห้องสมุดเป็นเอกเทศแห่งแรกขึ้นโดยใช้เงิน กศส. (เงินบำรุงการศึกษาและสาธารณสุข ได้จากอาคาร กศส.) ผู้ร่วมกันออกแบบประกอบไปด้วย มิส มาร์กาเรต ไอ. รัฟส์โวลด์ ดร.พอล ซีเกอร์ส ผู้เชี่ยวชาญทางอาคารเรียนจากมหาวิทยาลัยอินดีอานาฝ่ายหนึ่ง กับอาจารย์เจนจิต กุลทลบุตร และอาจารย์พาสนา จากกรมอาชีวศึกษาอีกฝ่ายหนึ่ง ครุภัณฑ์หลายอย่างได้รับมาจากอเมริกา เมื่ออาคารใหม่เสร็จ ก็นำเอาครุภัณฑ์ต่างๆ ที่ได้รับมาจัดเข้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ ปรากฏว่าชั้นเหล็กและชั้นส่วนต่างๆ ถูกประกอบขึ้นอย่างทุลักทุเล เพราะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดยังไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่ในที่สุดก็ได้ชั้นเหล็ก (เปิด) ที่ปรับได้ ซึ่งสามารถรับหนังสือได้หลายหมื่นเล่ม นอกจากนี้ยังมีชั้นตู้สำหรับเก็บโสตทัศนวัสดุเฉพาะอย่างเสร็จเรียบร้อย นับเป็นอาคารห้องสมุดสถาบันการศึกษาแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้รับการติดตั้งเครื่องปรับอากาศ และมีวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา และครุภัณฑ์ที่เหมาะสมที่สุด

วันย้ายห้องสมุดจากตึก ๓ ชั้น ๓ มายังอาคารใหม่ นับเป็นวันที่คึกคักมากเป็นพิเศษ นิลิตทั้งชายหญิงร่วมแรงแข่งขัน มาช่วยขนหนังสือกันถ้วนหน้า ห้องสมุดได้จัดทำที่ขนหนังสือ (Book crate) เป็นการเฉพาะขึ้น มีขนาดพอยกประคองสองมือคนเดียวได้ มีจำนวน ประมาณ ๗๐-๘๐ อัน ก่อนจะย้ายหนังสือเจ้าหน้าที่จะจัดเรียงหนังสือบนชั้นทั้งหมดให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นจะแบ่งจำนวนหนังสือให้พอเหมาะที่จะบรรจุ ๑ crate ใช้กระดาษเขียนหมายเลข ๑, ๒, ๓, ... คั่นไว้ไปจนหมด ในทำนองเดียวกัน บนชั้นใหม่ที่ว่างอยู่ในอาคารใหม่ เจ้าหน้าที่ก็จะกะประมาณความกว้างของชั้นสำหรับหนังสือเช่นเดียวกัน หากกระดาษปิดไว้พร้อมหมายเลข ๑, ๒, ๓, หนังสือที่ขนย้ายจากชั้นเก่าของตึกเก่าตามหมายเลข ๑ ก็จะถูกนำมาขึ้นชั้นใหม่ในอาคารใหม่ตามตำแหน่งที่คั่นไว้หมายเลข ๑ หมายเลข ๒, ๓, ๔... ก็ทำแบบเดียวกันจนกระทั่งชั้นสุดท้ายเพื่อความสนุกสนานในการขนย้ายห้องสมุดได้จัดหารางวัลให้แก่ผู้ขนหนังสือได้มากที่สุด และมีเลขรางวัลนำโชคสอดไว้ในหนังสือตามจุดต่างๆ รางวัลเหล่านี้ได้รับความเอื้อเฟื้อจากคณาจารย์ของวิทยาลัย

ในวันเปิดห้องสมุดเป็นทางการ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างรู้สึกตื่นเต้นกันมาก มีการแสดงหนังสือทางศิลปะที่มีชื่อเสียงระดับโลก และโสตทัศนวัสดุใหม่ๆ ที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยอินดีอานา ตามสัญญา บุคคลสำคัญจากกระทรวงศึกษาธิการและจากสถาบันการศึกษาอื่น ตลอดจนบรรณารักษ์จากห้องสมุดในกรุงเทพมหานคร ต่างก็สนใจมาชมห้องสมุดใหม่ที่ได้รับการออกแบบที่ทันสมัยที่สุดและติดตั้งเครื่องปรับอากาศแห่งแรกในประเทศไทย

อาคารห้องสมุดแห่งนี้ นอกจากจะใช้สำหรับกิจการห้องสมุดแล้ว ในระยะแรกๆ ยังใช้เป็นที่รับพระราชทานปริญญาบัตร (ในขณะนั้นยังไม่ได้สร้างหอประชุม) ใช้เป็นที่แสดงคอนเสิร์ตและใช้เป็นที่ประชุมของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASAHL) การใช้งานหลายอย่างเป็นประจำเช่นนี้ ทำให้ห้องสมุดได้รับการปิดกวาดตกแต่งพร้อมด้วยทาสีใหม่ ๆ อยู่เสมอ สิ่งที่ทำทนายบรรดาคณะบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ในระยะแรกๆ นั้น คือการวางแผนเพื่อนำเอาความคิดใหม่ๆ มาจัดบริการให้แก่คณาจารย์และนิสิต ห้องสมุดพยายามทำให้ผู้ใช้รู้สึกเป็นอิสระในการใช้หนังสือและวัสดุต่างๆ คือ สามารถหยิบจับได้เอง ในขณะที่เดียวกันก็จะมีบรรณารักษ์พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแนะนำความต้องการ กิจกรรมต่างๆ ได้จัดให้มีขึ้นเพื่อที่จะดึงดูดให้ผู้ใช้กับหนังสือมาพบกัน ห้องสมุดใช้ความพยายามอย่างมากที่จะทำให้ "ผู้ใช้รู้สึกเป็นกันเอง" แม้ว่าในระยะแรกๆ จะมีบรรณารักษ์ที่ศึกษามาโดยตรงจำนวนน้อย แต่ก็ได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากสมาชิก **ชมรมห้องสมุด** จาก **ผู้ฝึกความชำนาญทางห้องสมุด** (Library understudies) และจากคณาจารย์ของวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินงานลุล่วงไปด้วยดี และประสบความสำเร็จจนเป็นที่น่าพอใจและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วๆ ไป ผู้ที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุดท่านหนึ่งก็คือ ดร. วิลลิส พี. พอร์ตเตอร์ ผู้ประสานงานของสัญญาไทยอินดิอานาคอนแรก

หลังจากได้เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว จำนวนนิสิตนักศึกษาาก็เพิ่มขึ้นทุกระดับ จนห้องสมุด (ซึ่งในขณะนั้นคิดว่าใหญ่โตพอแล้ว) คับแคบไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ใช้ วิทยาลัยฯ จึงใช้เงินงบประมาณ ๔ ล้านบาท สร้างอาคารขึ้นอีกหลังหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นอาคาร ๔ ชั้น อยู่ติดกับอาคารหลังแรกทางด้านตะวันออก โดยรื้อฝาผนังด้านนี้ออกเพื่อเชื่อมอาคารทั้งสองเข้าด้วยกัน อาคารหลังนี้เปิดใช้เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๕

จากการที่ห้องสมุดมีบทบาทที่สำคัญต่อการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ในปี ๒๕๑๙ ห้องสมุดจึงได้รับยกฐานะจากแผนกห้องสมุดที่ขึ้นอยู่ในสำนักงานอธิการบดี มาเป็นสำนักหอสมุดกลางมีฐานะเทียบเท่าคณะต่างๆ นับเป็นความก้าวหน้าที่สำคัญอีกก้าวหนึ่งของห้องสมุด

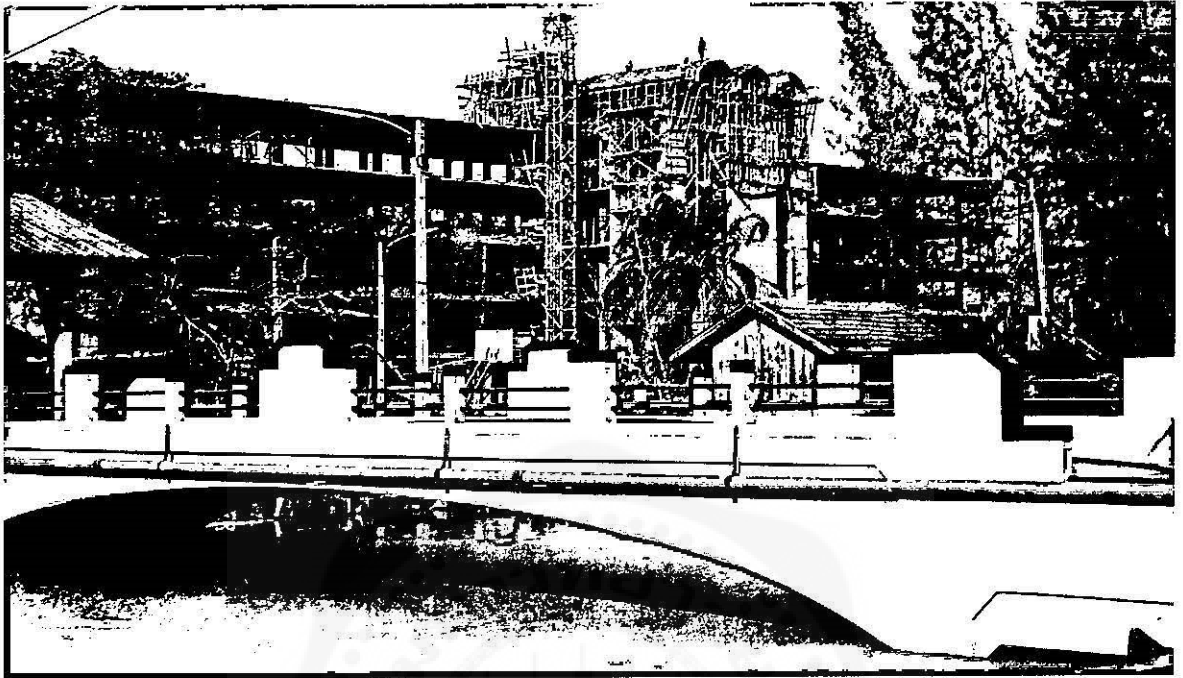
วิญญานของบริการห้องสมุด ได้รับสืบทอดต่อมาในบรรณารักษ์รุ่นใหม่ ในอาคารใหม่เอี่ยม ๗ ชั้น ซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อให้เพียงพอความต้องการของนิสิตและอาจารย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันจะเห็นว่าผู้ใช้ทั้งที่เป็นนิสิตทุกระดับของมหาวิทยาลัยเอง หรือมาจากสถาบันอื่น และจากบุคคลทั่วไป เข้ามาใช้ห้องสมุดแห่งนี้กันมากมาย ในแต่ละวันจะมีการยืมและคืนหนังสือหลายพันเล่ม เฉพาะจำนวนหนังสือที่ใช้อ่านภายในห้องสมุดแต่เพียงอย่างเดียว ก็สามารถจะคำนวณความเชื่อเก่าๆ ที่ว่า "คนไทย ไม่ชอบอ่าน" ได้เป็นอย่างดี บรรณารักษ์ย่อมรู้ธรรมชาติของคนดีว่า "คนเป็นสัตว์อยากรู้อยากเห็น" หากบรรณารักษ์สามารถจัดบริการให้ดีเป็นที่พอใจแล้ว คนเขาก็อยากอ่านเอง

สิ่งที่น่าภูมิใจที่สุดของห้องสมุดแห่งนี้อย่างหนึ่งก็คือ การเริ่มนำเอาระบบการจ้างนิสิตช่วยงานมาใช้

เป็นแห่งแรกในประเทศไทย นอกจากจะช่วยให้ผลิตจำนวนหลายร้อยคนที่ผ่านห้องสมุดแห่งนี้มาได้รับค่าแรงงานเพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายส่วนตัวแล้ว เขายังได้รับประสบการณ์และเรียนรู้การทำงานมาเป็นอย่างดี นิสิตเหล่านี้สำเร็จการศึกษาออกไปเป็นผู้นำในวงการต่างๆ มากมาย มีตั้งแต่ครูอาจารย์ในระดับหัวหน้า ผู้จัดการในวงการธุรกิจ ผู้บริหารในหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนผู้บริหารในระดับสูงสุดของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ หลายแห่ง

ในเรื่องเดียวกันนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญสม ก้านสังวร ย้อนหลังความทรงจำว่าเมื่อปี ๒๕๔๘ ห้องสมุดอยู่ที่ชั้น ๓ ตึก ๓ ห้องใหญ่ทางซีกตะวันออกเป็นคลังบรรณสาร ห้องอ่านหนังสือ ส่วนบริการและสำนักงาน มุขด้านใต้ซีกตะวันออกเป็นที่บริการหนังสือจัดพิมพ์พิเศษชั่วคราว มุขด้านใต้ซีกตะวันตกเป็นสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ปัจจุบันคือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ห้องทางเหนือซีกตะวันตกเป็นที่รับและตรวจหนังสือที่ได้รับจากสัญญาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอินดิอานา ถ้าออกจากตึก ๓ เดินข้ามสะพานสูงทอดข้ามสระน้ำไปทางเหนือ (สะพานแบบนี้มีอยู่หลายสะพาน ถูกรื้อไปที่สระสะพาน สะพานที่กล่าวถึงนี้เป็นสะพานสุดท้าย และถูกรื้อไปแล้วเมื่อปี ๒๕๓๑ กระจมั่ง) จนถึงตึก ๑ ที่ชั้นล่างตึก ๑ มีห้องรับแขกของผู้อยู่หอพัก ที่ห้องนี้มีตู้เก็บหนังสือ เปิดให้อ่านและให้ยืมได้ทุกวันพฤหัสบดีตอนกลางวัน ให้ยืมอ่าน ๑ อาทิตย์ ผู้ดูแลคือ คุณโอภาส รสากร เป็นผู้ใหญ่มีอายุราว ๕๐ ปี ธรรมดาทำหนังสือทำงานอยู่ห้องสมุดตึก ๓ งานหลักคือ เขียนเลขเรียกหนังสือที่ปกเพราะลายมีองาม ปรกติเป็นคนใจเย็น งานออกมาจึงประณีต การเขียนเลขดังกล่าวมีแบบอยู่ว่าต้องเขียนตำแหน่งเดียวกันทุกเล่ม เพื่อสะดวกทั้งการเก็บ การหา การอ่านชั้น แต่ถึงกระนั้นก็เออะ ถ้าตัวเลขที่เขียนจะไปทับภาพสวยๆ หรือตัวอักษร เท้ากับไปทำลายรูปลักษณะหนังสือแล้ว ท่านจะเสี่ยงไปเขียนตำแหน่งอื่น เช่น ถ้าจะทับภาพสถาปัตยกรรมงามๆ ท่านก็เขียนตัวเลขเสียตรงห้องฟ้า เป็นอันว่ารักษาผลประโยชน์ไว้ได้ นับว่าเป็นผู้มีวิจรรย์ญาณ คงเพราะเคยทำงานในวังหลวงมาก่อน ภายหลังท่านกลับเข้าไปทำงานในวังหลวงอีกและได้ช่วยเหลือห้องสมุดด้วย กล่าวคืออาจารย์นนทนา เผือกผ่อง^๑(บรรณารักษ์ของเรา แล้วย้ายไปอยู่ ก.พ.) ไปกินข้าวกลางวันที่ตึกแถวถนนหน้าพระลาน เห็นหนังสือเด็กเป็นต้นฉบับตัวเขียนก็จำได้ ดูเหมือนผู้เขียนคือ มานิต จิตตเกษม (ปัจจุบันเป็นอาจารย์อยู่ วค.สวนดุสิต) เขียนส่งอาจารย์ในวิชาหนังสือเด็ก เอาเป็นว่าคุณนนทนา ขอเจ้าของร้านจะเอาหนังสือมาคืนห้องสมุด เจ้าของร้านว่ามีคนมาลิ้มไว้และไม่ให้เพราะถ้าให้ “อ้าวจะเอาอะไรคืนเค้า...” ร้อนถึงคุณโอภาสต้องมารับรอง ด้วยเจ้าของร้านรู้จักดี เพราะเป็นผู้ทำงานอยู่ในวัง ห้องสมุดก็ได้หนังสือคืนมา ส่วนว่าหนังสือออกไปอย่างไร อย่าไปพูดถึงเลยขาดอายุความแล้ว ขอบวกกลับมาที่ตึก ๑ ใหม่ การยืม ๑ อาทิตย์ ก็คืนพฤหัสบดีถัดไป บางคนวันพฤหัสบดี ลืมส่งต้องรอไปพฤหัสบดี หน้าจึงเอามาส่ง พร้อมจ่ายค่าปรับวันละ ๕๐ สตางค์ ให้เท่าไรท่านก็ไม่รับ “เอาเก็บไว้เออะ”

^๑นนทนา เผือกผ่อง: ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

สะพานสูงหรือสะพานโค้ง ทอดข้ามคูน้ำ ในบริเวณวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีหลายแห่ง
ภาพนี้เป็นสะพานอยู่หลังตึก ๓ สำหรับเดินข้ามไปยังโรงอาหาร

ท่านว่า บางคนชักได้ใจเอาไว้ ๒ อาทิตย์ แต่ก็ไม่มีใครถือโอกาสเอาเก็บไว้เลย ส่วนที่ตึก ๓ ค่ารับเป็นไปตามระเบียบ บางที่ต้องไล่ทวงกันตอนหลังห้องสมุดที่ตึก ๑ ย้ายมารวมกับตึก ๓ บรรยากาค่าวันพฤหัสบดีตอนเที่ยงก็หายไปด้วย

ในปี ๒๔๙๘ ก็มีข่าวว่าจะสร้างอาคารหอสมุดใหม่ต่อมาข่าวก็เป็นจริงโดยใช้เงิน กศส. ดูเหมือนจะเป็น ๑๙ ล้านบาท ขออธิบายเรื่องเงิน กศส. สำหรับผู้มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี ได้ทราบไว้ ใครอายุสูงกว่านั้นก็คงรู้ดี เงินจำนวนนี้ได้มาจากภาษีในรูปอากรแสตมป์ โดยให้ผู้ที่ต้องติดต่อกับทางราชการ นอกจากต้องปิดอากรตามปกติแล้วต้องปิดอากร กศส. ด้วยเป็นเงิน ๑๐ บาท เพื่อบำรุงการศึกษาและสาธารณสุข จึงมีคำย่อดังกล่าว นับว่าเป็นการช่วยส่วนรวมที่มีประโยชน์มาก สถาปนิกที่ออกแบบอาคารหอสมุด คือ ดร.พอล ซีเกอร์ส จากมหาวิทยาลัยอินดีอานา ร่วมกับคุณเจนจิต กุลชลบุตร ดร.ซีเกอร์ส ออกแบบด้วยการรักษาต้นไม้ที่มีอยู่เดิมทุกต้น ตรงทางเข้ามีต้นจามจุรีใหญ่ ทางทิศเหนือมีกอหมาก ๒ กอ ก็ออกแบบให้มีขอบซีเมนต์ล้อมรอบต้นไม้เหล่านี้ ทำเป็นลานจอดรถ ส่วนใต้ร่มจามจุรี กลายเป็นที่แย่งกันจอดรถ มีเรื่องยืดยาว

ตัวอาคารห้องสมุดเป็นโถงใหญ่ ทอดตามตะวัน ทางเหนือมีชั้นลอย ๒ ชั้น ฝาผนังภายในด้านตะวันออก ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ให้วาดภาพแสดง ความต้องการที่จำเป็นสิบประการของเด็กหนุ่มสาว (Ten imperative needs of youth) เพื่อให้ทั้งอาจารย์และศิษย์ตระหนักถึงแนวทางปฏิบัติตนในสังคม

ประธิปไตย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ALL YOUTH NEED TO DEVELOP SALABLE SKILLS.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะพัฒนาทักษะที่สามารถทำรายได้ ให้ดียิ่งขึ้น
๒. ALL YOUTH NEED AN APPRECIATION OF LITERATURE, ART, MUSIC AND NATURE.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการความซาบซึ้งในวรรณคดี ศิลปะ ดนตรี และธรรมชาติ
๓. ALL YOUTH NEED TO UNDERSTAND THE RIGHT AND DUTIES OF THE CITIZEN OF A DEMOCRATIC SOCIETY.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะเข้าใจในสิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย
๔. ALL YOUTH NEED TO UNDERSTAND THE SIGNIFICANCE OF THE FAMILY FOR THE INDIVIDUAL AND SOCIETY.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะเข้าใจถึงความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อแต่ละบุคคลและสังคม
๕. ALL YOUTH NEED TO KNOW HOW TO PURCHASE AND USE GOODS AND SERVICES INTELLIGENTLY.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะรู้วิธีจัดหาและใช้สินค้า และบริการต่าง ๆ อย่างฉลาด
๖. ALL YOUTH NEED TO BE ABLE TO USE THEIR LEISURE TIME WELL AND TO BUDGET IT WISELY.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะมีความสามารถในการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และแบ่งเวลานั้นๆ ได้พอเหมาะพอควร
๗. ALL YOUTH NEED TO DEVELOP AND MAINTAIN GOOD HEALTH AND PHYSICAL FITNESS.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะพัฒนาและรักษาสุขภาพให้ดี และมีร่างกายสมบูรณ์
๘. ALL YOUTH NEED TO UNDERSTAND THE INFLUENCE OF SCIENCE ON HUMAN LIFE.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะเข้าใจถึงอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อชีวิตมนุษย์
๙. ALL YOUTH NEED TO GROW IN THEIR ABILITIES TO THINK RATIONALLY.
เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะปรับปรุงความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

ภาพวาดฝาผนังแสดงความต้องการจำเป็นสืบประการของหนุ่มสาว

๑๐. ALL YOUTH NEED TO DEVELOP RESPECT FOR OTHER PERSONS.

เด็กหนุ่มสาวทุกคนต้องการที่จะพัฒนาความนับถือในบุคคล

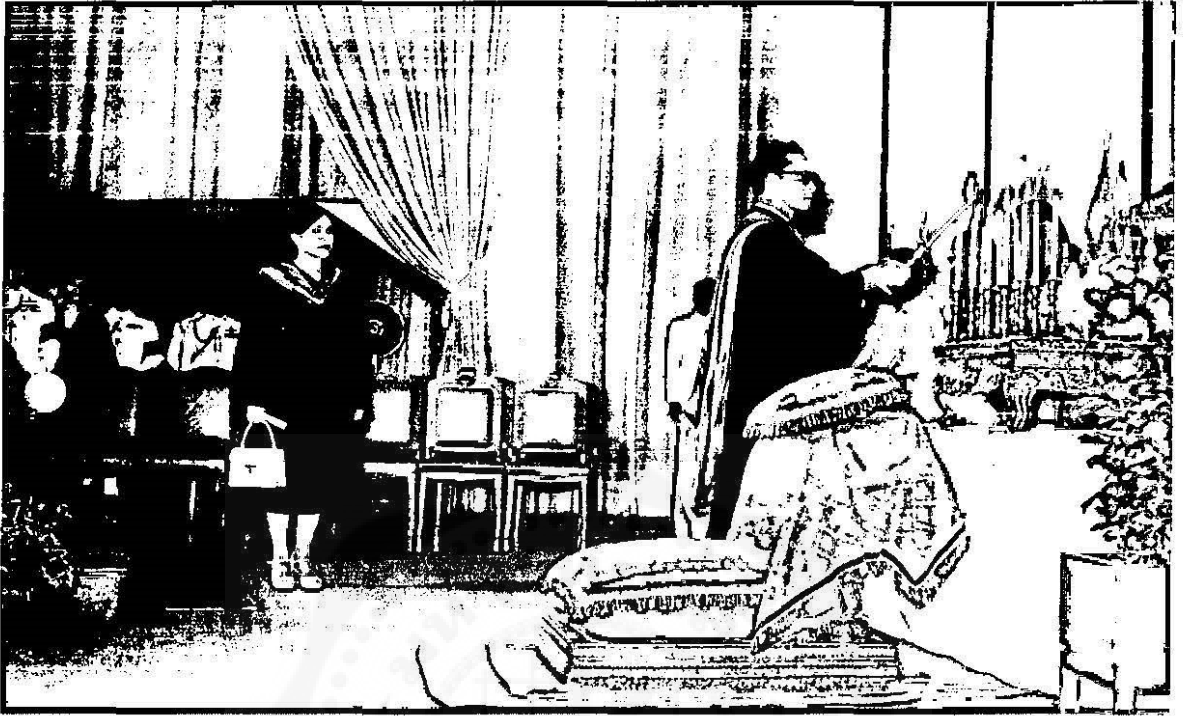
การขนย้ายจากตึก ๓ ไปยังอาคารใหม่ ทำในปี ๒๔๙๙ หรือ ๒๕๐๐ เมื่อสอบภาคปลายแล้วผู้ที่ขนย้ายวันแรก คือนิสิตที่เดินเรียนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนนิสิตประจำนอกจากผู้ทำงานห้องสมุดแล้วก็มาช่วยคนสองคน ร้อนถึงอธิการบดีคือ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ต้องออกคำสั่งให้มาช่วยขนวันรุ่งขึ้นพร้อมๆ ใช้เวลาจัดอยู่พักหนึ่งพอเปิดเทอมต้นเดือนพฤษภาคมก็บริการได้

ตัวอาคารมีลักษณะพิเศษโดยบังเอิญ คือถ้ามีเสียงที่ชั้นล่างช่วงกลาง ๆ ริมผนังด้านใต้เสียงจะได้ยินชัดที่ชั้น ๓ ด้วยเหตุนี้อาจารย์กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งสอนดนตรีจึงได้จัดดนตรีที่เรียกว่า แซมเบอร์มิวสิก คือ คัดนักดนตรีที่มีมือชั้นครู ๔ คน มาเล่นเพลงคลาสสิก ให้ฟังเสียงที่เกิดจากการเล่นจริงๆ ไม่มีเครื่องขยายเสียงใดๆ ช่วย คงเป็นบรรยากาศการฟังดนตรีของผู้ดียุโรปสมัยก่อน เนื่องจากความเหมาะสมดังว่า ห้องสมุดจึงได้เป็นที่เล่นแซมเบอร์มิวสิกถึง ๒ ครั้ง แต่แต่ละครั้งจะมีเพลงไทยด้วย ครั้งแรกเพลงลาวดวงเดือน ครั้งที่สองเพลงเขมรไทรโยค ซึ่งอาจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นผู้เรียบเรียงเสียงประสาน ฟังไพเราะจริงๆ ครั้งที่สองนั้นนับเป็นเกียรติประวัติสูงสุดของห้องสมุด เพราะเจ้าภาพคือมูลนิธิอานันทมทิดลมาขอใช้สถานที่ นักดนตรีมี ๔ ท่านคือ อาจารย์กำธร ร.อ.ม.ล.อัศนี ปราโมช^๑ Imdad Hussein เลขานุการระดับสามประจำสถานทูตปากีสถาน และ Jochim Gocsh (ชาวเยอรมัน) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

ในวันแสดงจริงซึ่งเป็นเวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จมาเป็นองค์ประธาน ผู้ฟังอื่นๆ ล้วนแต่บุคคลสำคัญๆ เช่น ทูตานุทูตทั้งหลาย การแสดงทั้งสองครั้งมีการซ่อมทั้งซ่อมย่อย ซ่อมใหญ่ ในวันซ่อมใหญ่เปิดโอกาสให้นิสิตอาจารย์เข้าฟัง อาจารย์กำธรทำนต้องการให้ลูกศิษย์ได้พบได้เห็นของสูง ของงาม ได้รู้จักบรรยากาศจึงพยายามจัดขึ้น นับว่าเป็นความร่วมมือในทางสร้างสรรค์ จึงขอเล่าเป็นประวัติไว้

ถ้ามีการสำรวจว่าห้องสมุดใช้ทำอะไรได้บ้าง ห้องสมุดที่นี้คงจะติดอันดับด้วยแห่งหนึ่ง เพราะมีความเกี่ยวพันกับงานพระราชทานปริญญาบัตรมาแต่ต้น งานพระราชทานปริญญาบัตรปีแรกเห็นจะเป็นปี ๒๕๐๒ ใช้ห้องสมุดเป็นที่ถวายปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเสร็จจึงเสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตรที่ลานตึก ๔ ต่อมาทางฝ่ายบริหารเกรงว่าฝนจะตก จึงย้ายมาประกอบพิธีในห้องสมุดเสียเลย จนกระทั่งมีหอประชุมแล้วจึงเลิกไป เมื่อจะมีงานพระราชทานปริญญาบัตรครั้งหนึ่งๆ ห้องสมุดก็ต้องงดบริการหลายวันเพราะต้องจัดตกแต่ง ทาสี เช็ดกระจก ติดม่าน ชัดพื้น เช็ดฝุ่น

^๑ร.อ. ม.ล.อัศนี ปราโมช: ปัจจุบันคือ พลเรือตรี ม.ล.อัศนี ปราโมช องคมนตรี

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

**นักเรียนโรงเรียนมัธยมสาธิตบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเพื่อรับเสด็จ
ในงานพระราชทานปริญญาบัตร หน้าหอประชุม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**

ตามชั้นหนังสือ ทางวิทยาลัยระดมคนงานมาทำเติมที่ จนได้ยีนนิสิตพูดว่า “ห้องสมุดได้อาบน้ำผัดหน้าทาแป้ง แต่งตัว” ส่วนตึก ๓ ได้ “ทาแป้ง” อย่างเดียว เพราะทาสีตัวตึกเพียงด้านหน้ากับด้านข้างทางตะวันออกเท่านั้น

พูดถึงงานบริการกันหน่อยก็ดี พอเข้าฤดูฝนนิสิตต่างก็มีร่ม ส่วนใหญ่เป็นนิสิตหญิง ขาเข้าห้องสมุด ฝนตกก็กางร่มมา แต่ตอนกลับออกไปฝนหาย ออกไปแต่ตัว จึงมีร่มที่เจ้าของลืมไว้หลายคัน เราเรียกกันว่า “ร่มเชลย” พวกเราได้อาศัยร่มเชลยเหล่านี้กันฝนอยู่เป็นประจำ วันหนึ่งฝนตกกลางวัน อาจารย์นนทนา กางร่มเชลยไปโรงอาหาร สวนกับนิสิตหญิงคนหนึ่งเสียดายว่าจำชื่อไม่ได้ นิสิตหญิงคนนั้นร้องว่า “อาจารย์คะ ร่มหนู” อาจารย์นนทนา ตอบทันควันไว้ลายเกียรตินิยม “เอาไปซี่ นี่ไปลืมไว้ในห้องสมุดรอเท่าไรก็ไม่เห็นไปเอา เลยต้องเอามาทางเจ้าของ ไม่งั้นไม่รู้จะหาเจ้าของได้ไง” เห็นไหมว่าห้องสมุดบริการทุกรูปแบบ ไหนๆ ก็มีชื่อ อาจารย์นนทนาอยู่ จะเล่าเกร็ดถึงไหวพริบของเพื่อนที่ตึกนี้สักเรื่องหนึ่ง เป็นที่ทราบกันดีว่าท่านอธิการ (ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช) ท่านเข้มงวด อบรมเรื่องไม่ให้พับแขนเสื้อ ไม่ให้สูบบุหรี่ นับว่าเป็นความเมตตาในฐานะครูที่ทำการอบรมปมนิสัยโดยแท้ วันหนึ่ง ท่านเข้ามาห้องสมุดสั่งกับอาจารย์นนทนา ว่า “ไปบอกมันไม่ให้เข้ามาในห้องสมุด มันพับแขน” “มัน” ที่ว่านี้ เป็นผู้ชายคนหนึ่งไม่รู้ว่าเป็นใครจนบัดนี้ พับแขนเสื้อ นั่งอยู่ที่ม้านั่งสีเขียวที่ตั้งไว้ตรงทางเข้าห้องสมุด อาจารย์นนทนาเล่าว่าเมื่อรับคำสั่งแล้วนึกว่าจะทำอย่างไรดี ท่านผ่าน

มาแท้ ๆ ท่านก็ไม่บอก “มัน” เสียเอง ครั้นจะไปพูดอย่างท่านลิ่งก็เสียไมตรี ในที่สุดก็คิดได้ไปบอก “มัน” ว่า “คุณครับข้างในคนแน่นแล้ว อย่าเข้าไปเลย” ได้ผล พอคนนั้นรับคำว่า “ครับๆ” แล้วลุกออกไป ผู้บอกก็มา รายงานท่านอธิการว่า “บอกแล้วครับ” ก็บอกจริงๆ ด้วย

ต่อมาในปี ๒๕๑๕ ได้ขยายห้องสมุดมาทางตึกสร้างใหม่ ๔ ชั้น อยู่ทางตะวันออกตึกเดิม ที่ตึกเดิม มีโทรศัพท์ที่ใช้ติดต่อกายในอยู่เครื่องหนึ่ง เมื่อขยายตึกกว้างขึ้นก็ควรมีโทรศัพท์สายตรงใช้ติดต่อกับภายนอกสักเครื่อง จึงจะทำบันทึกขอขึ้นไป ครั้นแล้วก็มาเห็นที่ตึกใหม่น่าจะมีเครื่องติดต่อกายในอีกเครื่องหนึ่ง เพราะที่ทำงานอยู่ห่างกันมาก ได้นำความปรึกษากับท่านผู้มีหน้าที่ติดต่อขอโทรศัพท์ว่าจะทำบันทึกรวมกันขอทั้งภายในภายนอกดีไหม ท่านก็ว่าแยกกันดีกว่า ให้ทำขอสายตรงภายนอกก่อน แล้วสักอาทิตย์หนึ่งจึงทำเรื่องขอเครื่องภายใน ก็ดำเนินไปตามคำแนะนำที่ไหนได้ พอสักสองวันได้รับบันทึกว่าทำงานไม่เป็น “ก็ขอทางองค์การโทรศัพท์ไปหยกๆ แล้วขอมาอีก ทำไม่ไม่ขอไปพร้อมๆ กัน เขามองการทำงานของเรายังไง” ต้องทำบันทึกชี้แจงแทบแยะว่าเป็นเครื่องภายใน คนที่แนะนำที่แรกก็ไม่ช่วยเลย เรื่องเงียบไปจนลืม ครั้นแล้ววันหนึ่งก็ได้รับแจ้งว่าเจ้าหน้าที่องค์การโทรศัพท์จะมาติดตั้งเครื่องสายตรง ให้เตรียมสถานที่ไว้ จึงได้ความว่าที่ขอเครื่องภายในกลายเป็นได้เครื่องภายนอกพวกเราดีใจกันใหญ่ เรื่องร้ายกลายเป็นดี ฉะนั้น ที่สำนักหอสมุดกลางมีโทรศัพท์สายตรงถึงสองเครื่องตั้งแต่ยังอยู่ที่เดิม ก็มีความเป็นมาดังนี้แล

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก/สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์*

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก จัดตั้งขึ้นด้วยหลักการและเหตุผลดังต่อไปนี้ จากการศึกษาที่ประเทศต่างๆ จัดการศึกษาโดยดูรูปแบบอย่างประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังเช่นประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกาแล้วประสบความล้มเหลว เนื่องจากไม่เข้าใจว่าการศึกษาศึกษาทฤษฎีมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ของกลุ่มชนในสังคมนั้น การนำทฤษฎีหลักการและวิธีการที่พัฒนาขึ้นและใช้ได้ผลของสังคมหนึ่งไปใช้ในอีกสังคมหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม วิธีที่เหมาะสมกว่า คือ การอาศัยข้อมูลที่ศึกษาจากรากฐานในสังคมนั้นเอง ในเรื่องการศึกษาใน จุดสำคัญคือ เรื่องความต้องการและพัฒนาการของเด็กซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เนื่องจากพ่อแม่มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกที่แตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะปรับปรุงการศึกษาในสังคมใดให้ดีขึ้น จึงต้องเริ่มจากการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและพัฒนาการของเด็กในสังคมนั้นโดยเฉพาะ โดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาการศึกษาเป็นแนวทางในการทดลองค้นคว้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าว องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization...UNESCO) มีความประสงค์จะตั้งศูนย์กลางการวิจัยค้นคว้าและฝึกฝนในเรื่องจิตวิทยาการศึกษา (Research and Training Center in Educational Psychology) ขึ้นในประเทศแถบเอเชีย และในที่สุดได้ตกลงเลือกสถานที่ในกรุงเทพฯ ด้วยความสามารถในการชี้แจงของ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาลไทยได้เห็นชอบด้วย (คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๖) โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าของเรื่องรับผิดชอบ และสถานที่ตั้งคือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปัจจุบัน) ในที่สุดได้ตกลงใช้ชื่อเป็นทางการว่า สถาบันระหว่างชาติการค้นคว้าเรื่องเด็ก (International Institute for Child Study)

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสถาบัน มีดังต่อไปนี้

ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องพัฒนาการของเด็ก เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาในประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากประเทศในตะวันตกซึ่งเป็นเจ้าของทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา และเป็นแนวทางในการดัดแปลงแก้ไขทฤษฎีก่อนที่จะนำมาใช้ทำการฝึกหัดเจ้าหน้าที่การศึกษาเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) และให้รู้จักทำการวิจัย

* จากหนังสือ รายงานการศึกษาตนเอง (Self Study Report: SSR) ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๓. หน้า ๑-๔.

จัดบริการทางจิตวิทยาให้แก่โรงเรียน ซึ่งเป็นลักษณะของการทำวิจัยไปในเวลาเดียวกันเพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจปัญหาท้องถิ่น อันจำเป็นในการแก้ไขปัญหของโรงเรียนได้ถูกต้องเหมาะสม

ฝึกหัดหัวหน้างานและเจ้าหน้าที่การศึกษาจากประเทศอื่น ๆ และในแถบเอเชีย เช่น แคนาดา อังกฤษ เยอรมนีตะวันตก สวีเดน เดนมาร์ก อิตาลี ออสเตรเลีย อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย ศรีลังกา มาเลเซีย สิงคโปร์ และญี่ปุ่น เพื่อให้สามารถกลับไปจัดตั้งศูนย์ชนิดนี้ในประเทศของตน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้มีการส่งข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการจากประเทศไทย จำนวน ๖ คน ไปศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการและระเบียบวิธีวิจัย และดูงานด้านพัฒนาการเด็กที่มหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา เป็นเวลา ๑ ปี ภายใต้การดูแลของ Professor Dr. William Line ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญของ UNESCO อยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งนั้น และได้รับมอบหมายให้จัดตั้งศูนย์นี้ขึ้นในปี พ.ศ.

๒๔๙๗

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ สถาบันฯ ได้กลายเป็นหน่วยงานของรัฐบาลไทยที่ได้รับความช่วยเหลือจาก UNESCO ความมุ่งหมายหลักของงานในสถาบัน ยังคงเดิมแต่ลดบทบาทในการฝึกฝนอบรมนักวิจัยจากต่างประเทศลง และได้หันมาเน้นการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับเด็กไทยโดยเฉพาะมากขึ้น ชื่อภาษาอังกฤษของสถาบัน เปลี่ยนเป็น Bangkok Institute for Child Study ส่วนชื่อภาษาไทยยังคงใช้เหมือนเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ สถาบันฯ มาอยู่ในสังกัดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗ วิทยาลัยวิชาการศึกษา เปลี่ยนสถานะมาเป็น มหาวิทยาลัย โดยได้รับพระราชทานชื่อ "มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ สถาบันฯ จึงสังกัดมหาวิทยาลัยแห่งนี้โดยมีฐานะเทียบเท่าคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัย และได้เปลี่ยนชื่อเป็น **สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Research Institute)**

งานวิจัยของสถาบันฯ ในช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มุ่งเน้นการวิจัยทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งอาศัยแนวคิดทฤษฎีจากหลายสาขา เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา และการศึกษา มาช่วยทำให้เข้าใจ อธิบาย และทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้ และขยายวงกว้างทางการศึกษาไปยังบุคคลทุกวัย เพื่อผลจากการวิจัยดังกล่าวนี้สามารถนำไปพัฒนาบุคคลและสังคม ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและฝึกอบรมทั้งทางเนื้อหา พฤติกรรมศาสตร์และวิธีการวิจัย

ในปี ๒๕๒๗ สถาบันฯ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัยต่อมาได้ปรับปรุงหลักสูตรนี้ให้เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจนถึงระดับปริญญาเอกในสาขาเดียวกัน โดยได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้ใช้หลักสูตรได้เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๓๖ และเปิดรับนิสิตในหลักสูตรต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๗ นอกจากนั้นได้เปิดสอนหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาคพิเศษ สาขาเดียวกันในปีการศึกษา ๒๕๔๒

วิสัยทัศน์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เป็นองค์กรที่มีความเป็นเลิศในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ในระดับสากล มีเป้าหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยและผลิตนักวิจัยที่มีความสามารถในการมองปัญหาได้หลายแง่มุม มีคุณธรรมและใฝ่รู้ พร้อมทั้งให้ความรู้ บริการ และเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ปัญหาสังคม ตลอดจนร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศเพื่อพัฒนาวิชาการโดยใช้ระบบการทำงานเป็นคณะ มีการกระจายอำนาจ และส่งเสริมขวัญกำลังใจของบุคลากร

ปรัชญา

“พัฒนาความรู้ คู่คุณธรรม นำสู่คุณภาพชีวิต”

ปณิธาน

“สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มุ่งทำวิจัย และผลิตบัณฑิตเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนไทย”

วัตถุประสงค์

- ๑ วิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม
- ๒ ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถทางการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และมีจรรยาบรรณ
- ๓ เสริมสร้างบรรยากาศของการวิจัย และกระตุ้นให้มีการร่วมมือในการทำวิจัยที่เป็นสหวิทยาการ
- ๔ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และฝึกอบรมการวิจัยทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

โสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตร

ชม ภูมิภาค^๑

ความนำ

รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ ได้แจ้งให้ผู้เขียนทราบว่ากำลังรวบรวมต้นฉบับ เรื่อง โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร วิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อจัดพิมพ์หนังสือ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ อยากจะให้ ผู้เขียน เขียนเรื่องโสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตร เริ่มตั้งแต่มีการดำเนินการเรื่องโสตทัศนศึกษา ในวิทยาลัย วิชาการศึกษา

ผู้เขียนยินดีเขียนเรื่องนี้ เพราะได้เกี่ยวข้องกับงานโสตทัศนศึกษา ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา มาตั้งแต่แรกๆ โสตทัศนศึกษานั้นปัจจุบันเรียกว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา

ความเป็นมาของโสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตร

โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มีประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เปิดโรงเรียน เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ มีอาคารทอนอนหลังที่ ๑ ซึ่งเป็นทอนอน ห้องเรียนและห้องสมุดด้วย ทอนอน หลังที่ ๑ ปัจจุบันถูกทุบและสร้างโรงพลศึกษาขึ้น ทอนอนหลังที่ ๑ เป็นตึก ๒ ชั้น ชั้น ๒ เป็นห้องนอนของ อาจารย์ ห้องนอนหัวหน้านักเรียน ห้องนอนหัวหน้านักเรียนชั้น ๒ ห้องนอนนักเรียน ชั้นล่าง มีห้องธุรการ ห้องเรียน ๑ ห้อง เป็นแบบที่นั่งโรงละคร ห้องนอนหัวหน้านักเรียนชั้น ๑ ห้องนอนนักเรียนซึ่งมีทั้งห้องนอน ๒๐ คน และห้องนอน ๓ คน ห้องสมุดและห้องทำงานของนักเรียนอยู่ในห้องสมุด มีอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา ในห้องเรียน ได้แก่ เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายสไลด์กระจก และเครื่องฉายภาพยนตร์

ต่อมาในปี ๒๔๙๖ ได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่โรงเรียนฝึกหัดครู ชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ประกาศลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ ให้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๙๖ ซึ่งตอนนั้นมีทอนอนหลังที่ ๒ แล้ว มีการรับผู้สำเร็จ ป.ม. มาเรียนต่ออีก ๒ ปี จำนวน ๓๒ คน เขาอยู่ ประจำหอพักชั้น ๓ ทอนอน ๒ ผู้เขียนเป็นหัวหน้าทอนอน ๒ มาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๔๙๔ แล้ว

ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๙๗ มีคณะวิชาหลาย

^๑ชม ภูมิภาค: รองศาสตราจารย์ อติตรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มศว นักเรียน โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร รุ่น ๑

คณะเกิดขึ้น ในคณะวิชาเหล่านี้ มีคณะวิชาการศึกษา ซึ่งคณะวิชาการศึกษาได้มีแผนกวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีแผนกวิชาโสตทัศนศึกษาอยู่ด้วย

ในปี ๒๔๙๗ นั้น รัฐบาลไทยได้ลงนามสัญญาความช่วยเหลือจากรัฐบาลอเมริกัน โดยรัฐบาลอเมริกันจะให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินและด้านวิชาการ ทำให้เกิดสัญญาอินเดียแอนา-วิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น มหาวิทยาลัยอินเดียแอนาจัดส่งผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ มาให้ความช่วยเหลือ เช่น ด้านวัสดุ ด้านโสตทัศนศึกษา ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านอื่นๆ อาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษาไปศึกษาปริญญาโทและเอกที่ มหาวิทยาลัยอินเดียแอนา มหาวิทยาลัยอินเดียแอนาได้ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญมาประจำอยู่ที่ห้องชั้น ๒ ของตึก ๓ โดยชุดแรกมี ดร.วิลลิส พี. พอร์ตเตอร์ เป็นหัวหน้าคณะ ด้านโสตทัศนศึกษานั้น มี ดร.โรเบิร์ต ฮันยาร์ด เป็นผู้เชี่ยวชาญมาช่วย ปี ๒๔๙๘-๒๕๐๐ มีการจัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษาขึ้นที่ห้อง ๓๑๕ ข.ตึก ๓ เป็นห้องทำงานด้วย ชั้น ๒ ห้อง ๓๒๗ เป็นห้องฉายภาพยนตร์ และห้องตะวันตก ติดห้อง ๓๒๗ เป็นห้องมืด งานของศูนย์โสตทัศนศึกษาในตอนนั้นมีบริการฉายภาพยนตร์ ฉายสไลด์ फिल्मสตริป ภาพที่บแสง บริการผลิต สไลด์ ภาพถ่าย และผลิตอุปกรณ์อย่างง่าย เช่น ผนังภาพด้วยแป้งเปียก ผนังภาพด้วยกาวยางน้ำ และทำหน้าที่สอนวิชาโสตทัศนศึกษา ซึ่งเป็นวิชาบังคับแก่นิสิตทุกคน ๑ รายวิชา

ในปี ๒๔๙๘ มี นายสมพงษ์ ศิริเจริญ เป็น Understudy A-V ปี ๒๔๙๙ อาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ เป็นอาจารย์ A-V คนแรกของศูนย์โสตทัศนศึกษา ซึ่งในปี ๒๔๙๙ นี้ มี Understudy A-V อีก ๒ คน คือนายเป็รื่อง กุมท^๑ กับนายชม ภูมิภาค ปี ๒๕๐๐ ดร.เมนเดล เซอร์แมน มาทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญโสตทัศนศึกษา มีอาจารย์ A-V ๓ คน คือ อาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ อาจารย์เป็รื่อง กุมท และอาจารย์ชม ภูมิภาค

ในปี ๒๕๐๐ อาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ ไปเรียนปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยอินเดียแอนา กลับมาทำงานที่ศูนย์โสตทัศนศึกษา ปี ๒๕๐๑ ปี ๒๕๐๒ อาจารย์เป็รื่องและอาจารย์ชม ไปเรียนปริญญาโทที่อินเดียแอนา กลับมาปี ๒๕๐๔

ในช่วงปี ๒๔๙๘-๒๕๐๐ ดร.โรเบิร์ต ฮันยาร์ด อาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ อาจารย์เป็รื่อง กุมท อาจารย์ชม ภูมิภาค ได้ร่วมกันแต่งหนังสือการผลิตอุปกรณ์การสอนราคาเยา ๑ เล่ม มีความหนา ๑๐๐ กว่าหน้า และในปี ๒๕๐๑ ภายใต้การแนะนำของ ดร.เมนเดล เซอร์แมน อาจารย์สมพงษ์ ศิริเจริญ อาจารย์เป็รื่อง กุมท อาจารย์ชม ภูมิภาค ได้ร่วมกันแต่งหนังสือทางโสตทัศนศึกษา ๒ เล่ม คือ คู่มือการทำโสตทัศนศึกษาวัสดุ หนา ๑๒๐ หน้า คู่มือการใช้โสตทัศนวัสดุ หนา ๓๐๐ กว่าหน้า ใช้เป็นตำราเรียนวิชาโสตทัศนศึกษาของนิสิต

^๑เป็รื่อง กุมท: ดร. ดำรงตำแหน่งทางวิชาการหลังสุดเป็น รองศาสตราจารย์

ห้องสตูดิโอ ศูนย์โสตทัศนศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
การสาธิตการใช้เครื่องฉายภาพยนตร์

พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการสร้างหอสมุดเสร็จด้วยเงินบำรุงการศึกษาและสาธารณสุข(กศส) เป็นเงิน ๑๙. ล้านบาท ซีกด้านตะวันตก เป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้น ๒ เป็นที่ตั้งของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ปัจจุบัน) ชั้นล่างเป็นของศูนย์โสตทัศนศึกษา ซึ่งประกอบด้วยห้องเก็บฟิล์ม ห้องฉายภาพยนตร์ ห้องพักอาจารย์ ห้องมืด ห้องเรียน

งานของศูนย์โสตทัศนศึกษาในตอนนั้น นอกจากสอนวิชาโสตทัศนศึกษาแก่นิสิต และบริการสื่อการสอนแก่การเรียนการสอนของวิทยาลัยแล้ว ยังเปิดการฝึกอบรมแก่ศึกษานิเทศก์ของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ อบรมพัฒนานิเทศก์ให้กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ปี ๒๕๑๐ ได้ปรับปรุงห้องเรียนเป็นห้องควบคุมและสตูดิโอ เพื่อดำเนินการโทรทัศน์วงจรปิด ให้บริการโทรทัศน์วงจรปิดไปยังตึกต่าง ๆ

ปีการศึกษา ๒๕๐๙ ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะโสตทัศนศึกษา

ปีการศึกษา ๒๕๑๐ เปิดสอนปริญญาโทโสตทัศนศึกษา

ต่อมาเมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๗ คณะวิชาการศึกษาเป็นคณะศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษาหรือศูนย์โสตทัศนศึกษา จึงเป็นภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ภาควิชาฯ ก็ยังทำหน้าที่ให้บริการสื่อการสอนอยู่เช่นเดิม

ปีการศึกษา ๒๕๑๘ ได้เปิดสอนปริญญาตรีเทคโนโลยีทางการศึกษาเพิ่มขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีการสร้างตึกคณะศึกษาศาสตร์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาได้ใช้ชั้น ๘ ทั้งชั้นเป็นที่ทำงานของภาควิชาฯ ซึ่งย้ายจากที่เดิมขึ้นชั้น ๘ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ มีสถานที่ปฏิบัติงานครบถ้วน มีห้องภาควิชาฯ ห้องสตูดิโอ ห้องควบคุมโทรทัศน์ ห้องบันทึกเสียง ห้องตัดต่อโทรทัศน์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการเครื่องมือ ห้องบริการสื่อโทรทัศน์ ห้องสตูดิโอถ่ายภาพ ห้องล้างอัดขยายภาพ ห้องปฏิบัติการพิมพ์สกรีน ห้องพักอาจารย์ ปัจจุบันมีอาจารย์อยู่ ๒๐ คน ต่อมาเมื่อมีการเปิดสอนวิชาโท วิชาการผลิตหนังสือขึ้นด้วย ในปีการศึกษา ๒๕๓๑ ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอกเทคโนโลยีทางการศึกษา

ด้วยเหตุที่ภาควิชามีภาระสอนหลักสูตรเทคโนโลยีทางการศึกษาทั้ง ๓ ระดับ คือ ปริญญาตรี โท และเอก รวมทั้งวิชาโทการผลิตหนังสือด้วย จึงไม่สามารถจะให้บริการสื่อการสอนให้แก่การสอนของคณะต่างๆ ได้ ปี ๒๕๓๘ มหาวิทยาลัยจึงดำเนินการเพื่อให้มีหน่วยงานบริการสื่อการสอนระดับฐานะเทียบเท่าคณะขึ้น

นอกจากการสอนแล้ว ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ยังให้บริการฝึกอบรมต่าง ๆ เช่น ฝึกอบรมการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับครู ฝึกอบรมการถ่ายภาพทางการศึกษา ฝึกอบรมด้านการผลิตสื่อด้วยคอมพิวเตอร์ โดยมากร่วมมือกับกรุงเทพมหานคร

เป็นอันว่าในปัจจุบันภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ทำหน้าที่สอนหลักสูตรปริญญาตรี โท และเอก เทคโนโลยีการศึกษา วิชาโทการผลิตหนังสือ และบริการฝึกอบรมแก่ครู โดยมากร่วมมือกับกรุงเทพมหานคร ส่วนงานบริการเทคโนโลยีการศึกษาแก่คณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัยนั้น เป็นหน้าที่ของสำนักสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

สำนักสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้พัฒนามาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่เคยมีชื่อเสียงโด่งดังทางการศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เป็นแบบอย่างของการใช้สื่อและเทคโนโลยีการศึกษาเกือบถึงศตวรรษ และยังเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีการจัดการศึกษาสาขาเทคโนโลยีการศึกษาให้กับครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ อย่างมากมายในอดีต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีหน่วยงานทางสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาระดับคณะ เพื่อพัฒนาคุณภาพและปริมาณการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้ก้าวหน้าทันสมัยก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ในระยะก่อนเริ่มแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๘ มหาวิทยาลัยได้เริ่มเตรียมความพร้อมที่จะจัดตั้งสำนักสื่อและเทคโนโลยี-

การศึกษา โดยได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดหาสื่อ โสตทัศนที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน สภามหาวิทยาลัยได้เห็นชอบในหลักการจัดตั้งสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ และได้บรรจุโครงการในแผนพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษา ระยะที่ ๘ ได้ดำเนินการสร้างสำนักโครงการ ห้องประชุม ห้องควบคุมการผลิตรายการ ห้องสตูดิโอ ห้องตัดต่อ ห้องบริการสื่อ ห้องผลิตภาพนิ่ง

ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๐ มหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการ เครือข่ายสารสนเทศ เพื่อการศึกษา ใวงเงิน ๑๒๙ ล้านบาท ให้โครงการสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา รับผิดชอบในโครงการ จัดการสอนทางไกลแบบสองทาง ระบบมัลติมีเดีย เป็นการผสมผสานเทคโนโลยี ๓ เทคโนโลยี คือเทคโนโลยี การศึกษา เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีโทรคมนาคม

เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน มหาวิทยาลัยได้ให้สำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา เป็นส่วนงานในกำกับของมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ ๙ เมษายน ๒๕๔๓ สำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา แบ่งงาน เป็น งานธุรการ งานบริการสื่อโสตทัศน งานการสอนทางไกล งานฝึกอบรมและวิจัย งานผลิตสื่อโสตทัศน งานเครือข่ายและเทคโนโลยี

ความร่วมมือระหว่างภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษากับสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา

ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา กับสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดใน งานผลิตบัณฑิตทางเทคโนโลยีการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาต้องผลิตบัณฑิตทางเทคโนโลยี การศึกษา ทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ปริญญาโทนั้นเปิดสอนทั้งภาค ปกติและภาคพิเศษ มีนิสิตมาก สิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกปฏิบัติของภาควิชาไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัย การฝึกปฏิบัติงานที่สำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา

ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการสำนักสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา ก็เป็นอาจารย์สังกัดภาควิชา เทคโนโลยีทางการศึกษา มีหน้าที่สอนรายวิชาต่าง ๆ ระดับบัณฑิตศึกษาของภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับงานโสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตร

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้เกี่ยวข้องกับงานโสตทัศนศึกษาที่ประสานมิตรเป็นเวลายาว นาน ระหว่างปี ๒๔๙๒-๒๕๑๒ ท่านเป็นหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ท่านได้ส่งเสริมงานโสตทัศนศึกษาและ งานห้องสมุดอยู่เป็นอันมาก ท่านสอนวิชาหลักการอาชีวศึกษา ซึ่งผู้เขียนได้เรียนกับท่านในปีการศึกษา ๒๔๙๕ ท่านพูดเสมอว่า การสอนอาชีวศึกษานั้นต้องให้เห็นของจริงมากๆ แต่การหาของจริงมา อาจเสียค่าใช้จ่ายแพง หรืออาจหาไม่ได้ ต้องแก้ปัญหาด้วยการใช้โสตทัศนวัสดุ การบริการโสตทัศนวัสดุที่ดีมีคุณภาพและเพียงพอ เป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพ อาชีวศึกษา

เมื่อผู้เขียนเป็นอาจารย์ในศูนย์โสตทัศนศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปี ๒๕๐๐ และด้วยเหตุผลที่เรียนวิชาบริหารการศึกษา จึงได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบเรื่องการจัดซื้อจัดหาโสตทัศนวัสดุ เมื่อไปพบปรึกษาท่านในฐานะหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ท่านมักให้คำแนะนำเสมอว่าควรพิจารณาอะไรบ้างในการจัดหา ท่านส่งเสริมให้หาคุณภาพดี แม้ราคาจะแพง

เมื่อท่านดำรงตำแหน่งอธิการ วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๑๗ และอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๒๒ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๘ ผู้เขียนทำหน้าที่อนุสาสก์ ต้องทำงานใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับท่านในหน้าที่อนุสาสก์ รับผิดชอบงานกิจการนิสิต เมื่อปรึกษาหารือกับท่านในงานปกครอง งานกิจกรรม และงานกีฬา ท่านก็มักจะถามถึงงานของศูนย์โสตทัศนศึกษา เสมอ เป็นการแสดงถึงความสนใจในการส่งเสริมงานโสตทัศนศึกษา ที่ท่านเห็นว่าเป็นงานสำคัญด้านหนึ่ง

ผู้เขียนได้เกี่ยวข้องกับงานโสตทัศนศึกษา ที่ประสานมิตร ตลอดเวลาที่รับราชการที่ประสานมิตร ๓๕ ปี ยกเว้นช่วงที่ไปปฏิบัติหน้าที่กับสำนักข่าวสารอเมริกัน ในตำแหน่งรองเจ้าหน้าที่วิทยุภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ ระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๐๖-๓๑ พฤษภาคม ๒๕๐๙ ส่วนในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๓๒ เป็นหัวหน้าภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา เห็นว่าผู้บริหารที่สนใจงานโสตทัศนศึกษามากท่านหนึ่ง คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นการส่วนพระองค์

สมพงษ์ ประทุมทอง^๑

หลังจากการสอบปลายปีสิ้นสุด นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ของวิทยาลัย วิชาการศึกษาทั่วประเทศ ต่างก็มีความรู้สึก ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นอย่างยิ่งที่ พระองค์ทรงรับเชิญ เชิญเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ซึ่งนอกจาก นิสิตนักศึกษาจะได้ถวายการต้อนรับและเฝ้าเฝ้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด นิสิตนักศึกษาซึ่งกระจาย อยู่ทั่วทุกภาคของ ประเทศ ยังได้มีโอกาสร่วมสังสรรค์ฉันท์พี่น้องในงาน การศึกษาสัมพันธ์ ที่จัดขึ้นในวันนั้นด้วย

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นการส่วนพระองค์ ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ (ปีการศึกษา ๒๕๑๑) ซึ่งก่อนหน้าจะกราบบังคมทูลเชิญ ได้มีนิสิตนักศึกษา คณาจารย์เป็น จำนวนมากแสดงความประสงค์ต่อทางวิทยาลัยฯ ยังผลให้ศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร ซึ่งขณะนั้น รักษาการในตำแหน่งอธิการ ได้ดำเนินการโดยความเห็นชอบของ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ฯพณฯ สุกิจ นิยมานเหมินทร์) โดยมีหนังสือทูลราชเลขาธิการในพระองค์ ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระ กรุณา ขอพระราชทานเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ไปทรงเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็น การส่วนพระองค์ ในวันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ หรือวันและเวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ

หลังจากนั้น หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ รองราชเลขาธิการ ได้มีหนังสือแจ้งมายังวิทยาลัยว่า ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญ และจะเสด็จพระราชดำเนิน ในวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เวลา ๑๖.๓๐ น. จึงถือว่าวันนี้เป็นวันเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นครั้งแรก และมีลำดับการเสด็จพระราชดำเนินดังนี้

- ปีการศึกษา ๒๕๑๑ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๒
- ปีการศึกษา ๒๕๑๒ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๓
- ปีการศึกษา ๒๕๑๓ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๔
- ปีการศึกษา ๒๕๑๔ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕
- ปีการศึกษา ๒๕๑๕ วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖

^๑สมพงษ์ ประทุมทอง: ผู้เรียบเรียง จากหนังสือ *ร่มเกล้า* ที่ระลึกเนื่องในวันเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัย วิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๑-๓

ทุกครั้งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมา จะทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรี อ.ส. และมีการตรัสตอบโต้กับโฆษกของทางวิทยาลัยอย่างไม่ถือพระองค์ การตรัสตอบโต้ทุกครั้งนั้นเต็มไปด้วยพระปฏิภาณ และให้ความสนุกสนานประทับใจแก่นักศึกษาที่เข้าฟังอย่างยิ่ง

เมื่อถึงเวลาจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ รองอธิการทูลเกล้าฯ ถวายของซึ่งนิสิตนักศึกษาได้นำขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย อธิการทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับ นิสิตนักศึกษาจะร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและร้องเพลง “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น” เป็นการเฉลิมพระเกียรติ ด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์

พระราชดำรัส พระราชทานเนื่องในวันการศึกษาสัมพันธ์ (บางตอน)

ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕^๑

พระราชดำรัสเมื่อพิธีการในหอประชุมเสร็จสิ้นลง

ในปีนี้จะไม่เสียเวลาที่จะเรียกขานใครต่อใครให้นั่งลงตามคณะหรือวิทยาลัย หรืออาชีพ หรือฐานะ ก็ขอให้ทุกคนนั่งลงพร้อมกันรวดเดียวที่ไม่ให้แยกเป็นรายวิทยาลัย หรือรายอาชีพก็เพราะว่าปีนี้ก็มาซ้ำเป็นเวลา ๖ วันกับ ๑๕ นาที (เสียงฮา) เลยต้องรวบรัดสักหน่อย ก็เป็นโอกาสที่ได้มาพบกับผู้ที่ เป็นนิสิตนักศึกษา ทั้ง ๘ วิทยาลัย ก็เข้าใจว่ามีผู้แทนของแต่ละแห่งอยู่ ณ ที่นี้ รวมทั้งศิษย์เก่า คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เราวมเรียกว่าเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ปีนี้ก็จะไม่พูดถึงการยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย เพราะว่าจะยังไม่แน่นอน (เสียงฮา) เดี่ยวจะเสียหน้า (เสียงฮา) ปีที่แล้วได้พูดถึงเรื่องนี้มากมาย ลงท้ายก็ยังไม่มีความที่จะเปลี่ยนฐานะเป็นมหาวิทยาลัย แล้วก็คงเป็นเรื่องที่ตามมา แต่ตอนนี้ก็ยังไม่ทราบเรื่องราวเป็นอย่างไร จึงไม่ขอพูดถึง และที่ท่านประธานสภาวิทยาลัยได้กล่าวขอโอวาทจากไม่ทราบว่าเป็นใคร ไม่ได้เจาะจงจึงมิได้เตรียมโอวาทมา ความจริงทุกๆ ปีก็ไม่ได้เตรียม ก็ขอลงตัวว่าไม่ได้เตรียมอีกทีหนึ่ง แต่ว่าถ้าจะอยากได้โอวาท ความจริงก็มีโอวาททั้งสองอยู่ในกระเป๋านี้แล้ว (เสียงฮา) เขียนเอาไว้แล้วและปฏิบัติแล้ว คือโอวาท ๒ โอวาทนี้ เรียบร้อยแล้วตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ แล้วเสร็จไปเมื่อวันอังคาร ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ที่เอามา เพราะว่าบางคนก็ไม่ค่อยได้ยินแล้วก็อาจจะลืม บางคนก็ยังไม่ได้ยิน ก็ถือโอกาสประหยัดและขอถือเป็นโอวาทตามที่ได้ขอมาและเพื่อประหยัดเวลายิ่งขึ้นก็จะขออ่านเฉพาะส่วนเดียว ไม่ใช่ส่วนที่บอกว่า มีความยินดีอะไร

^๑จากหนังสือ ร่มเกล้า ที่ระลึกเนื่องในวันเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๔-๑๓

พวกนี้ ก็เรื่องความยินดีก็ต้องบอกว่ามาแล้วมีความยินดีมา เพราะถ้าข้าพเจ้ามีความยินดีร้าย (เสียงฮา) ที่จะมาเยี่ยมท่านทั้งหลาย ก็รู้สึกที่ท่านทั้งหลายจะต้องบอกว่า ถ้ามีความยินดีร้ายอย่ามาดีกว่า(เสียงฮา) แต่ก็มา มาด้วยความยินดี ทั้งนี้ก็จะอ่านตอนที่เห็นสาระนั้นแล้วก็จะได้ถือว่าเป็นโอวาท

การให้การศึกษาแก่เด็กต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก ขึ้นต้นก็ต้องสอนให้รู้จักอวัยวะและประสาทส่วนต่าง ๆ ต้องคอยควบคุมฝึกสอนจนสามารถใช้อวัยวะและประสาทส่วนนั้นๆ ทำกิจวัตรของตนเองได้ ข้อนี้ก็ขึ้นชั้นแรกของการศึกษา การศึกษาซึ่งท่านทั้งหลายอยู่ในวิทยาลัยการศึกษาทั้งผู้ที่เป็นนิสิตนักศึกษา ทั้งครู อาจารย์ผู้สังเกตการณ์ และเจ้าหน้าที่ต่างๆ ก็เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมากก็ไม่ได้คำนึงถึงว่าการศึกษารเริ่มขึ้นตั้งแต่เกิด เกิดมาก็อาจจะไม่ใช่เรื่องของวิทยาลัยหรือเรื่องของโรงเรียน แต่ก็เกี่ยวพันโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาอย่างที่พูดมาแล้ว คือเด็กที่เกิดมาอาจมีสติปัญญาอันนี้จะอยู่ตลอดจนโตจนตาย คือทุกคนก็ต้องกินอาหารถึงใช้คำว่า "ทำมาหากิน" เพื่อที่จะเลี้ยงชีพตัวเองให้ไปรอด...

คำกราบบังคมทูลของ ศาสตราจารย์อุบล หุวะนันท์ โฆษิกา

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อมข้าพระพุทธเจ้าถือกระดาดออกมานี้ มีใช้จะตามสมัยแต่ว่าถือออกมากันเกือบ ปีนี้ข้าพเจ้ามีโชคดีได้รับเชิญทั้งจากวิทยาลัยและที่รับสั่งเมื่อตะกี้นี้เป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม เมื่อ ๓ ปี ที่แล้วข้าพระพุทธเจ้าได้รับคำสั่งให้มาเป็นโฆษกแต่ปีนี้ได้รับเชิญ ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าสถานะของข้าพระพุทธเจ้าผิดไปแล้ว สถานะของข้าพระพุทธเจ้าปีนี้เป็นไทยเสรี ไทยเสรีซึ่งหาตัวได้น้อย เพราะเหตุว่าข้าพระพุทธเจ้านั่งอยู่กับบ้านเฉย ๆ รัฐบาลของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็นำเงินเดือนไปให้ข้าพระพุทธเจ้าทุกเดือนๆ (เสียงฮา...ปรบมือ) เป็นจำนวนเกือบเท่าที่กำลังทำงานอยู่ เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงถือว่าข้าพระพุทธเจ้าเป็นไทยเสรีที่มีโชคดีเป็นอย่างยิ่ง

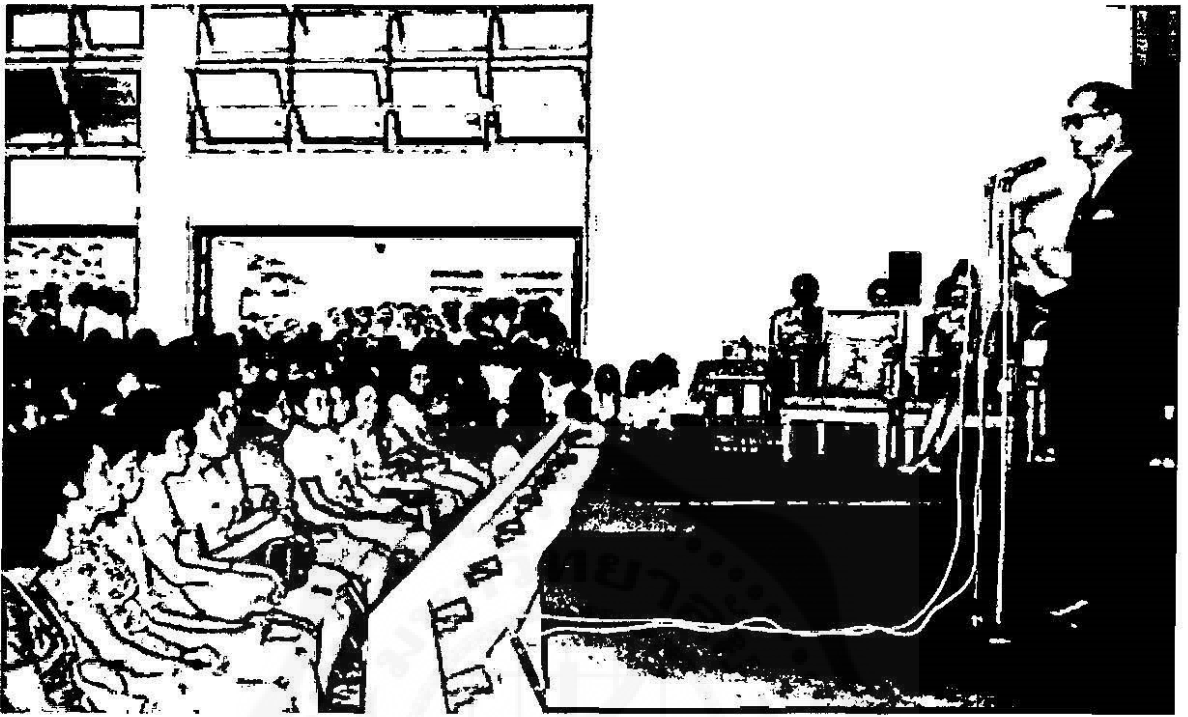
อันที่จริงนั้นข้าพระพุทธเจ้าก็ยินดีรับเชิญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าถึงว่าจะไม่ได้รับเชิญก็อยากมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าอยากได้รับพระราชทานโล่เป็นกรรมสิทธิ์ (เสียงฮา...ปรบมือ) อันธรรมดาดอกไม้โน้นเมื่อแบ่งบานเต็มที่แล้วก็ยอมโรยราไปตามธรรมชาติ เมื่อดอกอุบลกำลังจะโรยราไปแล้ว ก็ได้มีดอกกุหลาบเข้ามาแทนที่ (เสียงฮา...ปรบมือ) สีสันคล้ายๆ กัน แต่ก็รู้สึกว้ากสลับบัวจะคล้ายๆ (เสียงฮา) เพราะเหตุฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อเป็นรองโฆษกในการทรงดนตรี ณ ที่นี้... วันนี้ดอกกุหลาบยังไม่ค่อยจะกล่าก็เลยบอกว่าขอเป็นใบกุหลาบไปก่อน (เสียงฮา...ปรบมือ) ส่วนข้าพระพุทธเจ้านั้นก็เป็นทั้งสีกลับบัว สีกุหลาบปนกันไป อันที่จริงมิใช่มีแต่ดอกบัว ดอกอุบล และดอกกุหลาบเท่านั้น ที่ที่สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ยังมีลัดดา มัลลิกา กรรณิการ์ ซ่อนกลิ่น ประยงค์ อะไรรีอีกมากมาย ซึ่งส่งกลิ่นหอมหวาน แตกต่างกันไปตามชนิด

เพราะฉะนั้นสมควรที่จะเรียกครุฑหยานได้ (เสียงฮา...ปรบมือ) ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานใช้ศัพท์ ภาษาแขก หรือภาษาบาลี ความจริงข้าพเจ้ามิได้บังอาจบัญญัติศัพท์เพราะถ้าเผื่อว่าจะเรียกว่าสวนครุแล้ว ก็รู้สึกว่าจะไปปนกับสวนครัวไป (เสียงฮา) ความจริงไม่ใช่แต่พวกเราที่มีชื่อเป็นดอกไม้แม้แต่ท่าน อธิการท่านมีชื่อและนามสกุลเป็นดอกไม้ด้วย(เสียงฮา) เพราะว่าท่านมีนามว่าสาโรช นามสกุล บัวศรี (เสียงฮา) เป็นดอกไม้ทั้งคู่ ท่านอธิการปัจจุบันถึงแม้ว่าท่านจะไม่มีชื่อดอกไม้ แต่ท่านก็หอมหวานนุ่มนวลแล้วยังเป็นคนเข้มแข็ง ลองอยากจะได้อะไรแล้วท่านต้องต่อสู้จนสุดใจขาดดินที่เดียว (เสียงฮา...ปรบมือ) ผลก็คือว่าวิทยาลัยแห่งนี้กำลังจะได้เป็นมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว มีภาษาอังกฤษยากมาก...

พระราชดำรัสต่อหลังจากการกราบบังคมทูลของโฆษิกา

วันนี้ (เสียงปรบมือ) ขอบอกว่าจะยังเปิดรายการไม่ได้ เพราะว่ายังสงสัยมาก (เสียงฮา) ยังสงสัยว่าที่เป็นกำลังจะเป็นอยู่แล้ว แต่ว่าได้ชื่อแล้ว คือ “มหาวิทยาลัยรุกขชาติ” (เสียงฮา...ปรบมือ) แต่ว่าต้องบอกว่าวิทยาลัยรุกขชาตินี้ไม่ใช่รุกขชาติสวยๆ งามๆ เหมือนอาจารย์ต่างๆ นี้ แต่ว่าเป็นเรื่องของสมุนไพรมากมาย ถึงให้ฐานะเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ในทางการแพทย์ ต้องวงเล็บแผนโบราณ (เสียงฮา) อันนี้ก็เลยนึกว่าได้ชื่อแล้ว ก็ยังไม่ทันไร เพราะว่าพอได้ชื่อปั๊บก็ให้ปริญญา จะว่าเป็นปริญญาเกิตติมศักดิ์ใหม่ขึ้นก็มาเป็นเกียรติอย่างยิ่ง...

ตะกี้โฆษิกากล่าวว่ามีไทยเสรี ตอนนั้นก็บอกว่ามีไทยเขียว ไทยเขียวนั้นมิใช่ก้านดอกกุหลาบ แต่ว่าเป็นไทยเขียวจริงๆ คือนี่มิใช่ไทยเขียว แต่เวลาร้องเขาก็เขียว ไทยเขียวนี่ได้มาจากขอนแก่น แล้วก็มีการแสดง มีหมอลำ จากอุบลไปหากินแถบอุดร แล้วก็ผ่านที่ขอนแก่นเสร็จแล้วก็มาแสดงที่เขื่อนที่ไปพักแรมอยู่ วันนั้นเราเดินทางไปด้วยเครื่องบินจากเชียงใหม่ไปขอนแก่น ไม่มีทางที่จะลงที่ขอนแก่น เพราะว่าแหม่มากเกินไป ต้องไปลงที่อุดร เมื่อลงที่อุดรแล้วก็ลงด้วยเรดาร์ทะเลลุ่มลุ่มลงไป พอดีมีสนามบินเขาสร้างไว้ดีก็เลยหาคะเม่น แล้วก็ไปนั่งอยู่ในเครื่องบินไม่มีใครมารับ เพราะเขาไม่ทราบว่าจะลงอุดร ก็ตะลုပ်เก็บไปบอกว่าขอเฮลิคอปเตอร์ก็ได้เฮลิคอปเตอร์ ก็บินได้เมฆไปที่ขอนแก่น ไปแจกปริญญาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่นั่นเป็นดอกเตอร์ ดอกเตอร์ที่ไม่ได้เป็นดอกเตอร์ทางแผนโบราณแพทย์ แต่ว่าไปแจกปริญญาเสร็จแล้วให้อีวาท แล้วก็พักแรมที่เขื่อน แล้วก็คิดจะหนีมาจากอุบลจะไปอุดร พอดีผ่านขอนแก่น เขาก็มาแสดงหมอลำ เขาไม่ได้เล่นแคนเขาเล่นซุง คือมองคนร้องเป็นซุง ก็นึกว่าเป็นซุง ท่อนซุงเป็นซุง คือซุงเขาเรียกว่าซุง ก็เป็นหมอลำแล้ว เขาก็มาแสดงเขาเอาซุงอันเล็ก ๆ มาให้แล้วก็บอกให้เจิม นี่กลายเป็นหมอลำเหมือนกัน (เสียงฮา) ให้เจิมให้แล้วก็ให้ตติณดินหนึ่ง แล้วเขาก็ขอคืนไปบอกว่าอันนี้เรียบร้อยแล้ว ทำให้เขาได้รับคล้ายๆ ว่าได้รับพรจากหมอลำ ก็เป็นศาสตราจารย์ซุงอีกนี่แหละ (เสียงฮา) มีหลายตำแหน่งเหลือเกิน (เสียงฮา) ก็ทำอะไรทุกอย่างได้ปริญญาเขาก็เลยให้ปริญญา แม้แต่วิทยาลัยที่กำลังจะเป็นมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรุกขชาติก็ให้ปริญญา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงดนตรี ณ หอประชุม วิทยาลัยวิชาการศึกษา

๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕

กิตติมศักดิ์ในทางแผนโบราณ เรื่องไทยเขี้ยวนี้เขาก็มาแสดงไทยเขี้ยว เขาแต่งขึ้นมาเองแล้วเขาก็ร้องไปรำไป เล่นสูงไปแต่หัวหน้าวงเขาร้อง เขาแต่งขึ้นมาเขาร้อง และกีรำ ส่วนผู้ที่จะมีมาร้องนั้น เขายืนได้อีกนาน เขาไปด้วย เหมือนกันวันนั้นที่ขอนแก่น แต่ว่ามันหนาวเหลือเกิน ฝนมันตก แล้วก็การแสดงปิดก็เลยกลับไปนอน พอติเลยไม่ได้เป็นหมอลำ หมอซุง แสดงไทยเขี้ยว เลยต้องอัดเสียงมาให้ฟัง แล้วก็ให้รำด้วยเครื่องไทยเขี้ยวนี้ก็ หมายความว่า เป็นชาวบ้านพวกที่หมอซุงเขาแต่งให้กับไทยเขี้ยว อุทิศให้กับไทยเขี้ยว เราก็อำพันถึงว่ามีไทยแดง ไทยดำ ไทยขาว แล้วก็มิไทยเขี้ยว จะไม่อ่านคำของเพลงไทยเขี้ยวนี้ เพราะหวังว่าคำที่ร้องจะชัดเจนดีถ้าไม่ชัดเจนก็ให้ประท้วงเดินขบวนเลย (เสียงฮา) กฎัยการศึกหรือไม่กฎัยการศึกษาก็เดินกันเลย เดินกันได้ (เสียงปรบมือ) แต่การเดินนั้นขอให้เดินบนฟุตบอล(เสียงฮา) อย่าให้เกิดกีดขวางทางจราจร เพราะว่าถ้ากีดขวางทางจราจร ก็จะทำให้ผิดกฎจราจร อาจจะมีรถทับก็ได้ ถ้าเดินก็เดินบนฟุตบอลก็ยังดี หรือถ้าจะเดินบนนี้ก็ได้อะไรที่อาจจะพังก็ยังได้ ไม่รู้ละยังงี้เรื่องของไทยเขี้ยวก็มีทั้งหมดอยู่ในนี้ ขอให้เข้าใจว่าเราไปที่ขอนแก่น แล้วไปเจอไทยเขี้ยว ไปเจอผู้ที่ร้องไทยเขี้ยวเราไปจากเชียงใหม่ไปลงอุดรแล้วมาขอนแก่น ส่วนหมอซุงนั้นเขามาจากอุบลไปอุดร เขามาลงที่ขอนแก่นจึงได้พบปะกันอย่างนี้ ได้เพลงมาเป็นเทป และก็มาแกะออกมาเป็นไทยเขี้ยว และคุณสุชาติ จะมาแสดงไทยเขี้ยว ถ้าเวลาแสดงเสร็จแล้วหน้าเขี้ยวก็ไม่แปลก เขาก็รับว่าหน้าเขี้ยว และเข้าใจ

ว่าเป็นไทยเขียวด้วยเหมือนกัน เชิญคุณสุชาติไปทางโน้นเตรียมตัว ที่ต้องเชิญไปที่โน้น เพราะวากล้วยยืนนาน แล้วจะแย้ (เสียงปรบมือ)

อันนี้ที่จริงเคราะห์ดีที่ยังไม่ได้ปิดรายการ เพราะว่าถ้าปิดรายการจะไม่มีโอกาส แล้วจะเดือดร้อน ทั้งป้อน้อย ๓๖๕ วัน ก็ต้องขบใจที่ไหลออกมาแล้วก็แย้มออกมาแล้วเป็นทางหนึ่งที่ทำให้รายการนี้มีความครึกครื้นสนุกสนานได้แล้วก็วันนี้ทุกคนก็ได้แสดงทั้งข้างบน ทั้งข้างล่าง ทั้งข้างหลัง ทั้งข้างๆ ก็ทั้ง ๒ ข้าง แต่ข้างนอกไม่ได้แสดง เพราะว่าข้างในไม่ยอมให้เข้า ก็ต้องขบใจทุกฝ่ายทุกด้าน ทั้งข้างบนทางนี้ ทางนี้ข้างๆ ข้างนอกทุกคนที่ได้ร่วมมือกัน ทำให้เกิดความเรียบร้อยแล้วก็ขบใจล่วงหน้าที่เขาเงินมาให้ (เสียงฮา) คือจะไม่ขบใจอีก ก็ต้องทวง (เสียงปรบมือ) เงินนั้นก็ทราบดีแล้วว่าไม่ไปไหน เอามาทุนสำหรับการศึกษาช่วยเหลือพวกกันเอง นอกจากนั้นก็ขบใจในสิ่งของที่เอามาให้เป็นของที่ระลึก (เสียงฮา...ปรบมือ) ทั้งนี้ได้ทำการบ้านมาตินะได้อ่าน (เสียงปรบมือ) กำหนดการว่าตอนนี่ตอนนั้นมันมีอะไร ก็รู้ว่าทราบว่าเขาจะเอาเงินทำนุพระชนกก็ได้บอกไว้ตั้งแต่ต้นว่ารายการขอโอวาททั้งหมด แล้วก็ให้ทรงดนตรีเสีย แล้วก็หลังจากจะเอาเงินมาให้เอาของที่ระลึกมาให้ก็จำเอาไว้ทั้งได้ฟังแล้วก็ทั้งได้อ่านในกำหนดการ วันนี้ไม่ได้พกเอามาพะกเอาแต่โอวาทมาได้เอากำหนดการทางนี้เพราะรู้สึกว่ายี่งแรงความจำออกจะดี คราวก่อนนี้เดินออกมาจากที่โน้นจะมาพูดอะไร จะมาเจรจาเดินจากโน้นมาถึงนี่ลืมแล้ว แต่คราวนี้ไม่ลืมก็ขบใจที่ได้ปฏิบัติมา และจะปฏิบัติต่อไปเพื่อที่จะไม่ต้องลุกขึ้นมาขบใจอีก แล้วก็หลังจากนั้นเมื่อได้รับเงินสำหรับการกุศล สำหรับการศึกษแล้วทั้งสิ่งของที่ระลึกแล้วก็จะไปเลย (เสียงฮา...ปรบมือ) แต่ก็จะให้โอกาสได้แสดงอีกนิดหนึ่ง ถ้าไม่บอกให้โอกาสแสดงอีกนิดหนึ่งก็ได้ เวลาเสร็จการอันนี้ ริงออกไปทางนี้ ทางนี้จะไม่มีการแสดงก็เข้าใจในโปรแกรมเขาก็มีอีกนิดหนึ่งตอนท้ายการแสดงนิดหนึ่งแล้วก็ในการแสดงนั้นก็ต้องมีเวลาที่จะเก็บเครื่องมือ ถ้าทั้งไว้ที่นี้แหละแหละแน่ เพราะว่าเครื่องมือนี้เก่าเกือบจะหลุดเป็นชิ้น ๆ แล้ว ต้องเก็บรวบรวมไว้ให้ดีๆ นี้ก็หมดเรื่องหมดคราวปิดรายการได้แล้ว ก็เริ่มรายการปิดรายการเตรียมตัว ตอนนี่ทำพิธีปิด

ในหลวงกับการเสด็จทรงดนตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

พวา พันธุ์เมฆา^๑

ในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต่างๆ สมัยนั้นได้มีหนังสือกราบบังคมทูลอัญเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ได้เสด็จไปทรงดนตรีที่มหาวิทยาลัยร่วมกับวงดนตรี อส. เพื่อเปิดโอกาสให้ คณาจารย์นิสิตนักศึกษาได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด ซึ่งพระองค์ก็ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จพระราชดำเนินไปตามคำกราบบังคมทูล

ในยุคแรกๆ ได้เสด็จที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ต่อมาผู้บริหารของวิทยาลัยวิชาการศึกษาสมัยนั้น คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร ก็ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จมายังวิทยาลัยวิชาการศึกษา เพื่อทรงดนตรีบ้าง ซึ่งก็ทรงมี พระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินมาเช่นกัน

ครั้งแรกที่เสด็จคือปี ๒๕๑๒ ครั้งนั้นเสด็จมาพระองค์เดียว ก่อนการเสด็จทางวิทยาลัยได้มีการ เตรียมการซักซ้อมความเข้าใจแก่บรรดาคณาจารย์และนิสิตที่จะเข้าเฝ้าในหอประชุม โดยเมื่อเสด็จมาถึงทุกคน ต้องยืนขึ้น และร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี ต่อด้วยเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น อาจารย์กำธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ซักซ้อมการร้อง จังหวะจะโคนและโทนเสียงที่จะร้อง บางตอนต้องร้องให้เบาด้วยสำเนียงที่ เยือกเย็นให้เหมาะกับเนื้อร้อง เช่น เพลงสรรเสริญพระบารมี ตอน "เย็นศิระเพราะพระบริบาล..." อาจารย์ กำธร แนะนำให้ลดเสียงให้เบาลง ให้ฟังแล้วรู้สึกเย็นจริงๆ เป็นต้น ส่วนชี้แจงเรื่องทั่วไปบนเวทีเป็นหน้าที่ของ อาจารย์ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์

เมื่อเสด็จมาถึง ผู้เข้าเฝ้าทั้งหมดได้ยืนขึ้นถวายความเคารพ แล้วร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี จบ แล้ว ขึ้นเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น ทุกคนร้องด้วยโทนเสียงเดียวกัน หนักแน่น พร้อมเพรียง ฟังแล้ว ซาบซึ่งใจมาก เมื่อร้องเพลงจบ ทรงมีรับสั่งให้ทุกคนนั่งลง และมีพระราชดำรัสกับผู้ที่อยู่ในหอประชุมอย่าง เป็นกันเอง จากนั้นเป็นการบรรเลงเพลงแรก จำได้ว่าเป็นเพลง I Think of You

วันนั้นผู้ทำหน้าที่โฆษกบนเวทีคือ ศาสตราจารย์ คุณหญิง อุบล หุะนันท์ รองอธิการบดี วิทยาลัย วิชาการศึกษา ปทุมวัน พอถึงช่วงกลางๆ ตอนหนึ่งมีผู้ขอให้คุณหญิงอุบล ร้องเพลงให้ที่ประชุมฟัง ซึ่ง คุณหญิงอุบล ก็ตกลง แต่ท่านได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ก่อนร้องที่ไม่โครโฟน ประมวลข้อความได้ว่า เนื่องจากข้าพระพุทธเจ้าข่มเสียงไม่สู้ดี ฉะนั้นเวลาร้อง ใครขอพระราชทานเสียง แซกโซโฟนให้ตั้งเป็นพิเศษ เพื่อกลบเสียงอันไม่ไพเราะของข้าพระพุทธเจ้า เครื่องดนตรีที่ทรงอย่าง

^๑พวา พันธุ์เมฆา: รองศาสตราจารย์

ชานาญคือ แช็กโซโฟน

พอดนตรีบรรเลง คุณหญิงอุบลร้องเพลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ประทับยืน และทรงเป่าแซ็กโซโฟนด้วยเสียงดังเป็นพิเศษเพื่อกลบเสียงร้องตามที่คุณหญิงอุบลทูลขอไว้ ถึงตอนนี้บรรดาผู้ที่อยู่ในหอประชุมบ้างอมยิ้ม บ้างหัวเราะด้วยความประทับใจในพระอารมณ์ขันของพระองค์

อีกตอนหนึ่งทรงเล่าเรื่องซ้ำในวันพระราชทานปริญญาบัตรที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อหลายปีก่อนนั้นให้ฟัง คือตั้งแต่สมัยที่ใช้หอสมุดหลังเก่า (ปัจจุบันเป็นที่ทำการขององค์การนิสิตและชมรมต่างๆ) เป็นสถานที่ประกอบพิธี ทรงเล่าว่าในวันที่ต้องเสด็จมาพระราชทานปริญญาบัตรนั้นบังเอิญทรงปวดพระทนต์ (ฟัน) แต่พระองค์ไม่อยากเลื่อนหมายกำหนดการ ด้วยทรงทราบว่าบัณฑิตทั้งหลายได้เตรียมตัวฝึกซ้อมในการเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรมาแล้วหลายวัน (สมัยก่อนการซ้อมรับปริญญาจะใช้เวลาอย่างน้อย ๕ วัน) ทั้งผู้ปกครองบัณฑิตซึ่งมาจากต่างจังหวัดกันเป็นส่วนใหญ่จะต้องเสียเวลา จึงตั้งพระราชหฤทัยเสด็จมาเป็นองค์ประธานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรให้ ก่อนเสด็จได้ทรงเรียกแพทย์ไปปรึกษาว่าจะทำอย่างไร แพทย์ถวายคำแนะนำว่าให้ฉีดยาระงับปวดชั่วคราว กะว่าให้ยาออกฤทธิ์อยู่ให้ได้ประมาณ ๒ ชั่วโมง เมื่อเสร็จพิธี เสด็จกลับไปที่พระราชวังแล้วจึงจะถวายการรักษาอย่างเป็นทางการต่อไป พระองค์ก็ทรงปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น

ปรากฏว่าวันนั้นขณะที่กำลังพระราชทานปริญญาบัตรให้บัณฑิตไปได้ประมาณ ๒ ใน ๓ ของจำนวนบัณฑิตทั้งหมด ยาระงับปวดที่ฉีดไว้เกิดหมดฤทธิ์ อาการปวดเริ่มแสดงอาการ ค่อยๆ รุนแรงขึ้น คนที่เคยปวดฟันจะรู้สึกตัวว่าทรมานแค่ไหน แต่พระองค์ก็ทรงอดทนพระราชทานปริญญาบัตรไป ทรงเล่าว่าตอนนั้นอาการปวดทำให้ปากชาไปหมด มือหยิบปริญญาบัตรส่งให้ให้บัณฑิตไปอย่างไม่รู้ตัว ความรู้สึกส่วนใหญ่ไปอยู่ที่อาการปวดฟัน จนกระทั่งมาสะดุ้งรู้สึกตัวอีกครั้ง เพราะมีบัณฑิตชายคนหนึ่งพอเข้ามารับปริญญาบัตร ได้กล่าวขึ้นว่า ทรงพระเจริญ ทำให้รู้สึกว่ามีคนเอาใจช่วยเราอยู่ ทำให้มีกำลังใจมอบปริญญาบัตรต่อไป มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอาการปวดฟันได้

ปีถัดมาก็เสด็จมาทรงดนตรีอีกตามคำกราบบังคมทูลของวิทยาลัยฯ ปีนั้นนอกจากพระองค์ท่านแล้ว ยังมีสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุภา กิติวัฒนา ดุลโสภาคย์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ตามเสด็จด้วย ตามหมายกำหนดการจะมีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น เช่นปีที่ผ่านมา แต่ปีนั้นขาดผู้ทำหน้าที่ประสานงานบนเวทีที่จะชี้แจงแก่ผู้เข้าเฝ้าทั้งหลาย เมื่อเสด็จมาถึงจึงมีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีเท่านั้น จบแล้วไม่มีใครกล้าเป็นต้นเสียงขึ้นเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น หอประชุมจึงเงียบกริบ

เมื่อไม่มีใครร้อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงเสด็จมาที่ไม่โครโฟนและรับสั่งว่า จบเพลงสรรเสริญพระบารมีแล้ว ตามสูจิบัตรบอกว่าจะร้องเพลงราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น แต่ไม่ได้ยินเลย ทำเอา

ทุกคนยืนก้มหน้าเงียบกริบกันทั้งหอประชุม ขณะนั้นผู้ตามเสด็จบางส่วนได้นั่งลง รวมทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งประทับลงบนพระราชอาสน์ และพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ประทับลงกับพรมใกล้ที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงทอดพระเนตรนาฬิกาที่ติดอยู่ตรงแผงหน้าของที่นั่งชั้นบน และรับสั่งว่าวันนั้นที่เสด็จมาห่างจากวันทรงดนตรีปีก่อนก็ชั่วโมง ก็น่าที่ แล้วทรงมีรับสั่งว่า สำหรับปีนี้ คนที่เคยนั่งอยู่ที่นี้เมื่อปีที่แล้ว ให้นั่งลงได้ มีคณาจารย์ นิสิตนักศึกษาบางส่วนนั่งลง เพราะได้เคยเข้าเฝ้าเมื่อปีที่แล้ว

ช่วงนี้เองพระองค์ทรงชำเลืองไปทางสมเด็จพระ ฯ ทรงเห็นว่าสมเด็จพระ ฯ ประทับนั่งแล้ว จึงรับสั่งผ่านไมโครโฟนอีกครั้งว่า คนที่เคยนั่งอยู่ที่นี้เมื่อปีที่แล้ว ให้นั่งลงได้ พอรับสั่งอย่างนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ทรงรีบประทับยืน และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรฯ ทรงกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ประทับยืนด้วย เพราะทั้งสามพระองค์มิได้เสด็จในปีที่แล้ว แต่สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระราชทานยิ้มให้แก่ผู้เข้าเฝ้า แต่ไม่ประทับยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ จึงรับสั่งทางไมโครโฟนว่า ขณะนี้มีคนขี้โกง ไม่ยอมยืน เพราะปีที่แล้วไม่ได้มา ถึงตอนนี้ผู้เข้าเฝ้าในหอประชุมพากันอมยิ้ม ในที่สุดสมเด็จพระ ฯ ก็ประทับยืน แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ จึงรับสั่งให้ทุกคนนั่งลงได้

การที่ทรงหยอกล้อสมเด็จพระ ฯ ครั้งนั้นแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในด้านไหวพริบปฏิภาณการสร้างอารมณ์ขัน ทำให้ผู้เข้าเฝ้าทุกคนในวันนั้นพากันมีความสุขในหัวใจอย่างเปี่ยมล้นโดยทั่วกัน

อาหารกลางวันที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา/มศว (School lunch)

ทวีร์สมิ ธนาคม^๑

ก่อนมีโครงการอาหารกลางวันในวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

พ.ศ. ๒๕๐๐ กรมการฝึกหัดครู ส่งผู้เขียนไปทำงานที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ทางวิทยาลัยให้อยู่กับคณะวิชาการศึกษา ซึ่งมี ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร รองอธิการบดี เป็นหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ มอบรายวิชาภาษาอังกฤษชื่อ Problems of Modern Living ให้ไปสอน แล้วให้ส่งเนื้อหาวิชาให้อาจารย์ด้วย ที่ปรึกษาที่ดีที่สุดคือ พจนานุกรมภาษาอังกฤษเป็นอังกฤษ พบว่า Problem แปลว่า "That which has to be solved" ก็ไปถามนิสิตว่า มีปัญหาอะไรที่ยังไม่รู้คำตอบ แล้วอยากรู้ เขาก็เขียนมาต่างๆ นานา ที่จำได้คือ บางคนอยากรู้ว่า นอนท่าไหนจึงจะถูกลักษณะ จะคบเพื่อนอย่างไร ฯลฯ

สอนไปๆ ปรากฏว่ามีคำถามเรื่องโภชนาการมาก จึงแยกออกเป็นวิชาโภชนาการอีกวิชาหนึ่ง เพราะหัดได้ รองศาสตราจารย์ชวลิต รัตนกุล มาสอน อาจารย์สอบได้ทุนรัฐบาลไทย ไปเรียนวิชาอาหารวิทยา (dietetics) ที่ประเทศอังกฤษ และได้ฝึกงานในโรงพยาบาลอีก ๖ เดือน กลับมาแล้วกระทรวงศึกษาธิการส่งอาจารย์ไปให้โรงเรียนหนึ่งในกรมอาชีวศึกษา ขณะนั้นโรงเรียนนั้นขาดครูสอนภาษาอังกฤษ ผู้อำนวยการคงนึกว่า คนไปเรียนในประเทศอังกฤษคงจะสอนภาษาอังกฤษได้ แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น อาจารย์ลำบากใจมากที่ต้องสอนภาษาอังกฤษ เพราะไม่สันทัด เราจึงขอย้าย รองศาสตราจารย์ชวลิต ให้มาอยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้สอนวิชาโภชนาการ และช่วยงานในโครงการอาหารกลางวัน เพราะนอกจากมีความรู้อย่างดีแล้ว อาจารย์ยังมีความสามารถในการสอนด้วย

เราทั้งสองคนมีความเชื่อว่า ถ้ามีความรู้แล้วไม่ปฏิบัติ ก็ขาดประสบการณ์ ภาคปฏิบัติทางโภชนาการคือทำอาหารให้คนเห็นว่าอาหารมีคุณค่านั้น หน้าตาเป็นอย่างไร โดยเฉพาะที่บอกว่าอาหารที่จะบริโภคต้อง **ครบถ้วน ได้ส่วนสัดส่วนและพอเพียง** นั้น คืออย่างไร

ถ้าจะให้ดีกว่าทำอาหารกลางวันอย่างเดียว ควรจะมี school garden ปลูกผักมาใช้เอง จะได้มั่นใจได้ว่า ปลอดภัยพิษ ฝรั่งเศสมหาวิทยาลัย Indiana ซึ่งมาช่วยวิทยาลัยวิชาการศึกษาอยู่ เริ่มต้นกับเรื่องนี้ บอกว่าจะไปขอรถไถจากยูเสดมาพรวนดินให้ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อธิการเอาเรื่องนี้เข้าที่ประชุม อาจารย์ชายผู้หนึ่งบอกว่า ถ้าปลูกผักแล้วไม่ให้ถูกขโมย ต้องมีเวรอาจารย์ชายมานอนเฝ้าผัก เท่านั้นเอง ท่านอธิการหันมาบอกผู้เขียนว่า "ทำไม่ได้หรอกคุณทวี"

^๑ทวีร์สมิ ธนาคม: รองศาสตราจารย์ ดร. เรียบเรียงเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๔

ตอนนั้น โครงการนิติตหอพักใกล้จะยุติแล้ว แม่ครัวมีผู้ช่วยหลายคน ตกลงว่าเราจะช่วยกัน จัด School lunch ให้นิสิตได้กินอาหารครบถ้วน ได้ส่วนสัด และพอเพียงสักมื้อหนึ่ง (ครบทั้ง ๕ หมู่ในอาหารหลัก ในสัปดาห์ที่พอเหมาะก็บว้ย พอสำหรับกิจกรรมที่ทำอยู่)

โรงอาหารและหอประชุม

โรงอาหารเดิมในหนังสือของมหาวิทยาลัย

ในหนังสือ *วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๔* หน้า ๗๘ ผู้ทำหนังสือเขียนเรื่องโรงอาหารเดิมไว้ดังนี้ :

"ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ โดยเงินงบประมาณจำนวน ๔๕๐,๐๐๐ บาท และใช้เงินงบประมาณ ค่าก่อสร้างโรงเรียนสาธิตมาสมทบ เพื่อปรับปรุงพื้นที่และเวที ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ กิจกรรมที่สำคัญและเป็น ประโยชน์แก่ประเทศอีกกิจกรรมหนึ่ง ของคณาจารย์คหกรรมศาสตร์ คือโครงการอาหารกลางวัน มศว ประสานมิตร โครงการนี้ดำเนินการอยู่ในอาคารซึ่งเดิมเรียกว่า โรงอาหารและหอประชุม อาคารนี้ตั้งอยู่หลังตึก ๓ ซึ่งในอดีตมีคูเล็ก ๆ เมื่อเดินข้ามสะพานจะพบอาคารชั้นเดียว ยกพื้นขึ้นบันได ๒-๓ ชั้น มีระเบียงด้านหน้า ภายใน ประกอบด้วย ส่วนรับประทานอาหาร ห้องทำงานของอาจารย์ผู้ควบคุมการบริการอาหาร ที่ขายคูปองอาหาร และเคาน์เตอร์ยาวสำหรับวางผลไม้ ข้าว อาหารและถาดอาหาร ตลอดจนความยาวของเคาน์เตอร์มีรางโครเมียมสำหรับใส่ถาดอาหารไปรับสิ่งต่างๆ ได้อย่างสะดวก **บริเวณรับประทานอาหารยกพื้นเป็นเวที บริเวณห้องใหญ่สำหรับประกอบอาหาร**

โครงการอาหารกลางวันเลิกกิจการไปเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ เมื่อมหาวิทยาลัยต้องการใช้ บริเวณดังกล่าวก่อสร้างอาคาร ๑๔"

ข้อความข้างบนนี้ ข้อความที่พิมพ์ตัวเข้ม มีความคลุมเครือ ที่จริงคือ หน้าบริเวณเคาน์เตอร์ไปจนจรดฝาห้องอีกด้าน เป็นที่นั่งกินอาหาร พื้นที่ด้านข้างและหลังเวทีเป็นบริเวณประกอบอาหาร

เรื่องต้องแก้ไขในโรงอาหารเดิม

โรงอาหารเดิมใช้ไปทั้งที่มีอุปสรรคหลายอย่าง เพื่อให้เป็นบทเรียนแก่ผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ จึงจะขอชี้แจงว่า แต่ละส่วนของโรงครัวและห้องอาหาร ได้แก้ไขอย่างไรบ้าง เพื่อให้ใช้ได้โดยสะดวกและประหยัด

ในสหรัฐอเมริกา เจ้าของวิชาต้องทำงานกับสถาปนิก ซึ่งออกแบบให้ตามความต้องการใช้ของแต่ละวิชา ของเราในประเทศไทย ผู้บริหารมอบสถาปนิกแล้วปล่อยให้ฉายเดี่ยวเลย ทำให้นึกถึง Kansas State University โรงเรียนแรกของผู้เขียน เขาสร้างตึก Home Economics ให้ชื่อว่า Justin เจ้าของแต่ละวิชาต้องแจ้งความประสงค์ว่าในห้องสอนวิชาของตนนั้น จะมีกิจกรรมอะไรบ้าง ต้องใช้เนื้อที่เท่าไร เก็บวัสดุอุปกรณ์

อะไรในการสอน ใช้เวลาทำงานนี้ถึง ๔ ปี แต่ระบบการเงินของเรา ปีไหนได้เงินสำหรับทำอะไรมา ก็ต้องใช้ให้หมด ฉะนั้น ก็มีงานไม่ใช่น้อยที่ต้องทำอะไรอย่างลวกๆ ที่ทำผิดไว้ แก้ได้บ้าง แก้ไม่ได้บ้าง แต่ในกรณีโรงอาหาร-โรงครัวของเรา เราแก้ทุกอย่างให้เข้ากับปรัชญาคหกรรมศาสตร์ที่ว่า เราต้องทำงานทุกอย่างอย่างประหยัดเวลา แรงงาน และเงิน ฉะนั้นก่อนอื่นก็ต้องพิจารณาหาสาเหตุว่าส่วนไหน ผิดที่ตรงไหน

โรงอาหาร: ปัญหาการสร้างผิด

หน้าต่าง มีจำนวนมากมาย เปิดไว้ แผลงวันก็เข้ามาตอมอาหาร จึงติดบานลวดเมื่อปิดบานลวดก็พบว่าร้อนมาก จึงไม่ใช่บานลวด แต่ก็ไม่ถอดออก เคาเตอร์เสิร์ฟอาหารและวางใส่ถาด เคาเตอร์สูงมาก ยืนทำงานไม่สะดวก ต้องยกหัวไหล่มาก วางใส่ถาดหน้าเคาเตอร์ก็กว้างมาก ใช้ท่อโครเมียมวางเรียงกันสี่ท่อเมื่อหยิบอาหารจากเคาเตอร์มาใส่ถาดหลุม ต้องเอื้อมมาก ไม่สะดวก

เตาพื้นใหญ่หุงข้าว ๒ เตา ในครัวเดิมเวลาหุงข้าวใช้เตาถ่านใหญ่ๆ ๔-๕ เตา วางเรียงกันตอนทำกับข้าว ต้องใช้ถ่านก้อนใหญ่เมื่อใส่เต็มเตาเปลวไฟก็แลบออกมา ทำให้เสียความร้อนที่ควรอยู่ใต้ก้นภาชนะหุงต้ม และทำให้ห้องร้อน ทั้งที่ครัวนั้นมีผนังที่บสูง ๑ เมตร จากนั้นมาถึงหลังคา เป็นลวดกรงไก่ ซึ่งช่วยอากาศให้ถ่ายเทได้สะดวก

ห้องเก็บข้าวสาร ฝาที่บของห้องไม่จรดเพดาน ฉะนั้น นอกกระจอกก็บินลงมาจิกข้าวในกระสอบได้ตามสบาย อาจพันมือคน แต่ไม่พันปากนก

พื้นไม่มีที่เก็บ พื้นไม้โกงกาง ชื้อจากเรือในคลองแสนแสบ แล้วก็วางไว้ริมตลิ่ง คนหุงข้าวต้องแบกพื้นมาใช้ทุกวัน หน้าฝนพื้นเปียก ทำให้ติดไฟยาก

ครัวกับที่เสิร์ฟอาหารไม่อยู่ในห้องเดียวกัน ทำให้อาจารย์ที่คุมอาหารลำบาก เพราะไม่สามารถดูการเตรียมการเสิร์ฟและการหุงต้มในขณะเดียวกัน ต้องปล่อยการทำอาหารไว้ในมือของแม่ครัว

เวที โรงอาหารเดิมใช้เป็นหอประชุมด้วย เมื่อมีการประชุม ผู้ดำเนินการอยู่บนเวที คนนั่งฟังข้างล่าง เมื่อมาใช้เป็นโรงอาหารอย่างเดียว เนื้อที่เวทีนี้ก็เป็นที่เสียเปล่า

การปรับปรุงส่วนต่างๆ ในโรงอาหารเดิม

ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิชาคหกรรมศาสตร์ จะต้องแสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการงานคหกรรมศาสตร์นั้น ต้องแทรกด้วยปรัชญาของคหกรรมศาสตร์ในการบริหารจัดการ คือ "ทำสิ่งเล็กน้อยที่สุดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด" (make the most of the least) ฉะนั้น เราก็ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ไม่ดี ให้ใช้การได้ดีที่สุดดังต่อไปนี้

บานมุ้งลวด แกะออกไปจากหน้าต่าง ไม่ให้ห้องเกะกะ

เคาเตอร์เสิร์ฟอาหาร สูงเกินไป วางอาหารแล้ว เวลาตักต้องยกไหล่มากจึงหาความสูงเฉลี่ย

รางใส่ถาด ทำด้วยท่อโครเมียม วางเรียงกัน 4 ท่อ เวลาจะหยิบอาหารบนเคาน์เตอร์มาใส่ถาด ต้องเอื้อมมาก จึงตัดท่อนอกสุดออกเสียท่อนหนึ่ง ทำให้แคบลง

เตาพื้นใหญ่ ๒ เตา ใช้สำหรับหุงข้าว พื้นบนของเตาซึ่งโอบด้วยซีเมนต์ไว้แตกกร้าว เพราะสัมประสิทธิ์การขยายตัว (Thermal Expansion Coefficient) ไม่เท่ากัน การยาอีฐแต่ละก้อนต้องใช้ซีเมนต์เคลือบผสมกับดินเหนียว ภายในเตาก็แก้ไขใช้หลักเดียวกับเตาพื้นอีก ๒ เตา (เล็กกว่าที่หุงข้าว) ซึ่งใช้ประกอบอาหารดาว ๒ อย่าง

โชคดีที่ได้ข่าวว่า คุณเกษม เย็นฤดี พ่อของเพื่อนไปแก้เตาพื้นให้โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย แก้เสร็จแล้วใช้พื้นเพียงหนึ่งในสามของที่เคยใช้

รวมความว่าต้องแก้รูปร่างภายในของเตาหุงข้าว และสร้างเตาพื้นอีก ๒ เตา ในบริเวณโรงอาหาร ขนาดเล็กกว่าเตาหนึ่งข้าว สำหรับทำกับข้าว ส่วนปล่องไม่ต้องแก้ไข

เตาพื้นใหม่สำหรับทำกับข้าว ภายในของเตา จากปากเตาไปสู่ตะแกรงพื้น เป็นรูปสอบเข้า โค้งมนไปที่ตะแกรงวางพื้น ตะแกรงทำด้วยเหล็กหล่อท่อนสี่เหลี่ยม วางเรียงไม่ให้ติดกัน หรือห่างพอประมาณ คือ ๑ นิ้ว ถ้าติดกันเกินไป อากาศที่เข้าทางปากกลางของเตาจะขึ้นมาที่พื้นไม่สะดวก ทำให้พื้นติดไฟไม่ดี ถ้าห่างเกินไป จะทำให้พื้นซึ่งใหม่เป็นถ่านแล้ว ร่วงหลุดลงไปที่ยันเตาข้างล่าง ไม่ได้ประโยชน์ในการหุงต้ม กลางๆ เตากายในเจาะช่องสี่เหลี่ยมขนาดพอดีออกไปที่ปล่อง เพื่อให้ดูควันขึ้นปล่อง ถ้าเล็กหรือแคบไป ควันจะไม่ถูกดูดออกไปที่ปล่อง แต่ถ้าใหญ่เกินไป ความร้อนจะออกจากช่องนี้ขึ้นปล่องไป ด้านหน้าของเตา ซึ่งเจาะไว้สำหรับใส่พื้น ใส่แล้วจะปิดประตูทำด้วยแผ่นเหล็กทึบ ไม่ให้ความร้อนออกทางหน้าเตา เมื่อวางพื้นแล้ว ด้านบนของกองพื้นจะห่างจากก้นภาชนะหุงต้มประมาณ ๕-๖ นิ้ว กระจกที่วางลงบนเตา กั้นจะแนบสนิทกับปากเตา ไม่ให้ความร้อนออกไปจากข้างบน

เตาแก๊สและกระทะแบนใหญ่ (แบบที่ใช้ทอดหอยแครง) เก็บไว้ใช้เวลาเร่งด่วน เช่นทอดไข่ดาวขาย เพราะอาหารสำหรับวันนั้นหมดแล้ว เราไม่อยากจะคนที่ตั้งใจมากิน School lunch ต้องกลับไปกินอาหารที่อื่น

ที่คืนถาด สิ่งใหม่ที่ทำก็คือ เจาะกำแพงเป็นที่วางคืนถาด กำแพงเตี้ยๆ (ดูแผนผัง) ซึ่งทำไว้กันเวลาที่กับบริเวณครัวใหม่ เจาะที่ส่วนปลายใกล้เคาน์เตอร์ ผู้กินต้องนำถาดไปคืนที่ช่องนี้ หน้าช่องมีถังพลาสติกใหญ่สำหรับใส่ช้อนส้อมที่เปื้อนและอีกใบหนึ่งใส่จอกข้าวที่ต้องล้าง

เมื่อก่อนคนงานต้องเดินเก็บถาด เสียเวลาเดินเก็บไม่ใช่น้อย เมื่อไม่ต้องเก็บถาดเปื้อนก็มีเวลาทำความสะอาดห้องกินข้าวมากขึ้น

ห้องเก็บพื้น สร้างเป็นตึกติดพื้นดินหลังเล็กๆ ใช้เก็บพื้น ซื่อพื้นแล้วขนมาเก็บใส่กุญแจห้องใต้ ห่างจากห้องครัวเดิมเพียง ๒-๓ ก้าว ไม่ต้องเผชิญกับสภาพพื้นเปียกไม่ติดไฟอีกต่อไป และยุติการ

ห้องได้ ห่างจากห้องครัวเดิมเพียง ๒-๓ ก้าว ไม่ต้องเผชิญกับสภาพพื้นเปียกไม่ติดไฟอีกต่อไป และยุติการเสียดเวลาการแบกพินจากชายคลองมาใช้ทุกวันทำงาน

ห้องเก็บข้าวสาร หาดาช่ายถั้ ๆ มาซึ่งจากด้านบนของฝาห้องไปจรดเพดานไม่ให้นกเข้าได้ จัดให้ดีก็จะได้พื้นที่ใช้งานเพิ่มสำหรับวางโต๊ะทำงานของอาจารย์เวร โดยเฉพาะเมื่อสิ้นสุดการกินแต่ละวัน อาจารย์เวรก็ต้องเช็คเงินกับชিপที่ขายไปว่าตรงกันหรือไม่ มีอันลงทุนเท่าไร ขายได้เท่าไร ก่อนนำเงินไปส่งแผนกการเงิน (ขณะนั้นยังไม่เป็นกองคลัง)

การปรับปรุงเวที มีอาจารย์มาซื้อ School lunch กินเฉลี่ยประมาณวันละ ๑๐ คน เวลามีนิสิตมากๆ นิสิตก็ไม่มีที่นั่ง จึงคิดปรับปรุงเวทีให้เป็นที่นั่งกินอาหารของอาจารย์ ผนังห้องด้านหลังของเวทีเป็นฝาที่บุงสูงเลยศีรษะประมาณ ๑ เมตร ต่อขึ้นไปจนถึงหลังคาเป็นบานกระจกเสียบในร่องของกรอบไม้ ฉะนั้นก็ไม่ยากที่จะปีนขึ้นไปเอากระจกออก ส่งลงมาล้างให้สะอาด เช็ดให้แห้ง แล้วนำขึ้นไปเสียบที่เก่า เนื่องจากไม่เคยถูกล้างเลย เมื่อล้างแล้วให้แสงสว่างเพิ่มขึ้นมาก ตรงที่นกชนหญ้ามาทำรัง ด้านนอกเคยทำมาเปิดไว้ ก็เอาหญ้าแห้งออกไปทิ้ง การปีนเอากระจกลงมาล้างนี้ ต้องขออนุมัติรองอธิการ เวลาทำ ตัวท่านก็มายืนดูเรื่องหญ้าปากคอกแท้ ๆ แต่ผู้ชายมักจะไม่คิดเรื่องอย่างนี้

อ่างล้าง ๓ ช่อง เราจ้างเขาทำอ่างล้าง ๓ ช่องติดกันไว้ล้างผัก ล้างถาด ล้างแก้วน้ำ เสร็จแล้วเอาไปเสียบตากที่โต๊ะ ตากข้างหน้าต่าง ซึ่งมีแดดบ่ายส่องมาด้านนั้น

ขั้นตอนของการทำอาหารกลางวัน

การเขียนใบสั่งซื้ออาหาร เพื่อตัดปัญหาการหายหรือขโมย เราสั่งซื้ออาหารสดและแห้งทุกวัน อาจารย์เวรที่คุมโรงอาหารในวันที่ ๒ นั้น ในวันที่ ๑ บ่ายๆ จะต้องส่งใบสั่งซื้อไปให้แม่ครัว มีชื่อของชนิดอาหารปริมาณ หรือจำนวนที่ต้องการ มีราคาที่สั่งซื้อ อีกช่องสำหรับลงราคาที่ซื้อจริง แม่ครัวจะออกไปจ่ายที่ตลาดอโศกแต่มีด นำอาหารกลับมาคร่ำภายใน ๘.๐๐ น.

การตรวจรับอาหาร เมื่ออาหารมาถึงคร่ำวิทยาลัย อาจารย์เวรอาหารกลางวันจะไปตรวจดูปริมาณหรือจำนวน หรือความสดของสิ่งที่ควรสด เรื่องนี้ดูจะเป็นทฤษฎีที่ผู้ปฏิบัติตามน้อยครั้ง บางครั้งอาหารที่สั่งไม่ได้ แม่ครัวก็จะจัดการหาสิ่งอื่นมาทดแทน ซึ่งอาจารย์ควรจะได้รู้

การทำอาหาร มักไม่มีใครมีปัญหา แม่สำราญแม่ครัวเชี่ยวชาญการปรุงอาหารอยู่แล้ว บางครั้งแม่ครัวก็จะให้อาจารย์เวรช่วยชิมอาหาร การคุมคนงานในคร่ำบางทีก็คุมไม่สำเร็จ ครั้งหนึ่งเตามีพินพอกแล้ว ผู้เขียนบอกเขาว่าไม่ต้องใส่พินอีกแล้ว เขาก็โยนพินผลุงเข้าเตาไปทันที ทำกับข้าว ๒ อย่าง กับผลไม้ เช่น มะละกอ ก็ต้องผ่าเป็นชิ้นๆ ความใหญ่เล็กขึ้นอยู่กับราคาทุน

การนึ่งข้าว การนึ่งข้าวอยู่ในความรับผิดชอบของคนงานชาย ชื่อนายประชุม รองศาสตราจารย์ชาลิต เป็นผู้ดูแลหาเครื่องมือมาให้ทำได้รวดเร็วคือ

ลังถึง ทำด้วยสแตนเลส ความกว้างสามารถจกอกอลูมิเนียมได้ ๕๐ จกต่อชั้น มีรูกลมใหญ่ๆ ที่พื้นลังถึง และรอบข้างๆ หลายรู ช่วยให้น้ำเข้าถึงจกข้าวได้สะดวก ข้าวสาร ๖๐ กรัม หุงแล้วเต็มจกทั้งหมดมีลังถึง ๖ ชั้นด้วยกัน เพราะฉะนั้น นึ่งเต็มที่ได้ครั้งละ ๓๐๐ จก ตามขั้นตอนดังนี้

เอาบุงก็ไปตวงข้าวมาจากห้องเก็บข้าวสาร หย่อนบุงก็ลงในอ่างอะลูมิเนียม ซึ่งใส่น้ำไว้ ข้าวข้าว ๑ ครั้ง ยกขึ้นจากน้ำ ใช้กระบวยเล็กตักข้าวใส่จกครบ ๒๕ จกแล้ว ก็หมูน็อกซิกเข้ามาใกล้ตัว แล้วก็ใช้กระบวยตวงน้ำใส่อีก เมื่อเสร็จแล้วทั้ง ๖ ชั้น ก็ยกวางซ้อนในกระทะจนครบ ๖ ชั้น ต้มน้ำไว้ แกะเชือกที่ผูกฝาครอบล้งถึงไว้ หย่อนฝาครอบไปปิดล้งถึงทั้ง ๖ ชั้น เมื่อข้าวสุก ก็จะสาวเชือกดึงฝาล้งถึงขึ้น ไปผูกติดไว้ที่ฝา (ลวดทรงไก่) หยิบจกข้าวใส่กะละมัง ยกออกไปวางที่เคาน์เตอร์

ปรากฏว่าผู้กินข้าวหนึ่งจกแล้วไม่อิ่ม รองศาสตราจารย์ชาลิต จึงจัดการให้มีข้าวครึ่งจก แรกๆ ให้หยิบข้าวไปกินได้มากกว่าหนึ่งจกโดยไม่เสียเงินเพิ่ม ภายหลังทางการเงินพบว่าเอาเงินบำรุงการศึกษาของเขาไปซื้อข้าวหมด จึงขอให้ซื้อหากต้องการเพิ่มมากกว่าหนึ่งจก

แกงและผัด การแกงและผัดต้องทำในกระทะทั้งนั้น ถ้าต้องการให้เดือดเร็ว หรือสุกเร็ว ก็มีฝาปิดกระทะธรรมดา(เหมือนฝาโอ่งน้ำ) แกงเสร็จ จะตักใส่หม้อเคลือบใบใหญ่ ไปวางเสิร์ฟบนเตาถ่าน ใช้ถ่านแดงๆ ที่ได้จากเตาฟืน ส่วนผัดก็ตักใส่อ่างเสิร์ฟกันเล็ก

รายการอาหาร อาหารที่จะจะมีสองอย่าง อาหารแห้งอย่างหนึ่ง อาหารน้ำคือแกงอีกอย่างหนึ่งในสองอย่างนี้ ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งเผ็ด อีกอย่างจะต้องจืด จับคู่กัน ดังต่อไปนี้

หมูแดง	แกงเลียง	ขนมจีนน้ำพริก	ไข่ต้ม
แกงส้ม	ไข่เจียว	ขนมจีนน้ำยา	ทอดมันปลา
ห่อหมก	แกงจืด	แกงเหลือง	ไข่ลูกเขย

ก๋วยเตี๋ยวผัดซีอิ้ว เกาเหลาลูกชิ้น

การเพิ่มคุณค่าทางอาหาร อาหารที่ทำขายทุกอย่าง จะพยายามให้มีคุณค่าสูงสุด จำได้ว่าแกงส้มของเรา ใส่ผัก ๓-๔ ชนิด เช่น ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี หัวผักกาดขาว ผักกาดขาวหรือเขียว มะเขือเทศสีดา เมื่อสมัยอาหารดิบยังไม่แพง ในแกงจะมี ปลา กุ้ง หรือปลาหมึก ทอดมันจะมีทั้งหมูสับ และโปรตีนเกษตร ใส่ไข่ ถั่วงอก ต้นหอมสด น้ำปลา กระเทียม พริกไทย ต้องทอดในกระทะแบน โดยวางวงกลม สังกะสีอย่างที่เขาทำมะพร้าวแก้ว ลงในกระทะที่ทำน้ำมันแล้ว หยอดหมูผสมลงในวงพอใกล้สุก เอาวงออก กลับอีกข้างลง เคยนำมาซึ่งปรากฏว่าน้ำหนักเท่ากันทุกก้อน

ห้องครัวใหม่ อ่างล้าง ๓ อ่างติดกัน โต๊ะตากถาดตั้งไว้ใกล้กำแพง ไข่ล้าง ผัก เนื้อ ปลาให้สะอาด

ก่อนใช้ล้างถาด ตรงข้ามกับอ่างมีโต๊ะไม้ระแนง ดีช่องให้ห่างกันพอเสียบถาดลงตาก แดดบ่ายเข้าทางนี้พอดี ชั้นล่างของโต๊ะตากวางหม้อ ถาดล็ก ตื้น ที่ใส่อาหารเสิร์ฟ สองอย่างนี้ทำขึ้นพร้อมกับเตาทำกับข้าว

ขั้นตอนการเสิร์ฟอาหาร

ช่วงการบริการอาหารกลางวัน คือ ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐-๑๓.๐๐ น.

คนที่เข้ามาในโรงอาหารเข้าแถวเรียงหนึ่ง ใช้เงินซื้อชิพกลมแดง ทำด้วยพลาสติก (กระดาดสกรปรอก และเสียง่าย) รับประทานลุ่มซึ่งมีกับข้าวอยู่อย่างหนึ่งแล้ว หยิบจอกข้าว และผลไม้ใส่ถาด ไปรับแกง (มีคนตักใส่ถาดลุ่มให้) คืนชิป เดินออกไปหยิบช้อนล่อม ถ้วยน้ำ กदन้าจากคูลเลอร์ แล้วไปนั่ง

คนเสิร์ฟ นอกจากคนงานแล้ว ยังมีนิสิตช่วย นิสิตที่อาสาช่วยเสิร์ฟได้ค่าแรง คนละห้าบาท อาหารหนึ่งถาด นับว่าได้ประโยชน์หลายอย่าง

การเงิน อาจารย์ทุกคน ตลอดจนจนอาจารย์เวรซื้ออาหารถาดกิน รายได้จากการขายอาหารส่งแผนกการเงินทุกวัน เมื่อจะซื้ออะไร ก็ไปเบิกมา

การเปลี่ยนพฤติกรรมมารักกิน

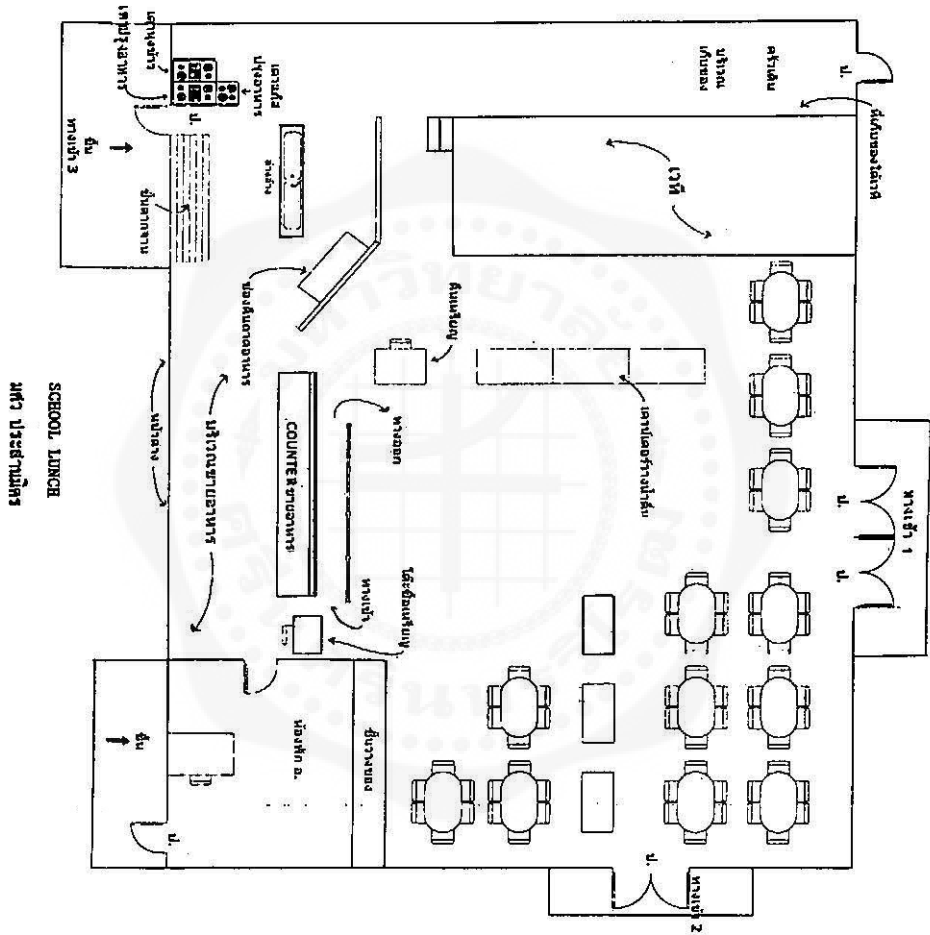
ใน พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๑ เมื่อผู้เขียนกำลังทำโครงการพัฒนาครอบครัวเกษตรกรในภาคอีสาน วันหนึ่งที่กาฬสินธุ์ พบหัวหน้าส่วนการศึกษาคนหนึ่ง เขาพูดว่า อาจารย์จำผมได้ไหมครับ อาจารย์เดินไปดูผมทานข้าว แล้วบอกว่า 'ชุดให้หมดจอก' ผู้เขียนแสนจะดีใจที่คำพูดที่หวังดีนั้น ถูกจดจำและนำไปใช้

การเปลี่ยนพฤติกรรมไม่เกิดแก่นิสิตเท่านั้น อาจารย์ที่นิยมกิน School lunch ก็ได้ผลดี อาจารย์เกียรติ ศรีพงษ์ หยิบช้อนควาไปสองคัน สำหรับตักมะละกอดันหนึ่ง เมื่อถูกบอกว่าให้ใช้ช้อนกินข้าว นั้นแหละ ตักมะละกอ อาจารย์บอกว่ารสมันเพื่อน โธ่อาจารย์ มันก็เพื่อนอยู่คำแรกคำเดียวเท่านั้น อีกหลายเดือนจึงทราบว่า อาจารย์เกียรติพยายามให้คนในครอบครัวประหยัดตามแต่ไม่ได้ผล

เราไม่เคยส่งแบบสอบถามไปให้นิสิตเก่าตอบมาว่า อาหารกลางวันมีคุณค่าแก่เขาอย่างไร เมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ได้ใช้ความรู้ในเรื่องนี้หรือเปล่า แต่ผู้เขียนเชื่อว่าทุกคนที่เคยกินอาหารกลางวันของวิทยาลัย-วิชาการศึกษา/มหาวิทยาลัย จะมีความประทับใจที่ดี เห็นความสำคัญของอาหารกลางวันที่ดีส่งผลดีให้นักเรียนและพยายามบุกบันทำอาหารกลางวันขายในโรงเรียนที่คุณภาพสูง แต่ราคาย่อมเยา

นิสิตที่มาช่วยตักแกงเป็นประจำ ตักเก่งมาก คือตักทีเดียวในหนึ่งกระบวย ได้ผักและเนื้อสัตว์ทุกอย่าง คนนี้ไปเรียนต่อจบปริญญาเอก ทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม

เมื่อพบกัน เขาพาไปดูบ้านเขา สนามหน้าบ้านเป็นสนามสระแทน "ผมเก็บขายได้เรื่อย" นี่คือตัวอย่างของการ "make the most of the least" นำภูมิใจ

ผัง School lunch ในโรงอาหาร มศว ประสานมิตร

ตำรับอาหารร้อยที่

ในประเทศไทย เราทำอาหารจำนวนมาก ด้วยการคาดคะเน ส่วนใหญ่ทำมากเกินไปจนเกิดการ มีเหลือมากมาย เกิดความสิ้นเปลืองที่ไม่จำเป็น ผู้เขียนเคยเรียนวิชา School Food Service ในภาคฤดูร้อน โรงเรียนปิด ต้องใช้ Cafeteria ของมหาวิทยาลัยเป็นห้องปฏิบัติการ ตำรับอาหาร Food for Fifty ทำแล้วตัดได้ ๕๐ ที่เสิร์ฟ ถ้าต้องการทำสำหรับ ๓๐๐ คน ก็เอา ๖ คูณ เครื่องปรุงทุกอย่าง เสียเวลาคิดเลขดีกว่าเสียหน้าว่ากะไม่เป็น ทำเหลือมากมาย

เราพยายามผลิตตำรับอาหาร ๑๐๐ ที่ จากอาหารกลางวันที่ทำขาย เมื่อผู้เขียนออกจากงานเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ ตำรับยังไม่เสร็จดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชณี ลาขโรจน์ บอกว่าทำเสร็จแล้วใช้อยู่ระยะหนึ่ง เนื่องจากทำในปริมาณน้อย และเก็บรักษาไม่ดี เมื่อเลิกโครงการอาหารกลางวัน จึงหายไปอย่างน่าเสียดาย

อวสานโครงการอาหารกลางวัน มศว

โรงอาหารซึ่งเป็นที่ทำอาหารกลางวันบริการชาวประสานมิตรถูกรื้อถอนเมื่อ ๒๗ กันยายน ๒๕๓๑ วันที่รื้อเสร็จ ๘ ธันวาคม ๒๕๓๑ เพื่อให้เนื้อที่ตรงนั้นก่อสร้างอาคารเรียนรวม หรือตึก ๑๔ ในปัจจุบัน

อาจารย์คหกรรมศาสตร์คนหนึ่งเล่าว่า เขียนแปลนเพื่อขอสร้างตามโครงการที่วางแผนใช้พื้นที่ตึก ๑๔ แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ วิชาอาหารจำนวนมากเลยขาดสถานที่ปฏิบัติ รวมทั้งวิชาโภชนาการ ชัดกับทฤษฎี "Learning by doing" บริเวณที่ควรเป็นที่ประกอบอาหาร ก็เลยกลายเป็นสำนักสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาในปัจจุบัน

โรงอาหารที่ไม่ใช่ School lunch

ร้านอาหารร้านหนึ่งๆ ทำอาหารขายมากมาย มีให้เลือกทั้งที่คนกินไม่มีความรู้จะเลือกในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ นี้เอง ผู้เขียนไปกินข้าวที่โรงอาหารของมหาวิทยาลัย นั่งใกล้ๆ กับนิสิตหญิงชาย ๕-๖ คน คนหนึ่งกำลังจะเอาจานไปเก็บ ในจานข้าวนั้น มีไข่ดาวเกือบเต็มใบ ผู้เขียนก็อดทักไม่ได้ว่า ทำไมจะเอาไปทิ้ง เขาบอกว่า มันมากับไส้กรอก กินไส้กรอกหมดเลยอืม นิสิตหญิงคนนั้นคงไม่เคยเรียนโภชนาการ จึงไม่รู้ว่าจะใส่ฟองหนังมีสารอาหารหลายอย่างทำให้สลัดใจเป็นกำลัง

จบไปเป็นบัณฑิตของมหาวิทยาลัย มีความรู้ต่างๆ แต่ไม่รู้ว่าจะอาหารอะไรเป็นประโยชน์อย่างไร แก่ตน และคนแวดล้อมที่ตนรับผิดชอบ การศึกษาอย่างนี้ จะเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตได้อย่างไร ?

ประโยคสำคัญที่ دلใจ

ผู้เขียนเริ่มรับราชการที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา วิทยาไทย พ.ศ. ๒๔๘๓ ต้นปี ๒๔๘๔ โรงเรียนจัดงาน มีกรรมการทำอาหาร ในคำสั่งจัดงาน ชื่อผู้เขียนอยู่ในกลุ่มทำอาหาร พองานเสร็จท่านผู้อำนวยการศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ก็เข้ามาทักทายเป็นนอกรอบเพราะให้เลือดให้เนื้อแก่คน ท่านอาจารย์เป็นนายและครูที่ผู้เขียนเคารพรัก ความ Tactful ของท่าน น่าจะเป็นตัวอย่างสำหรับนักบริหารประโยคนั้นของท่าน ผู้เขียนไม่เคยลืม เหนื่อยเท่าไรก็ยินดีทำให้การศึกษาแล้วแถมด้วยเลือดเนื้อ นับว่าเป็นการให้ที่สมบูรณ์

พระเจ้าผู้ให้ความหวัง

ในอดีตจนปัจจุบัน เราไม่สามารถทำ School lunch ให้นักเรียนกินได้อย่างต่อเนื่อง ในสมัยปฏิรูปการศึกษาซึ่งถือผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ผู้บริหารการศึกษาน่าจะนึกถึงสุขภาพของผู้เรียนเป็นประการแรก

เราที่ทำงานด้านนี้ แสจนจะดีใจ เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนพระทัยห่วงใยในสุขภาพของเด็ก โรงเรียนก็พยายามทำสวนครัว เลี้ยงไก่ เราเห็นจากทางโทรทัศน์ว่า ทรงสนพระทัยขนาดประทับยืนหน้าเตาทำอาหาร และทรงตักแจกนักเรียนด้วยพระองค์เอง

เราหวังว่า พระบารมีของพระองค์ท่าน จะเป็นพลังยกงานอาหารกลางวันในโรงเรียน ให้อยู่ในระดับสายตาของผู้บริหารการศึกษา และจัดงานอาหารกลางวันมาอย่างต่อเนื่อง เพราะ School lunch เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำผู้เรียนขึ้นมาสู่ความเป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรง

คำขอบคุณ

แม้เรื่อง School lunch อาหารกลางวันหนึ่งมื้อที่ครบถ้วนได้ส่วนลัดและพอเพียงที่สนองความต้องการอาหาร ๑ ใน ๓ ของหนึ่งวัน (Daily requirement) เป็นเรื่องที่คุณเขียนเล็กทำตั้งแต่ พฤศจิกายน ๒๕๑๙ เป็นเวลา ๒๘ ปี จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๔) ผู้ที่ทำต่อมามากคนหนึ่ง จนโรงอาหารถูกรื้อ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัชนี้ ลาซโรจน์ ผู้เขียนจึงขอให้ช่วยอ่านบทความนี้และแก้ไขเพิ่มเติม และขอให้อาจารย์อุบลรัตน์ ศิลาพงษ์ ให้ข้อมูลบางประการ รวมทั้งช่วยเขียนผังภายในโรงอาหารให้ด้วย จึงขอขอบคุณบุคคลทั้งสองนี้ไว้ ณ ที่นี้

School lunch ได้ผลดีตามหลักวิชาอย่างเต็มที่เพราะมี รองศาสตราจารย์ชวลิต รัตนกุล ผู้ริเริ่มงานนี้กับคุณเขียนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒

การติดตามหาข้อเท็จจริงว่าโรงอาหารถูกรื้อเมื่อไร เป็นเรื่องยากมาก ถ้าไม่ได้ คุณวรภารณ์ เตะขวัญณะเศรษฐี หัวหน้าฝ่ายพัสดุกลางหาข้อมูลมาให้ เรื่อง School lunch คงไม่สมบูรณ์ คุณชนินทร์

ชะออน เลขานุการของท่านรองอธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินิติ ระตะนานกุล กรุณาพิมพ์เรื่องนี้ให้
รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ มาขอให้เขียนเรื่องเป็นโอกาสให้ได้ไว้อาลัย School lunch และแจจ
เรื่องนี้อีกหลายคนยังไม่รู้ จึงขอขอบคุณทุกท่านที่กล่าวนามมา ตลอดจนเจ้าของเงินที่พิมพ์หนังสือ
สามทศวรรษฯ เล่มนี้

คุณหลวงประโมทย์จรรยาวิภาช อาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ (วิชาหนึ่งในคณะอักษรศาสตร์) ที่
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้กล่าวว่า "We look back in order to look forward."

ถ้าเราไม่รู้ "ที่มา" ของตัวเอง เราจะตัดสินใจเรื่อง "ที่ไป" ในอนาคตได้อย่างไร จะอย่างไรก็ตาม
อย่าลืมที่น่ไปเสียนกล่าวไว้ว่า **กองทัพเดินด้วยท้อง** ดังนั้นการศึกษาก็เดินด้วยท้องเช่นกัน

โรงแรม่านรูดในซอยประสานมิตร

ทวีร์สมิ์ ธนาคม^๑

ชีวิตครูสอนหนังสือก็เอื่อยๆ เรื่อยๆ ไปวันหนึ่งๆ ถ้าไม่มีเรื่อง "โรงแรม่านรูด" เกิดขึ้น ก็ไม่มีทั้งตื่นและตื่น ดังจะเล่าต่อไปนี้เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพแจ่มชัด จำเป็นต้องเล่าว่า ผู้เขียนย้ายไปอยู่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๐๐ ตอนแรกๆ มีวิชาที่สอนอยู่วิชาเดียว คือ Problems of Modern Living ฉะนั้นก็มีเวลาสำหรับงานนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งทำไปก็เท่ากับประชาสัมพันธ์วิชาคหกรรมศาสตร์ไป เชื้อใหม่มาเรียนมาแทบตายกว่าจะจบ (กรกฎาคม ๒๕๑๗) กลับมาที่บ้าน (หลังจากดูงานที่ต่างๆ ในอเมริกา ยุโรป และเอเชีย) วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๗ กว่าจะได้เปิดสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ ก็ในน พ.ศ. ๒๕๑๒ จำเป็นต้องลาออกก่อนเกษียณ ๙ ปี คือออกในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๙ นับเวลาที่อยู่วิทยาลัยการศึกษา/มศว ได้ ๒๐ ปี

ภายใน ๒๐ ปีนี้ ก็ได้ทำอะไรๆ หลายอย่าง ที่ตนเองภาคภูมิใจ แม้จะไม่มีใครมาสรรเสริญเยินยออย่างหนึ่งที่กำลังจะเล่า โดยได้รองศาสตราจารย์ปราณี ธนะชานันท์ มาช่วยฟื้นความจำที่ค่อนข้างจะสะเปะสะปะ จะทำอย่างไรได้ เมื่อรองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ มาขอให้เขียนเมื่ออายุเลย ๘๔ ปี ตั้ง ๕-๖ เดือนแล้ว คือเรื่อง โรงแรม่านรูดที่ซอยสุขุมวิท ๒๓ หรือซอยประสานมิตรนั่นเอง

วันหนึ่งใน พ.ศ. ๒๕๑๓ นั่งรถวิทยาลัยออกไปราชการข้างนอก ขากลับเข้าซอยประสานมิตร มองไปทางขวามือเห็นคนกำลังตอกเสาเข็มใหญ่ ๆ อยู่โครม ๆ จึงถามคนรถ (ถ้าจำไม่ผิด คือ นายปราโมทย์) "เขาตอกเข็มสร้างอะไรกัน ?" เขากำลังจะสร้างโรงแรม่านรูดครับ เอ๊ะ มาสร้างโรงแรม่านรูดใกล้วิทยาลัย มัชยมาสาคิต ประถมสาคิต ได้อย่างไร ?

กลับถึงวิทยาลัยก็ไปหาอธิการ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เล่าเรื่องนี้ให้ฟัง ขอให้อธิการทำหน้าที่ร้องเรียน จะถือไปส่งที่บ้านจอมพลประภาส จารุเสถียร ในตอนเช้า ใ้อีกว่าจะตกลง คนทำเรื่องก็กลับบ้านหมดแล้ว รุ่งขึ้น ๑๐ โมงกว่า กว่าจะทำหนังสือเสร็จ รีบนั่งรถวิทยาลัยไปถึงบ้านจอมพลประภาส จารุเสถียร

ขณะนั้นมีคนอยู่ในห้องรับแขกหลายคน จำได้คนหนึ่งคือ คุณมนต์ชัย พันธุ์คงชื่น ได้รับการบอกเล่าว่า จากประตูวิทยาลัยถึงที่ก่อสร้าง ต้องเกิน ๕๐๐ เมตร ถึงจะสร้างได้ ก็ลากลับเพื่อจะรีบไปทำเรื่องรังวัดถนน

อธิการติดอยู่ในที่ประชุม ต้องให้คนถือโน้ตเข้าไปบอก ขอพบด่วน อธิการฟังเล่าเรื่องแล้วก็ให้ไป

^๑ทวีร์สมิ์ ธนาคม: รองศาสตราจารย์ ดร. เรียบเรียงเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๔

คุมวัดถนน จนก็ขึ้นมาทันที อาจารย์ชายมีตั้ง “บัว” มาใช้ผู้หญิงคุมวัดถนน เลยไปบอก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรี ประจิมนอก ให้ช่วยจัดการ ส่วนตนเองรีบไปวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ เพราะนัดประชุมกรรมการของสมาคมคหกรรมศาสตร์ไว้

คืนนั้น มีผู้ชายคนหนึ่งโทรศัพท์มาหา บอกว่าเป็นนาย มีภรรยาเป็นนักเรียนวัฒนาวิทยาลัยใจความที่เขาบอกมีว่า ค่าเช่าอนุมัติเรื่องอย่างนี้ เลขเจ็ดตัว ประเทศชาติจะพังหมดก็เพราะอ้ายพวกบวชัวัดถุนี้แหละ

เล่าให้คุณประกอบเกียรติ์ ซาญเลขา ฟัง คุณประกอบเกียรติ์พูดว่า “อี สร้างม่านรดกลางใจเมืองเข้าไปได้อย่างไร” คุณประกอบเกียรติ์ เป็นน้องสาวต่างมารดาของจอมพลประภาส

ผลการวัดระยะทางพบว่า วัดแล้วก็ไม่ได้ตามเกณฑ์ที่จะสร้างได้ คือไม่ถึง ๕๐๐ เมตร

ผู้เขียนจึงเรียนอธิการว่า จะไปหาอธิบดีกรมตำรวจ พลเอกประจวบ สุนทรางกูร ซึ่งรู้จักเมื่อไปเรียนต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา) พ.ศ. ๒๔๙๒

ร้อยโทประจวบ สุนทรางกูร กับร้อยโทสังต์ วารวรรณ เป็นนายทหาร ๒ คน ที่ขึ้นเครื่องบินลำเดียวกับเรา นักเรียนทุนรัฐบาลไทยรุ่นแรก หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเครื่องบินทหารที่จะเอาไปซ่อมบรรจุทุกนักเรียนทุนไป ออกจากดอนเมืองวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ทหาร ๒ คนนั้น ไปเรียนที่ Fort Reiley ไม่ไกลจาก Manhattan, Kansas ที่ผู้เขียนเรียนอยู่ ทหารเงินหนา ไม่ช้าเขาก็ซื้อรถยนต์ขับไปไหน ๆ ได้ ที่มักจะมา คือบ้านผู้เขียนที่ Larami Street, Manhattan, Kansas ๒ คนนี้มักจะมาไม่พร้อมกัน ธรรมเนียมไทยใครจะมาถึงเรือนชาน ก็ต้องทำอาหารเลี้ยง ชัดกับชั่วโมงเรียนที่หนักอึ้งมาก

วันนั้น รองศาสตราจารย์ ชำนาญ ณ สงขลา (ประทุมสินธุ์) ประธานชุมนุมอาจารย์ รองศาสตราจารย์ปราณี ธนะชานันท์ และผู้เขียนก็พากันไปพบพลเอกประจวบ สุนทรางกูร อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งหมุนโทรศัพท์ไปหลายแห่ง ในที่สุดเขาก็บอกกับผู้เขียนว่า “คุณมาหาผมซักกินไป แต่เขียนเรื่องเสนอกกรมตำรวจไว้ก็แล้วกัน”

ผู้เขียนก็เป็นเสมียน อีกสองคนช่วยกันคิด เสร็จแล้วรองศาสตราจารย์ชำนาญ ก็เซ็นชื่อ ยื่นแล้วก็กลับไปบ้าน ภาวาน่า “ขออย่าให้อ้อมานรดทำงานสำเร็จ”

ใกล้ๆ วันนั้น วันหนึ่งผู้เขียนมีงานทำบุญที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา เย็นต้องขับรถพา อาจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์ ไปส่งเครื่องดนตรีที่ขอยืมมา กลับถึงบ้านเย็นมากแล้ว ก้าวเข้าประตูห้องรับแขกไป ก็พบตะกร้าใบเบ้อเริ่มใส่ของกินที่ส่งเข้ามาจากเมืองนอก มีทั้งกระป๋อง ขวด กล่อง ฯลฯ สารพัดอย่าง

รุ่งขึ้น เจ้าของตะกร้าก็มาพบ ผู้เขียนบอกว่า คุณชนของของคุณกลับไปเถอะ ฉันช่วยอะไรคุณไม่ได้หรอก ฉะนั้นก็ไม่ต้องรับของของคุณ ผมไม่ได้มาติดสินบนอะไรนะครับ เอามาให้เพื่อแสดงความนับถือเท่านั้นเอง ไปพูดกับอาจารย์ปราณี ก็แล้วกัน บ้านผู้เขียนอยู่ใกล้บ้านรองศาสตราจารย์ปราณีมาก

คืออยู่สุขุมวิท ๗๓ รองศาสตราจารย์ปราณีอยู่นนทบุรีคือสุขุมวิท ๗๑ ซอยพัฒนาเวศ จำไม่ได้ว่าพูดอะไรกันบ้าง แต่จบด้วยว่า เราจะนำตะกร้านั้นไปวิทยาลัย ให้เอาไปให้คนเจ็บในโรงพยาบาล

เวลาจะยกตะกร้าขึ้นรถ รู้สึกว่าไหวไปเล็กน้อย ไปเปิดตู้เย็นดู เห็นมี ๒ ชิ้น หลานชายคนโตเอาไปพอหยิบมาเขาก็บอกว่า ไม่มีใครเห็นหรอกนะ มีสิ มีคนเห็น เรายังไงละ

ตะกร้าใหญ่และกล่องกระดาษสีน้ำตาลอีกกล่อง มีคนกระเช้าว่าในกล่องนั้นมีธนบัตรเป็นฟอน ๆ อาจารย์ผู้หนึ่งมาต่อว่า อาจารย์ไปซัดขวางทำไมก็ไม่รู้ อยู่ใกล้ๆ จะได้ไปสะดวก ไม่ต้องข้ามคลองไปฝั่งโน้น

สรุปได้ว่า ผู้ชายเขาเห็นเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่เข้าใจว่า เราต้องตีโพยตีพายไปทำไมกัน อย่างไรก็ตามการก่อสร้างม้านรุดก็ยุติลง ผู้คนที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ บริเวณนั้นก็ดีใจเป็นกำลัง ที่จะไม่ต้องอยู่ติดกับโรงแรม่านรุด

เลิกไปก็เพราะเราไปทำเรื่อง เชื่อไหมว่า ไม่มีใครสักคนมาขอใจเรา ทั้งๆ ที่คำขอใจนั้นไม่ต้องลงทุนด้วยเงินทอง เรื่องนี้ทำให้นึกถึงกลอน :

เกิดเป็นคน ควรหวัง อย่างยิ่งหยุด
 มิรู้สุด ลั้นหวัง ตั้งมาดหมาย
 หวังไว้เถิด หวังยั่งยืน มิคืนคลาย
 ปราชญ์ทั้งหลาย สมหวัง เพราะตั้งใจ

ความสัมพันธ์ทางการศึกษาระหว่าง

วิทยาลัยวิชาการศึกษา/มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กับ ราชอาณาจักรลาว/สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์^๑

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรลาว ซึ่งเจ้าสุววรรณภุมมา นายกรัฐมนตรี และมี ท้าวโง่น ชนะนิกร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ขอความช่วยเหลือทางการศึกษามายังรัฐบาล ไทย ซึ่งระยะนั้นมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี และมี ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และได้มีการดำเนินการมอบหมายให้กรมการฝึกหัดครู ซึ่งมี นายบุญถิ่น ภัตธการ เป็นอธิบดี เป็นเจ้าของเรื่อง

ในที่สุดก็ได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขณะนั้นยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา จัดส่งคณะผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาจำนวน ๕ คน โดยมี

๑. อาจารย์ ดร.บุญชม ไชยโกษี	}	จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา
๒. อาจารย์สมบูรณ พวรรณภพ		
๓. อาจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์		
๔. อาจารย์สงวน รอดบุญ		จากวิทยาลัยเพาะช่าง
๕. อาจารย์ลัดดา นิละมณี		จากวิทยาลัยครูสวนดุสิต

เพื่อความกะทัดรัดในการเรียบเรียง จึงขอเอ่ยนามท่านทั้งหลายว่า อาจารย์ ตามด้วยวุฒิ ดร. แล้วแต่กรณี

ทั้ง ๕ คน ได้เดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ที่นครเวียงจันทน์ ราชอาณาจักรลาว เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๐๕ โดยกำหนดหน้าที่ให้ ดร.บุญชม ไชยโกษี และอาจารย์สมบูรณ พวรรณภพ ไปช่วยเหลือด้านการ ฝึกหัดครูที่ มหาวิทยาลัยศรีสว่างวงศ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลดงโคก แขวงนครเวียงจันทน์ ขณะนั้นได้เริ่มมี การเรียนการสอนด้านการฝึกหัดครูถึงระดับปริญญา ส่วน ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ และอาจารย์สงวน รอดบุญ ให้ไปช่วยในด้านการจัดทำตำราเรียนชั้นประถมศึกษา โดยให้ประจำที่กองแบบเรียนกระทรวง- ศึกษาศาสตร์ สำหรับ อาจารย์ลัดดา นิละมณี ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการอนุบาล ให้ไปปฏิบัติหน้าที่ ที่โรงเรียนอนุบาลเจ้าอนุวงศ์

^๑ ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์: ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. เรียบเรียงเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๔

หลังจากที่ได้ไปปฏิบัติหน้าที่อยู่ได้ ๒ ปี ก็มีอาจารย์อีก ๒ คน เดินทางไปสมทบ คือ อาจารย์อารี สุทธิพันธ์ จากคณะมนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ขณะนั้น ไปช่วยในด้านการวาดภาพ และ ดร.พล คำป้งส์ จากวิทยาลัยครูอุดร ไปช่วยในด้านดนตรี

ผลจากการปฏิบัติงานในช่วง ๓ ปี ดร.บุญชม ไชยโกษี และอาจารย์สมบูรณ์ พรรณภาพ ก็ได้ช่วยเหลือในการทำเอกสารประกอบการสอนวิชาต่าง ๆ ตลอดจนจัดทำคู่มือการฝึกสอน ฝึกงานของนักศึกษาวิชาครู ส่วน ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ก็ได้ช่วยทำแบบเรียนวิทยาศาสตร์ชั้น ป. ๑-ป. ๖ โดยมี อาจารย์สงวน รอดบุญ อาจารย์อารี สุทธิพันธ์ เป็นคนวาดภาพประกอบ ส่วนอาจารย์ลัดดา นิลมะณี ก็ได้ช่วยทำหลักสูตร และคู่มือการสอนระดับอนุบาลศึกษา สำหรับดร.พล คำป้งส์ ก็ได้ช่วยฝึกสอนดนตรีพื้นเมืองและสากล จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ทุกคนได้เดินทางกลับก่อน แต่อาจารย์สงวน รอดบุญ ยังปฏิบัติหน้าที่ต่อเพื่อฝึกวาดภาพให้แก่เจ้าหน้าที่กองแบบเรียน

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๙ มี อาจารย์โสภณ วีระชัย จากคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ขณะนั้น เดินทางไปทำหน้าที่หัวหน้าคณะ และคนอื่นๆ จากกรมการฝึกหัดครูอีก ๒-๓ คน อาทิ เช่น ดร. ประกอบ ระกิตติ ดร.กิตติ จรรย์ยานนท์ และอาจารย์มานิต จิตตะเกษม เป็นต้น ร่วมอยู่ในคณะ

หลังจากนั้นต่อมาอีกไม่นาน ราชอาณาจักรลาว ก็ได้เปลี่ยนระบอบการปกครองเป็น สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว และมหาวิทยาลัยศรีสว่างวงศ์ ก็เปลี่ยนชื่อเป็น มหาวิทยาลัยสร้างครูดงโดก และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติ ซึ่งในการนี้บุคลากรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้มีโอกาสไปร่วมมืออีกภายใต้ความช่วยเหลือของธนาคารโลก (World Bank) และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank)

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ดร.วชิรญา บัวศรี จากคณะศึกษาศาสตร์ ได้เดินทางไปช่วยเหลือในด้านการพัฒนาบุคลากรของการฝึกหัดครู หลังจากนั้นอีก ๑ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๓๗ ก็มี ดร.ธำรง บัวศรี อธิการบดี มศว บางแสน และ ดร.สุมณฑา พรหมบุญ จากคณะวิทยาศาสตร์ มศว รวมทั้ง ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ได้ไปช่วยวางโครงสร้างและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวที่มีหลายวิทยาเขต และในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึงต้นปี ๒๕๓๙ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ก็ได้รับการขอรับรองให้ไปช่วยในการ วางระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อกำหนดเกี่ยวกับการขอจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตลอดจนการจัดตั้งกรม การศึกษาเอกชน ขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นี้ ยังมีอาจารย์อื่นอีกที่ไปช่วยเหลือเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การสอนวิทยาศาสตร์ การสอนสังคมศึกษา และการประเมินผลการศึกษา อาทิ อาจารย์ชม ภูมิภาค (คณะศึกษาศาสตร์ขณะนั้น) ดร.วารินทร์ รัตมีพรหม (จากภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา) อาจารย์โซ สาลีฉิน (จากคณะวิทยาศาสตร์) ดร.โชติ เพชรชื่น (จากสำนักทดสอบทางการศึกษา) และ ดร.วิเชียร

อำพนรัักษ์ (จากภาควิชาหลักสูตรและการสอน) เป็นต้น

นับได้ว่าความสัมพันธ์ทางการศึกษาระหว่างวิทยาลัยวิชาการศึกษา/มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
และลาว ก็มีมาตั้งแต่ในสมัยราชอาณาจักรลาว จนถึงสมัยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ชมรมดนตรีไทยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ประทีป เล้ารัตนอารีย์^๑

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เข้ามาเรียน พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ทราบจาก อาจารย์ประทวน เจริญจิตร์ ว่ามีชมรมดนตรีไทย ศาสตราจารย์เทือก กุสุมา ณ อยุธยา หัวหน้าคณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ เป็นกำลังสำคัญ ท่านกับศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ใกล้ชิดกันเพราะเป็นนักเรียนเก่า เทพศิรินทร์ ด้วยกัน ตอนนั้นมี ๒ ชมรม คือ ชมรมดนตรีไทย อาจารย์ชานานู ประทุมสินธุ์ (เดิม) ปัจจุบัน ณ สงขลา เป็นผู้ดูแลและชมรมดนตรีสากล อาจารย์อวบ เหมะรัชตะ ดูแล ต่อมาเปลี่ยนเป็น อาจารย์สุเทพ บรรลือสินธุ์ ทางด้านดนตรีไทย ศาสตราจารย์เทือก ได้เชิญ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง (ไชยพรรค) มาเป็นครูสอน พ.ศ. ๒๕๑๑ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ยังเป็นอธิการอยู่ มิงงานไหว้ครู เป็นงานใหญ่จัดในหอประชุม มีการแสดงของชมรมต่างๆ ดนตรีไทยจะชดหน้ามาน อาจารย์เฉลิมพล งามสุทธิ สีซอ อาจารย์ประทีป ตีกลอง อาจารย์สไบโชค พูลนวม ไม่มีฆ้อง ต้องยกระนาดทุ้มมาตีแทนเสียง มงๆ อาจารย์ประทีป ตีกลองไล่อาจารย์เฉลิมพล อย่างสนุกสนานเป็นที่ถูกใจศาสตราจารย์ ดร.สาโรช อาจารย์ชมว่า **เยี่ยมมาก ดีมาก**

จากนั้นมีการประชุม UNESCO วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นผู้จัดประชุม วงดนตรีไทยได้รับบัญชาให้แสดงให้ผู้เข้าประชุมชม ได้รับคำชมเชยเช่นกัน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๒ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช ย้ายไปเป็นรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เป็นอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ท่านได้รับรายการโทรทัศน์ **คันธรรพศาลา** มาให้วิทยาลัยวิชาการศึกษา การได้รายการโทรทัศน์นี้ไม่ใช่ธรรมดา เพราะไม่ใช่ได้กันง่ายๆ ปัญหาคือ เครื่องดนตรีไทยของเราไม่ดงามพอที่จะไปออกรายการ ควรจะเป็นเครื่องดนตรีลวดรักปิดทอง จึงจะเหมาะสม ทางรายการให้เงิน ๔,๐๐๐ บาท แต่เครื่องดนตรีที่แกะสลักดงาม จะมีราคาประมาณ ๕,๐๐๐ บาท ชมรมฯ ได้เสนอท่านอธิการว่าจะมอบเงินที่ได้ให้วิทยาลัย และขอทางวิทยาลัยส่วนหนึ่งเพื่อจัดซื้อเครื่องดนตรี ในงานเลี้ยงของสโมสรอาจารย์ ท่านอธิการสุดใจเดินมาบอกที่วงดนตรีไทยว่า เงินที่ขอไปอนุมัติแล้ว อาจารย์ยังบอกอีกว่า **ขอบใจที่ไม่เอาเงินราชการแต่ฝ่ายเดียว เอาเงินของชมรมเองออกด้วย** ถึงแม้จะได้รับอนุมัติเงินแล้วแต่ยังสั่งเครื่องดนตรีไม่ทันออกรายการ ต้องใช้สีดามาปิดและลายสีขาบ ทำให้ภาพออกโทรทัศน์ซึ่งยุคนั้นยังเป็นขาวดำ ดุงาม พลโท ม.ล.ขาบ กุญชร ยังกล่าวว่านี่กว่าเป็นเครื่องงา รองศาสตราจารย์นิภา แนวบุญเนียร มาต่อว่า ว่าขอซื้อเครื่องแล้วทำไมไม่ใช้ (เครื่องลวดรักปิดทอง) ต้องรีบแจ้งอาจารย์ว่าทำไมทัน ต่อมาก็ได้อออกรายการ **คันธรรพศาลา** อีก ๒ ครั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๓ ศาสตราจารย์เทือก ลาออกไปอยู่คุรุสภา ศาสตราจารย์ ดร.ประสาธ หลักศิลา ขึ้น

^๑ ประทีป เล้ารัตนอารีย์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

มาเป็นหัวหน้าคณะวิชาฯ แทน ได้ทราบว่า ศาสตราจารย์เทือกได้ฝากฝังชมรมดนตรีไทยไว้กับ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ และศาสตราจารย์ ดร.ประสาธ ด้วย ชมรมฯ ได้ออกรายการวิทยุศึกษา และวิทยุแห่งประเทศไทย ขณะนั้น อาจารย์เฉลิมพล อยู่ปี ๔ ต้องออกฝึกสอน อาจารย์ประทีปก็ได้ช่วยงานของชมรมเต็มที่ในปีนั้นเอง อาจารย์นิทัศน์ คุรุการโกวิท ได้มาเป็นที่ปรึกษาแทนอาจารย์ชำนาญ ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดกีฬามหาวิทยาลัย นักกีฬาของวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ไปร่วม อาจารย์ประทีป มีเพื่อนเป็นประธานชมรมดนตรีไทยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จึงคิดที่จะไปร่วมด้วย ได้ให้เพื่อนทำหนังสือเชิญมาจากเชียงใหม่ อาจารย์นิทัศน์ เห็นดีด้วย ชมรมฯ จึงได้ไปเชียงใหม่ และแวะพิษณุโลก ซึ่งมีงานสัปดาห์ภาษาไทย อาจารย์นิทัศน์ ได้เชิญอาจารย์อโณทัย ปาลกะวงศ์ฯ ไปเป็นอาจารย์คุณนิสิตหญิง การเดินทางไปเชียงใหม่เป็นไปอย่างเรียบร้อย อาจารย์อโณทัย ได้มาพบกับ ศาสตราจารย์บุญถึง หัวหน้าสำนักงานอธิการในขณะนั้น ว่าชมรมดนตรีไทย เข้มแข็งมาก น่าจะได้ตัวอาจารย์ทั้ง อาจารย์เฉลิมพล และอาจารย์ประทีปไว้ ศาสตราจารย์บุญถึง จึงได้ดำเนินการ มีศาสตราจารย์ ดร.ประสาธ ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับอัตราที่จะบรรจุ ผลที่สุด อาจารย์เฉลิมพล ได้อัตราที่โรงเรียนประถมสาธิต อาจารย์ประทีป ได้อยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร มาช่วยอาจารย์สงวน กกก่ำแหง และช่วยอาจารย์กำธร สนิทวงศ์ฯ อาจารย์ผู้สอนวิชา Music Appreciation และช่วยดูแลดนตรีไทยด้วย

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญ ของชมรมดนตรีไทย เพราะคุณสุวิทย์ สารวัตร เข้ามาศึกษาภาคสมทบ คุณสุวิทย์รู้จัก คุณไพบูลย์ คุฎวาริ ผู้จัดการวิทยุ ต่าง ๆ ทางภาคเหนือที่ลำปาง ตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอนแก่น และภาคใต้ที่หาดใหญ่ ช่วงนั้นชมรมฯ ของเรามีแสดงหุ่นกระบอกคน เรื่อง พระอภัยมณี คุณสุวิทย์ก็เลยเสนอให้คุณไพบูลย์เอาวงดนตรีไทยของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไปแสดงที่ภาคต่าง ๆ เริ่มที่ขอนแก่นแล้วเลยให้ไปแสดงภาคอื่นด้วย

ในชมรมวาดรูปประกอบเพลงของ อาจารย์ประทวน มี Mr.Dacre Raikes ผู้จัดการบริษัทบอร์เนียวของประเทศไทย และเป็นประธานของ Bangkok Music Group อยู่ด้วย Mr.Raikes ได้จัดให้วงดนตรีต่างประเทศเข้ามาเล่นในเมืองไทยเสมอ ม.ร.ว.อายุมงคล โสณกุล ได้ต่อว่า ว่า จัดแต่ดนตรีสากล ทำไมไม่จัดดนตรีไทยบ้าง Mr.Raikes เกิดความบังตลใจอยากจะเรียน แต่ครูดนตรีไทยไม่พูดภาษาอังกฤษ อาจารย์ประทวน ชันอาสา Mr.Raikes จึงมาเรียนดนตรีไทยกับอาจารย์ประทวน อาจารย์ประทวนได้คุยกับ Mr.Raikes เรื่องการไปแสดงที่ต่างประเทศ Mr.Raikes มีสาขาของบริษัทอยู่ที่หาดใหญ่ และป็นิ่ง พบว่าที่ป็นิ่งมีงาน Pesta Pulau Penang ก็เลยเชิญวงดนตรีไทยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ไปแสดง วงของเรามีรายการของคุณไพบูลย์ คุฎวาริ ที่สุราษฎร์ธานี และสงขลา อยู่แล้ว ก็ควรจะเลยไปป็นิ่งได้

ขณะนั้น พ.ศ. ๒๕๑๔ จอมพลถนอม กิตติขจร ปฏิวัติตัวเอง พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์บุญถึง อุตถากร เป็นปลัดกระทรวงฯ มีคำสั่งห้าม

ข้าราชการออกนอกประเทศ ชมรมดนตรีไทยจึงต้องทำหน้าที่ขออนุญาตกรมการฝึกหัดครู เพื่อออกไปแสดงที่ป็นัง ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ปฎิเศธ แต่เนื่องจากชมรมฯ ได้กำหนดรายการแสดงไว้หมดแล้ว และเป็นงานสำคัญ เป็นการแสดงในต่างประเทศครั้งแรกด้วย ชมรมฯ จึงได้ขอ Mr.Raikes ให้ทำจดหมายถึงผู้บริหารพระนคร ทางผู้บริหารพระนครได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช แจ้งมาที่ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ว่าฝรั่งทำหนังสือถึงผู้บริหารพระนครนับว่าเสียหาย และได้ให้ ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ ไปพบ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ให้อาจารย์ประทีป ไปพบด้วย และได้บอก อาจารย์ประทีปให้เฉยๆ ไม่ต้องพูดอะไร ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ก็เฉยๆ ผลที่สุด ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช ก็ยอมให้ไป

วงดนตรีไทยได้เดินทางไปได้ ไปออกทีวีที่สุราษฎร์ธานี แล้วไปสงขลา ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง เป็นรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา ปรากฏว่า รถทำเวลาไม่ได้ เพราะถนนสมัยนั้นยังไม่ได้ปรับปรุง รถไปถึงวิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา เวลาสองยาม ศาสตราจารย์ ดร. สมพร มาต้อนรับนักดนตรี แล้วเข้าครัวที่ร้านอาหาร ทอดไข่ให้ลิตรับประทาน เป็นความประทับใจยิ่ง ที่สงขลาจัดให้แสดงดนตรี และไปออกโทรทัศน์ สมัยนั้นต้องแสดงสด ยังไม่มีบันทึกเทปอย่างปัจจุบัน

เมื่อไปถึงป็นัง Governor ของป็นังมาชม ตอนออกรายการทีวี ทางกัวลาลัมเปอร์ มาชมการแสดงด้วย และขอให้ไปออกทีวีที่กัวลาลัมเปอร์ในปีต่อไป

การไปถึงป็นังครั้งนั้นนับว่าก้าวหน้ามาก เป็นการออกไปต่างประเทศครั้งแรก

ต่อมาชมรมดนตรีไทยวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้เป็นเจ้าภาพจัดดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๖ ซึ่งจัดใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ก่อนหน้านั้นชมรมดนตรีไทยอุดมศึกษา เวียนจัดแสดงตามสถาบันต่างๆ เราได้ไปร่วมในครั้งที่ ๔ ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ ครั้งที่ ๕ จัดที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศิริราช ครั้งที่ ๖ จึงได้มาจัดที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ มี ๕ มหาวิทยาลัย และ ๑ วิทยาลัย (วิทยาลัยวิชาการศึกษา) ได้เชิญผู้ใหญ่ทางดนตรีมามากมาย จัดที่บริเวณตึก ๔ ช่วงนั้นทางวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ได้ส่งบุคลากรมาศึกษาต่อที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร หลายคน ทำให้เรามีศิลปินทั้งทางดนตรีและนาฏศิลป์ ร่วมบรรเลงและแสดงกับชมรมดนตรีไทย ทำให้ชมรมฯ ของเรามีวิวัฒนาการไปอย่างมาก

ต่อมา มีนาคม ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ เสด็จทรงดนตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ อาจารย์ประทีปเล่าว่า ชมรมดนตรีไทยมาคิดกันว่า ทำอย่างไรจะให้เจ้าฟ้ามาสนพระทัยดนตรีไทยบ้าง ในเมื่อเสด็จทรงดนตรีตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ทำไมเราไม่ใช่โอกาสนั้น จึงได้นำเงินของชมรมฯ ที่พอมีอยู่ จัดหาซอด้วงและซออู้มา แล้วเรียนศาสตราจารย์ ดร.ประสาธ ในวันเสด็จว่า ขอให้ทรงดนตรีไทย แล้วชมรมดนตรี

ไทยจะถวายเงินสมทบทุน จำนวน ๑,๐๐๐ บาท ศาสตราจารย์ ดร.ประสาธ ได้ดำเนินการให้ศาสตราจารย์ คุณหญิงอุบล หวะนันท์ กราบบังคมทูลพระกรุณา ผลปรากฏว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา (ขณะนั้น) ทรงขอด้วง และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ทรงฉิ่ง เพลงลาวดวงเดือน วันรุ่งขึ้น รองศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เรียกอาจารย์ประทีปไปดูว่า ทำให้เจ้านายเสียหน้า แต่วันนั้นเอง หน้า ๑ ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐก็ลงรูปสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา ทรงขอด้วง ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ทำให้ชมรมดนตรีไทยของสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ รู้สึกตื่นเต้น ปี ๒๕๑๕ นี้เองเป็นปีที่เกิด เพลงสัปดาห์ ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา และทรงเริ่มร้องเพลงนี้ ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จทรงดนตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรอีก ปรากฏว่ามีหมายกำหนดการล่วงหน้าจากในวังว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา จะทรงดนตรีไทยร่วมกับวงดนตรีไทยของประสานมิตร เพลงแขกมอญบางขุนพรหม โดยจะทรงขอด้วง ทางวงดนตรีไทยของเรายังเล่นเพลงนี้ไม่ได้ คุณหญิงขึ้นต้องรีบซ้อมให้โดยด่วน เมื่อถึงวันเสด็จ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา ทรงขอด้วงที่เตรียมมาจากในวัง และทรงได้อย่างดีเป็นที่ชื่นชมของทุกคน

ในปีนั้นเอง ชมรมดนตรีไทยได้ไปแสดงที่กัวลาลัมเปอร์ ตามที่ได้กำหนดไว้ เป็นเหตุให้คิดว่าควรจะได้ไปถึงสิงคโปร์ Mr.Raikes ได้ย้ายมาทำงานบริษัทน้ำมันในอ่าวไทย ได้บริจาคเงิน ๗,๐๐๐ บาท ทางชมรมฯ พยายามจัดสรรเงินให้เพียงพอ ทั้ง ๆ ที่มีนักดนตรี และนักแสดงรวมถึง ๓๐ คน ได้เชิญอาจารย์จากรูรณ บุญโยบล ของคหกรรมศาสตร์ไปด้วย เอาเสบียงไป เอาอาหารแห้ง ข้าวสาร ใครอยู่เพชรบุรีก็แวะเอาเสบียง แวะที่ประจวบฯ บางสะพาน คุณเกษมและคุณทองดีขับรถ พอกจะออกชายแดน สุลกาก็จะจับเกี่ยวกับข้าวสารที่ขนไป ต้องอธิบายกันยาวนานก็ผ่านไป ได้ไปถึงสิงคโปร์พักที่ YMCA พอยกข้าวสารลงเขาตื่นเต้นกันมาก เราได้แสดงทั้งดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย Mr.Raikes ที่ไปด้วยตลอดทางพอกลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็ป่วยเป็นนิวมอเนีย เขาเล่าให้ภรรยาอาจารย์ประทวนฟังว่าขณะที่ไปนั้น eat like dog ทำให้อาจารย์ประทีปรู้สึกสลดใจ แต่ก็มานึกว่าสำหรับชาวต่างประเทศ สุนัขมีความหมายในทางดี

พ.ศ. ๒๕๑๘ หลังจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว ชมรมดนตรีไทยมีความทะเยอทะยาน อยากจะไปไกลต่อไปอีก มหาวิทยาลัย Durham ประเทศอังกฤษ มีการแสดงดนตรีเอเชีย และได้เชิญมาที่กรมศิลปากรแต่ไม่สำเร็จ และเชิญผ่านสยามสมาคมมายังมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร Mr.Raikes เป็นกรรมการของสยามสมาคมอยู่ก็เลยคิดว่า ถ้าชมรมดนตรีไทยของเราได้ไปคงจะเป็นประโยชน์ สยามสมาคมก็ตอบรับ Mr.Raikes จัดการทำจดหมายให้ ชมรมดนตรีไทยของเราจึงได้ไปถึงอังกฤษ เดินทางไปตอนเดือนสิงหาคม พักที่หอพักนักเรียนไทย ช่วงนั้น

นาวาอากาศเอก(พิเศษ) นาวี มหารักชกะ เป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศ และรองศาสตราจารย์ประเทือง มหารักชกะ ของภาควิชาภูมิศาสตร์ก็อยู่ด้วย ได้เลี้ยงรับรองนักดนตรีของเราอย่างดี รองศาสตราจารย์ประเทือง เล่าว่า ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ได้เขียนจดหมายฝากฝังชมรมดนตรีไทยไปอย่างดียิ่ง ทั้งๆ ที่รองศาสตราจารย์ประเทืองพร้อมจะต้อนรับเต็มที่อยู่แล้ว

เมื่อเดินทางกลับจากลอนดอน ชมรมฯ ต้องมาเครื่อง SAS เพื่อมาต่อเครื่องการบินไทยที่โคเปนเฮเกน ปรากฏว่าน้ำหนักเกิน เพราะเครื่องดนตรีมากมาย และ SAS เข้มงวดไม่เหมือนเครื่องบินไทยของเรา ยิ่งกว่านั้นนักดนตรีคนหนึ่งของเรามีเครื่องดนตรีใส่ถุงอย่างดี แต่ลักษณะจะดูคล้ายปืน จึงถูกล็อกตัวไว้ ต้องเจรจาอยู่นาน เครื่องบินเลยออกไปก่อน ได้พยายามวิ่งออกไปเรียกก็ไม่ทัน ร้องให้กันระงม ต้องรอเครื่องบินลำต่อไป นับเป็นการผจญภัยที่ทุกคนไม่มีวันลืม

พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้นเอง มหาวิทยาลัยมาเลเซียจะเอาการแสดงมาแลกเปลี่ยน แต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไม่มีการติดต่อ เขาจึงติดต่อมาที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทางเราได้ทาไฮเติ้ล ที่ราคาย่อมเยาให้พัก เพราะเป็นช่วงที่ทหารอเมริกันกลับประเทศกันแล้ว ทางมาเลเซียเขาเคยไปเล่นที่ยุโรป เขาจึงแนะนำให้เราไปฝรั่งเศส บ้าง ชมรมฯ จึงได้ไปฝรั่งเศส ที่เมือง Montoure จากนั้นก็ไปอังกฤษ และได้ขึ้นแสดงที่ Royal Albert Hall ครั้งนั้น อาจารย์ณัฐพงษ์ โสวัตร จากวิทยาลัยนาฏศิลป์มาเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยฯ เก่งทางตีระนาด ได้ไปแสดงด้วย

๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้นักศึกษาเข้าป่า ศาสตราจารย์ดร.สุดใจ ในฐานะอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ท่านเป็นห่วงนิสิต นักศึกษา ที่ไปวนวายทางการเมือง ได้เรียกอาจารย์ประทีป ไปบอกว่า **ขอบใจที่เธอหันมาทางศิลปวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางศิลปวัฒนธรรมต้องใช้เวลานับร้อยปี** (ผิดกับเรื่องทางการเมืองซึ่งพลิกผันได้รวดเร็ว) นิสิตที่สนใจทางดนตรี ไม่ได้หันเหไปรวมกิจกรรมทางการเมืองนั้นๆ

ช่วงนั้น อาจารย์ประทีปได้ช่วยสอนวิชา Mus ๑๐๑ ดนตรีไทย และมีกิจกรรมให้นิสิตจัดการแสดงให้มีคนดูด้วย ให้เล่นในวันเสาร์และอาทิตย์ ได้ขอกุญแจ อาจารย์สงวน กกกำแหง เปิดหอประชุมให้นิสิตแสดง นิสิตได้ต่อลำโพงไปทางหอพักเทา-แดง เสียงอึกกระทึกมาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุภรณ์ ศรีพหล มีบ้านอยู่ทางด้านนั้น ได้โทรศัพท์บอก ศาสตราจารย์บุญถึง ให้รับทราบถึงกิจกรรมอึกกระทึกในหอประชุม วันรุ่งขึ้น มหาวิทยาลัยเปิดเรียน มีบันทึกถึงผู้บริหารว่า การทำกิจกรรมแบบนี้ไม่ถูกต้อง (ไม่ได้ขออนุญาต) ต้องตั้งกรรมการสอบสวน อาจารย์สงวน บอกว่าเป็นความผิดของอาจารย์เองที่ให้กุญแจอาจารย์ประทีป ถ้าผิดก็ขอรับผิดชอบ เรื่องถึงศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ท่านเรียกอาจารย์ประทีป ไปพบ อาจารย์ประทีปได้ชี้แจงว่า เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน จึงไม่ได้ขออนุญาต เพราะคิดว่าเป็นกิจกรรมภายในของนิสิต นิสิตผู้จัดอยากให้เป็นช่องทางหอพักมาดู เลยต่อลำโพงมุ่งไปทางนั้น ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ให้ไปตามตัวนิสิต

ที่ต่อลำโพงมาหา บอกว่า **ไม่ได้ต้องอบรมเขา** เมื่อตามมาแล้วท่านก็สอนว่า **ทำแบบนี้เสียหาย จะทำอะไรต้องคิดใคร่ครวญให้ดีก่อน** นับเป็นความเมตตาของท่านอธิการบดี ดร.สุดใจ อีกประการหนึ่ง พ.ศ. ๒๕๑๔ นั้นเอง ชมรมดนตรีไทย ได้ไปอังกฤษอีก ได้พักที่หอพัก ก.พ. อยู่ใกล้ Royal Music Hall ได้เข้าไปดูการจัดงานแสดงของเขา

จากนั้นมา ชมรมดนตรีไทยของเราก็กว้างขวาง ทางต่างประเทศ เขามีจัด Folklore Festival ทุกปี เราก็ได้ไปทั้งอังกฤษ อิตาลี และกรีซ เป็นประสบการณ์ต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ

หลังจากศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร หมดวาระเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แล้ว ชมรมดนตรีไทยได้เห็นฟ้าไปแคนาดา และอเมริกาด้วย

ทางด้านวิชาการ เมื่อเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้วดนตรีไทยของเราก็อยู่ในหลักสูตรวิชา เอกดุริยางคศาสตร์ แยกเป็นดนตรีไทยและดนตรีสากล เราเปิดหลักสูตร กศ.บ. วิชาเอกดนตรีไทย เป็นแห่งแรก ทั้งนี้เป็นการต่อเนื่องจากดนตรีไทยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา นั้นเอง

ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล แพร์ตกุล กับงานวัดผล

ไพศาล หวังพานิช^๑

รองศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล เข้ามาศึกษาที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๕ มีสำนักทดสอบทางการศึกษาแล้ว นับเป็นรุ่นแรกที่มีการนำข้อสอบความถนัดทางการเรียนมาทดสอบนิสิต เมื่อจบในปีการศึกษา ๒๕๐๙ ก็ได้เข้าเรียนระดับปริญญาโท ทางวัดผลการศึกษาในทันที ก่อนหน้านั้นมีเปิดสอนแต่ระดับวิชาเฉพาะทางวัดผลการศึกษาซึ่งเป็นหลักสูตร ๑ ปี หลังปริญญาตรี รุ่นที่จบวิชาเฉพาะทางวัดผลการศึกษา หลายคนที่ได้ GPA ถึง ๓.๕๐ ก็ได้เข้าเรียนระดับปริญญาโทพร้อมกันไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สรุปว่า ในฐานะที่ได้เรียนและได้ทำงานกับ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล แพร์ตกุล พบว่าท่านมีความตั้งใจ ทำประโยชน์ต่อบ้านเมืองในด้านการวัดผล ดังนี้

๑. มุ่งจะพัฒนาการวัดผลให้ได้มาตรฐานในประเทศไทย เพราะอาจารย์จบมาทางด้านวัดผลการศึกษาโดยตรง (อาจารย์จบปริญญาตรี โท และเอก จากมหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา) อาจารย์แยกแยะงานที่ต้องทำไว้เป็นลำดับ ได้แก่

๑.๑. ร่างหลักสูตรการวัดผลการศึกษา แยกเป็น ๒ ประเภท คือ

หลักสูตรอบรม เป็นการอบรมระยะยาว ๖ เดือน สำหรับอบรมผู้เป็นศึกษานิเทศก์ เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ (หลักสูตรอบรมนี้ยังใช้อยู่จนปัจจุบัน แต่ลดเวลาลงเหลือ ๓ เดือนครึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับระบบราชการที่ให้ลาไม่เกิน ๔ เดือน มิฉะนั้นจะไม่ได้เงินเดือนขึ้น)

หลักสูตรศึกษา เป็นหลักสูตรวิชาเฉพาะทางวัดผลการศึกษา เวลาเรียน ๑ ปี เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ ต่อมาเลิกไป เพราะเปลี่ยนเป็นระดับปริญญาโท

ต่อมาได้ร่างหลักสูตรระดับปริญญาโท ทางวัดผลการศึกษา มีอาจารย์ทั้ง ๓ ช่วยกัน คือ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ผู้ชำนาญทางวัดผล อีก ๒ ท่านที่มาช่วยคือ ศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย ทางด้านวิจัยการศึกษา และดร.วิลาส สิงหวิสัย ทางด้านสถิติ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล บอกว่า หลักสูตรนี้ได้ ๓ เขียน เป็นแกนหลัก คือ เขียนชวาล เขียนพจน์ และเขียนวิลาส และเริ่มเปิดสอนปี ๒๕๐๙

๑.๒. เผยแพร่การวัดผลให้หน่วยงานต่าง ๆ มุ่งมั่นให้งานวัดผลติดแผ่นดิน ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล เคยเป็นลูกศิษย์สมเด็จพระสังฆราชวัดสุทัศน์เทพวราราม อาจารย์บอกว่าต้องทดแทนคุณแผ่นดิน เพราะได้ทุนไปศึกษาเล่าเรียนกลับมา

๒. เน้นการพัฒนาการทำข้อสอบแบบปรนัย สมัยนั้นเริ่มใช้ข้อสอบแบบปรนัยกันมาก แต่ไม่

^๑ไพศาล หวังพานิช: รองศาสตราจารย์ ดร. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

ค่อยมีคุณภาพ อาจารย์จึงมุ่งให้การอบรม เกี่ยวกับขบวนการสร้างข้อสอบที่มีคุณภาพ ให้ครูบาอาจารย์รู้จักวางแผนการวัดผล การสร้างข้อสอบที่ดีที่ต้องทำอย่างมีระเบียบวิธี ต้องพยายามปรับวิธีการ ไม่ใช่สักแต่ทำ เพราะนักเรียนมีจำนวนมาก ต้องใช้ข้อสอบปรนัยเป็นสำคัญ

มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ข้อสอบปรนัย วัดการแสดงความคิดไม่ได้ คำตอบก็คือ ถ้าจะวัดการเขียน ก็ต้องให้เด็กเขียน เด็กเขียนไม่เป็นไม่ใช่เพราะข้อสอบ แต่เพราะการสอน กระบวนการวัดเป็นการตรวจสอบ เมืองไทยไปถือกระบวนการสอบเป็นสิ่งสำคัญ เลยเอารูปแบบของข้อสอบมากำหนดวิธีสอน เช่น มุ่งสอนให้เด็กรู้จักเลือกตอบ ไม่ใช่มุ่งให้ความรู้แก่เด็ก หากอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ จะบอกว่า กระบวนการวัดจะเปลี่ยนไปตามกระบวนการของหลักสูตร ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาบทบาทของข้อสอบจะลดลง

๓. **นำแนวคิดของการวัดความถนัด (Aptitude)** เข้ามาเผยแพร่ โดยทั่วไปคนรู้จักแต่การวัด IQ ซึ่งเป็นภาพรวม แต่การวัดความถนัดน่าจะเหมาะสำหรับแต่ละสาขาวิชา จึงได้เริ่มคิดที่จะสร้างและนำข้อสอบแบบนี้มาใช้

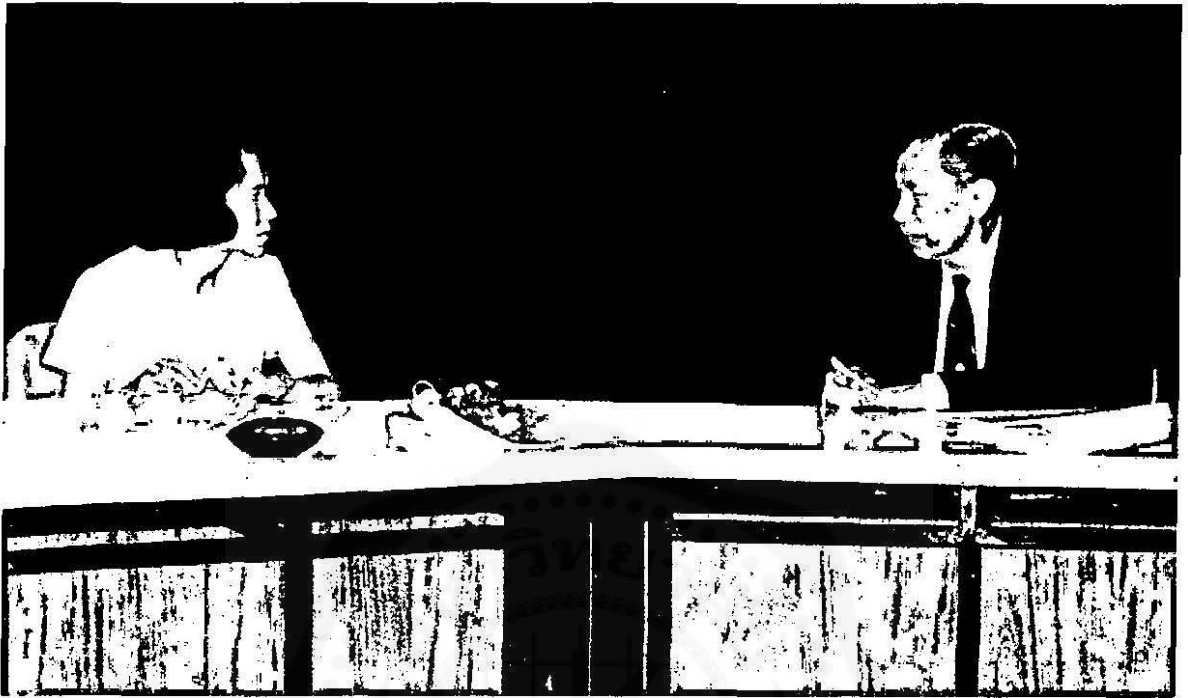
ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๐ ศาสตราจารย์ ดร. ชวาล ได้เสนอคณะกรรมการสภาการศึกษา ให้มีการวัดนักเรียนเข้ามหาวิทยาลัยโดยใช้ข้อสอบความถนัด เพราะการสอบเข้าในระยะนั้นใช้ข้อสอบที่วัดความรู้ตามหลักสูตรมัธยมปลายซึ่งโรงเรียนสอบอยู่แล้ว อาจารย์เสนอให้เอาผลสอบมัธยมปลายมารวมกับผลสอบความถนัด แล้วจึงตัดสินการเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ความคิดของอาจารย์ได้รับการยอมรับ แต่ไม่ได้ปฏิบัติ เพราะมีผลประโยชน์เรื่องการกวาดวิชาเกี่ยวข้อง จึงขึ้นอยู่กับแต่ละสถาบันที่จะนำข้อสอบแบบความถนัดมาใช้ประโยชน์

วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นแห่งแรกที่ทั้งผลิต และใช้ข้อสอบวัดความถนัดทางการเรียน (SAT Scholastic Aptitude Test) Aptitude Test เป็น Speed Test เวลาที่แตกต่างกันจะทำให้ได้ผลต่างไปด้วย จึงต้องคำนึงถึงเวลาในการทำข้อสอบมาก ผู้คุมสอบจึงต้องระมัดระวังในเรื่องเวลาเป็นอย่างยิ่ง ข้อสอบนี้เน้นเพื่อการคัดเลือก และแนะแนวทางการศึกษาเป็นหลัก

สิ่งที่ยึดถือที่ได้จากศาสตราจารย์ ดร. ชวาล ก็คือ

๑. ความเป็นครู ต้องทุ่มเท ซื่อสัตย์ และซื่อสัตย์ อาจารย์สอนลูกศิษย์ว่า จะคบใครก็ตาม อย่าทุ่มเทกับคน ๒ ประเภท คือ คนขี้เกียจ และคนหน้าด้าน

๒. วิธีการสอนที่เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีให้ศิษย์เสนอรายงานหน้าชั้นของ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล นั้น อาจารย์จะใช้วิธีเสริมความรู้ให้ในชั้นเรียนรับทราบในทันที ว่าตรงไหนดีมาก ตรงไหนยังต้องมีเพิ่มเติม ถ้ามีผิดพลาดจะรีบแก้ไข นอกเหนือจากนั้น อาจารย์ยังมีวิธีพูดให้กำลังใจแก่ผู้รายงาน นับเป็นความประณีตในการตรวจสอบการเสนอรายงานหน้าชั้นของลูกศิษย์ ผู้รายงานจะรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองอย่างมาก และผู้ฟังก็จะได้รับความรู้เพิ่มเติม และได้รับการกระตุ้น ให้มีความสนใจในการรายงานหน้าชั้นของเพื่อน ๆ

ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล แพร์ตกุล ถวายคำปรึกษาในการสร้างแบบทดสอบวิชาภาษาฝรั่งเศส
แต่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ ฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
เมื่อครั้งทรงเป็นพระอาจารย์ภาษาฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗

ด้วย

ภาระหน้าที่สำคัญของ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล อีกประการหนึ่ง คือ อาจารย์ได้รับโอกาสสนองพระประสงค์ของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อครั้งทรงเป็นพระอาจารย์ภาษาฝรั่งเศส คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หัวหน้าภาควิชาภาษาฝรั่งเศส ขณะนั้นคือ รองศาสตราจารย์วงศ์จันทร์ พินัยนิติศาสตร์ ได้ติดต่อมายังสำนักทดสอบทางการศึกษาว่า สมเด็จพระหญิงฯ ทรงมีพระราชดำริจะทำข้อสอบวิชาภาษาฝรั่งเศสให้เป็นมาตรฐาน ใช้เป็นข้อสอบกำหนดความรู้ความสามารถของนักศึกษาที่สอบคัดเลือกเข้ามาเรียนภาควิชาภาษาฝรั่งเศสได้แล้ว ว่าควรจะจัดระดับความรู้ให้เรียนหรือให้ยกเว้นวิชาใด (Placement Test) ศาสตราจารย์ ดร.ละม้ายมาศ ศรีทัตต์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ได้มอบให้ ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล เป็นผู้ถวายคำแนะนำเกี่ยวกับการออกข้อสอบดังกล่าว สมเด็จพระหญิง ฯ ได้เสด็จมายังมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลายครั้ง จนทรงสร้างข้อสอบได้สำเร็จ

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล กล่าวว่า การใช้ข้อสอบความถนัดกับนักเรียนมัธยมสาธิตแล้วปรากฏว่า นักเรียนสาธิตผู้ใดผ่านข้อสอบความถนัดจะเป็นผู้ที่ active เพราะข้อสอบนี้วัดการรู้จักคิด รู้จักตัด

สิ้นใจ และรู้จักใช้เหตุผล ขณะนี้ทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใช้ข้อสอบความถนัดกับบางวิชาเอก และอาจลดเกณฑ์ตัดลึกลงบ้าง ส่วนแนวโน้มการสอบคัดเลือกในอนาคต ทบวงมหาวิทยาลัยอาจจะจัดสอบ ข้อสอบความถนัด และส่งผลให้มหาวิทยาลัยดู มหาวิทยาลัยอาจจะเรียกไปสอบวิชาเอกของตน บางสาขา อาจมีข้อสอบเฉพาะทางสอบด้วย เช่นวิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ สำหรับข้อสอบปรนัยแบบ เลือกตอบนั้นไม่เกรงเรื่องการเดา เพราะการเดาเป็นธรรมชาติของเราทำกันอยู่แล้ว แต่ต้องสร้างข้อสอบให้เดา ยากขึ้นหรือต้องใช้เหตุผลช่วยในการเดาด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สรุปรตอนท้ายว่า ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล กล่าวไว้อีกว่าการเรียนจะ สำเร็จหรือไม่ ไม่ใช่ความรู้อย่างเดียว คนจะเรียนมหาวิทยาลัยจบ จะต้องมีความรู้

ความรู้ ตรวจสอบได้จากผลการเรียน

ปัญญา ตรวจสอบได้จากข้อสอบวัดความถนัดทางการเรียน

การปรับตัว ตรวจสอบได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต

สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำกัด

บุญสม ก้านสังวร^๑

สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย นั้นเริ่มเมื่อ ผู้นำสหกรณ์ไทยท่านหนึ่ง คือ อาจารย์จำเนียร สารระนาด ขณะดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองเงินกู้และธนาคารสหกรณ์ ไปดูงานที่อินเดีย และได้แนวคิดการมีเครดิตยูเนียนจากอินเดีย มาจัดตั้งสมาคมสหกรณ์เครดิต แต่ด้วยเหตุผลบางประการจึงไม่ใช่ชื่อ "เครดิตยูเนียน" แต่ใช้คำว่าสหกรณ์แทน ตั้งชื่อว่า "สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัดสินใช้" จัดทะเบียนเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๔๙๒ นับว่าเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์สมาคมแรกในประเทศไทย ท่านผู้นี้ดำรงตำแหน่งสุดท้าย เป็นรองอธิบดีกรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ และถึงแก่กรรมไปแล้ว

ก่อนจะมาเป็นสหกรณ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำกัด

สหกรณ์ออมทรัพย์สมาคมแรกในประเทศไทยชื่อ "สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัดสินใช้" จัดทะเบียนเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๔๙๒ ในปีเดียวกันแต่ระยะเวลาก่อนหน้านั้น ได้มีการจัดตั้งสถาบันฝึกครูแห่งใหม่ขึ้น ชื่อว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร" สถาบันแห่งนี้ได้เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาในปี ๒๔๙๖ หัวหน้าผู้บริหารมีตำแหน่งเป็น "อธิการ" และมีสำนักงานอธิการดำเนินงานทางด้านธุรการโดยมีหัวหน้าเป็นตำแหน่ง "หัวหน้าสำนักงานอธิการ"

ในปี ๒๕๐๙ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภรณ์ ศรีพหล ได้เป็นหัวหน้าสำนักงาน สืบต่อจากอาจารย์ สมบูรณ์ แสงวิเชียร (โปรดอ่าน "ระลึกถึงสหกรณ์ออมทรัพย์" โดย รศ.เกียรติ ศรีพงษ์) สภาพของบุคลากรในสมัยนั้นมีความสนิทสนมเหมือนในครอบครัวเดียวกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นครอบครัววิทยาลัยวิชาการศึกษา รองศาสตราจารย์สุภรณ์ จึงชักชวนอาจารย์ที่สังกัดสำนักอธิการเป็นส่วนใหญ่กับอาจารย์ในคณะวิชาอื่นๆ ที่ชอบพอกัน ตั้งสวัสดิการขึ้น (โปรดอ่าน *บุพการีแห่งสหกรณ์ออมทรัพย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* โดย รองศาสตราจารย์บุญถึง แน่นหนา, *กว่าจะได้เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์* โดยสมาชิกเบอร์ ๒๓, *ความเป็นมาในอดีต* โดยสมาชิกเลขที่ ๗๓, *รำลึกความหลัง* โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีร์สมิ์ ธนาคม, *รำพึงความหลัง* โดยรองศาสตราจารย์ สมศักดิ์ แสนสุข, *รำลึกย้อนหลังถึงสหกรณ์* โดยรองศาสตราจารย์ปราณี เชียงทอง และ *ระลึกถึงสหกรณ์ออมทรัพย์ ที่อ่างแล้ว*) ท่านเล่าว่า ได้ความคิดมาจากการอ่านข้อเขียนในนิตยสารใหม่ (โปรดอ่าน *จากปริษา ธรรมา*) หลังจากเผยแพร่ความคิด ประกอบกับความเชื่อถือในตัวท่าน (โปรดอ่านจากบท

^๑บุญสม ก้านสังวร: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ความที่กล่าวมาแล้ว) จึงสามารถรวบรวมสมาชิกได้ ๖๖ คน (ตามที่ปรากฏในทะเบียนสมาชิก “สวัสดิการอาจารย์”) ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. นายสุภรณ์ ศรีพหล	๒. นางอำไพ บุรณฤกษ์
๓. นายบุญถึง แนนทนา	๔. นายพิชัย ศิริทัศนกุล
๕. นายสมควร อภัยพันธุ์	๖. นางสาวเจตน์ บรรลือสินธุ์
๗. นางทองคำ ฐปสุวรรณ	๘. นายวัช วงษ์สุวรรณ
๙. นางสุนีย์ แสงศติ	๑๐. นางจาวรารณ บุญโยบล
๑๑. นายระวี สงวนทรัพย์	๑๒. นายประธาน พัฒนธีรานนท์
๑๓. นายบุญสม ก้านสังวร	๑๔. นายสงุ่น จินนคร
๑๕. นายสมศักดิ์ แสนสุข	๑๖. ม.ร.ว.จूरิพรหม กมลาพันธ์
๑๗. นายประสาท หลักศิลา	๑๘. นายวิชญ์ ทับเที่ยง
๑๙. นายเจริญ เจริ้ววัลย์	๒๐. นายชัยโรจน์ ชัยอินคำ
๒๑. นายโสภณ วีรชัย	๒๒. น.ส.ปราณี ทองรวย
๒๓. นายตำนาน นครประศาสน์	๒๔. นายวิชิต วิสิทธิ์วงศ์
๒๕. นางวนิดา นิโสดม	๒๖. นายประยงค์ พงษ์ทองเจริญ
๒๗. นายวิจิตร สินสิริ	๒๘. นายมนู วัลยะเพ็ชร
๒๙. นางสุไร พงษ์ทองเจริญ	๓๐. นายเกียรติ ศรีพงษ์
๓๑. น.ส.ทวีร์สมิ์ ธนาคม	๓๒. นายนิยม เรียงจันทร์
๓๓. นางบุญมา สมสวัสดิ์	๓๔. นายชม ภูมิภาค
๓๕. นายประยูร สุรนิงค์	๓๖. นายปรีชา ธรรมมา
๓๗. นายชำนาญ ปทุมสินธุ์	๓๘. นายสมพร บัวทอง
๓๙. นายถาวร เกิดเกียรติพงษ์	๔๐. นายทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์
๔๑. นางกาญจนา ศรีกาฬสินธุ์	๔๒. นางบุญกอบ วิสมิตตะนันท์
๔๓. นายอนันต์ เจียมเจริญ	๔๔. นางอโณทัย ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
๔๕. น.ส.สิริรัตน์ ยุกดิรัตน์	๔๖. นางประเทือง มหารักขกะ
๔๗. น.ส.สาคร ช่วยประสิทธิ์	๔๘. นายอารี สุทธิพันธุ์
๔๙. นางพิจิตร สุทธิพันธุ์	๕๐. นางสมบุรณ์ ธรรมครองอาตม์
๕๑. นางนันทา โชติตะพุกณะ	๕๒. นายวรวิทย์ วคินสรากร
๕๓. นางมยุรี สุขวิวัฒน์	๕๔. น.ส.โอปอ วัตถา

๕๕. น.ส.อารี ลัทธิหมวี	๕๖. นายศรีโรจน์ ปวระฤทธิ์
๕๗. นายสาคร ตรีนนทวัน	๕๘. น.ส.จำรัส เสรีพันธุ์
๕๙. นายไพรัตน์ นวลแสง	๖๐. นางสาววัลย์ พลกล้า
๖๑. นายประเสริฐ เกียรติประวัติ	๖๒. นางบุญยล ศิริวัฒน์
๖๓. น.ส.ศศิณ ปิณฑะดิษ	๖๔. นางระวีวรรณ กุ่มชัย
๖๕. น.ส.ละออ การณยวนิช	๖๖. นางปราณี ณะชานนท์

เริ่มกิจการสวัสดิการฯ เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๙ โดยเก็บเงินคนละ ๑๐๐ บาท ต่อเดือน ตั้งชื่อสวัสดิการฯ ไว้ถึง ๔ ชื่อ คือ "สวัสดิการอาจารย์เกี่ยวกับการออมทรัพย์และเครดิต" วางข้อบังคับไว้ ๑๔ ข้อ ชื่อที่สอง "สวัสดิการออมทรัพย์และเครดิตสำหรับอาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา" แบ่งหลักการและวิธีการออกเป็น ๖ หัวข้อ ชื่อที่สาม "สวัสดิการออมทรัพย์และกู้ยืม" ชื่อนี้ใช้เมื่อทำสัญญากู้เงิน และชื่อที่ ๔ "สวัสดิการอาจารย์" เป็นชื่อที่ปรากฏในสมุดทะเบียนสมาชิก ก่อตั้ง ๖๖ คน ดังกล่าวแล้ว

เมื่อปลายปี ๒๕๑๐ จำไม่ได้ว่าเดือนอะไร รองศาสตราจารย์ ดร.สุภรณ์ ก็นัดสมาชิกไปรับเงินปันผลที่สโมสรอาจารย์ ขณะนั้นคือห้อง ๓๓๓ (อยู่ชั้น ๓ ตึก ๓ ปัจจุบันห้องอะไรก็ไม่ทราบ) โดยจัดเวลาบ่ายหลังเลิกงาน อาจารย์ส่ง เป็นหัวเบี่ย ช่วยอยู่ด้วย ท่านคิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ ๑ ต่อเดือน และจ่ายปันผลร้อยละ ๑ ต่อเดือนเท่าเงินให้กู้ ท่านพูดว่า "เราไม่คิดค่าดำเนินการ"

จากจุดเริ่มต้นเป็นการภายในเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๙ สองปีต่อมาจดทะเบียนเป็น สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จำกัดสินใช้ เมื่อ ๒ มกราคม ๒๕๑๑ ประมาณเดือนเมษายน ๒๕๑๑ รองศาสตราจารย์สุภรณ์ ไปเรียนปริญญาเอกที่อเมริกา การดำเนินงานก็ค่อยเป็นค่อยไป มีอุปสรรคบ้าง "โปรดอ่าน "เหตุการณ์ที่ระลึกได้" "สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" และบางเรื่องที่อ้างแล้วข้างต้น" ในที่สุด ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมควร อภัยพันธุ์ ก็เข้ามาเป็นเหรียญกษาปณ์ ศึกษาศาสตราจารย์ ดร. ละม้ายมาศ มาเป็นสมาชิก และได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการ รวมทั้งกรรมการอื่นๆ อีกหลายท่าน อาจารย์ดารา ภาคสุชน สมาชิกมาช่วยทำบัญชี ต่างช่วยกันกู้สถานะสหกรณ์ไว้ได้ ถัดจากนั้นสหกรณ์ค่อยเจริญมาเป็นลำดับ จนปัจจุบัน ทั้งนี้ก็จากการริเริ่มของรองศาสตราจารย์สุภรณ์ การสานต่อของศาสตราจารย์ ดร.ละม้ายมาศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมควร และกรรมการอื่นๆ รวมทั้งความร่วมมือของสมาชิก ถ้าจะเปรียบเทียบเป็นครอบครัว รองศาสตราจารย์สุภรณ์เป็นพ่อ ศาสตราจารย์ ดร.ละม้ายมาศ เป็นแม่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมควร เป็นพี่ชายคนโต มีกรรมการอื่นๆ และสมาชิก ทั้งที่ได้กล่าวนามและมิได้กล่าวนามเป็นน้อง เป็นลูก ลดหลั่นกันลงไป ช่วยกันจรรโลงกิจการให้ช่วยเหลือกันเองในครอบครัวได้ ผู้ดำเนินงานต่อมา ประคับประคองให้ก้าวหน้า จนสามารถขยายความช่วยเหลือไปยังครอบครัวอื่นๆ ได้ด้วย และเปลี่ยนชื่อตาม

สถานะสถาบันเมื่อปี ๒๕๑๘

จากกลุ่มออมทรัพย์ มีสมาชิกไม่ถึง ๑๐๐ คน เมื่อปี ๒๕๐๙ ณ ประสานมิตร จนมีสมาชิก ๔,๗๓๖ คน เมื่อสิ้นปี ๒๕๔๔ กระจายเป็นสายใยอยู่ ๕ สถาบันทั่วประเทศ ในขณะนั้น (๒๕๔๕)

สังเขปความเป็นมาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศิริญา พูลสุวรรณ^๑

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เดิมใช้ชื่อว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น มหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ” อันมีความหมายว่า เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร มหาวิทยาลัยแห่งนี้ สมัยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร เหล่าสุนทร มีวิทยาเขตแปดแห่ง ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครสี่แห่งคือ วิทยาเขตประสานมิตร วิทยาเขตปทุมวัน วิทยาเขตบางเขน และวิทยาเขตพลศึกษา และตั้งอยู่ในต่างจังหวัดสี่แห่ง คือ วิทยาเขตบางแสน วิทยาเขตพิษณุโลก วิทยาเขตมหาสารคาม และวิทยาเขตสงขลา ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๔) วิทยาเขตในกรุงเทพมหานครได้รวมมาอยู่ที่ประสานมิตรแห่งเดียว ส่วนวิทยาเขตต่างจังหวัดได้แยกออกไปเป็นมหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยทักษิณ ตามลำดับ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เริ่มผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๔๙๖ ในสมัยที่ยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา การศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาได้เริ่มขึ้นในปีการศึกษา ๒๔๙๙ ณ วิทยาเขตประสานมิตร โดยการเปิดสอนระดับปริญญาโทเริ่มครั้งแรกในสาขาจิตวิทยาพัฒนาการ ด้วยความร่วมมือของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (ปัจจุบันคือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์) ในปีการศึกษา ๒๕๐๔ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ได้จัดทำหลักสูตรปริญญาโท ๘ สาขา คือ การประถมศึกษา การมัธยมศึกษา การอุดมศึกษาและฝึกหัดครู การบริหารการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การวัดผลการศึกษา โสตทัศนศึกษา และบรรณารักษศาสตร์ แต่ยังไม่เปิดสอนไม่ครบทุกสาขา

ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ได้จัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะขึ้น ๑๒ สาขา ได้แก่ ภาษาและวรรณคดีไทย ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชีววิทยา ฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ การวัดผลการศึกษา โสตทัศนศึกษา บรรณารักษศาสตร์ และการแนะแนว

ในระยะแรกนี้วิทยาลัยวิชาการศึกษายังอยู่ในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ และได้รับความช่วยเหลือจากคณะผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยอินดีแอนา สหรัฐอเมริกา ในด้านการจัดทำหลักสูตรและเตรียมงาน การดำเนินงานระดับบัณฑิตศึกษาในช่วงนี้ควบคุมโดย คณะกรรมการควบคุมการศึกษาในระดับปริญญา

^๑ศิริญา พูลสุวรรณ: ดร. และจากหนังสือ สีสีสองปีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๘ เมษายน ๒๕๓๔

ชั้นสูง มีอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นประธาน กรรมการชุดนี้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการต่อมาจนกระทั่งเมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และมีพระราชบัญญัติกำหนดให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนราชการของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ คณะกรรมการชุดเดิมได้ปฏิบัติงานอยู่จนกระทั่งได้มีการแต่งตั้งกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นตามพระราชบัญญัติเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

ในปีการศึกษา ๒๕๑๕ กระทรวงศึกษาธิการได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา และเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๓ ว่าเห็นสมควรให้ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เปิดสอนชั้นดุริยางค์บัณฑิตได้ วิทยาลัยได้ใช้เวลาเตรียมงาน เตรียมบุคลากร และหลักสูตรจนกระทั่งพร้อมจึงได้เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาระดับดุริยางค์บัณฑิตขึ้นในปีการศึกษา ๒๕๑๗ ในสองสาขาวิชา คือ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ และสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ในปีเดียวกันนั้นเองก็ได้เปิดหลักสูตรการศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะในสาขาการศึกษาพิเศษ (การสอนผู้มีความบกพร่องทางการได้ยิน) เพิ่มอีกสาขาหนึ่ง ในปีการศึกษา ๒๕๑๒ จึงได้มีการขยายการศึกษาสาขานี้เป็นระดับปริญญาโท

บัณฑิตวิทยาลัยบริหารงานโดยมีคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยและคณะกรรมการประสานงานระดับบัณฑิตศึกษา ทำหน้าที่ควบคุมมาตรฐานและดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฯ ได้แต่งตั้งให้คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยบริหารงานอยู่ที่วิทยาเขตประสานมิตร และมีรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย บริหารงานอยู่ที่วิทยาเขตบางแสน วิทยาเขตพิษณุโลก วิทยาเขตมหาสารคาม และวิทยาเขตสงขลา บัณฑิตวิทยาลัยมีหน้าที่ควบคุมดูแลดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษา คือ ระดับปริญญาการศึกษาดุริยางค์บัณฑิต และระดับปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต และระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยฯ เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาดุริยางค์บัณฑิต ๒ วิชาเอก คือ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ กับ สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (พ.ศ. ๒๕๓๔) รวม ๒๗ วิชาเอก ได้แก่ การศึกษาปฐมวัย การประถมศึกษา การมัธยมศึกษา การอุดมศึกษา จิตวิทยาการแนะแนว จิตวิทยาการศึกษา การวัดผลการศึกษา การบริหารการศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาพิเศษ จิตวิทยาพัฒนาการ บรรณารักษศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาศาสตร์การศึกษา ศิลปศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ พลศึกษา สุขศึกษา อุตสาหกรรมศึกษา และธุรกิจศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ได้แก่ วิชาเอก การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ฟิสิกส์ และเคมีชีวภาพ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ได้แก่ ไทยคดีศึกษา บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยฯ มีนโยบายที่จะขยายการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้พัฒนาก้าวหน้าโดยการเพิ่ม

จำนวนการรับบัณฑิตในสาขาวิชาการต่าง ๆ เพิ่มหลักสูตรสาขาอื่นๆ ทั้งในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อให้สามารถผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพสนองความต้องการของประเทศในด้านกำลังคนให้สอดคล้องกับ แผนงานพัฒนาการศึกษา และเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๕ ดังนั้น งานของบัณฑิตวิทยาลัย จึงเน้นหนักไป ในด้านขยายหลักสูตรใหม่ที่จะสนองความต้องการของสังคม และพยายามปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน การวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้ดียิ่งขึ้น

ที่ตั้งของบัณฑิตวิทยาลัย คือตึกอำนวยการ (ตึก ๙) ชั้น ๔ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การดำเนินงานของบัณฑิตวิทยาลัย

๑. ด้านบริหาร

สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็น ผู้บริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัย โดยมีวาระในการดำรงตำแหน่ง ๔ ปี และแต่งตั้งกรรมการประจำบัณฑิต วิทยาลัยอีก ๔ คน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อดำเนินงานให้เป็นไปตาม นโยบายที่ สภามหาวิทยาลัยวางไว้เกี่ยวกับการศึกษาในระดับปริญญาชั้นสูง ตลอดจนเป็นผู้ควบคุมมาตรฐาน การศึกษา หลักสูตร การคัดเลือกเข้าศึกษา การสำเร็จการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ดำเนินงานทาง วิชาการโดยประสานงานกับคณะและภาควิชาต่าง ๆ คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยมีสิทธิเสนอขอให้ มหาวิทยาลัยแต่งตั้งคณะกรรมการย่อยขึ้นเพื่อดำเนินการพิจารณาเรื่อง ใด ๆ ได้อีกตามความจำเป็นและ เหมาะสม

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมีผู้ช่วยคณบดีซึ่งแต่งตั้งโดยอธิการบดี เป็นผู้ช่วยปฏิบัติงานและ ควบคุมสายงานต่าง ๆ ตามที่คณบดีมอบหมาย คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยท่านแรก คือศาสตราจารย์ ดร.กานดา ณ กลาง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๖

๒. ด้านการประสานงาน

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัยและอาจารย์ที่มาช่วยปฏิบัติราชการที่บัณฑิตวิทยาลัย ตลอด จนนักวิชาการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ดำเนินงานด้านวิชาการของบัณฑิตวิทยาลัย โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในงานด้านต่างๆ เช่น โครงการปริญญาดุษฎีบัณฑิต การจัดทำตารางสอน และการสอนวิชาพื้นฐานอันเป็น สหวิชาการ การจัดการสอนพิเศษต่างๆ การควบคุมมาตรฐานปริญญาโท การพิจารณาเค้าโครงปริญญา- นิพนธ์ การจัดประชุมสัมมนาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านวิชาการและบุคลากรระดับบัณฑิตศึกษา รวบรวม สถิติเกี่ยวกับการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาและนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา เป็นต้น

๓. ด้านธุรการ

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัยซึ่งมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมของเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัยแบ่งสายงานเป็น 3 แผนก คือ แผนกธุรการ แผนกการเงินและพัสดุ แผนกบริการนิสิต

เหตุการณ์ในวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕

ประเสริฐ วิทยารัฐ^๑

การดำเนินการเพื่อให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย เริ่มต้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน จะขอยกข้อความที่ได้ระบุไว้ในเอกสารเรื่อง “การดำเนินการเพื่อยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย” ตอนหนึ่ง กล่าวไว้ว่า “ความเคลื่อนไหวในการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เริ่มต้นตั้งแตปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ในสมัย ฯพณฯ สุกิจ นิยมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ทางวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประกอบด้วยคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้ดำเนินการขอยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยโดยวิธีการที่ถูกต้องตามแบบแผนของทางราชการทุกประการ” จนกระทั่งสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้เตรียมเรื่องวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขอยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๔ แต่ในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ เกิดการปฏิวัติ เรื่องการเป็นมหาวิทยาลัยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็เงียบหายไป จนถึงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๕ ได้มีข่าวการปรับปรุงส่วนราชการที่คณะปฏิวัติจะประกาศใช้ ให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นกองสังกัดกรมฯ หนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นผลให้นิสิตนักศึกษาได้ส่งผู้แทนขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติเพื่อขอทราบเหตุผลในเรื่องนี้ ต่อมาในวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๑๕ ทางคณะปฏิวัติได้ขอให้อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาในขณะนั้น คือศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร ไปชี้แจง เป็นผลให้มีการเปลี่ยนฐานะจากกองเป็นกรม สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และคงสภาพเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาเช่นเดิม ข่าวนี้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากในหมู่นิสิตนักศึกษาและคณาจารย์

สิ่งที่ไม่ได้คาดคิดในหมู่นักศึกษาก็เกิดขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ โดยเฉพาะตัวผู้เขียนไม่เคยได้รับทราบข่าวนี้มาก่อน ตามปกติเป็นผู้ที่มาทำงานแต่เช้าคือประมาณ ๖ โมงกว่าของทุกวัน ในวันที่เมื่อมาถึงวิทยาลัยพบว่าม็อบประท้วงโดยสารจำนวนมากมาจอดอยู่เต็มบริเวณข้างสนามฟุตบอลด้านตะวันออก (ตอนนั้นด้านตะวันตกยังเป็นสระน้ำ) และบริเวณด้านหน้าของตึก ๔ และพบว่าม็อบนิสิตจากวิทยาเขตอื่นๆ มาร่วมอยู่ในหอประชุมด้วย และมีการอภิปรายกันอย่างดุเดือด และจับใจความได้ว่าจะประท้วงให้เป็นมหาวิทยาลัย และออกจากกระทรวงศึกษาธิการ การประท้วงจะไปทำกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า อาจารย์หลายท่านได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้กระทำกันในวิทยาลัย เพราะเป็นในช่วงใช้กฎรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศอยู่ การไปประท้วงเช่นนั้นจะเกิดความขัดแย้งลุกลามไปมาก แต่ท่าทีของนิสิตนักศึกษาตอนนั้นจะต้องการไปพบหัวหน้าคณะปฏิวัติให้ได้ เพื่อชี้แจงเหตุผล ในที่สุดนิสิตนักศึกษาได้เห็นขบวนรถซึ่งได้

^๑ประเสริฐ วิทยารัฐ: ศาสตราจารย์ ดร. เวียงเวียงเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๔

ตระเตรียมไว้ ไปลานพระบรมรูปทรงม้าทั้งหมด เมื่อเหตุการณ์ระงับไม่อยู่ อาจารย์หนุ่มๆ สาวๆ ก็คิดกันว่า ต้องตามไปดูลูกศิษย์เพราะไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น ส่วนอาจารย์ผู้ใหญ่ก็เป็นห่วงว่าลูกศิษย์จะไปอยู่กันอย่างไร

ผู้เขียนได้ตามไปกับเพื่อนๆ อาจารย์ ๒-๓ คน เมื่อถึงลานพระบรมรูปทรงม้าพบว่าทั้งนิสิตนักศึกษา อยู่ในสภาพเรียบร้อยมีการพูดผ่านเครื่องขยายเสียงเพื่อขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติ ซึ่งมีกองบัญชาการอยู่ที่ สนามเสือป่า ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของลานพระบรมรูปทรงม้า บริเวณทางเข้าสนามเสือป่ามีทหารกลุ่มใหญ่อาวุธครบมือตรึงกำลังอยู่อย่างหนาแน่น และมีกำลังทหารกระจายอยู่โดยรอบลานพระบรมรูปทรงม้า นิสิตนักศึกษาทั้ง ๘ วิทยาเขตเริ่มทยอยเข้ามาที่ลานพระบรมรูปทรงม้ามีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นหลายพันคน และปรากฏว่าศิษย์เก่าที่ทราบข่าวก็เข้ามาสมทบ ทำให้บริเวณนั้นเต็มไปด้วยคน ซึ่งไม่น่าเกิดขึ้นได้ในสภาวะการประกาศกฎรักษาสงครามเรียบร้อยของประเทศ บรรดาอาจารย์ที่ติดตามมาก็มายืนเกรงอยู่ตรงทางเข้าสนามเสือป่า เรียกว่า ประจันหน้ากับทหาร โดยคิดว่าหากนิสิตนักศึกษาลุกฮือกันเพื่อจะเข้าสนามเสือป่าให้ได้ ก็จะช่วยเจรจาประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายไม่ให้เกิดความรุนแรง แต่เหตุการณ์ทั่วไปยังดูสงบจน กระทั่งประมาณ ๔ โมงกว่าๆ มีทหารได้เดินออกมาถามว่าที่ตรงนี้มีใครเป็นอาจารย์บ้าง จะขอเชิญเข้าไปเจรจากันข้างใน อาจารย์กลุ่มหนึ่งประมาณ ๔-๕ คน รวมทั้งผู้เขียนได้เข้าไปและให้เข้าไปนั่งที่ห้องๆ หนึ่ง ภายหลังมีอาจารย์ท่านอื่นๆ ได้ทยอยกันเข้ามา นัยว่าด้วยความเป็นห่วงซึ่งกันและกัน เมื่อจับกลุ่มกันสังเกตไม่มีใครเครียดเพราะทุกคนคิดว่ามาทำประโยชน์ต่อบ้านเมือง ไม่ได้ให้ร้ายต่อแผ่นดินและเป็นเรื่องทางวิชาการ ขณะเดียวกันได้สังเกตเห็นผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการทยอยเข้ามา และได้เห็น ศาสตราจารย์ ดร. สároข บั้วศรี ซึ่งท่านเป็นผู้ใหญ่ในกรมการฝึกหัดครู ท่านได้แวะมาทักทายพวกเรา

เวลาตั้งแต่เข้าผ่านไปจนประมาณเกือบบ่าย ๒ โมง ทางทหารได้เชิญให้พวกเราทั้งหมดไปยังห้องประชุม ซึ่งปรากฏมีกลุ่มตัวแทนนิสิตศึกษานั่งรออยู่ก่อนแล้ว เมื่อนั่งรอในหอประชุมสนามเสือป่าสักครู่หนึ่ง ได้มีนายทหารผู้ใหญ่ จำได้ว่าคือ พลโทเฉลิมชัย จารุวัตร์ (เป็นยศในขณะนั้น) และมีอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร. สároข บั้วศรี กับอีกบางท่านจำไม่ได้ ขึ้นมาที่เวที ท่านพลโทเฉลิมชัย ได้กล่าวนำเล็กน้อย จากนั้นท่านได้ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีวิทยาลัยวิชาการศึกษาไว้ในกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นกำลังในการผลิตครู โดยท่านอ้างว่าท่านได้คิดเป็นสูตรลับคำนวณได้ว่าประเทศไทยต่อไปนี้ต้องการครูปีละ ๔๐,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นภาระอันสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการต้องทำ จึงไม่สามารถปล่อยให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาไปเป็นมหาวิทยาลัยได้ เมื่อท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ชี้แจงเสร็จ พลโทเฉลิมชัยได้เปิดโอกาสให้ทางฝ่ายวิทยาลัยวิชาการศึกษาชี้แจง เท่าที่ผู้เขียนจำได้มีผู้ชี้แจงท่านแรกคือ ดร. สุภรณ์ ศรีพหล และคนถัดมา ดร. ประเสริฐ วิทยารัฐ

ดร. สุภรณ์ ศรีพหล ได้ชี้แจงว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษาในขณะนั้นมีความพร้อมในด้านคณาจารย์

ที่จะเปิดสอนในสาขาอื่นๆ นอกเหนือจากสาขาการศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาบุคลากรของประเทศในด้านอื่นๆ ด้วย แทนที่จะทำด้านการศึกษาด้านเดียว การที่ทำทางการศึกษาด้านเดียวทำให้บุคลากรด้านอื่นๆ ที่ได้ร่ำเรียนมาจากต่างประเทศ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ทำงานอยู่ในวงจำกัดไม่ได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ทำให้บุคลากรที่เชี่ยวชาญเหล่านี้กำลังขยับขยายไปอยู่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลให้การผลิตครูของประเทศด้อยลง และเกิดผลเสียต่อการศึกษา ส่วนมหาวิทยาลัยที่ใหม่ก็ยังคงผลิตครูตามความต้องการของประเทศเช่นเดิม อนึ่ง การผลิตครูในต่างประเทศก็ทำกันในระดับมหาวิทยาลัยทั้งนั้น เมื่อ ดร.สุภรณ์ ชี้แจงเสร็จ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ คือผู้เขียนก็ขออนุญาตชี้แจงบ้าง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ประเด็นชี้แจงที่สำคัญของ ดร.ประเสริฐ คือ พยายามหักล้างเหตุผลของท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง สูตรลับที่ท่านคิดขึ้นได้ว่า ประเทศไทยต้องการครูปีละ ๔๐,๐๐๐ คน ตอนนั้นได้ใช้คำพูดค่อนข้างรุนแรงแต่ไม่ได้หยาบคายเพราะยังเคารพท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการตลอดมา มิได้มีเจตนาจะจาบจ้วง แต่พูดด้วยเหตุผลทางวิชาการว่า “ที่ว่าสูตรลับนั้นไม่ได้ลับอะไร ในขณะที่ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ประชากรของประเทศเรามีการเกิดเพิ่มปีละ ๑ ล้านคน ถ้าเอาจำนวนนักเรียนชั้นละ ๒๕ คนไปหารก็จะได้ ๔๐,๐๐๐ แต่ครูแต่ละคนที่ผลิตได้จะอยู่ทำงานไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหากมีการศึกษาภาคบังคับไปจนเต็มทีก็จะอยู่ในโรงเรียนไม่เกิน ๑๒ ปี อีกประการหนึ่งการวางแผนครอบครัวเริ่มได้ผล จำนวนประชากรที่เพิ่มปีละ ๑ ล้านนั้น ก็จะลดลงเรื่อย ๆ (ปัจจุบันประชากร ๖๒ ล้าน ขณะนั้น ๕๐ ล้าน แต่เกิดเพิ่มเพียงปีละ ๔ แสนคน) ดังนั้นการผลิตครูจะเหลือเฟือ ควรจะมุ่งไปในด้านคุณภาพซึ่งจะทำได้ดีกว่าในระดับมหาวิทยาลัย เพราะมีสาขาวิชาต่างๆ กว้างขวางและบุคลากรทรงคุณวุฒิมากกว่า”

หลังจากชี้แจงเสร็จ พลโทเฉลิมชัย ได้พูดตอบเป็นประโยคแรกว่า **อาจารย์เหล่านี้ไม่ได้ทานอาหารมาตั้งแต่เช้า พวกทหารที่อยู่บริเวณนี้ไปหาน้ำซากาแฟมาให้อาจารย์เหล่านี้ทาน แล้วท่านกล่าวต่อไปว่า ให้อาจารย์ไปทำโครงการมาเสนอ ซึ่งแสดงว่าทางคณะปฏิวัติเห็นด้วยกับคำชี้แจงของวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่จะให้เป็นมหาวิทยาลัย จุดผกผันนี้เป็นจุดเริ่มต้น แต่คุณอาจารย์และนิสิตนักศึกษาต้องใช้เวลาบุกบันขวากหนามไปอีก ๒ ปี จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนอำนาจจากคณะปฏิวัติมาเป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และมีรัฐบาลใหม่ขึ้นมา วิทยาลัยวิชาการศึกษาจึงได้เป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ใช้เวลาในการผลักดันถึง ๕ ปี จึงบรรลุเป้าหมายเบื้องต้น ซึ่งหมายความว่า ความเป็นมหาวิทยาลัยมิได้จบลงเพียงแค่นี้ ขอให้ร่วมมือทำกันต่อไปเพื่อให้มหาวิทยาลัยก้าวหน้าเป็นกำลังของประเทศ**

การจัดงานเย็นศิระเพราะพระบริบาล ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ศาสตราจารย์

เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๕๐ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้จัดงาน "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" เนื่องด้วยมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทยทั่วทุกหนแห่ง เนื่องจากขณะนั้นเหตุการณ์บ้านเมืองไม่เป็นปกติสุขนัก การจัดงานครั้งนี้ จึงได้กำหนดให้มีนิทรรศการแสดงพระราชจริยาวัตร พระราชกรณียกิจต่าง ๆ และจัดเชิญผู้ทำงานในโครงการพระราชดำริ เช่น หุบกระพง มูลนิธิศิลปะพิเศษ ให้มาสาธิตการจักสาน การถักทอฯ ตลอดจนนำผลิตผล ผลิตภัณฑ์มาเผยแพร่ และจำหน่าย ทั้งยังมีการจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูกจากร้านค้าต่างๆ ด้วย ในด้านวิชาการ ได้เชิญศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล มาบรรยายเรื่อง "พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันด้านการศึกษา" เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๒๐ และได้เปิดโอกาสให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา ส่งเรียงความในหัวข้อเดียวกันนี้ เข้าประกวดชิงรางวัลของมหาวิทยาลัย โดยตัดสินล่วงหน้าและได้มอบรางวัล ในพิธีเปิดงานด้วย รายได้จากงาน "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" ๒๕๒๐ นี้ รวมเป็นเงิน ๑๘,๖๔๗.๒๕ บาท ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมทบทุนมูลนิธิ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในวันเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร ปีการศึกษา ๒๕๒๑ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร

ข้าพเจ้าในนามของคณะกรรมการจัดงานเย็นศิระเพราะพระบริบาล ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำเงินรายได้ดังกล่าวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย หลังจากได้กราบบังคมทูลถึงความเป็นมาว่าเป็นรายได้จากการจัดงานเย็นศิระเพราะพระบริบาล ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๕๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๒๐ แล้วก็ได้อขอพระบรมราชานุญาตทูลเกล้าฯ ถวายสมทบทุนมูลนิธิ ของมหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงรับไว้ และทรงมีรับสั่งว่า "ถ้าอย่างนั้นต้องมอบให้ท่านอธิการบดี เชาลี" แล้วก็พระราชทานซองให้ท่านอธิการบดี ดร.สุดใจ เหล่าสุนทรทันที

หลังจากนั้น ได้มีการจัดงานเย็นศิระเพราะพระบริบาล ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ทุกปี จาก พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๕ ในการจัดงานจะมีกิจกรรมแตกต่างกันไปแต่ละปี เช่น จัดการประกวดบทอาเศียรวาท ประเภทร้อยกรอง จัดแข่งขันตอบปัญหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเชิญนักเรียนโรงเรียนมัธยมในละแวกใกล้เคียงมาร่วม เป็นต้น รายได้ยังคงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมทบทุนมูลนิธิ ตลอดมา รวมเป็นเงินอีก ๑๗๓,๔๑๐.๗๕ บาท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงรับเงิน ทุนภูมิพล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ซึ่งเป็นรายได้จากการจัดงาน "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" พ.ศ. ๒๕๒๐
 รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์ ทูลเกล้าฯ ถวายในฐานะประธานคณะกรรมการจัดงาน
 ในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร เมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๑ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีรับสั่งว่า "ถ้าอย่างนั้น ต้องมอบให้ท่านอธิการบดีเขาลี"
แล้วพระราชทานของให้อธิการบดี ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ทันที

อนึ่งในงานเย็นศิระเพราะพระบริบาลครั้งแรก เมื่อธันวาคม ๒๕๒๐ นั้น ได้ออกหนังสือจุลสารชื่อ "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" เป็นที่ระลึกในคำนำของจุลสารฉบับนี้มีว่า "...เพื่อเผยแพร่พระราชจริยาวัตร พระราชกรณียกิจ ตลอดจนน้ำพระทัยอันประเสริฐสุดของพระองค์ ซึ่งแผ่ไพศาลไปทั่วผืนแผ่นดินไทย ปกเกล้าฯ คุ่มกันผองภัยให้แก่ปวงชน บังเกิดการ "เย็นศิระเพราะพระบริบาล" ถ้วนทั่วหน้ากัน จนอาจกล่าวได้ว่า เมืองไทยและประชาชนชาวไทยอยู่ได้เพราะพระองค์ท่านโดยแท้"

บทส่งท้าย

ประหยัด ทาสิตะพันธุ์^๑

วุฒิชัย มูลศิลป์^๒

พ.ศ. ๒๔๙๒ ในเดือนเมษายนเดือนที่ร้อนที่สุด ทុងแสนแสบ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนน ประสานมิตรได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อ “ขยายการฝึกหัดครู และจัดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงให้มีมาตรฐานสูงขึ้น” ๓๐ ปี ผ่านไป ถึง พ.ศ. ๒๕๒๒ สถาบันการศึกษาดังกล่าวมีผู้บริหาร ๓ ท่าน คือ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ในฐานะผู้อำนวยการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต ในฐานะอธิการ และศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร ในฐานะอธิการและอธิการบดี พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสถานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา (พ.ศ. ๒๔๙๖) และเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (พ.ศ. ๒๕๑๗) ซึ่งทำให้ความมุ่งหมายเดิมเปลี่ยนแปลงไป แต่บทบาทในด้านการผลิตครู มีมาตรฐานสูง ยิ่งคงมั่นคงและสูงขึ้น ทำให้บัณฑิตที่สำเร็จไปจาก สถาบันแห่งนี้ มีความภาคภูมิใจ มีมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

อะไรเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในสามทศวรรษแรก และ ความสำเร็จนี้เป็นเรื่องที่เราสานกันสืบมาทำให้เหล่าคณาจารย์ ลูกศิษย์ ตลอดจนบุคลากรของมหาวิทยาลัย ประดุจเป็นตำนานของสถาบันซึ่งตั้งอยู่ที่ทុងแสนแสบ เมื่อท่านทั้งหลายอ่านมาถึงตอนนี้ ก็คงจะพบคำตอบได้อย่างชัดเจนแล้วว่า เป็นผลพวงแห่งการทุ่มเท ความมุ่งมั่น ความเสียสละ ของผู้บริหารทั้ง ๓ ท่าน ของ คณาจารย์ ซึ่งเริ่มต้นเพียงไม่กี่ท่าน แต่ก็มี ความมุ่งมั่น เช่นกัน ที่จะทำให้ลูกศิษย์ทั้งหลายเป็นผู้ **มีความรู้ ประดุนักปราชญ์ และมีความประพฤติประดุจผู้ทรงศีล** ตามปณิธานของสถาบัน ส่วนลูกศิษย์ทั้งหลาย ซึ่งมาจากทุกส่วน ทุกมุมของประเทศไทย ก็เต็มไปด้วยความเพียรพยายาม ความตั้งใจ ความทุ่มเทในการเล่าเรียน รับเอาทั้งความรู้ บุคลิก อุดมการณ์ ของผู้บริหาร และคณาจารย์ มาอย่างเต็มที่

ไม่เพียงแต่ผู้บริหาร คณาจารย์ และลูกศิษย์ จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน แต่สถาบันซึ่งตั้งอยู่ ณ ทុងแสนแสบนี้ ยังได้จัดกิจกรรมหลากหลาย ที่จะเป็นการส่งเสริมการเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์แบบให้ อาทิ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จากห้องสมุด ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงหนังสือทั้งหลายได้ด้วยตนเอง โดยยึดปรัชญาว่า หนังสือขาด หนังสือหาย ดีกว่าไม่มีคนใช้ การเขียนรายงาน การกล่าวพูด กล่าวคิดบนความ ถูกต้อง มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย การอบรมให้มีความรู้เฉพาะด้านในลักษณะ understudies การฝึกฝน ให้มีน้ำใจนักกีฬา การอบรมให้มีจริยธรรม การตระหนักในความสำคัญของการศึกษา ตามปรัชญา

^๑ประหยัด ทาสิตะพันธุ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

^๒วุฒิชัย มูลศิลป์: รองศาสตราจารย์

การศึกษาคือความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นทั้งปรัชญา และสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ที่แปลกกว่าสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในประเทศ

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังเป็นแหล่งการทดลอง และริเริ่มสิ่งใหม่ทางวิชาการของเมืองไทย อาทิ โรงเรียนสาธิต เพื่อเป็นที่ฝึกสอนของนิสิตและทดลองความรู้ทางวิชาการศึกษา ทำให้โรงเรียนสาธิตเป็นที่นิยมและได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง การจัดสัมมนาเพื่อระดมความคิด การเปิดสอนภาคค่ำ ฯลฯ

สามทศวรรษของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ทำให้มาตรฐานการผลิตครูสูงขึ้น อย่างชัดเจน ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย โดยผลิตทั้ง บัณฑิต มหาบัณฑิต และดุขฎิบัณฑิตทางการศึกษา โดยบุคคลเหล่านี้จะไปแสดงบทบาทสำคัญ ในวงการศึกษาของเมืองไทย เช่น เป็นนักบริหารการศึกษาระดับต่างๆ เป็นอาจารย์ตามสถานการศึกษา ตั้งแต่โรงเรียนฝึกหัดครู (วิทยาลัยครู และสถาบันราชภัฏ) โรงเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา เป็นศึกษานิเทศก์ในกรมต่างๆ

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีพัฒนาการที่สำคัญอย่างไรบ้าง

สิบปีแรก (พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๐๒) เป็นการสร้างนักการศึกษารุ่นใหม่ เพื่อไปผลิตครูรุ่นใหม่ คือไปเป็นอาจารย์ในโรงเรียนฝึกหัดครู หรือแม้แต่เป็นอาจารย์ในวิทยาลัยวิชาการศึกษาเองด้วย

สิบปีที่สอง (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๒) การสร้างนักการศึกษารุ่นใหม่ ยังคงมีความสำคัญ และได้ขยายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่ยังออกไปเป็นอาจารย์ในโรงเรียนฝึกหัดครู บางส่วนเป็นผู้บริหารการศึกษา ทั้งในระดับกระทรวง จังหวัด และโรงเรียน มีบางส่วนเป็นอาจารย์ในโรงเรียนมัธยม และประถมศึกษา นอกจากรุ่นนี้จำนวนผู้ทำงานแล้ว มาศึกษาต่อก็มีจำนวนมากขึ้น เมื่อสำเร็จออกไปก็เป็นผู้นำทางการศึกษาของประเทศ ทำให้แนวคิดทางการศึกษายุคใหม่ได้ขยายวงกว้างออกไป รวมทั้งอุดมการณ์ประชาธิปไตย ความคิดทางการศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อชีวิต การศึกษาคือความเจริญงอกงาม การเรียนรู้โดยการกระทำ แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ

สิบปีที่สาม (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๒๒) เป็นช่วงขยายตัวทางกิจกรรมการศึกษา เพื่อการพัฒนาประเทศมากขึ้น มีการเปิดสอนระดับปริญญาโท และปริญญาเอกทางการศึกษา หลากหลายสาขามากขึ้น อีกทั้งส่งเสริมงานวิจัยทางการศึกษา การทดสอบ การนำเทคโนโลยีมาประกอบการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพยิ่งขึ้น

สำหรับบัณฑิตทั้งหลาย ลักษณะเด่นที่ได้รับการหล่อหลอม ตั้งแต่รุ่นแรก ๆ ยังคงปรากฏอย่างเด่นชัด ทุกคนมีทั้งปัญญา ความคิด ความกล้าหาญ หรือกล้าที่จะคิด ดังเช่น ความหมายของสีเทาแดง ซึ่งเป็นสีของสถาบันนี้

สามทศวรรษผ่านไป เรื่องราวต่างๆ ที่ได้อ่านได้รับรู้มาตั้งแต่ต้น ดูเป็นประจวบเหมาะ แต่นี่คือความเป็นจริงในอดีต และจะเป็นจริงในอนาคต แม้ว่าหลายๆ อย่างเปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารเปลี่ยนไป คณาจารย์ผ่านไปหลายรุ่น นิสิตนักศึกษาผลัดเปลี่ยนเข้ามา บางคนเรียนถึง ๓ รอบ ทั้งปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ฯลฯ แต่ความเป็นสี่เทาแดง จะคงยั่งยืนอยู่ตลอดไป

บทสรุป

ความทรงจำที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ นี้ รวบรวมจากบรรดาคุณจารย์ และศิษย์เก่าจำนวนน้อย หากเทียบกับจำนวนผู้มีประสบการณ์โดยตรงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๒๒ ถึงกระนั้นความพยายามของท่านเหล่านั้นที่เล่าแจ้งไว้ คงทำให้ผู้อ่านร่วมสมัยรำลึกภาพ และโยงใยกับความทรงจำของท่านเอง ย้อนหลังไปอดีตได้แจ่มชัดขึ้น ส่วนผู้ที่มิได้อยู่ร่วมสมัยก็คงจะมองเห็นภาพสถาบันแห่งนี้ว่ายั่งยืนมาเป็นเวลาเกินกึ่งศตวรรษแล้ว

ความพยายามของท่านผู้มีคุณูปการทั้งสิ้น คือ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล หลวงสวัสดิ-สารศาสตรพุทธิ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ล้วนมุ่งให้สถาบันแห่งนี้หล่อหลอมเยาวชนด้วยหลักการ และวิธีการหลากหลายให้ได้ศิษย์ที่มีความสามารถรอบด้านทั้งทางวิชาการ และการดำเนินชีวิตนั่นคือ มีทั้ง ปัญญาธรรม คุณธรรม และสามัคคีธรรม ท่านได้เพียรสั่งสอนด้วยการปฏิบัติตัวท่านเองให้เห็นอย่างชัดเจน

ความทรงจำเหล่านี้จึงมีใช้เพียงตัวอักษร แต่มีจิตวิญญาณแฝงอยู่ ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันนี้ ขณะนี้ไม่ว่าในตำแหน่งหน้าที่ใด คงจะได้ช่วยกันจรรโลงให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ **เจริญเป็นศรีสง่า แก่มหานคร** สมดังนามที่ได้รับพระราชทานจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชเจ้าสืบไป

ภาคผนวก*

- ก. คำสั่งมหาวิทยาลัย ที่ 1168/2537 วันที่ 1 สิงหาคม 2537
- ข. คำสั่งมหาวิทยาลัย ที่ 1422/2537 วันที่ 7 กันยายน 2537
- ค. คำสั่งมหาวิทยาลัย ที่ 0505/2538 วันที่ 25 เมษายน 2538
- ฅ. หนังสือ ที่ ทม 1001/พิเศษ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ "ขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" วันที่ 20 ธันวาคม 2537
- ง. สุนทรพจน์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายเลื่อน ศราภัยวานิช) และภาพการลงนามในพิธีก่อรากอาคารหอนอนโรงเรียนฝึกหัดครู วันที่ 14 มกราคม 2491
- จ. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2492
- ฉ. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ ส. 80/2492 เรื่อง ตั้งกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่ วันที่ 28 เมษายน 2492
- ช. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ ส. 81/2492 เรื่อง ตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2492
- ซ. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ ส. 40/2495 เรื่อง ตั้งกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2495
- ฌ. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วส. 50/2496 เรื่อง ตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2496
- ญ. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2496
- ฎ. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การตั้งชื่อ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2496
- ฏ. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วส. 375/2496 เรื่อง ตั้งกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา สังกัด ณ วันที่ 8 ตุลาคม 2496
- ฐ. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วส. ๔๗๕/๒๔๙๗ เรื่อง แต่งตั้งผู้รักษาการในตำแหน่งต่างๆ ในวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๗

คำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ 1168 / 2537

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วย คณะกรรมการดำเนินงานทุนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ 1065/2535 ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2535 มีความประสงค์จะจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. อธิการบดี	ที่ปรึกษา
2. ดร.มาเรีย เหล่าสุนทร	ที่ปรึกษา
3. น.ส.สาคร ช่วยประสิทธิ์	ประธานกรรมการ
4. นายประหัยด์ ทาลิตะพันธุ์	กรรมการ
5. นายวิษณุ ทับเที่ยง	กรรมการ
6. นางนงนวล พงษ์ไพบูลย์	กรรมการ
7. นายเลิศ ชูนาค	กรรมการ
8. นายวุฒิชัย มูลศิลป์	กรรมการและเลขานุการ
9. น.ส.สุวรรณา สุสิลา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2537

(ศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำเนาถูกต้อง

(นางสาวสุวรรณา สุสิลา)
เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4

คำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ 1422 / 2537

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เพิ่มเติม)

อนุสนธิคำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ 1168/2537 ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2537 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นั้น เพื่อให้การจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือดังกล่าวเพิ่มเติม ดังรายชื่อต่อไปนี้ คือ

1. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง กรรมการ*
2. น.ส.ดวงกมล อุ่นจิตติ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2537

(ศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำเนาถูกต้อง

(นางสาวสุวรรณา สุลีลา)
เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4

* รองศาสตราจารย์เฉลียว พันธุ์ลีดา เป็นผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๒
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ เป็นผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง พ.ศ. ๒๕๔๒-ปัจจุบัน

คำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่ 0505 / 2538

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เพิ่มเติม)

อนุสนธิคำสั่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ 1168/2537 ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2537 เรื่อง แต่งตั้ง
คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นั้น

เพื่อให้การจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นไปด้วย
ความเรียบร้อย จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517
แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เพิ่มเติม)
ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. รองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ
2. รองศาสตราจารย์พวา พันธุ์เมฆา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2538

(รองศาสตราจารย์สุเมธดา พรหมบุญ)
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รักษาราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สำเนาถูกต้อง

(นางสาวสุวรรณา สุลีลา)
เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4

ที่ ทม 1001/พิเศษ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 คลองเตย กรุงเทพฯ 10110

20 ธันวาคม 2537

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เรียน

ด้วยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยการสนับสนุนของกองทุนศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร จะทำประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในช่วงแรก และใช้ชื่อว่า "3 ทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522" โดยรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากเอกสารทางราชการ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ทั้งที่เป็นข้อเขียน คำสัมภาษณ์ สิ่งของ รูปภาพ เพื่อนำมาเรียบเรียง และ/หรือ แสดงใน ห้อง/หอ ประวัติมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นว่าท่านเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดีซึ่งจะทำให้การเขียนประวัติมหาวิทยาลัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการเขียนเรื่องหัวข้อในเอกสารที่แนบมา

- ... สัมภาษณ์
- ... ยืมรูปภาพ สิ่งของ ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย
- ... มอบสิ่งของที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย

ตามแต่ท่านจะสะดวก โดยกรอกในแบบตอบรับที่แนบมาพร้อมนี้ อนึ่ง เพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และ/หรือ ต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติม โปรดติดต่อ รองศาสตราจารย์เฉลียว พันธุ์สีดา ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.พจน์ สะเพียรชัย)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุนทรพจน์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

(นายเลือน ศราภัยวานิช)

เนื่องในพิธีก่อสร้างอาคารหอนอนโรงเรียนฝึกหัดครูสวนกลาง

วันที่ 14 มกราคม 2491

.....๐.....

ท่านอธิบดีกรมสามัญศึกษา และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นอันมากในการที่ระหว่างอายุ 63 วันที่ข้าพเจ้าเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนี้ ได้มีโอกาสร่วมในพิธีก่อสร้างอาคารสถานที่สำคัญๆ สำหรับการศึกษาถึง 2 แห่ง คือ แห่งที่หนึ่ง ที่โรงเรียนเพาะช่าง และแห่งที่สอง คือที่นี่

การศึกษานั้นมีความสำคัญยิ่ง เหมือนกับชานาที่ถือกันว่าเป็นกระดูกสันหลังของประเทศ และการศึกษากับชานาก็ตกอยู่ในฐานะอภัพเช่นเดียวกัน เราทุกคนทำงานกันอย่างเต็มที่ ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านทุกคนได้พยายามทำความก้าวหน้าให้แก่การศึกษาอย่างเต็มความสามารถ แต่เงินเราไม่พอ ทำให้การงานของเราล่าช้าลง เราก็กฎตำหนิว่า ไม่เห็นแก้ไขหรือทะนุบำรุงการศึกษา ซึ่งน่าจะแก้ไขได้ แต่ท่านทุกคนก็ยังทำงานกันด้วยความเต็มอกเต็มใจ และที่ท่านทุกคนทำงานอย่างเต็มอกเต็มใจ เต็มความสามารถนี้ ก็เป็นเพราะท่านทำกันด้วยศรัทธา และรักการศึกษาจริงๆ

ท่านทั้งหลายจะเห็นว่า เราเริ่มการศึกษามาตั้ง 58 ปี แล้ว คือ สมเด็จพระมหาเจษฎาราชานุภาพทรงเป็นพระองค์แรกที่สร้างการศึกษาขึ้น และต่อมาก็มีเสนาบดีอีก 2 ท่าน ที่ทำให้การศึกษาเจริญขึ้นมา คือ ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จฯ กับ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้ทำคุณประโยชน์ไว้มาก และยิ่งกว่านั้นท่านยังได้มอบหมายของท่าน คือ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไว้ให้เป็นหลักชัยแก่กระทรวงศึกษาฯ ต่อไป คือ ท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันนี้ ท่านผู้นี้ได้เป็นผู้ดำริคิดสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูภาคกลางขึ้นให้เป็นปีกแผ่น ที่จริงโรงเรียนฝึกหัดครูภาคกลางนั้นสำคัญมาก แต่ก็ต้องย้ายไปย้ายมา เพราะไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อได้ทำโรงเรียนในที่ดินกว้างขวาง มีอากาศดี มีที่อยู่ ที่เรียน เป็นระเบียบเรียบร้อย สุขสบายแล้วเช่นนี้ ก็จะทำให้นักเรียนฝึกหัดครูมีจิตใจตั้งหน้าศึกษาเล่าเรียน และอบรมตนให้ดีขึ้น เพื่อจักได้ไปทำหน้าที่อบรมนักเรียนให้ดีต่อไปในภายหน้า

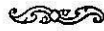
ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้ให้ทายาทแก่การศึกษาอย่างดีที่สุด และข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านปลัดกระทรวงในนามของกระทรวงศึกษาธิการ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

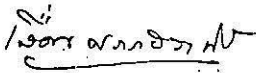
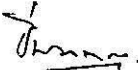
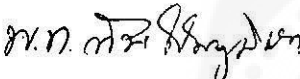
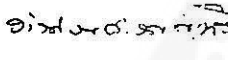
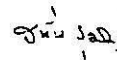
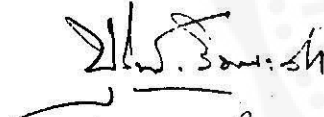
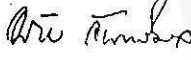
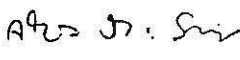
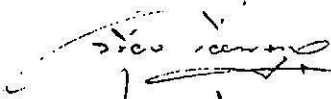
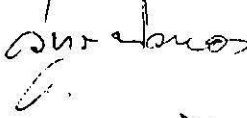
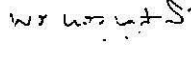
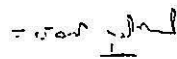
ในโอกาสอันเป็นมงคลนี้ ข้าพเจ้าจักได้ทำพิธีวางราก เป็นปฐมฤกษ์ต่อไปเพื่อให้เป็นศิริมงคล และขอให้โรงเรียนนี้มีความเจริญมั่นคงถาวร เพื่อเป็นเกียรติของชาติสืบไป เทอญฯ

ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี บันทึก

งานพิธีก่อรากอาคารหอนอนโรงเรียนฝึกหัดครู

วันพุธที่ 14 มกราคม 2491

	วิบูลย์ วัฒนวิวัฒน์ (นายเลื่อน ตราชัยวานิช)	
	ปลัดพระพรตวิมล	(หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล)
	วาทิตพจน.	(พันโทกาน จันทภูมิเวท)
	อธิบดีกรมราชทัณฑ์	(หลวงสวัสดิสารศาสตร์พรหม)
	ผู้กำกับโรงเรียนหลวง	(นายสนั่น สุ่มิตร)
	หัวหน้ากอง ร.ร. บริเวณ	(นายบุรีรัตน์ สิมพะลังก์)
	ผู้ช่วยอธิบดีกรมราชทัณฑ์	(นายอภัย จันทร์วิมล)
	หัวหน้ากอง ด่วน กรมราชทัณฑ์	(ขุนจ่าหนักษิตยประสาธ)
	หัวหน้ากอง ร.ร. บริเวณ	(นายเกรียง เอี่ยมสกุล)
	หัวหน้ากองโรงเรียนหลวง	(นายวิฑูร ทาทอง)
	หัวหน้ากองฝึกหัดครู	(นายพร ทองพูนศักดิ์)
	ผู้ช่วยอธิบดีกรมราชทัณฑ์	(นายสวัสดิ์ ภูมิรัตน์)

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูที่ถนนประสานมิตร

เนื่องด้วยกระทรวงศึกษาธิการมีความมุ่งหมายที่จะขยายการฝึกหัดครูและจัดโรงเรียนฝึกหัดครู
ชั้นสูงให้มีมาตรฐานสูงขึ้น จึงให้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นอีกแห่งหนึ่งที่ถนนประสานมิตร อำเภอพระโขนง
จังหวัดพระนคร และให้โรงเรียนนี้สังกัดกรมสามัญศึกษา

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2492

ประกาศ ณ วันที่ 28 เมษายน 2492

ม. พรหมโยธี
รัฐมนตรี

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ส. 80/2492

เรื่อง ตั้งกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

ตามความในข้อ 5 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2492 ให้ตั้งคณะกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ดังต่อไปนี้

1. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ประธานกรรมการ
2. หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ รองประธานกรรมการ
3. นายอภัย จันทวิมล กรรมการ
4. นายพร ทองพูนศักดิ์ กรรมการ
5. นายสวัสดิ์ สิงหพงศ์ กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2492

สั่ง ณ วันที่ 28 เมษายน 2492

ม. พรหมโยธี

รัฐมนตรี

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ส. 81/2492

เรื่อง ตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

ตามความในข้อ 10 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2492 ให้หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร อีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2492

สั่ง ณ วันที่ 28 เมษายน 2492

ม. พรหมโยธี

รัฐมนตรี

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ส. 40/2495

เรื่อง ตั้งกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ ส. 80/2492 ลงวันที่ 28 เมษายน 2492 แต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร รวม 5 นายนั้น บัดนี้เห็นเป็นการสมควรที่จะตั้งกรรมการเพิ่มอีก จึงอาศัยอำนาจตามความในข้อ 5 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. 2492 ให้ตั้งกรรมการโรงเรียนนี้เพิ่มเติมขึ้นอีก 2 นาย

1. นายวิฑูร ทิวทอง กรรมการ
2. นายสาโรช บัวศรี กรรมการ

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2495

สั่ง ณ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2495

ม. พรหมโยธี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วส. 50/2496

เรื่อง ตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 10 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ให้แต่งตั้งข้าราชการ ดังต่อไปนี้

1. หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา และผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ
2. นายสาโรช บัวศรี ครูโทโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ กรมวิสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ กรมวิสามัญศึกษา

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2496

สั่ง ณ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2496

(ลงชื่อ) ม. พรหมโยธี
(พลเอก มังกร พรหมโยธี)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่ถนนประสานมิตร

เนื่องด้วยกระทรวงศึกษาธิการมีความมุ่งหมายที่จะขยายการศึกษาให้มีมาตรฐานสูงขึ้น จึงให้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร และให้วิทยาลัยวิชาการศึกษานี้ สังกัดกรมวิสามัญศึกษา

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2496

ประกาศ ณ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2496

พลเอก ม. พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง การตั้งชื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ขึ้น ณ ถนนประสานมิตร อำเภอ
พระโขนง จังหวัดพระนคร ตามประกาศลงวันที่ 28 เมษายน 2492 และได้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้น
ณ สถานที่เดียวกัน ตามประกาศลงวันที่ 18 พฤษภาคม 2496 นั้น

กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาเห็นว่า เพื่อความสะดวกในการบริหารงานการศึกษา จึงสมควรให้
รวมสถานศึกษาทั้งสองเข้าเป็นแห่งเดียวกัน และให้เรียกชื่อว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2496

ประกาศ ณ วันที่ 8 ตุลาคม 2496

(ลงชื่อ) พลเอก ม. พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วส. 375/2496

เรื่อง ตั้งกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งชื่อโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตร ว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตามประกาศลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๖ จึงสมควรตั้งกรรมการบริหารงานวิทยาลัยวิชาการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.	หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	ประธานกรรมการ
2.	หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ	รองประธานกรรมการ
3.	หลวงประโมทย์จรรยาวิภาช	กรรมการ
4.	นายอภัย จันทวิมล	กรรมการ
5.	นายรอง ศยามานนท์	กรรมการ
6.	นายวิฑูร ทิวทอง	กรรมการ
7.	นายเชื้อ วิชัยดิษฐ	กรรมการ
8.	นายสนั่น สุมิตร	กรรมการ
9.	นายเชื้อ สาริมาน	กรรมการ
10.	นางสมัยสวาท พงศทัต	กรรมการ
11.	นายพร ทองพูนศักดิ์	กรรมการ
12.	ม.ล.บุญเหลือ กุญชร	กรรมการ
13.	นายสวัสดิ์ สิงหพงษ์	กรรมการ
14.	นายสาโรช บัวศรี	กรรมการ

ให้กรรมการคณะนี้มีอำนาจดำเนินการของสถาบันนี้สืบแทนกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง
อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร

สั่ง ณ วันที่ 8 ตุลาคม 2496

(ลงชื่อ) พลเอก ม. พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ วส. ๔๗๔/๒๕๔๗

เรื่อง แต่งตั้งผู้รักษาการในตำแหน่งต่างๆ ในวิทยาลัยวิชาการศึกษา

เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๔๗ ให้แต่งตั้งข้าราชการดังต่อไปนี้

๑. อธิบดีกรมการฝึกหัดครู รักษาการในตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา
๒. นายสำโรช บัวศรี ผู้อำนวยการวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมวิสามัญศึกษา รักษาการในตำแหน่งรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา และรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง
๓. นายสวัสดิ์ สิงหนงษ์ ครูโทวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมวิสามัญศึกษา รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง
๔. นางสาวละม้ายมาศ ศรีทัตต์ ครูประจำกรม กรมวิสามัญศึกษา รักษาการในตำแหน่ง หัวหน้าคณะวิชาวิจัยการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง
๕. นายเทือก กุสุมา ณ อยุธยา ศึกษานิเทศก์โท กรมวิสามัญศึกษา รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชามนุษยธรรม และสังคมศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง
๖. นายพิทักษ์ รัชพลเดช ครูโทโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กรมวิสามัญศึกษา รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาอีก ตำแหน่งหนึ่ง

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๗

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๗

(ลงชื่อ) พลเอก ม. พรหมโยธี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ด่วนมาก

ที่ รล ๐๐๐๒/๑๖๐๑

สำนักราชเลขาธิการ

๖ มีนาคม ๒๕๑๗

เรื่อง พระราชทานชื่อมหาวิทยาลัย
เรียน อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา
อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๗

ตามที่ท่านขอให้ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานชื่อของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ตามมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ”

ทวีสันต์ ลดาวัลย์

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์ โทร. ๒๑๑๑๕๑-๓ ต่อ ๒๑

“ศรีนครินทรวิโรฒ” - (มหาวิทยาลัย) ที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร

